

SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN JULKAISUJA
A-sarja N:o 96

Mikko Kämäräinen

HUOLTAJAN TUOTTAMUS- PERUSTEINEN KORVAUSVASTUU

Tutkimus huoltajan vastuusta
huollettavan sivulliselle aiheuttamasta
henkilö- tai esinevahingosta

Mit deutscher
Zusammenfassung

**SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN
JULKAISUJA**

A-sarja N:o 96

SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN JULKAISUJA
A-sarja N:o 96

MIKKO KÄMÄRÄINEN

HUOLTAJAN TUOTTAMUS- PERUSTEINEN KORVAUSVASTUU

Tutkimus huoltajan vastuusta
huollettavan sivulliselle aiheuttamasta
henkilö- tai esinevahingosta

DIE SCHADENSERSATZVERPFLICHTUNG
DES PFLEGERS AUFGRUND EINES
VERSCHULDENS

ZUSAMMENFASSUNG

AKATEEMINEN KIRJAKAUPPA
JAKAJA

HUOLTAJAN TUOTTAMUS- PERUSTEINEN KORVAUSVASTUU

Tutkimus huoltajan vastuusta
huollettavan sivulliselle aiheuttamasta
henkilö- tai esinevahingosta

KIRJOITTANUT

MIKKO KÄMÄRÄINEN

Yliopistollinen väitöskirja, joka Helsingin yliopiston
oikeustieteellisen tiedekunnan suostumuksella
esitetään julkisesti tarkastettavaksi
Porthanian luentosalissa III
lauantaina toukokuun 27 päivänä 1972 kello 12.

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

Vammala 1972, Vammalan Kirjapaino Oy.

ISBN 951-9068-00-7 (Nid.)

ISBN 951-9068-01-5 (Sid.)

ISBN 978-951-855-857-9 (PDF)

ALKUSANAT

Professori Matti Ylöstalo kiinnitti runsas vuosikymmen sitten huomioni vahingonkorvausoikeuteen väitöskirjan aihetta etsiskellessäni. Hän on myös uhrannut työn loppuvaiheessa runsaasti aikaansa kirjoittajan tukemiseen. Esimieheni professorit Aatos Alanen ja Heikki Jokela turvasivat vuosikausiksi kirjoittajalle rikkumattoman tutkijan rauhan.

Tekijällä on ollut mahdollisuus saada vuosien varrella lukuisia apurahoja. Helsingin yliopiston kansleri on myöntänyt nuorten tieteenharjoittajain apurahan. Apurahoja ovat myöntäneet lisäksi Emil Aaltosen säätiö, Alfr. Kordelinin säätiö, Suomen Kulttuurirahasto sekä Valtion yhteiskuntatieteellinen toimikunta. Apurahat ovat olleet välttämättömiä muullakin tavoin kuin taloudellisesti.

Suomalainen Lakimiesyhdistys on ottanut teokseni kustannettavakseen A-sarjassaan.

Lyhennelmän on kääntänyt lehtori Dietrich Assmann.

Tämän kirjoitin kiitokseksi.

Helsingissä, huhtikuun 27 päivänä 1972.

Mikko Kämäräinen

SISÄLLYS

Alkusanat	V
Sisällysluettelo	VII
Lähteitä	XIII
Asiahakemisto	XIX
Oikeustapaushakemisto	XXI
Eräitä lyhenteitä	XXIII

I Osa

JOHDANTO 1—6 §

1 §. Tutkimustehtävän asettaminen ja sen suoritustapa	
1. Eräitä vahingonkorvausoikeuden ryhmittelyjä	1
A. Tuottamusvastuu — objektiivinen vastuu	1
B. Rikkomusvastuu — sopimusvastuu	3
C. Henkilö- tai esinevahinko — yleinen varallisuusvahinko	4
2. Tutkimustehtävän asettaminen	4
3. Eräiden tutkimuksessa käytettyjen sanojen merkityksestä	5
A. Sanat huoltaja ja huollettava	5
B. Holhous ja holhooja	7
C. Elatus	8
D. Kasvatus ja valvonta	8
4. Tutkimustehtävän suoritustavasta	8
A. Tutkimuksen systematiikasta	8
B. Oikeustapaushakemistosta ja sen esittelyn tavoitteista	9
2 §. Tuottamusvastuun pääpiirteet huoltajanvastuun kannalta	
1. Tuottamusvastuun tosiseikaston pääsisältö	12
2. Huoltajanvastuu korvausjärjestelmän osana	18
3 §. Teosta, laiminlyönnistä ja seurauksesta tuottamusvastuussa	
1. Teosta ja laiminlyönnistä yleensä	24
2. Teon ja laiminlyönnin käsite tuottamusvastuussa	28
3. Milloin on syytä puhua laiminlyöntivastuusta	30
4. Kausaalikysymys laiminlyöntivastuussa	31
4 §. Laiminlyönnin erityisasemasta	
1. Laiminlyönnin erityisaseman perusteista	34
2. Laiminlyöntivastuun ongelman ratkaisutavasta	35

3. Huoltajanvastuu laiminlyöntivastuun kannalta	37
A. Laiminlyöntivastuun pääongelmat huoltajanvastuussa	37
B. Teon ja laiminlyönnin käsitteiden selvittelyn merkityksestä tutkimuksen kannalta	37
5 §. Huoltajanvastuun pääpiirteet eräissä oikeusjärjestyksissä	
1. Yleistä	41
2. Roomalainen oikeus	41
3. Anglosaksinen oikeus	43
4. Ranska	44
5. Saksa	45
6. Sveitsi	46
7. Muiden pohjoismaiden oikeus	48
8. Suomen oikeus	49
A. Historiaa	49
B. Voimassa oleva oikeus	51
9. Johtopäätöksiä	53
10. Lähitulevaisuuden näkymiä	54
6 §. Oikeuspoliittisia näkökohtia	
1. Vahingonkorvauksen oikeuspoliittisista päämääristä ja vaikutuksesta yleensä	56
2. Erityisesti tuottamusvastuun funktioista	59
3. Tuottamusperusteisesta huoltajanvastuusta vahingonkorvaussäännösten tavoitteiden ja vaikutusten kannalta	60
A. Preventiivisen funktion kannalta	60
B. Reparatiivisen funktion kannalta	61
C. Vahingonvaaran jakautumisen kannalta	61
D. Pulveroitumisvaikutuksen kannalta	62
E. Oikeustajua tyydyttävän vaikutuksen kannalta	62
4. Lopputoteamuksia	63

II Osa

VASTUPERUSTEET 7—12 §

7 §. Huollettavista	
1. Yleistä	65
2. Alaikäisyydestä huoltajanvastuun kannalta	66
A. Alaikäisyydestä rikos- ja siviilioikeudessa yleensä	66
B. Valmistavia huomautuksia alaikäisyydestä huoltajanvastuussa	67
C. Oikeusvertailua	68
a. Anglosaksinen oikeus	68
b. Ranska	68
c. Saksa	69
d. Sveitsi	69
e. Muut Pohjoismaat	69
f. Johtopäätöksiä	70

D. Suomen oikeuskirjallisuudessa esitetyt mielipiteet	70
E. Kysymys oikeuskäytännön valossa	71
F. Oma käsitys	77
3. Muista huollettavista	78
A. Yleistä	78
B. Henkisen vajavuuden arvioinnista rikosoikeudessa ja siviili- oikeudessa yleensä	79
C. Henkinen vajavuus huoltajanvastuun kannalta	81
a) Yleistä	81
b. Erilaisista henkisistä vajavuustiloista huoltajanvastuun kan- nalta	83
a) Vajaamielisyydestä	83
b) Muista henkisistä häiriötiloista	87
D. Muunlaisen vian tai vamman takia huollettavat	89
8 §. Huoltajista	
1. Valmistavaa	91
A. Yleistä	91
B. Erilaisista valvojan- ja huoltajanasemista	91
2. Alaikäisen huoltajista	94
A. Vanhemmat huoltajina	94
B. Puoliso toisen puolison lasten huoltajana	96
C. Ottovanhemmat huoltajina	98
D. Isovanhemmat ja muut sukulaiset huoltajina	98
E. Perheenjäsenet huoltajina	101
F. Määrätty holhooja huoltajana	102
G. Julkinen viranomainen huoltajana	103
a. Holhousviranomainen huoltajana	103
b. Lastensuojeluviranomainen huoltajana	105
H. Kasvattaja huoltajana	108
I. Opettaja huoltajana	109
J. Koulun hallintoelimen jäsen huoltajana	110
K. Muista alaikäisen huoltajista	111
3. Muun huollettavan huoltajista	111
A. Laitoksessa olevan huollettavan huoltajista	111
B. Muualla kuin laitoksessa olevan huollettavan huoltajista	112
C. Päihtyneen huoltajista	114
9 §. Huoltajantuottamuksesta	
1. Yleistä	116
2. Huoltajan tehtävistä	119
3. Erilaisten huoltajien asema	121
A. Valmistavasti	121
B. Erilaisten huoltajien asema	122
C. Erityisesti vanhempien keskinäisestä asemasta huoltajina	125
4. Huoltajan varallisuusaseman merkitys	131

5.	Huollettavan iän merkitys huoltajanvastuun kannalta	132
A.	Yleistä	132
B.	Huollettava 6-vuotias tai sitä nuorempi	133
C.	Huollettava 7—10-vuotias	135
D.	Myöhäisempi lapsuus ja nuoruus	137
6.	Valvontavelvollisuuden kaksi tyyppiä	138
A.	Yleistä	138
B.	Huollettavan luonteen ja aikaisemman käyttäytymisen merkitys	140
C.	Ympäristötekijöiden merkitys	144
7.	Huoltajan vahinkotilanteen ulkopuolisen käyttäytymisen merkityk- sestä ja tuottamuksen vähäisyydestä yleensä	145
10 §.	Erityisesti kasvatustehtävästä	
1.	Yleisiä huomautuksia	148
2.	Kasvatuksesta ja sen suhteesta valvontaan	149
3.	Millaisessa tilanteessa voidaan puhua kasvatusvastuusta	151
4.	Kasvatustuottamus kun huollettava ei ole huoltajan valvonnassa	152
A.	Oikeuskäytäntöä	152
B.	Tapausten tarkastelua	154
5.	Kasvatustuottamus huollettavan ollessa huoltajan valvonnassa	155
A.	Oikeustapauksia	155
B.	Tapausten tarkastelua	159
6.	Yhteenveto tarkastelun tuloksista	165
11 §.	Syy-yhteydestä huoltajanvastuussa	
1.	Yleistä	167
A.	Selittävä ja attributiivinen kausaalisuus	167
B.	Conditio sine qua non -teoria	168
C.	Conditio sine qua non -teorian rajoitukset	168
2.	Conditio sine qua non -teorian mukainen syy-yhteys huoltajan vastuussa	170
3.	Syy-yhteyksymys useiden huollettavien aiheuttaessa vahingon yhteisin toimin	171
4.	Syy-yhteys kasvatustuottamuksessa	179
12 §.	Adekvaattisuudesta	
1.	Yleistä	181
A.	Adekvaattisuusongelman ratkaisumenetelmien kehityksestä ..	181
B.	Adekvaattisuusongelman ratkaisusta tuottamuvastuussa yleen- sä	184
2.	Adekvaattisuusongelman ratkaisu huoltajanvastuussa	187
A.	Yleistä	187
B.	Huollettavan käyttäytymisen merkitys adekvaattisuusongelman ratkaisussa	188
a.	Yleistä	188

b. Huollettavan virheetön käyttäytyminen adekvaattisuuden kannalta	189
c. Huollettavan muunlaisen käyttäytymisen merkitys	191
3. Adekvaattisuusongelma oikeuskäytännössä	193
A. Oikeustapauksia	193
B. Tapausten tarkastelua	195
4. Adekvaattisuusongelma kasvatustuottamuksessa	197

III Osa

VASTUUTILANTEET KKO:N KÄYTÄNNÖSSÄ 13—19 §

13 §. Alaikäisen aiheuttamat palo- ja räjähdysvahingot	
1. Palovahingot	198
A. Huollettava 6-vuotias tai sitä nuorempi	198
1. Oikeustapauksia	198
2. Selostettujen tapausten tarkastelua	201
B. Huollettava 7—10-vuotias	205
1. Oikeustapauksia	205
2. Selostettujen tapausten tarkastelua	208
3. Eräs erityistapaus ja sen tarkastelua	211
C. Huollettava 11-vuotias tai sitä vanhempi	213
1. Oikeustapauksia	213
2. Selostettujen tapausten tarkastelua	216
2. Räjähävien aineiden aiheuttamat vahingot	220
A. Oikeustapauksia	220
B. Selostettujen tapausten tarkastelua	222
3. Lopputoteamuksia palo- ja räjähdysvahingoista	224
14 §. Alaikäisen ampuma-aseella sekä ilmakiväärillä ja muulla vaarallisella esineellä aiheuttamat vahingot	
1. Ampuma-aseella ja ilmakiväärillä aiheutetut vahingot	226
A. Huollettava 10-vuotias tai nuorempi	226
1. Oikeustapauksia	226
2. Tapausten tarkastelua	227
B. Huollettava 11—13-vuotias	228
1. Oikeustapauksia	228
2. Tapausten tarkastelua	233
C. Huollettava 14-vuotias tai vanhempi	237
1. Oikeustapauksia	237
2. Tapausten tarkastelua	239
2. Nuolipysyillä, kumipysyillä ja lingolla aiheutetut vahingot	244
A. Oikeustapauksia	244
B. Tapausten tarkastelua	247
3. Miekka- ja keihäsleikissä aiheutuneet vahingot	250
A. Oikeustapauksia	250
B. Tapausten tarkastelua	251

4. Vaarallisella työvälineellä aiheutetut vahingot	252
A. Oikeustapauksia	252
B. Tapausten tarkastelua	253
15 §. Alaikäisen liikenteessä aiheuttamat vahingot	
1. Polkupyöräillessä syntyneet vahingot	255
A. Oikeustapauksia	255
B. Tapausten tarkastelua	257
2. Moottoriajoneuvoilla liikuttaessa aiheutetut vahingot	259
A. Oikeustapauksia	259
B. Tapausten tarkastelua	261
3. Ajoradalla kävelevän huollettavan aiheuttamat vahingot	261
A. Oikeustapauksia	261
B. Tapausten tarkastelua	262
16 §. Alaikäisen työnteon yhteydessä aiheuttamat vahingot	
1. Oikeustapauksia	264
2. Tapausten tarkastelua	266
17 §. Alaikäisen koulussa aiheuttamat vahingot	
1. Oikeustapauksia	268
2. Tapausten tarkastelua	271
18 §. Muunlaisia alaikäisen aiheuttamia vahinkoja	
1. Huollettava 6-vuotias tai nuorempi	274
A. Oikeustapauksia	274
B. Tapausten tarkastelua	275
2. Huollettava 7—10-vuotias	275
A. Oikeustapauksia	275
B. Tapausten tarkastelua	278
3. Huollettava 11-vuotias tai sitä vanhempi	279
A. Oikeustapauksia	279
B. Tapausten tarkastelua	284
19 §. Muun huollettavan aiheuttamat vahingot	
1. Henkilövahinkoja	285
A. Oikeustapauksia	285
B. Tapausten tarkastelua	286
2. Esinevahinkoja	287
A. Oikeustapauksia	287
B. Tapausten tarkastelua	289
Zusammenfassung	290

LÄHTEITÄ

A. Kirjallisuutta

- Agell, Anders*: Samtycke och risktagande. Studier i skadeståndsrätt, Tukholma 1962.
- Aho, Matti L.*: Varallisuusoikeudellisen oikeustoimen tulkinnasta, Porvoo 1968.
- Alanen, Aatos*: Lex aquiliaan perustuva vahingonkorvaus roomalaisen yksityisoikeuden mukaan, Helsinki 1940 (Lex aquilia).
- » — Objekttiivisen vaaran käsite rikosoikeudessa, Helsinki 1937.
- » — Syyntakeettoman henkilön vahingonkorvausvelvollisuudesta DL 1932 s. 404—421.
- » — Yleinen oikeustiede ja kansainvälinen yksityisoikeus 2 p. Porvoo 1965 (Yleinen oikeustiede).
- von Amira, Karl*: Nordgermanisches Obligationenrecht, I. Leipzig 1882.
- Andersen, Kristen*: Culpaansvaret under Debatt TfR 1965, s. 116—126.
- » — Erstatningsrett, Oslo 1959 (Erstatningsrett).
- » — Skadeforvoldelse og erstatning, Oslo 1970 (Skadeforvoldelse).
- Atiyah, P. S.*: Accidents, Compensation and the Law, Lontoo 1970.
- Beckman, Nils*: Barns skadeståndsskyldighet. Försäkringsjuridiska föreningens publikation n:o 7, Tukholma 1950.
- » — Brottsbalken jämte förklaringar, osa III, Tukholma 1967.
- Bengtsson, Bertil*: Skadestånd vid sport, lek och sällskapsliv, Tukholma 1962.
- » — Om ansvarsförsäkring i kontraktsförhållande I—II, Tukholma 1960 (Bengtsson I, Bengtsson II).
- Bonnevie, Carl*: Adekvanslaeren og beslektede rettsfelter, Oslo 1942.
- von Boscher, Walter*: Haftung Minderjähriger und ihrer aufsichtspflichtigen Eltern, VersR 1964 s. 888—892.
- Brusiin, Otto*: Aineettoman vahingon korvaamisesta, Helsinki 1953.
- von Büren, Bruno*: Schweizerisches Obligationenrecht, Allgemeine Teil, Zürich 1964.
- Bydlinski, Franz*: Probleme der Schandensverursachung nach deutschem und Österreichischem Recht, Stuttgart 1964.
- von Caemmerer, Ernst*: Das Problem des Kausalzusammenhangs im Privatrecht. Gesammelte Schriften I. Rechtsvergleichung und Schuldrecht s. 395—410, Tübingen 1968.
- Carlson, B. C.*: Om minderårigas skadeståndsansvar JFT 1956, s. 8—36.
- Charlesworth on Negligence. Toim. R. A. Percy, 4 p. Lontoo 1962.

- Ek, C. H.*: Bidrag till läran om utomobligatorisk skadeståndsansvar vid rättsenlig farlig verksamhet enligt Finlands gällande civilrätt, Helsinki 1943.
- Ekström, F. W.*: Privaträttens allmänna läror. Utgiven av Einar Cavinus, Helsinki 1925.
- Enneccerus, Ludvig—Lehmann, Heinrich*: Recht der Schuldverhältnisse I—II, Tübingen 1950.
- Erman, Walter*: Handkommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch I—II 4 p. Münster 1969.
- Esser, Josef*: Schuldrecht. Allgemeiner und besonderer Teil 2 p., Karlsruhe 1960.
- Fleming, John G.*: An Introduction to the Law of Torts, Oxford 1967.
- Forsman, Jaakko*: Bidrag till läran om skadestånd i brottmål enligt finsk rätt, Helsinki 1893 (Forsman).
- » — Straffrättsens allmänna läror. Helsinki 1930.
- » — Suomen lainsäädännön historia, Helsinki 1896.
- Gadolin, A. W.*: Suomen holhousoikeuden pääpiirteet. Suomentanut Onni Heimonkoski, Helsinki 1936.
- Gesell, Arnold—Ilg, Frances L.*: Lapsen kehitys I, II, Suomentanut Sirkka Salomaa, Porvoo 1951, 1954.
- Godenhjelm, Berndt*: Uusi huoneenvuokralaki jt siihen liittyvä lainsäädäntö selityksineen, Porvoo 1964.
- Gomard, Bernhard*: Forholdet mellem erstatningsregler i og uden for kontraktsforhold, Kööpenhamina 1958 (Erstatningsregler).
- Grotenfelt, Julius*: Kommentar till strafflagen, Allmänna delen, Helsinki 1913.
- » — Kommentar till förmynderskapslagen, Helsinki 1924.
- Grönfors, Kurt*: Om trafikskadeansvar utanför kontraktförhållanden, Uppsala 1952.
- Gundersen, Jon Reidar*: Foreldres erstatningsrettslige ansvar for sine barns skadevoldende handlinger i U.S.A. TfR 1963 s. 75—84.
- Hakulinen, Y. J.*: Familjerätt, Helsinki 1964 (Familjerätt)
- » — Velvoiteoikeus I 2 p., Helsinki 1965.
- Halila, Jouko*: Todistustaakan jaosta silmällä pitäen erityisesti virallisuusoitteellisia oikeussuhteita, Porvoo 1955.
- Harlsbury's Laws of England* 3 p. Osa 28, Negligence to Partnership, Lontoo 1959.
- Harper, Fowler Vincent*: A Treatise on the Law of Torts, Indianapolis 1933.
- Harper, Fowler V.—James, Fleming*: The Law of Torts II, Boston—Toronto 1956.
- Harris's Criminal Law*. Toim. Anthony Hooper 21 p. Lontoo 1968.
- Hart, H. L. A.—Honoré, A. M.*: Causation in the Law, Oxford 1959.
- Hellner, Jan*: Några synpunkter på culpabegreppet inom skadeståndsrätten SvJT 1953 s. 609—624.
- » — Rättssociologisk undersökning av skadeståndsrätten SOU 1969: 58, Tukholma 1969.
- » — Skadeståndsrättens utveckling och reformering, JFT 1967, s. 155—167.
- » — Skadeståndsrättens reformering SvJT 1967, s. 673—724.

- Hemmer, Ragnar*: Suomen oikeushistorian oppikirja I, Porvoo—Helsinki 1962.
- Hinkkanen, A.*: Kansakoululainsäädäntö 5 p, Helsinki 1969.
- Honkasalo, Brynolf*: Kausaalisuuskysymys rikosoikeudessa, Helsinki 1933 (Kausaalisuuskysymys).
- » — Suomen Rikosoikeus. Yleiset opit I—II Hämeenlinna (Yleiset opit I, II).
- Hoppu, Esko*: Rahdinottajan tavaravastuusta silmällä pitäen vastuuvараusoikeutta matkarahtauksessa, Vammala 1966.
- Horsten, Holger*: Børne- og ungdomsforsorgen i Danmark, Kööpenhamina 1967.
- Hurlock, Elizabeth B.*: Adolescent Development, New York—Toronto—Lontoo 1949 (Adolescent).
- » — Child Development, 2 p. New York—Toronto—Lontoo 1950 (Child).
- James, Philip S.*: Introduction to english law 7 p. Lontoo 1969.
- Jareborg, Nils*: Handling och uppsåt, Tukholma 1969.
- Jhering, Rudolph*: Das Schuldmoment im römischen Privatrecht, Giessen 1867.
- Jørgensen, Stig*: Ersatz und Versicherung, VersR 1970, s. 193—208.
- » — Erstatningsret, Kööpenhamina 1966.
- Jörs, Paul—Kunkel, Wolfgang—Wenger, Leopold*: Römisches Privatrecht, 3 p. Berlin—Göttingen—Heidelberg 1949.
- Karlgren, Hjalmar*: Culpa och samtycke inom skadeståndsrätten, Lund 1969.
- » — Skadeståndsrätt 4 p., Tukholma 1969.
- Kaser, Max*: Das Römische Privatrecht I—II, München 1955, 1959.
- Kivimäki, T. M.*: Asianajajan siviilioikeudellinen vastuu, Helsinki 1924 (Asianajajan vastuu).
- » — Valvontavelvollisuuden vastuu syntykæettoman tekemästä vahingosta DL 1949 s. 223—242.
- Kivimäki, T. M.—Ylöstalo, Matti*: Suomen Siviilioikeuden oppikirja, 2 p. Porvoo 1964.
- Kivivuori, Antti*: Lapsen aiheuttamien vahinkojen korvaamiskysymyksistä, SVLY XVII s. 284—293, Vammala 1965.
- » — Suomen vahingonkorvauslainsäädännön kehitys I, Rikoslainsäädäntö 1809—1875. Joensuu 1969.
- Klingspor, Karl*: Rechtsfragen bei Fahrt und Lager der Jugendgruppen. Recht und Jugend 1956 s. 180—184.
- von Kries, J.*: Ueber den Begriff der objektiven Möglichkeit und einige Anwendungen desselben, Leipzig 1888.
- Lahtinen, Osvi*: Laiminlyönnin kausaalisuuden teoreettista selvittelyä, LM 1954 s. 514—520.
- Lange, Hermann*: Empfiehlt es sich, die Haftung für schuldhaft verursachte Schäden zu begränzen? Gutachten für den 43 Deutschen Juristentag, Tübingen 1960.
- Langelüdeke, Albrecht*: Gerichtliche Psychiatrie, 2 p. Berliini 1959.
- Larenz, Karl*: Lehrbuch des Schuldrechts II, 9 p. München 1968.
- Lebigre, Arlette*: Quelques aspects de la responsabilité pénale en droit romain romain classique, Pariisi 1967.
- Lundstedt, A. V.*: Grundlinjer i skadeståndsrätten, senare delen, Strikt ansvar, band 1, Uppsala 1944.

- Malmaeus, Bengt*: Svensk rättspraxis i skadeståndsmål. Försäkringsjuridiska föreningens publikation n:o 6, Tukholma 1957.
- Malmström, Ake*: Föräldrarätt 2 p. Tukholma 1967.
- Mazeaud, Henri ja Leon—Tunc, André*: Traité theorique et pratique de la responsabilité Civile delictuelle et contractuelle I. 6 p. Pariisi 1965.
- Meinander, Ragnar—Aattonen, Toivo*: Oppikoulun hallinto, 5 p., Porvoo 1968.
- Melander, Ilmari*: Lapsen huollosta, Vammala 1939.
- Mussen, Paul H.*: Lapsen psykologinen kehitys. Suom. Raimo Mäkinen, Jyväskylä 1968.
- Nicholas, Barry*: An Introduction to Roman Law, Oxford 1962.
- Nybergh, Gunnar*: Börens erstatningsansvar. Forhandlingar på det tyvende nordiske jurist möte 1956 s. 140—148. (Forhandlingar).
- Oftinger, Karl*: Schweizerisches Haftpflichtrecht, Erster Band: Allgemeiner Teil 2 p. Züürich 1964 (Oftinger I).
- » — Schweizerisches Haftpflichtrecht. Zweiter Band: Besonderer Teil, Zweite Hälfte, Züürich 1962. (Oftinger II/2).
- Oikeuslääketiede. Päätoimittaja Unto Uotila 2 p, Porvoo 1970.
- Persson, Ulf*: Skada och värde, Lund 1953.
- Pienitz, Erich*: Der Minderjährige im Haftpflichtrecht 2 p. Frankfurt am Main 1960.
- Planiol, Marcel—Ripert, Georges*: Traité pratique de droit civil français, osa VII¹. Kirjoittanut Paul Esmein, 2 p. Pariisi 1952 (Esmein).
- Pollock's Law of Torts, 15 p. toim. P. A. Landon, Lontoo 1951.
- Rautiala, Martti*: Avioliitto-oikeus, 4 p. Helsinki 1968.
- » — Holhousioikeus, Helsinki 1952.
- Reuter, Albert*: Zeitschrift für Höhere Schule 1955, n:o 2, s. 39—47. n:o 3 s. 41—49 ja n:o 4, s. 45—49.
- Riska, Olof*: Ansvarsförsäkring i stället för skadestånd JFT 1968 s. 138—161.
- » — Företagets skadeståndsansvar. Integritetskador, Helsinki 1967. Moniste.
- Rodière, René*: La responsabilité civile, Pariisi 1952.
- Rodhe, Knut*: Obligationsrätt, Lund 1956.
- Romander, H.—Grönlund B.*: Barnvårdslagen, 3 p. Tukholma 1966.
- Routamo, Eero*: Liikennevahinko, Helsinki 1967.
- Rylander, Gösta*: Samhället och de psykiskt avvikande, Tukholma 1968.
- Salmond on the Law of Torts, 14 p. Toim. R. F. V. Heuston.
- Sandels, Stina*: Små barn i trafiken. Undersökning av små barns trafikförmåga, Tukholma 1968.
- Sandström, Carl Ivar*: Lapsi- ja nuorisopsykologia. Suom. Hilka Lehtovaara, Helsinki 1963.
- Saraste, R. E.*: Lasten aiheuttamat vahingot ja vastuu niistä SVLY XVI s. 210—233, Turku 1961.
- Saxen, Hans*: Adekvans och skada, Turku 1962.
- Schwindt, F.*: Römisches Recht I, Wien 1950.
- Selmer, Knut S.*: Barns og foreldres erstatningsansvar, 1962 NFT s. 1—16.
- Sipilä, Arvo*: Deliktiperusteisen vahingonvastuun teoreettinen rakenne, Helsinki 1936.

- Serlachius, Allan:* Suomen rikosoikeuden oppikirja I. Yleiset opit. 1 p. Helsinki 1909.
- Soergel, Th.—Siebert, W.:* Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. Osa II, s. 611—853, 10 p. Stuttgart 1969.
- Sohm, Rudolf—Mitteis, Ludwig—Wenger, Leopold:* Institutionen. Gesichte und System des Römischen Privatrechts. 17 p. Berliini 1939.
- Stang, Fredrik:* Erstatningsansvar, Oslo 1919.
- Strahl, Ivar:* Adekvansläran. Teori och praxis, Skrifter tillägnade Hjalmar Karlgren. Tukholma 1964.
- Street, Harry:* The Law of Torts, 3 p. Lontoo 1963.
- Takala, Annika:* Lapsen henkinen kasvu ja sen ohjaaminen, Pori 1960.
- Takala, Annika ja Martti:* Lapsuuden psykologia, 3 p. Porvoo 1958.
- Tirkkonen, Tauno:* Suomen siviiliprosessioikeus II, Porvoo 1966.
- Ussing, Henry:* Erstatningsansvar for undladelse, Tfr 1947, s. 241—271.
— » — Erstatningsret, 5 p. Kööpenhamina 1959 (Ussing).
— » — Retstridighet, Kööpenhamina 1949.
- Walén, Gösta:* Barnens ställning enligt föräldrabalken, Tukholma 1953.
— » — Några punkter i en allmän skadeståndslag. Förhandlingarna å det tjungo-
andra nordiska juristmötet i Reykjavik 1960. Liite VII.
- Vinding-Kruse, Anders:* Adäkvansproblemet i Erstatningsretten Tfr 1951 s. 321—425.
— » — Erstatningsretten I, Kööpenhamina 1964 (A Vinding Kruse).
- Winfield on Tort. Toim. J. A. Jalowicz, 8 p. Lontoo 1967.
- von Wright, Georg Henrik:* Katsaus teon yleiseen teoriaan. Sosiologia 1965 s. 53—61.
— » — Käyttäytymisen selittämisestä. Psykologia 1966, s. 11—23.
— » — Niin kutsutusta praktisesta päättelystä, Sosiologia 1971, s. 88—111.
— » — Norm and Action, Lontoo 1963 (Norm and Action).
— » — Normit ja logiikka. Ajatus XXVI 1964 s. 255—276.
- Ylöstalo, Matti:* Siviilioikeuden kehityslinjoja. Festskrift utgiven i anledning av Juristklubben Codex' 25-års jubileum s. 85—96, Porvoo 1965.
- Øvergaard, J.:* Norsk Erstatningsrett 2 p. Oslo 1951.

B. Muita lähteitä

- Atomivastuukomitean mietintö. Komiteanmietintö 1969: A 17.
- Betaenkning om arbejdsgiveres erstatningsansvar for ansettes skadegørende handlinger M. V. (Betaenkning NR 352. Kööpenhamina 1964 (Betaenkning)
- Innstilling I fra komitéen til å utrede spørsmålet om barns og foreldres og arbejdsgiveres ansvar (Innstilling).
- Lainvalmistelukunnan ehdotus hallituksen esitykseksi Eduskunnalle vahingonkorvausta koskevaksi lainsäädännöksi. Lainvalmistelukunnan julkaisuja n:o 3—1970 (Lvk 1970:3).
- Laintarkastuskunnan lausunto ehdotuksesta hallituksen esitykseksi Eduskunnalle vahingonkorvausta koskevaksi lainsäädännöksi. Laintarkastuskunnan lausunto n:o 3 1971 (Ltk 1971:3)

Remiss till lagrådet den 19 mars 1971 av förslag till skadeståndslag (Remiss)
Statens offentliga utredningar

- Förberedande utredning angående lagstiftning på skadeståndsrättens område av Ivar Strahl (SOU 1950:16).
- Skadestånd I. Allmänna bestämmelser. Föräldrars och barns skadeståndsansvar (SOU 1963:33).
- Skadestånd II. Arbetsgivares och arbetstagares skadeståndsansvar M. M. (SOU 1964:31).
- Rättssociologisk undersökning av skadeståndsrätten. Förberedande utredning av Jan Hellner (SOU 1969:58).

Vahingonkorvauskomitean mietintö. Komiteanmietintö 1965:A 4. (Vahingonkorvauskomitea).

ASIAHAKEMISTO

- Adekvaattisuus
 — Adekvaattisuus kasvatustuottamuksessa 197
 — Huollettavan käyttäytymisen merkitys 188
 — von Kriesin adekvaattisuuskäsite 181
 — Normitarkoitus 182
 — Ongelma oikeuskäytännössä 193
 Anniskeluravintolan hoitaja 114
- Custodia-vastuu 42
- Diligentia quam suis rebus 121
- Ehdonalaisessa vapaudessa olevan vangin valvoja 92
 Elimellinen aivosairaus 80, 87
 Epileptikko 89
 Episteemiset asenteet 27
 Esimiehenvastuu 22
- Heikkomielisyys, ks. vajaamielisyys
 Henkilö- tai esinevahinko, käsitteen selvittelyä 4
 Holhous 7
 Hohhousviranomainen 103
 Humalatila
 — Patologinen 88
 — Tunnoton 88
 Huolto, käsitteen selvittelyä 5
 Huoltaja
 — Käsitteen selvittelyä 5
 — Ylemmänasteen huoltaja 93
 Huoneenvuokralaki 201 § 225
- Kasvatilapsi 108
 Kasvatus
 — Sisältö 8, 149
 — Kasvatusvastuun tilanteet 151
 — Kasvatustuottamus vastuuperusteena 152
 Kuuromyikkä 89
 Käyttäytyminen
 — Käsite tuottamusvastuussa 28
 — Laiminlyönti 26
 — Teko
 — Teon seuraus 25
 — Teon tulos 25
 — Toiminto 25
 — Virhekäyttäytyminen 15
- Laiminlyönti, ks. käyttäytyminen
 Laiminlyöntivastuu 34
- Mielisairaahan huoltaja 111
 Mielisairaus 80, 87
- Negligence 43
 Noxae deditio 42
- Objektiivinen vastuu, käsitteen selvittelyä 1
 Oikeudenvastaisuus 15, 118
 Oikeustajua tyydyttävä funktio 62
 Omnis diligentia 121
- Pater familias 42
 Patria potestas 42
 Pohjoismainen oikeudenvastaisuusoppi 18
 Preventiivinen funktio 56, 59, 60
 Puissance paternelle 44
 Pulveroitumiskäsite 57, 62
 Päihtynyt, ks. humalatila
- Rasituksen siirtofunktio 57, 61
- Reaalivahinko 17
 Reparatiivinen funktio 56, 61
 Rikkomusvastuu, käsitteen selvittelyä 3
 Rikoslaki, RL 9:5
- Sokea 89
 Sopimusvastuu, käsitteen selvittelyä 3
 Suojeluvahinko 106
 Syy-yhteys
 — Attributiivinen ja selittävä kausaalisuus 167
 — Conditio sine qua non-teoria 168, 170
 — Kausaalikonkurrenssi, kumulatiivinen kausaalisuus 169

- Syy-yhteys kasvatustuottamuk-
sessa 179
- Syy-yhteys laiminlyöntivastuus-
sa 31
- Syy-yhteys yhteistoimin aiheu-
tetuissa vahingoissa 171
- Tappio 17
 - Tehtävänsiirtäjän vastuu 22
 - Tilapäinen henkinen häiriö, ks. hu-
malatila
 - Tuottamusvastuu, käsitteen selvitte-
lyä 1
 - Tylsämielisyyt, ks. vajaamielisyyt
- Vahingon vaaran jakautumisfunktio
57, 61
- Vajaamielisen huoltaja 111
- Vajaamielisyyt 80, 83
- Vanhuudenheikkous 80, 87
- Valvonta
 - Sisältö 8, 119
 - Erityisvalvonta 138
 - Yleisvalvonta 138
 - Valvonnan yleisjärjestelyt 121
- Valvontavelvollisen vastuu 20
- Vähämielisyyt, ks. vajaamielisyyt
- Yleinen varallisuusvahinko, käsitteen
selvittelyä 4

OIKEUSTAPAUSHAKEMISTO

A. Oikeusosaston ja KKO:n ratkaisut

1) Oikeusosasto

p. 13. 5.1899 287
 p. 30. 9.1909 63, 76, 275
 p. 26.11.1914 123, 268
 p. 29.12.1915 48, 227
 p. 15. 4.1916 112, 285

2) KKO

p. 557/1923 160, 205
 p. 1327/1924 285
 1926 II 57 48, 129, 137, 265
 1928 II 312 129, 135, 198
 1929 II 605 99, 137, 213
 1932 II 179 101
 1934 II 408 76, 99, 140, 206
 1936 II 33 103
 p. 2946/1935 63, 137, 279
 1937 II 106 20
 1937 II 298 76, 193, 255
 1937 II 350 19
 1937 II 484 48, 67, 128, 132, 135,
 274
 1937 II 616 103
 1938 II 186 137, 280
 1938 II 590 48, 63, 76, 128, 129,
 136, 138, 145, 147, 229
 1938 II 664 114
 1938 II 677 48, 76, 97, 123, 128,
 137, 138, 156, 282
 1939 II 129 48, 76, 128, 136, 138,
 230
 1939 II 234 76, 171

p. 457/1940 76, 129, 137, 153, 214
 1940 II 295 76, 137, 250
 p. 1128/1940 76
 p. 1749/1941 48, 63, 153, 245
 1943 II 70 76, 135, 140, 199
 p. 1592/1945 76
 1947 II 165 48, 76, 137, 215
 1947 II 383 276
 p. 1313/1948 71, 237
 1950 I 9 174
 1950 II 59 48, 129, 132, 140, 153,
 207
 1950 II 203 48, 133, 128, 137, 138,
 157, 182
 1950 II 250 76, 137, 174, 220
 1950 II 279 288
 t. 5334/1950 129, 135, 252
 t. 912/1951 48, 128, 132, 137, 138,
 139, 157, 228
 t. 3330/1952 48, 128, 132, 137, 222
 1953 II 86 76, 98, 129, 135, 153,
 199
 p. 1374/1954 135, 261
 p. 3815/1954 129, 135, 141, 200
 1955 II 41 18, 48, 76, 128, 141,
 245
 t. 646/1955 109, 123, 268
 t. 3249/1955 287
 1956 II 32 48, 76, 120, 128, 144,
 246
 p. 2086/1957 72, 136, 237
 1958 II 123 48, 76, 120, 123, 128,
 136, 138, 141, 144,
 145, 238
 1958 II 130 19

t. 1949/1958 137, 261
p. 1510/1959 137, 141, 255
1960 II 130 76, 129, 244
p. 2999/1960 48, 123, 132, 157, 277
p. 238/1961 286
p. 1606/1961 48, 123, 132, 140, 211
p. 1663/1961 48, 63, 120, 128, 136,
138, 139, 238
p. 2136/1961 76, 137, 141, 281
p. 2139/1961 120, 250
p. 2845/1961 63, 129, 139, 140, 164,
226
p. 40/1962 48, 63, 120, 128, 136,
138, 145, 230
t. 537/1962 76, 96, 129, 153, 206
t. 538/1962 137, 214
p. 854/1962 137, 193, 264
p. 2072/1962 48, 128, 132, 157, 277
p. 2300/1962 62, 137, 253
p. 3163/1962 136, 194, 228
p. 91/1963 137, 256
p. 134/1963 76, 137, 141, 215
p. 1818/1963 63, 76, 146, 276
1964 II 20 48, 76, 137, 138, 265
p. 1735/1964 173
p. 2363/1964 76
p. 239/1965 102, 137, 221

1965 II 15 109
1965 II 42 127
p. 1468/1965 129, 135, 244
p. 1870/1965 48, 128, 137, 283
t. 2148/1965 129, 277
p. 1483/1966 173
p. 1829/1967 48, 120, 123, 128, 136,
138, 142, 146, 147, 231
p. 349/1968 137, 162, 281
t. 601/1968 48, 125, 128, 136, 138,
145, 232
t. 3132/1968 137, 256
1969 II 64 48, 74, 76, 128, 129,
137, 259
p. 2264/1969 48, 62, 128, 136, 138,
233
t. 2470/1969 123, 269
p. 2958a/1971 270

B. Helsingin HO:n ratkaisut

p. 893/1955 236
t. 37/1959 257
t. 586/1961 257
t. 392/1962 278
t. 419/1962 249
t. 367/1965 257
t. 418/1966 278

ERÄITÄ LYHENTEITÄ

DL	= Defonsor Legis
FFR	= Försäkringsrättsliga föreningens rättsamling
HE	= Hallituksen esitys
JFT	= Tidskrift, utgiven av juridiska föreningen i Finland
LM, Lm	= Lakimies
NFT	= Nordisk Försäkringstidskrift
NJA	= Nytt Juridisk Arkiv
NJM	= förhandlingar i nordiska juristmötet
SOU	= Statens offentliga utredningar
SVLY	= Suomen vakuutuslakimiesten yhdistyksen julkaisuja
SvJT	= Svensk juristtidning
TfR	= Tidskrift for Rettsvitenskap
UfR	= Ugeskrif for Retsvaesen
VVYH	= Vastuuvakuutusyhdistyksen hallituksen pöytäkirja

I OSA

JOHDANTO 1—6 §

1 § TUTKIMUSTEHTÄVÄN ASETTAMINEN JA SEN SUORITUSTAPA

1. Eräitä vahingonkorvauskysymyksen ryhmittelyjä

A. *Tuottamusvastuu — objektiivinen vastuu.* Nykyään on tuottamusvastuuksi kutsuttu korvaussäännöstö merkittävä osa ainakin kaikkien läntiseen kulttuuripiiriin kuuluvien kansojen vahingonkorvausoikeutta.¹ Säännöstön yksityiskohtien muotoutumisessa on havaittavissa huomattavia eroja. Yhteiseksi piirteeksi muodostuu kuitenkin korvausvelvollisuuden edellyttämä korvausvelvollisen oma velvollisuuden vastainen käyttäytyminen. Vain näin käyttäytynyt vahingonaiheuttaja voi, jos eräät — oikeastaan aika lukuisat — lisäedellytykset ovat täyttyneet, olla korvausvelvollinen.

Etenkin viime vuosisadalla esiintyi voimakkaana käsitys, että tuottamusvastuu olisi ainoa järjestelmä, jonka nojalla korvausvelvollisuus saattoi syntyä.² Erittäin tunnettu on vieläkin Jheringin ikuisena totuutena esittämä teesi »Kein Uebel ohne Schuld». Tällä teesillään Jhering tahtoi korostaa tuottamusvastuun asemaa ainoana kysymykseen tulevana korvausjärjestelmänä. Hänen mukaansa virheellinen menettely tuottamusvastuussa tarkoittaa eettisesti moitittavaa käyttäytymistä.³ Jheringin

¹ Ks. esim. *Hakulinen* I s. 293, *Kivimäki—Ylöstalo* s. 412, *Karlgren* s. 23 s., *Andersen* s. 44 s. *A Vinding Kruse* I s. 33, *Esser*, s. 828, *Oftinger* I s. 11 *Mazeaud—Tunc* n:o 368, *Pollock* s. 3.

² Tähän viittaa esim. *Oftinger* I s. 12. Ks. myös *Jørgensen* s. 7.

³ Ks. *Jhering*, *Schuldmoment* pass. erittäinkin s. 21, 40, ja 54 s.

mielipiteissä ns. klassillinen kulpakäsitys on saanut ehkä selväpiirteimmän ja puhtaimman ilmaisunsa.

Vahingonkorvausoikeuden kehitys tällä vuosisadalla ei ole noudattanut Jheringin viitoittamia uria. Tuottamuksen rinnalle on syntynyt monia muita korvausperusteita. Eräillä näillä on takanaan pitkät historialliset perinteet. Toiset ovat syntyneet uusimman ajan teknisen ja yhteiskunnallisen kehityksen myötä. Korvausvelvollisen tuottamuksesta riippumatonta korvausvastuuta kutsutaan usein objektiiviseksi taikka ankaraksi vastuuksi.⁴

Tuottamusvastuun ja objektiivisen vastuun välimuotona esiintyy vielä tuottamusolettamaan perustuva vastuu eli presumoitu tuottamusvastuu.⁵ Tuottamusvastuussa vahingonkärsijän tehtävänä on näyttää toteen korvausvelvollisen tuottamus ja muut korvausvelvollisuuden edellytykset, mutta tuottamusolettaman johdosta väitetyn korvausvelvollisen asiana on osoittaa syyttömyytensä eli tuottamuksen puute (ns. diskulpatio). Hänen on todistettava käyttäytyneensä vahinkotilanteessa huolellisesti. Todistustaakka saattaa olla käännetty myös joidenkin muiden tuottamusvastuun edellytysten osalta. Tavallisen tuottamusvastuun ja tuottamusolettamavastuun eron käytännöllinen merkitys riippuu paljolti siitä, kuinka suuret vaatimukset asetetaan vastaajan diskulpatiovelvollisuudelle oikeudenkäynnissä. Jos vaatimukset asetetaan ankariksi, muuttuu vastuu tosiasiaissa lähes objektiiviseksi.

Objektiivisissa korvausjärjestelmissäkin esiintyy useita eri tyyppejä. Äärimmäistä vaihtoehtoa edustavat ne puhtaasti objektiiviset korvausjärjestelmät, joissa korvausvelvollisuus ei edellytä kenenkään virheellistä käyttäytymistä. Monissa tapauksissa korvausvastuu kuitenkin edellyttää jonkun muun henkilön kuin korvausvelvollisen itsensä käyttäytymisvirhettä.⁶

⁴ Hakulinen I s. 293, Kivimäki—Ylöstalo s. 410 ja Andersen s. 43. Ruotsalaisessa kirjallisuudessa käytetään objektiivisesta vastuusta usein etenkin *Lundstedtin* tutkimuksista tunnetuksi tullutta termiä »strikt ansvar». Termi esiintyy *Lundstedtin* vahingonkorvausoikeutta käsittelevän laajan tutkimuksen alaotsikona. Objektiivista vastuuta kutsutaan myös kasuaaliseksi vastuuksi.

⁵ Termi tuottamusolettama on Hakulisen käyttöön ottama. Ks. Hakulinen I s. 308.

⁶ Routamo s. 11 määrittelee objektiivisen vastuun suppeammin. Hänen ryhmittelyssään objektiivisella vastuulla tarkoitetaan vastuuta, joka ei ole riippuvainen kenenkään tuottamuksesta. Ks. myös Jørgensen s. 81.

B. *Rikkomusvastuu — sopimusvastuu.* Vahingonkorvausoikeuden yleisesityksissä esim. oppikirjoissa käsitellään yleensä vain sopimussuhteitten ulkopuolisia korvaustilanteita, ns. rikkomusvastuuta. Tämän jaottelun toisen puolen, sopimusvastuun, selvittely suoritetaan tavallisesti sopimusoikeuden piirissä. Jaottelu on perinteellinen, joskin sen merkityksestä on esitetty erilaisia mielipiteitä.⁷ Erottelun peruste liittyy korvausvelvollisuutta sääntelevien normien syntyyn. Rikkomusvastuussa korvausvelvollisuus syntyy suoraan lain nojalla, sopimusvastuussa vasta osapuolien sopimuksen johdosta.⁸ Sopimusvastuun ja rikkomusvastuun välillä on muitakin eroja kuin vain erilainen syntyperuste.

Kirjallisuudessa käydään keskustelua jatkuvasti sopimusvastuun ja rikkomusvastuun välisen rajankäynnin tarpeellisuudesta ja merkityksestä. Toiset katsovat kysymyksessä olevan lähinnä esitysteknisen apukeinon, toisten mielestä yhtäältä sopimusvastuu ja toisaalta rikkomusvastuu muodostavat molemmat oman kokonaisuutensa, joiden piirissä on osoitettavissa vallitsevan tiettyjä yhtäläisyyksiä. Sillä perusteella kumpaan ryhmään tarkasteltavana oleva vahinkotilanne kuuluu, voitaisiin siten tehdä eräitä johtopäätöksiä itse vastuun tarkemmasta sisällöstäkin.⁹

Korvausvastuun sisältöä koskevien johtopäätösten teko pelkästään sen nojalla kumpaan ryhmään tarkasteltavana oleva vahinkotilanne kuuluu, on kovin uskallettua. Niinpä sekä tuottamusvastuu että objektiivinen vastuu voivat esiintyä niin hyvin sopimusvastuun kuin rikkomusvastuunkin piirissä. Sopimusvastuussa todistustaakka on verrattain yleisen pääpiirteittäisen säännön mukaan vastaajalla ja rikkomusvastuussa kantajalla.¹⁰ Perinteellinen jaottelu puoltaa paikkaansa ainakin esitysteknisistä syistä. Sopimussuhteissa syntyviä korvausvelvollisuuksia on tarkoituksenmukaista käsitellä joko sopimusoikeuden yleisesityksissä tai kunkin sopimustyyppin yhteydessä.

⁷ Ks. näistä esim. Ek s. 46—47, 230—242, *Kivimäki—Ylöstalo*, s. 412—430, *Routamo*, s. 10, *Karlgren* s. 1—2, *Øvergaard* s. 2—3, *A Vinding Kruse* I s. 25—27, *Esser* s. 827—828, *Oftinger* I, *Büren* s. 50—51. *Mazeaud—Tunc* n:o 97—102. Pohjoismaisesta kirjallisuudesta on erityisesti mainittava *Bengtsson* I passim, jossa sopimusvastuun ja rikkomusvastuun eroa käsitellään laajasti myös oikeusvertailevalta kannalta, sekä *Gomard*, *Erstatningsregler*, passim.

⁸ Tämän perusteella erottelukriteeriä voidaan sanoa geneettiseksi. Ks. esim. *Büren* s. 50.

⁹ Ks. edellä viittauksessa 7 mainittu kirjallisuus sekä *Lundstedt* I s. 11—24 ja *Ussing*, s. 6—7.

¹⁰ *Hakulinen* s. 231—233 viittauksin, *Halila* s. 261.

C. *Henkilö- tai esinevahinko — yleinen varallisuusvahinko.* Kolmas erityisesti Pohjoismaissa yleisesti käytetty vahingonkorvausoikeuden pääryhmittely perustuu vahingon laatuun. Sen mukaan erotetaan korvausvastuu henkilö- tai esinevahingosta (integriteettivahinko) ja yleisestä varallisuusvahingosta.¹¹ Henkilö- tai esinevahingon käsite juontaa juurensa roomalaisesta oikeudesta lähinnä *lex aquilia*sta.¹² Sillä tarkoitetaan henkilön tai esineen fyysisin keinoin tapahtuneesta loukkaamisesta tai vahingoittamisesta syntynyttä vahinkoa. Yleinen varallisuusvahinko ilmenee muunlaisena aineellisena vahinkona, niin kuin vilpillisen kilpailun aiheuttamana liikevoiton pienentymisenä.

Tämäkään ryhmittely ei ole enää niin selväpiirteinen kuin aikaisemmin. Se ei ole enää myöskään niin merkityksellinen kuin ennen, jolloin yleinen varallisuusvahinko vain harvoin kuului korvattaviin vahinkoihin. Kuitenkin yleinen varallisuusvahinko yhä edelleen jää monissa korvausjärjestelmissä korvattavien vahinkojen piirin ulkopuolelle. Sääntönä sitä vastoin on, että tuottamuksellisesti aiheutettu henkilö- tai esinevahinko on vahingonaiheuttajan korvattava.¹³

2. Tutkimustehtävän asettaminen

Juuri selvitettyjen ryhmittelyjen avulla tutkimuksen kohde on ilmais tavissa hyvin lyhyesti. Tehtävänä on ensinnäkin tutkia tuottamuserusteista rikkomusvastuuta henkilö- tai esinevahingosta. Näistä vahinkotilanteista selvitettäväksi otetaan sellaiset

¹¹ Vahingonkorvauskomitea s. 32—33, *Riska* s. 5—7, *Karlgren*, 23, *Jørgensen* 21—23, *Ussing*, s. 26. Vähemmän merkittävänä ryhmittelyä pitää *A Vinding Kruse I* s. 134—138.

¹² *Alanen*, *Lex aquilia*, passim.

¹³ Suomen oikeudessa henkilö- ja esinevahinkojen korvattavuutta voitaneen perustella myös hallitusmuodon 6 §:llä. Tässä säädetään: Jokainen Suomen kansalainen olkoon lain mukaan turvattu hengen, kunnian, henkilökohtaisen vapauden ja omaisuuden puolesta.

Esim. kysymys siitä, käsittääkö liikennevakuutuslain korvausjärjestelmä yleisen varallisuusvahingon vai ei, on epäselvä. Ks. *Routamo* s. 94—96. Lvk. 1970: 3 s. 3 käytetään ilman yhteyttä henkilö- tai esinevahinkoon syntyneestä taloudellisesta vahingosta nimitystä puhdas varallisuusvahinko. *Laintarkastuskunta* 1971: 3 s. 9 pidetään tarpeettomana antaa puheena olevalle vahingon lajille laissa erityistä nimitystä.

tapaukset, joissa vahingon syntyyn on vaikuttanut tietyssä keskinäisessä suhteessa olevan kahden henkilön käyttäytyminen. Näitä henkilöitä kutsutaan huoltajaksi ja huollettavaksi. Huoltajan erityisenä tehtävänä po. suhteessa on huolehtia huollettavan käyttäytymisestä ja estää sillä tavoin vahinkojen ja vaaratilanteiden syntyminen. Tavallisimmin huollettava on lapsi ja huoltaja hänen vanhempansa. Useita muitakin huoltosuhteita esiintyy.

3. Eräiden tutkimuksessa käytettyjen sanojen merkityksestä

A. Sanoja *huoltaja* ja *huollettava* käytetään tutkimuksessa erityismerkityksessä. Nämä termit sekä samaan yhteyteen kuuluva sana *huolto* ovat olleet yleensä perheoikeuden tutkijain työvälineitä. Suomenkin oikeustieteessä perheoikeuden tutkijat ovat eri tavoin määritelleet huollon käsitteen sisällön. *Gadolin* määrittelee huollon näin: »*Huolenpito holhokin persoonasta ja persoonallisista asioista, joka suurin piirtein käsittää ns. huollon, tarkoittaa pääasiallisesti henkilöllistä huoltamista, alaikäisen kasvattamista ja kehittämistä sekä määrättyissä tapauksissa holhokin valvontaa*».¹⁴ Toista tapaa noudattaa taas *Melander*, jonka mukaan lapsen huollolla on Suomen oikeudessa ymmärrettävä oikeutta ja velvollisuutta määrätä ja huolehtia kaikista lapsen henkilöä koskevista asioista, mikäli lapsella ei itsellään ole oikeutta näiden asioiden hoitamiseen.¹⁵ *Melanderin* tavoin näyttävät huollon määrittelevän myös *Rautiala* ja *Hakulinen*.¹⁶ Samantapainen ero määrittelyissä on havaittavissa muuallakin, ainakin Pohjoismaissa.¹⁷ Huollon käsitettä vastaa vasti huoltaja merkitsee, siten joko henkilöä, joka tosiasiallissa huolehtii lapsen tai muun huollon tarpeessa olevan henkilön huollosta tai henkilöä, joka on siihen velvollinen.

Määritelmät eroavat, kuten havaitaan siinä, että *Gadolin* käyttää huolto sanaa kuvaamaan tiettyä tosiasiallista toimintaa, *Melanderin* mukaan taas kysymys on tietyistä oikeusjärjestyksen mukaisista velvolli-

¹⁴ *Gadolin* s. 72.

¹⁵ *Melander* s. 13.

¹⁶ *Rautiala* Avioliitto-oikeus s. 142, sama *Holhousoikeus* s. 40 ja *Hakulinen*, *Familjerätt* s. 256.

¹⁷ *Melanderin* kannalla esim. *Malmström*, *Föräldrarätten* s. 115, *Walén*, *Barnens ställning* s. 87.

suuksista ja oikeuksista. *Melanderin* mukaan huolto merkitsee toisin sanoen samaa kuin huoltovelvollisuus ja huolto-oikeus yhteensä.

Sen seikan suhteen, mitä tehtäviä huoltojan velvollisuuksiin kuuluu, näyttää vallitsevan melkoinen yksimielisyys. Voitaneen myös sanoa, että perheoikeudellisessa mielessä huoltajan tehtävät käsittävät suunnilleen sen, mitä arkikielessä huoltajan tehtäviin katsotaan kuuluvan. Tutkimuksessa huoltajalla siis tarkoitetaan henkilöä, joka sivullisen suojan vuoksi on velvollinen huolehtimaan toisesta henkilöstä, huollettavasta. Huollettavana pidetään henkilöä, jolta syystä tai toisesta katsotaan puuttuvan riittävä kyky ottaa käyttäytymisessään huomioon ympäristön suojan vaatimukset. Tutkimuksessa tarkoitettu tehtävä sisältyy yleensä yhtenä osana perheoikeudellisen huoltajan velvollisuuksiin. *Melander* onkin selvästi erottanut sivullisen suojaksi asetetun valvontavelvollisuuden perheoikeudellisen huoltajan muista velvollisuuksista.¹⁸ Perheoikeudellisen huoltajan oikeusaseman yleisen arvostelun kannalta tässä tutkimuksessa tarkasteltava osa on vähämerkityksinen. Mutta sellainenkin henkilö, jota ei voida pitää perheoikeudellisessa mielessä huoltajana saattaa olla velvollinen valvomaan huollettavaa sillä tavoin, että jos hänen valvontalaiminlyönneistään aiheutuu sivulliselle vahinkoa, laiminlyöjä on velvollinen korvaamaan vahingon. Tällaista henkilöä voidaan kutsua vahingonkorvausoikeudelliseksi huoltajaksi.¹⁹

Vahingonkorvausvelvollisen huoltajan aseman ei tarvitse olla sillä tavoin pysyväisluontoisen kuin yleensä on laita perheoikeudellisen huoltajan osalta. Tilanteesta riippuen varsin hetkellinen huoltajan ja huollettavan välinen suhde saattaa tuoda mukanaan huoltajalle velvollisuuden valvoa huollettavaa sivullisen suojan vuoksi.

Suomen oikeuskirjallisuudessa on käytetty muitakin sanoja merkitsemään ainakin suunnilleen samaa kuin mitä tutkimuksessa tarkoitetaan sanalla huoltaja. Tällaisia sanoja ovat hoitaja,²⁰ hoitovelvollinen,²¹ valvoja²² ja valvontavelvollinen.²³ Näillä sanoilla sinänsä on kuitenkin hyvin epämääräinen merkityssisältö. Ne esiintyvät mitä erilaisimmissa

¹⁸ *Melander* s. 150.

¹⁹ Ks. *Skadestånd* I s. 27 viite 1, jossa myös kiinnitetään huomiota *huoltajan* käsitteen erilaiseen merkitykseen perheoikeudessa ja vahingonkorvausoikeudessa.

²⁰ *Kivivuori*, Vahingonkorvauslainsäädännön kehitys s. 256.

²¹ Ks. ed. viite.

²² *Kivivuori* m.t. s. 262.

²³ *Kivivuori* m.t. s. 262, *Kivimäki* 1949 DL 223.

yhteyksissä, joilla ei tarvitse olla mitään tekemistä korvausvastuun kanssa. Esimerkkeinä mainittakoon sairaanhoitaja, koneenhoitaja, asiainhoitaja (diplomaattikielessä) omaisuudenhoitaja, luokanvalvoja, asiainvalvoja, ehdonalaisessa vapaudessa olevan vangin valvoja jne.

Sanalla huoltaja on jossakin määrin vakiintuneempi merkitys tarkoitamaan nimenomaan henkilöä, joka pitää huolta avuntarpeessa olevasta toisesta henkilöstä. Perheoikeudellisessa kirjallisuudessa sen merkitystä voinnee pitää varsin kiinteänä.

Toisaalta sanalla huolto on muitakin käyttöalueita. Se esiintyy mm. sotilaallisena terminä. Nykysuomen sanakirjan mukaan huolto sotilaallisena terminä merkitsee toimintaa, jonka tarkoituksena on joukkojen varustaminen muonalla, ammuksilla yms. sekä järjestää terveyden- ja sairaanhoito.²⁴ Tässäkin merkityksessä huolto liittyy osittain henkilöitten tarpeista huolehtimiseen. Mutta sanaa käytetään myös tarkoittamassa huolenpitoa joistakin esineistä ja asioista. Erittäin yleisenä se esiintyy arkikielessä merkitsemässä huolenpitoa koneista ja laitteista.

Joka tapauksessa tarjolla olevista vaihtoehtoista sana huoltajan vastuu on mielestäni sopivin kuvaamaan tutkimuksessa tarkoitettua tilannetta. Sanoja hoitaja ja valvoja voidaan kyllä käyttää huoltajanvastuun ongelmien selvittelyssä muussa yhteydessä kuin huoltajan synonyymeina. Esimerkiksi sanaa lapsenhoitaja on tarkoituksenmukaista käyttää erään sellaisen henkilön nimenä, joka on esimerkki huoltajasta.

B. *Huollosta ja huoltajasta* on erotettava holhous ja holhooja. Huoltajan tehtävänä on huolehtia huollettavan henkilöllisistä asioista, hänen ravinnostaan, turvallisuudestaan, kasvatuksestaan jne. Myös holhoojan asiana on ainakin yleensä huolehtia näistä tehtävistä. Mutta holhoojan tehtäviin kuuluu muutakin. Hänen on ennen kaikkea hoidettava holhokin omaisuutta ja edustettava holhokkia oikeustoimia tehtäessä ja viranomaisten kanssa asioitaessa. Holhoojan tehtävät holhokin omaisuuden hoitajana jäävät tutkimuksen aiheen ulkopuolelle.²⁵

Holhoukseen liittyvänä on mainittava uskotut miehet.²⁶ Nämä ovat tutkimuksen aiheen kannalta merkityksettämiä. Ne hoitavat tehtäviä, joiden yhteydessä tutkimuksen kohteena oleva vastuu ei voi tulla kysymykseen.

²⁴ Nykysuomen sanakirja I s. 531.

²⁵ Ks. Holh L 33—37 §.

²⁶ Ks. Holh L 37 § ja 7 luku.

C. Sekä huollosta että holhouksesta on vielä erotettava *elatus*.²⁷ Tällä tarkoitetaan huollosta aiheutuvien kustannusten suorittamista tai suoritusvelvollisuutta. Useissa tapauksissa sama henkilö on huoltaja ja holhooja sekä se, joka huolehtii elatuksesta, mutta näin ei aina tarvitse olla. Esimerkiksi makaaja on vain velvollinen osallistumaan avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen elatukseen.²⁸

D. *Kasvatus* ja *valvonta* ovat tutkimuksen kannalta keskeisiä käsitteitä. Vahingonkorvausoikeudellisen huoltajan tehtävät voidaan kuvata sanomalla, että hänen tulee kasvattaa ja valvoa huollettavaa. Jäljempänä käsitellään yksityiskohtaisesti näiden käsitteiden sisältöä huoltajan vastuussa. Jo tässä yhteydessä lienee valmistavasti muutama sana paikallaan.

Kasvatuksella tarkoitetaan jäljempänä lyhyesti sanottuna huollettavan vastuuntunnon kehittämistä sekä arkielämässä tarvittavien tietojen ja taitojen opettamista, jotta huollettava kykenisi käyttäytymään mahdollisissa vaaratilanteissa turvallisesti. Kasvatus tähtää tulevaisuuteen. Kasvatuksen tarkoituksena on auttaa huollettavaa kehittymään kykeneväksi omin avuin selviytymään kunnialla erilaisissa vaaratilanteissa.

Kasvatukseen verrattuna valvonta pysyy tavoitteissaan nykyisyydessä. Valvonta merkitsee ensi sijassa huollettavan tarpeen mukaista silmällä pitoa vahingon välttämiseksi ja jos tilanne sitä vaatii huoltajan puuttumista asioihin.

Muistettakoon kuitenkin, että sanat kasvatus ja valvonta ovat vain puutteellisia kielellisiä apuneuvoja, joilla huoltajan toimia kuvataan. Eräistä huoltajan toimenpiteistä voidaan suhteellisen kiistatta sanoa niiden kuuluvan joko kasvatukseen taikka valvonnan piiriin, mutta eräitä toisia voidaan yhtä hyvin pitää sekä kasvatuksena että valvontana.

4. Tutkimustehtävän suoritustavasta

A. *Tutkimuksen systematiikasta*. Systematiikan perusteet ovat kahdenlaisia. Esitys etenee ensinnäkin yleisluonteisesta tarkastelusta kohti yhä yksityiskohtaisempaa tutkimusta. Toiseksi esityksessä kuvataan

²⁷ Melander s. 120.

²⁸ Ks. AUL 1 ja 4 §.

vaaratilanteen kehittymistä toteutuneeksi vahingoksi. Tämä itse asiassa myös on samalla siirtymistä yleisluontoisesta selvittelystä kohti yksityiskohtaista tarkastelua.

Kahdessa ensimmäisessä osassa tutkimus noudattaa perinteellisempiä latuja kuin viimeisessä jaksossa. Johdannossa selvitetään aluksi tuottamusvastuun yleistä rakennetta pääpiirteittäin sekä tutkimuksen aiheen kannalta merkittävää laiminlyöntivastuuta hieman tarkemmin. Sitten ovat vuorossa valmistavat huomautukset huoltajanvastuusta; oikeusvertailu ja oikeuspoliittiset näkökohdat.

Keskimmäisessä jaksossa huoltajanvastuuta tutkitaan periaatteelliselta kannalta. Tavoitteena on antaa kuva huoltajanvastuun oikeudellisista perusteista. Nimenomaan tässä osassa esitys noudattaa tosiasiallisten tapahtumainkulun mukaista järjestystä. Ensiksi selvitetään kysymystä, ketä pidetään huollettavana ja kuka on huoltaja. Sitten siirrytään tarkastelemaan huoltajan tehtäviä ja huoltajan käyttäytymistä arvosteltaessa noudatettavia periaatteita. Lopuksi tutkitaan syy-yhteyskysymyksiä. Näin tässä jaksossa muodostetaan kuva korvausvelvollisuuden perustana olevasta huoltajan tuottamuksellisesta käyttäytymisestä sekä huoltajan käyttäytymisen ja vahingon välisestä suhteesta.

Tutkimuksen johdanto-osan ja keskimmäisen osan systematiikka ei enempiä perusteluja kaivanne. Riittänee, kun todetaan sen noudattavan perinteellisiä ajatuskulkuja. Viimeisessä jaksossa systematiikka ja koko kysymyksenasettelu on uudentyyppisempi. Siinä selostetaan periaatteessa kaikki korkeimman oikeuden ratkaisut huoltajanvastuun alalta. Tapaukset on ryhmitelty käytännöllisten tilanteiden mukaan. Ratkaisuja erittelemällä pyritään saamaan selville, mitä huoltajalta erilaisissa tilanteissa todella vaaditaan. Sitä paitsi oikeuskäytännöstä ilmenee, minkälaisissa tapauksissa korvausvaatimuksia esitetään.

B. Oikeustapausaineistosta ja sen esittelyn tavoitteista. Tutkimusta varten tekijä on järjestelmällisesti hakenut korkeimman oikeuden taltioista huoltajanvastuuseen liittyviä oikeustapauksia vuodesta 1930 alkaen vuoden 1969 loppuun. Sen lisäksi tutkimuksessa on otettu huomioon kaikki tällä vuosisadalla julkaistut ratkaisut.

Arkistotutkimukset on lopetettu vuoteen 1930 sen vuoksi, että sitä vanhemmista ratkaisuista on julkaistu hyvin suuri osa. Aikaisempien

ratkaisujen arvo ennakkotapauksinakin on yleensä verrattain vähäinen. Lisäksi 1930-luvunkin osalta työ osoittautui lähes turhaksi. Vuosikirjassa julkaisemattomia tapauksia löytyi vain yksi.

Kaikkiaan teoksen viimeisessä jaksossa selostetaan 74 ylimmän asteen ratkaisua. Mukaan on otettu kaikki kirjoittajan tiedossa olevat korkeimman oikeuden ratkaisut. Lisäksi on käytetty hyväksi julkaistua pohjoismaista oikeustapausaineistoa. Myös Helsingin hovioikeuden ratkaisuja selostetaan.

Korkeimman oikeuden käytännön suhteellinen vähälukuisuus on tehnyt mahdolliseksi sen julkaisemisen kokonaan. Selostetuista ratkaisuista on suuri osa aikaisemmin julkaisemattomia. Varsinkin kahdelta viimeiseltä vuosikymmeneltä julkaisematonta aineistoa on löytynyt runsaasti.

Tutkimuksen kannalta oikeuskäytännöllä on tavallista tärkeämpi merkitys. Kirjoitetusta oikeudesta ei juuri ole löydettävissä säännöksiä siitä, kuinka huoltajan eri tilanteissa on meneteltävä. Näin on asia ulko-maillakin. Oikeuskäytännön erittelevinen on melkeinpä ainoa keino, jonka avulla voidaan ainakin yrittää täsmentää huoltajan velvollisuuksien sisältöä eri tilanteissa.

Suomessa tuomioistuimet perustelevat ratkaisujaan yleensä niukasti. Usein vasta asiakirjoihin tutustumalla saadaan selville riittävät tiedot ratkaisun perusteena olleista tosiasioista ja sovelletusta oikeussäännöstä. Oikeustapausselostukseen onkin otettu myös asiakirjavihosta löytyviä tietoja. Nämä valaisevat tilannetta ja antavat paremman kuvan oikeudellisista perusteista.

Tutkimuksen viimeistä jaksoa kirjoittaessaan tekijän tarkoituksena on siten ollut ensinnäkin kerätä yhteen ja julkaista ylimmän asteen käytäntö mahdollisimman täydellisenä ja ennen kaikkea aikaisemmin julkaisemattomalta osaltaan. Lisäksi ryhmittelemällä toisiaan muistuttavissa tapauksissa annettuja ratkaisuja omiksi ryhmikseen ja erittelemällä niitä tekijä on yrittänyt antaa huoltajanvelvollisuuksille täsmällisemmän sisällön, kuin mitä sisältyy ohjeeseen: huoltajan on meneteltävä hyvän ja huolellisen huoltajan tavoin.

Tekijä on eräissä tapauksissa esittänyt käsityksensä siitä, mitä huoltajilta, lähinnä vanhemmilta, olisi vaadittava, jos heidän käyttäytymistään arvosteltaisiin niiden periaatteiden mukaan, joiden kanssa korkeimman oikeuden ratkaisut näyttävät olevan sopusoinnussa. Tekijä on myös

esittänyt omia käsityksiään huoltajan velvollisuuksista. Sanomattakin on selvää, että tällaiset »käyttäytymisnormit» eivät ole missään mielessä sitovia. Pelkästään sen seikan perusteella, että tuomari ei ota niitä huomioon ratkaisua tehdessään, ei kukaan joudu virkasyytteen uhan alaiseksi. Kirjoittaja toivoo, että virkasyytteen uhan alaiseksi ei joutuisi sekään, joka ottaa ne huomioon...

2 § TUOTTAMUSVASTUUN PÄÄPIIRTEET HUOLTAJANVASTUUN KANNALTA

1. Tuottamusvastuun tosiseikaston pääsisältö

Eräissä maissa tuottamusperiaate on nimenomaan ilmaistu kirjoitetussa laissa.¹ Suomessa samoin kuin muissa Pohjoismaissa ei kirjoitettuun lakiin sisälly säännöstä, joka selittäisi tuottamusperiaatteen yleiseksi vastuunormiksi.² Pienintäkään epäilystä siitä, etteikö oikeusjärjestyksessämme olisi henkilö- ja esinevahingoissa tällainen normi voimassa ei voi kuitenkaan herätä. Oikeuskäytäntö, lainvalmisteluasiakirjat samoin kuin oikeustiede rakentuvat sille edellytykselle, että tuottamusperiaate on meillä yleinen korvausnormi. Tuottamus mainitaan eräissä erikoistapauksia sääntelevissä lainsäädännöksissään korvausvastuun edellytyksenä, mutta yleiseksi siviilioikeudelliseksi korvausnormiksi se on muodostunut tapaoikeuden tietä.³ Rikospersusteisten vahinkojen osalta sitä vastoin säädetään RL 9:1:ssä, että rikoksen kautta toiselle saatettu vahinko on syyllisen korvattava, olkoonpa rikos tahallinen tai tuottamuksesta tapahtunut.

Tuottamusperiaatteen lähempää sisältöä ei selvitetä niissäkään lainsäädännöksissä, joissa itse »tuottamus» sana esiintyy. Käsite ilmaistaan joskus toisin sanoin, kuten käyttämällä sanoja huolimattomuus, varomattomuus, velvollisuuksien laiminlyönti jne., mutta nämä eivät selvitä käsitteen sisältöä tuottamus sanaa tarkemmin. Käsitteen alan määrittä-

¹ Esimerkiksi BGB 823 §, OR 41 Art. Cc 1382, 1383 Art.

² Ks. *Karlgren*, 10—11, *A. Vinding Kruse* I s. 33—35, *Øvergaard* s. 54—56.

³ *Hakulinen* I s. 293, *Kivimäki—Ylöstalo* s. 412, *Brusiin*, Aineeton vahinko s. 15 viittaus 21.

Esimerkkejä lainsäädännöksistä: RL 9:11, Palo L 28 § Pat L 74² §, MeriL 67, 198 §.

minen on jäänyt käytännön ja oikeustieteen tehtäväksi. Tehtävää suoritettaessa on pidettävä mielessä, että kysymyksessä on lähinnä positiivisen oikeusjärjestyksen erään tai paremmin sanoen eräiden normien sovelutusedellytysten määrääminen. Asiaa voidaan tietenkin tarkastella myös *de lege ferenda*.

Tuottamus määritellään usein syyksi luettavaksi käyttäytymiseksi.⁴ Määrittely pohjautunee Jheringin kulpa-käsitykseen ja hänen käyttämänsä sanontaan syyllisyys perustaa vastuun. Määritelmä puolustaa sikäli paikkaansa, että siinä ilmenee tuottamusperiaatteen oleellisin sisältö, vahingon aiheuttajan käyttäytymisen moitittavuus. Moitittavuus saattaa olla eettillistä moitittavuutta, mutta tätä ei pidetä enää välttämättömänä.⁵ Tässä suhteessa nykyinen tuottamuskäsite eroaa Jheringin klassillisesta kulpasta.

Vahingonkorvauskomitean mietinnössä on esitetty tällainen tuottamusvastuun määrittely. Tuottamus edellyttää, a) että määrätty tosiasiallinen tapahtuma on tietyn teon tai laiminlyönnin seuraus ja,

b) että kysymyksessä olevan alan tunteva huolellinen mies olisi ennalta voinut arvata, että teosta tai laiminlyönnistä aiheutuu se tosiasiallinen seuraus, joka on syntynyt (syyksiluettavuus).⁶

Määritelmästä ilmenee, että tuottamusvastuussa joudutaan korvausvastuun edellytyksiä harkittaessa huomio kiinnittämään kahteen eri tapahtumaan, tekoon tai laiminlyöntiin ja näihin kausaaliyhteydessä olevaan vahinkoon. Teon ja laiminlyönnin, joita yhteisesti kutsutaan käyttäytymiseksi, erottaminen seurauksesta, vahingosta on tuottamusvastuussa välttämätöntä. Määritelmästä käy myös selville, että käyttäytymisen tulee olla syyksi luettavaa. Määritelmän tämä osa on hiukan epätarkasti muotoiltu. Tarkoituksena ei tietenkään liene vaatia, että vahingon aiheuttaminen on ollut etukäteen varmaa, jonka tulkinnan

⁴ Kivimäki—Ylöstalo s. 412: »Yleinen sääntö on, että laki- ja sopimussääteinen vastuu syntyy, mikäli teko tai laiminlyönti on luettava tekijänsä syyksi tai tuottamukseksi tämän sanan laajassa mielessä.»

Hakulinen I s. 298 »Oikeuden loukkauksen tulee olla syyksi luettava.»

Ks. lisäksi L siementavarain maahan tuonnista, maastaviennistä ja kaupasta (1937/148) 111 §: »Vahinko, joka ostajalle aiheutuu siitä, että siemen on myyty vastoin tämän lain säännöksiä, on vahinkoon *syypään* korvattava.

⁵ Keski-Euroopassa painotetaan edelleen tuottamuksen läheistä yhteyttä eettillisen moitittavuuden kanssa. Toisaalta eettillistä moitittavuutta ei sielläkään pidetä välttämättömänä. Ks. esim. *Oftinger* I s. 26—27.

⁶ Vahingonkorvauskomitea s. 24—25.

valittu sanamuoto näyttäisi kielellisesti sallivan, vaan riittää jos vahingon syntymistä on etukäteen voitu pitää huomionarvoisessa määrin mahdollisena.

Tällaisen sanonnan kaksimerkityksisyys on tärkeää selvittää. Sanalla tuottamus tarkoitetaan vahingonkorvausoikeudellisesta tuottamusvastuusta puhuttaessa kahta eri asiaa. Termiä käytetään syyksiluettavuuden synonyymina, jolloin sillä tarkoitetaan syyksiluettavuutta sen molemmissa pääilmenemismuodoissaan siis sekä tahallisuutta että tuottamusta. Suppeammassa merkityksessä käytettynä tuottamus tarkoittaa syyksiluettavuuden ilmenemismuotona tahallisuuden vastakohtaa, huolimattomuutta.⁷

Vahingonkorvausoikeudelliselta kannalta tahallisesti aiheutetut vahingot ovat käytännössä tavallisesti vähemmän kiintoisia. Kaikki tietävät, että henkilö, joka tahallaan aiheuttaa toiselle henkilö- tai esinevahingon on yleensä velvollinen sen korvaamaan. Korvausvelvollisuus jää synty-mättä vain harvoissa erikoistapauksissa kuten hätävarjelutilanteessa. Todistelukysymys voi tietenkin muodostua ongelmalliseksi, mutta tämä-hän ei ole mitenkään vahingonkorvausoikeuteen yksinomaan kuuluva piirre.

Tutkimuksen aiheen kannalta on todettava tahalliset vahinkotapauk-set täysin merkityksettömiksi, vaikkakin kyllä mahdollisiksi. Huoltaja voi esim. yllättää huollettavaa tekemään vahinkoa. Tästä on esimerkkinä eräs hyvin vanha oikeustapaus.

JFT B 1914 s. 138 a n:o 68

Äiti D oli yllättänyt 14-vuotiaan tyttärensä C:n myrkyttämään vastasyntyneen lapsen A:n.

Viipurin HO: Selvitetty, että B surmaamisen aikomuksessa vakain tuumin oli käyttäen välikappaleenaan B:tä ottanut A:lta hengen taivuttamalla C:n panemaan myrkkyä A:n ravinnoksi käytettyyn maitoon. Tämän vuoksi B tuomittiin rangaistukseen murhasta ja hänet veloitettiin yhteisvastuullisesti C:n kanssa maksamaan eri-näisiä korvauksia.

SOO: Ei muutosta.

Jokainen lienee yhtä mieltä ratkaisun oikeutuksesta. Vaikka huol-tajanvastuuta ei muutoin hyväksyttäisikään, niin tapauksessa ratkais-tavana olleessa tilanteessa asia on selvä.

⁷ Ks. esim. Kivimäki—Ylöstalo s. 412 ja Routamo s. 181.

Tutkimuksessa tullaankin pääasiassa sivuuttamaan tahallisesti aiheutettuihin vahinkoihin liittyvät ongelmat. Tuottamussanaa käytetään sen suppeassa merkityksessä, jolloin siis tahallisesti aiheutetut vahingot jäävät termin merkityksen ulkopuolelle. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, etteikö kulloinkin esitetty väite saattaisi pitää paikkaansa myös tahallisten vahinkojen osalta. Se merkitsee vain sitä, että kysymystä ei ole erityisesti tutkittu siltä osin.

Käyttäytymisen syyksiluettavuus sekä käyttäytymisen ja vahingon välinen syy-yhteys ovat tuottamusvastuun kaksi tärkeintä edellytystä. Näiden ongelmien ratkaisussa menetellään yleensä niin, että ne jaetaan useampaan osaongelmaan.⁸ Syyksiluettavuus edellyttää ensinnäkin, että käyttäytyminen on ollut virheellistä. Vahingonaiheuttaja on vahinkoon johtaneen tapahtumasarjan aikana käyttäytynyt toisin kuin mitä hänen olisi pitänyt. Virheellisyys merkitsee kirjoittajan käsityksen mukaan samaa kuin oikeudenvastaisuus. Oikeudenvastaisuus merkitsee tuottamusvastuussa yleensä sallittua suuremman vaaratilan aiheuttamista taikka vallitsevan vaaratilan velvollisuuksien vastaista poistamista jättämistä. Tällainen käyttäytyminen on ensimmäinen vaihe siinä tapahtumasarjassa mikä muodostaa tuottamusvastuun tosiseikaston; ne tosiasiat, joiden valitessa henkilö on velvollinen korvaamaan vahingon.

Pelkkä oikeudenvastaisuus ei vielä riitä täyttämään tuottamusvastuun vahingonaiheuttajan käyttäytymiselle asettamia korvausvelvollisuuden edellytyksiä, ei ainakaan kaikissa tapauksissa. Jotta käyttäytymistä voitaisiin pitää syyksiluettavana, virhe ei saa olla aivan vähäpätöinen. Erityisesti vanhemman klassillisen kulpakäsityksen mukaan käyttäytymisen virheellisyyden tuli olla huomattava, ennen kuin korvausvelvollisuus saattoi syntyä.⁹ Kehitys näyttää nyttemmin johtaneen siihen, että monissa tapauksissa pelkkä havaittavissa oleva virheellisyys katsotaan syyksiluettavuuden osalta täyttävän korvausvelvollisuudelle asetettavat vaatimukset.¹⁰

Syyksiluettavuuteen liittyy eräs tähän saakka mainitsematta jäänyt

⁸ Tämä on ns. pohjoismaisen oikeudenvastaisuusopin perusajatus. Ks. esim. *Ussing Retsstridighet* s. 55—81, *Karlgren* s. 64—73, *Stang* s. 104—111, *Jørgensen* s. 47—49 ja *A Vinding Kruse* I s. 35—52.

⁹ Keski-Euroopassa tätä näkökohtaa painotetaan edelleenkin. Ks. esim. *Oftinger* I s. 11—14.

¹⁰ Varsinkin Pohjoismaissa on laajalti kiinnitetty huomiota kulpakäsitteen objektivoitumiseen. Ks. esim. *Agell*, s. 75—84, *A Vinding Kruse* I s. 151—157.

korvausvastuun edellytys, nimittäin syyntakeisuus. Rikosoikeudessa syyntakeisuudella on erittäin tärkeä merkitys. Tuottamusvastuussa syyntakeisuuden asema ei ole niin keskeinen, mutta yleensä se kuitenkin katsotaan yhdeksi tuottamusvastuun edellytykseksi.¹¹ Tuottamusvastuun edellyttäessä käyttäytymisen virheellisyyttä, mikä samalla tarkoittaa oikeusjärjestyksen vastaista käyttäytymistä, on luontevaa ajatella, että virheellisesti tässä mielessä voi käyttäytyä vain sellainen henkilö, joka kykenee riittävästi motivoimaan käyttäytymistään. Henkilö, jolta tällainen kyky puuttuu, ei voi tulla korvausvelvolliseksi tuottamusvastuun sääntöjen perusteella. Tällöin ei kylläkään ole ratkaistu korvauskysymystä kokonaisuudessaan. Syyntakeeton voi olla korvausvelvollinen jollakin muulla perusteella.

Muissa tuottamusvastuun edellytyksissä ei enää ole kysymys vahingon aiheuttajan henkilöön liittyvistä seikoista. Syyksi luettava virheellinen käyttäytyminen ei johda aina vahingon syntymiseen. Vahingon syntyminen on itse asiassa varsin harvinainen virhekäyttäytymisen seuraus. Vahingonkorvausta voidaan vaatia vain silloin kun vahinkoa on syntynyt. Toisaalta virhekäyttäytymisestä saattaa olla muunlaisia oikeudellisia seuraamuksia. Vahinkoon johtamatonkin virhekäyttäytyminen saattaa olla esimerkiksi kriminalisoitu. Näin on laita muun muassa monissa liikennelakien rikkomuksissa. Tieliikennelaista ja siihen liittyvistä asetuksista ilmenevät käyttäytymisvelvoitteet on säädetty lähinnä juuri henkilö- tai esinevahinkojen ehkäisemiseksi. Käyttäytymisvelvoitteen rikkomisesta seuraava rangaistus voi olla täysin riippumaton vahingon syntymisestä kussakin yksityistapauksessa.

Mutta korvausvastuu voi syntyä vain, jos käyttäytymisvirhe on aiheuttanut vahinkoa. Käyttäytymisen ja vahingon välillä tulee vallita yksinkertaistavasti sanottuna syyn ja vaikutuksen eli seurauksen suhteen. Tuottamusvastuussa on perinteellisesti totuttu sanomaan vaatimuksena olevan adekvaattisen syy-yhteyden. Syyn ja vaikutuksen suhde ei yksin riitä. Vahingon tulee olla, kuten on totuttu sanomaan ennakkolta arvattavan. Arvattavuusmahdollisuutta silmällä pitäen adekvaattisuus usein määritelläänkin.¹² Vastuu virhekäyttäytymisestä ei voi jatkua rajattomiin. Tämä on täysin selvää. Kiistanalaista sitä vastoin

¹¹ Ks. Hakulinen I s. 298, Kivimäki—Ylöstalo s. 425, Karlgren s. 94—105, Overgaard s. 96—100, A Vinding Kruse I s. 180—188.

¹² Adekvaattisuuden määrittäminen tällä tavoin ei enää vastanne tieteen uusimpia käsityksiä. Adekvaattisuutta käsitellään jäljempänä tarkemmin.

on millä tavoin rajoittaminen olisi suoritettava. Joka tapauksessa adekvaattisuutta voitaneen edelleenkin käyttää puheena olevan ongelman nimenä, vaikka ongelma sinänsä ratkaistaisiin toisin kuin aikaisemmin.

Vahingonkorvauskysymyksen liikkeellepanevan voiman, itse vahingon, käsite henkilö- ja esinevahingoissa on verraten selväpiirteinen. Vahinko on syntynyt silloin, kun henkilöä tai esinettä on fyysisesti loukattu tai vahingoitettu. Tarkemmin sanottuna tällöin on syntynyt ns. reaali-
vahinko.¹³ Reaalivahinko ei vielä merkitse tapahtumatkejun päätepistettä. Tämän muodostaa taloudellinen vahinko, tappio. Useimmissa tapauksissa reaalivahingosta seuraa tappiota, niin että kysymys käytännössä esiintyy tappion määrän laskemisongelmana. Periaatteessa asian ei välttämättä tarvitse olla näin. Tappio voi jäädä kokonaan synty-
mättä, tai sitten tappion määrää arvioitaessa otetaan vähennyksenä huomioon joitakin reaalivahingon syntymisen yhteyteen kuuluvien tapahtumien vahingonkärsijälle tuottamia rahassa arvioitavia etuja.¹⁴

Vahingon aiheuttajan ohella vahingon kärsijän käyttäytymisellä saattaa olla merkitystä korvausongelmia ratkaistaessa. Vahingon kärsijän myötävaikutus voi alentaa korvauksen määrää tai tehdä kokonaankin tyhjäksi hänen mahdollisuutensa vaatia korvausta vahingon aiheuttajalta. Eräissä tapauksissa vahingon kärsijän oikeuteen voi vaikuttaa jonkun muunkin henkilön käyttäytyminen. Vahingon kärsijän 'puolella' olevien seikkojen arvostelu muodostaa siten vahingonkorvausoikeudessa oman ongelmansa.

Edellä oleva pelkistetty esitys sisältää pääpiirteittäin kuvauksen tuottamusvastuun yleisistä edellytyksistä. Oikeusnormien teorian kannalta tuottamusvastuun voidaan kirjoittajan käsityksen mukaan katsoa muodostuvan kahdesta ajatellusta käyttäytymisnormista.¹⁵ Tapahtumain kulun mukaisessa järjestyksessä tarkasteltuna ensimmäisenä oleva normi kieltää aiheuttamasta vahinkoa tai vahingonvaaraa tai käskee poistamaan jo

¹³ Henkilö- ja esinevahingosta sekä vahingosta yleensä ks. esim. *Persson*, passim, *Hakulinen* I s. 356—367, *Kivimäki—Ylöstalo* s. 439—444, *Routamo* s. 77—103, *A Vinding Kruse* II 373—395, *Ussing* s. 167—177, *Oftinger* I 150—225, *Overgaard* s. 284—310.

¹⁴ Tappiosta ks. *Persson* s. 188—261 ja *A Vinding Kruse* II s. 433—456.

¹⁵ Tässä tutkimuksessa ei puututa normiteoreettisiin kysymyksiin. Näiden osalta viitataan *Ahon* s. 32—36 suppeaan mutta selkeään esitykseen ja siinä mainittuihin lähteisiin.

muodostuneen vaaratilan. Tätä normia on rikottu silloin kun on käytetty virheellisesti tai vanhemman kielenkäytön mukaan sanottuna oikeudenvastaisesti. Toinen normi taas käskää korvaamaan jo syntyneen vahingon. Vahingonkorvausprosessissa juuri kysymys tämän normin sisällöstä on riidan varsinaisena kohteena. Mutta oikeudenkäynnin yhteydessä on periaatteessa tarkasteltava asiaa myös ensimmäisen normin kannalta. Korvausvelvollisuus voi syntyä vain, jos sitä on rikottu.

Objektiivisessa vastuussa normit ovat periaatteessa toisenlaisia. Korvausvastuu ei edellytä korvausvelvollisen virheikäyttäytymistä. Tämä on ratkaiseva ero tuottamusvastuun ja objektiivisen vastuun välillä. Monen muun kysymyksen kohdalla ongelmat saattavat sitä vastoin olla kummassakin vastuulajissa samantapaisia. Objektiivisessa vastuussa vahingon aiheuttaja menettelee virheellisesti vasta jättäessään vahingon korvaamatta. Velvollisuus tarkoittaa silloin vahingonkorvausvelvollisuutta. Objektiivisessä vastuussa vastuun voidaan sanoa useimmiten perustuvan käyttäytymisen vaarallisuuteen, mutta vaaratilan aiheuttaminen ei ole ollut kiellettyä kuten tuottamusvastuussa. Vaaratilan aiheuttaminen on sallittua, mutta jos vahinkoa syntyy, vaaratilan aiheuttajan on se korvattava. Mahdollinen korvausvelvollisuus on ikään kuin hinta, minkä asianomainen joutuu maksamaan siitä, että yhteiskunta antaa hänelle luvan vaaralliseksi katsottavan, mutta muutoin sinänsä hyödyllisen, jopa ehkä välttämättömänkin toiminnan harjoittamiseen.

2. Huoltajanvastuu tuottamusperusteisen korvausjärjestelmän osana

Esityksen johdannon muodostakoot nämä neljä oikeustapausta.

KKO 1955 II 41 (34)

9-vuotias B oli ampunut kumipyssyllä silmään samoin alaikäistä A:ta.

Oulun RO: Selvitetty, että C:n ja D:n poika B oli ampunut kumipyssyllä A:ta kohti, jolloin rautalangasta tehty kuula oli osunut A:n silmään ja siitä oli mennyt näkö. Sen vuoksi ja kun C:n ja D:n, jotka olivat tienneet B:n ammuskelevan kumipyssyllä oli katsottava laiminlyömällä pitää B:tä silmällä tuottaneen A:n vahingon, RO RL 9:5:n nojalla velvoitti C:n ja D:n yhteisvastuullisesti omilla varoillaan tai, jos heiltä puuttui varoja, B:n varoilla korvaamaan A:n vahingon.

Vaasan HO: Vain korvauksesta maksettavaa korkoa koskeva muutos.

KKO: Ei muutosta.

KKO 1937 II 350

Vastaava työnjohtaja B oli laiminlyönyt valvoa työmaalla hänen alaisenaan panostajana toimivaa C:tä. Räjähdyksen lennättämät kiven sirpaleet olivat loukanneet A:ta.

Helsingin RO: Selvitetty, että B oli toimiessaan erään rakennustyömaan vastaavana työnjohtajana, *laiminlyönyt valvoa, että panostajana toimiva C, jolle B oli antanut turvallisuusmääräyksiä kallionlouhintaa varten, olisi niitä noudattanut*, minkä vuoksi ja kun C:n suorittamasta kallion räjäytyksestä oli aiheutunut henkilö- ja esinevahinkoja, RO tuomitsi B:n kuukaudeksi vankeuteen sekä velvoitti B:n jutussa myös rangaistukseen tuomitun C:n kanssa yhteisvastuullisesti korvaamaan A:n ja muiden vahingon siltä osin kuin tapaturmavakuutusyhtiö ei ollut korvausta suorittanut.

Turun HO: Ei merkityksellisiä muutoksia.

KKO: Ei muutosta vahingonkorvauksen osalta.

KKO 1958 II 130

Valtio oli antanut erään Helsingin kaupungissa sijaitsevan kiinteistön katuosuuden puhtaana pidon kaupungin tehtäväksi. Katuosuudella oli sokea A liukastunut ja saanut pysyvän vamman. A vaati korvausta valtiolta ja kiinteistön isännöitsijältä B:ltä yhteisvastuullisesti.

Helsingin RO: Selvitetty, että A oli kaatunut katuosuudella olleella erittäin liukkaalla jäätiköllä. Sen vuoksi ja kun valtio, jonka *velvollisuuksiin jalkakäytävän asianmukainen hoito kuului ja B kiinteistön isännöitsijänä eivät olleet huolehtineet siitä, että jalkakäytävä olisi ollut tarpeellisesti hiekoitettu, eikä B sen johdosta, että valtio oli tehnyt kaupungin kanssa sopimuksen, joka muun muassa käsitti kiinteistön jalkakäytävän hiekoittamisen, ollut vapautunut sanotusta velvollisuudestaan*, RO velvoitti valtion yhdessä B:n kanssa korvaamaan A:n vahingon.

Helsingin HO: Näyttämättä oli jäänyt, että B olisi laiminlyönyt velvollisuutensa hoitaa kiinteistöä, minkä vuoksi kanne hänen osaltaan hylättiin ja valtio velvoitettiin korvaamaan A:n vahinko.

KKO: Valtion anomuksesta KKO myönsi muutoksenhakuluvan tutki jutun ja katsoi, *että B ei ollut vapautunut valtion ja kaupungin välisen sopimuksen johdosta velvollisuudestaan valvoa jalkakäytävän hiekoitusta ja että hän oli tämän velvollisuutensa laiminlyönyt*. Sen vuoksi ei ollut esitetty syytä muuttaa HO:n tuomion lopputulosta.

KKO 1937 II 106

B oli jättänyt harjoituspanoksilla lataamansa sotilaskiväärin näyttämön nurkkaan, mistä alle 18-vuotias C oli saanut sen käsiinsä. Hän oli laukaissut tyhjäksi luulemansa aseensa, jolloin luoti oli osunut alaikäisen A:n käteen.

KO: B tuomittiin rangaistukseen, mutta korvausvaatimus hylättiin. C:n teon KO katsoi tapahtuneen pikemminkin tapaturmasta kuin tuottamuksesta ja hylkäsi hänen osaltaan kaikki vaatimukset.

Viipurin HO: B:n rangaistus pysytettiin ja koska C:n oli näytetty varomattomuudellaan tuottaneen A:n vahingon, niin hänet tuomittiin rangaistukseen sekä velvoitettiin korvaamaan A:n vahinko.

KKO: B:n syyksi jäi, että hän oli jättänyt ladatun ampuma-aseensa sellaiseen paikkaan että C ymmärtämättömyydestä oli saattanut tehdä sillä vahinkoa ja B siten tuolla varomattomuudellaan oli ollut tuottamassa A:n vahinkoa. Sen vuoksi KKO tuomitsi B:n rangaistukseen ja velvoitti hänet yhteisvastuullisesti C:n kanssa korvaamaan A:n vahingon.

Selostetuilla tapauksilla on sekä yhteisiä, että erottavia piirteitä. Yhteisiä ja kiintoisia piirteitä on kaksi. Kaikissa tapauksissa on ensinnäkin kysymys tuottamusperusteisesta korvausvastuusta. Sen lisäksi kaikissa tapauksissa vahinkoon johtaneessa tapahtumaketjussa on erotettavissa vahingonaiheuttajataholla kahden henkilön tekoja ja laiminlyöntejä.

Erot ilmenevät näiden henkilötahojen keskinäisissä suhteissa. Eroavaisuudet ovat yhteisiä piirteitä tärkeämmät ja juuri ne ovat saaneet kirjoittajan valitsemaan selostetut tapaukset. Henkilötahoiltaan kaikki tapaukset ovat jossakin mielessä erilaisia, mutta joiltakin muilta kohdin eräiden välillä voidaan löytää vahvoja yhdistäviäkin tekijöitä.

Merkittävimmät yhteiset piirteet on havaittavissa kolmen ensiksi selostetun tapauksen kesken. Niiden perusteluissa esiintyvät seuraavat ilmaisut: 1) C:n ja D:n oli katsottava laiminlyömällä pitää silmällä B:tä tuottaneen A:n vahingon (RO ensiksi selostetussa ratkaisussa). 2) B oli laiminlyönyt valvoa, että panostajana toimiva C olisi noudattanut B:n antamia turvallisuusmääräyksiä (RO toisessa tapauksessa) ja 3) B ei ollut vapautunut velvollisuudestaan valvoa jalkakäytävän hiekoitusta ja hän oli tämän velvollisuutensa laiminlyönyt (KKO kolmannessa tapauksessa). Kaikkien näiden ilmaisujen voidaan sanoa merkitsevän samaa asiaa. Kysymyksessä on ollut tilanne, jossa toinen henkilö, valvontavelvollinen on ollut velvollinen valvomaan tois-

ta henkilöä valvottavaa, ja jossa korvausvelvollisuus on edellyttänyt valvontavelvollisuuden mukaisten toimien laiminlyöntiä. Näin on löytynyt paikka huoltajanvastuulle muiden tuottamusvastuun tilanteiden joukossa. Ensimmäiseksi selostettu tapaus on nimittäin tyypillinen huoltajanvastuun tilanne.

Viimeksi selostettu tapaus ei kuulu valvontavelvollisen vastuun piiriin. Tapauksessa B:n korvausvastuu ei perustunut siihen, että hän olisi laiminlyönyt valvoa C:tä. Hänen virheensä ilmeni muunlaisena. Sitä voidaan kuvata esimerkiksi sanomalla hänen säilyttäneen hallussaan olevaa ampuma-asetta huolimattomasti. Kun kolmessa edellisessä tapauksessa valvontavelvollisen ja valvottavan välisessä henkilösuhteessa on jokin yhdistävä tekijä, joka velvoittaa valvontavelvollisen valvomaan nimenomaan tiettyä henkilöä, niin neljännessä tapauksesta tällainen puuttuu. Siinä niiden henkilöiden piiri, jotka ovat voineet aiheuttaa vahinkoa aseella joko itselleen tai ympäristölleen on ollut epämääräinen.

Toinenkin huomattava ero on havaittavissa. Ensimmäisten tapausten perusteluissa esiintyy sana laiminlyöä. Neljännessä tapauksessa taas B:n virheikäyttämisen kuvauksen yhteydessä ei esiinny tätä sanaa vaan vastaavassa asemassa olevana käyttäytymistä kuvaavana ilmaisuna on teonsana jättää. Tässä ratkaisussa sananvalinnan pohjana on juuri se kuvattavien tilanteiden välinen ero, jota nyt tarkoitetaan ja joka jo aikaisemminkin on ohimennen vilahtanut. Ensimmäisissä tapauksissa valvontavelvollisen tehtävänä on ollut estää valvottavaa tekemästä vahinkoa, poistaa tietynlainen muuten vallitseva vaaratilanne. Viimeisessä tapauksessa B on itse synnyttänyt vaaratilan. Kaikissa tapauksissa voidaan sanoa ennen vahinkoa vallinneen tietynlaisen vaaratilan, kolmessa ensimmäisessä tapauksessa se ei ole syntynyt korvausvelvollisen omin toin, neljännessä tapauksessa sitä vastoin on. Lyhyesti sanottuna edellisissä tapauksissa on ollut kysymys korvausvelvollisen laiminlyöntiin liittyvästä vastuusta jälkimmäisessä korvausvelvollisen tekoon liittyvästä vastuusta.

Näin on löytynyt liittymäkohtia valvontavelvollisen vastuun ja muiden tuottamusvastuun tilanteiden välille. Jäljempänä tarkastellaan missä määrin tällä seikalla on merkitystä huoltajanvastuun ongelmien ratkaisun kannalta.

Merkittävistä yhtäläisyyksistään huolimatta jokaisen kolmen ensimmäisenkin tapauksen välillä on vahingonaiheuttajatahon henkilösuhteissa

selviä eroja. Ensimmäisessä tapauksessa vahingon välitön tekijä B on ollut C:n ja D:n 9-vuotias poika, toisin sanoen henkilö, jolla ei ole samalla tavalla edellytyksiä havaita tekonsa tosiasialliset seuraukset ja ymmärtää niiden merkitys oikeudelliselta kannalta kuin normaalisti täysi-ikäisellä henkilöllä.

Toisessa tapauksessa vahingon välitön tekijä on ollut täysi-ikäinen henkilö ja ilmeisesti myös kunnan kansalainen. Tässä suhteessa tapaukset siten eroavat toisistaan. Mutta henkilösuhteeseen liittyen on osoitettavissa eräs selvä yhtäläisyys. Korvausvelvollisen ja välittömän tekijän välillä on molemmissa tapauksissa vallinnut suhde, jota voidaan kutsua alistussuhteeksi. Korvausvelvollisella on ollut *ex lege* tietynlainen määräysvalta välittömään tekijään nähden. Valvontavelvollinen on ollut oikeudellisesti katsoen ylemmällä tasolla kuin valvottava. Henkilöitä, jotka ovat keskenään tällaisessa suhteessa sanotaan arkikielessä usein esimieheksi ja alaiseksi. Nämä ilmaisu-kuvaavat mielestäni luontevasti korvausvelvollista ja välitöntä tekijää toisessa tapauksessa. Ensimmäiseen tapaukseen ne sen sijaan eivät sovi lainkaan. Sanat vanhempi ja lapsi voidaan sitä vastoin hyvin korvata yleisemmillä ilmaisuilla huoltaja ja huollettava.

Kolmannessa tapauksessa ei alistussuhdetta voida havaita valvontavelvollisen ja valvottavan välillä. Tässä mielessä on eroa molempiin edellisiin. Henkilötaholla tilanne on edellisiä mutkikkaampi. Valvottavana on oikeushenkilö, kaupunki. Perusajatuksen muuttumatta voimme kaupungin sijaan asettaa esimerkiksi yrittäjän, joka ammatikseen ottaa huolehtiakseen katuosuuksien puhtaanapidosta. Valvojan ja valvottavan asemalle on tärkeintä alistussuhteen puuttuminen: molemmat osapuolet ovat itsenäisiä toisiinsa nähden. Valvojan ja valvottavan suhde syntyy nyt siten, että valvoja antaa valvottavan hoidettavaksi tehtäviä, joista hänen muutoin pitäisi itse huolehtia. Valvojaa voimme sanoa tehtävänsiirtäjäksi ja valvottavaa tehtävänsaajaksi. Tällaisissa tapauksissa myös vastuu tehtävän suorituksesta siirtyy yleensä tehtävänsaajalle. Joissakin erityistilanteissa ei näin tapahdu. Tehtävänsiirtäjä on edelleen tietyllä tavalla vastuussa tehtävän suorituksesta. Hänen on valvottava tehtävänsaajaa ja varmistauduttava, että tehtävä tulee kunnolla hoidetuksi.

Näin onkin huoltajanvastuun asema muiden tuottamusvastuutilanteiden joukossa tullut luonnehdituksi.

Kaikissa valvontavelvollisen vastuun ryhmissä havaittu yhteinen

piirre, vastuun liittyminen valvontavelvollisen laiminlyöntiin on varsin kiintoisa tuottamusvastuun seikaston rakenteen kannalta. Se herättää kysymyksen millä lailla laiminlyöntivastuu eroaa tekoon liittyvästä vastuusta. Vastauksen antaminen edellyttää huomion kiinnittämistä laiminlyönnin käsitteeseen, niihin edellytyksiin, joiden vallitessa me käytämme taikka voimme ainakin käyttää laiminlyönti sanaa.

Seuraavassa ryhdytään tarkastelemaan tuottamusvastuun seikaston rakennetta tältä pohjalta.

3 § TEOSTA, LAIMINLYÖNNISTÄ JA SEURAUKSESTA TUOTTAMUSVASTUUSSA

1. Teosta ja laiminlyönnistä yleensä

Laiminlyönnin käsitettä on pohdittu paljon vahingonkorvausoikeudenkin tutkijain piirissä. Laiminlyöntivastuun on katsottu muodostavan oman ongelmansa. Sitä vastoin voidaan sanoa teon käsitteen jääneen vahingonkorvausoikeudessa toisarvoiseen asemaan. Nähtävästi sitä on pidetty lähinnä itsestään selvänä asiana.¹ Mutta rikosoikeudessa tilanne on ollut melkein päinvastainen. Teon käsitteen selvittelyllä on ollut keskeinen sija.

Tämä ei sinänsä ole hämmästyttävää. Rikosoikeudessa tekoon liittyy ongelmia, joilla vahingonkorvausoikeudessa on yleensä vähän merkitystä. Niinpä rikosoikeudessa on useasti tärkeää tietää, onko teko ollut tahallinen vai tuottamuksellinen. Vahingonkorvausoikeudessa ei tahallisuuden erottaminen tuottamuksesta ole tavallisesti tarpeen: vahinko on syyllisen korvattava molemmissa tapauksissa.

Laiminlyönnin käsitettä tarkasteltaessa teon käsitteellä on primäärinen asema siitä riippumatta liittyykö itse oikeudellinen ongelma välittömästi laiminlyöntiin. Molemmat ovat nimittäin saman asian, käyttäytymisen² eri puolia, jos kohta laiminlyönti on tavallaan, kuten on sanottu, teon parasiitti.³ Laiminlyönnin käsitteellinen tarkastelu on mahdollista

¹ Ks. vahingonkorvausoikeuden osalta esim. *Sipilä* s. 41 viite 1, jossa sanotaan, että teko on lyhyesti määriteltynä tahdon ilmentymä. Sen laajemmin teon käsitteeseen tutkimuksessa ei puututakaan. Ks. myös *A Vinding Kruse I* s. 163—169. Rikosoikeuden osalta ks. esim. *Honkasalo*, Yleiset opit I s. 103.

² Huomattakoon, että tutkimuksessa käytetään ilmaisua käyttäytyminen yleensä teon ja laiminlyönnin yhteisenä nimityksenä, niin kuin oikeustieteessä on tapana.

³ Ks. *Jareborg* s. 98.

vasta teon käsitteen avulla. Tästä syystä teon looginen tarkastelu muodostaa seuraavankin jakson pääosan. Esitys rakentuu paljolti v. Wrightin esittämiin ajatuksiin. Tarkastelu tulee olemaan filosofiselta kannalta pääpiirteittäistä.

Täysin tyhjentävää teon määritelmää tuskin voidaan esittää. Mutta jos v. Wrightin tapaan määrittelemme *teon tekemisen muutoksen aikaansaamiseksi maailmassa*, niin peittänee tällainen määritelmä kuten v. Wright itse lausuu, hyvin laajan tapausten luokan.⁴ Se, minkä teon tekijä kulloinkin tekee, *ei riipu yksinomaan hänestä itsestään vaan yhtä paljon siitä ympäristöstä missä teko tapahtuu*. Teon tarkka määrittäminen on mahdollista, jos ympäristöstä tiedetään kaksi asiaa. Ensiksi on tiedettävä, *mikä muutos teon johdosta ympäristössä todella tapahtui*. Toiseksi on tiedettävä, *mikä muutos olisi syntynyt, jos tekijä olisi jättänyt muutoksen aiheuttamatta*.⁵

Teon tarkoittamaa muutosta ulkoisessa maailmassa voidaan kutsua *tulokseksi*.⁶ Jos henkilö sulkee avoimen ikkunan, niin teon *tuloksena ikkuna on nyt kiinni*. Teon ja tuloksen suhde on *looginen, määritelmänomainen eikä kausaalinen*. Tulos ei ole sama kuin vaikutus eli seuraus.⁷ Teon ja vaikutuksen suhde on *kausaalinen*.⁸ Ikkunansulkemisen vaikutuksesta estyy sisäilman ja ulkoilman vaihtuminen. Talvisaikaan on lisäksi vaikutuksena huoneen lämpötilan nouseminen. Ylimalkaan vaikutuksia voi olla kuinka paljon hyvänsä.

Mutta voidaanko teosta eliminoida tulos pois? Tämä on mahdollista. *Jäljelle jää silloin toiminto*.⁹ Tekijä saa tuloksen aikaan toiminnon avulla. Toiminnon ja tuloksen suhde on siten *kausaalinen*. Esimerkkejä toimintoista ovat juokseminen, tupakoiminen jne. Teolle on *oleellista*, että sitä tarkastellaan *tietyn muutoksen kannalta*. Tekoon liittyy aina *jokin tarkoitus*, johon tekijä pyrkii. Toiminnon kannalta tarkoitus on merkityksetön. Toimintoa tarkastellaan aivan kuin ulkoa päin.

Sanottu merkitsee muun muassa sitä, *että ulkonaisesti sama tapah-*

⁴ v. Wright 1965 Sosiologia 55. Ks. myös Sama ajatus XXVI 265 sekä Norm and Action s. 36. Täydellisimmin v. Wright on esittänyt teon teoriansa tämän teoksensa III luvussa.

⁵ v. Wright 1965 Sosiologia 56.

⁶ v. Wright, 1966 Psykologia 12 ja Norm and Action s. 139.

⁷ v. Wright Norm and Action s. 39.

⁸ Ks. ed. viite sekä Kivivuori s. 27 viite 2.

⁹ Ks. viite 6.

tuma voi olla osana useammassa teossa. Teon käsite riippuu nimittäin siitä, minkä muutoksen kannalta tapahtumaa katsotaan. Ikkunan sulkeminen ja avaaminen voi olla toimintona teossa, jota kuvaa lause, X säätelee huoneen Y lämpötilaa.

Edellisen perusteella on helppo määritellä laiminlyönti. Se on silloin muutoksen aiheuttamatta jättämistä ulkoisessa maailmassa.¹⁰ Mutta laiminlyöntiäkin on tarkasteltava jonkin tietyn muutoksen kannalta. Henkilö X voi laiminlyödä muutoksen Y:n aiheuttamisen. Jotta voitaisiin puhua laiminlyönnistä, täytyy muutoksen Y olla sellaisen, että X olisi voinut sen aiheuttaa, jos hän olisi niin halunnut. Olisi varsin luonnontonta sanoa, että X on laiminlyönyt estää esimerkiksi kuunpimennyksen.

Mitä varten teon ja laiminlyönnin käsitteet ovat tarpeen? Ne ovat tarpeen todellisuuden, »maailman» ymmärtämistä ja kuvaamista varten. Erityisesti nämä ilmaisevat tekijän ja tekijän ulkoisen maailman välisen suhteen. Tärkeää on havaita, että sama maailman tila voidaan kuvata sekä teon että laiminlyönnin käsitteen avulla. Jos henkilö saapuu autolleen 90 km tuntinopeudella tieosuudelle, jossa suurin sallittu nopeus on 60 km/t, eikä noudata nopeusrajoitusmääräystä niin voidaan sanoa, että hän laiminlyö noudattaa nopeusrajoitusta. Mutta sama asia voidaan ilmaista myös sanomalla, että asianomainen henkilö ajaa ylinopeudella. Se asia, mitä on tahdottu kuvata, on edellisessä tapauksessa ilmaistu vastakohdan avulla, jälkimmäisessä tapauksessa taas suoraan. Sen suurempaa merkitystä ilmaisutapojen erolla ei tässä tapauksessa ole.¹¹

Mutta teko ja laiminlyönti eivät ole toistensa tasavertaisia vaihtoehtoja. Kun sanomme, että henkilö laiminlyö jotakin edellyttämme yleensä, että syystä tai toisesta odotamme henkilön tekävän sen teon,

¹⁰ v. Wright 1965 Sosiologia 55.

Laiminlyönnin samoin kuin teon käsitteen osalta on yksinkertaistettu v. Wrightin esitystä sikäli, että puhutaan yksinomaan muutoksen aikaansaamisesta tai aiheuttamatta jättämisestä. Tämä edellyttää tarkkaan ottaen tilannetta, jossa muutos ulkoisessa maailmassa ei tapahdu ilman tekijän toimia. Mutta tekijän vaikutus maailmaan voi ilmetä tietenkin myös siten, että hän estää jonkin »luonnon voimasta» tapahtuvan muutoksen syntymisen tai sallii sen tapahtua. Niinpä tuuli voi painaa avoimen ikkunan kiinni, ellei joku kädellään estä sitä. Ihminen voi siis puuttua luonnon tapahtumain kulkuun joko luovasti, siis aikaansaamalla muutoksen, joka ilman häntä jäisi syntymättä, tai ehkäisevästi estämällä sellaisen muutoksen tapahtumisen, joka ilman hänen väliintuloaan sattuisi. Molemmissa maailman tila on teon tai laiminlyönnin tuloksena toinen kuin muutoin olisi laita.

¹¹ Näin asian esittää nimenomaan esim. Hart-Honoré s. 35.

jonka hän jättää tekemättä.¹² Edellisessä esimerkissä olikin juuri näin laita. Siinä autoilija menetteli liikennesääntöjen vastaisesti.

Edellä hahmoteltu teon ja laiminlyönnin kuva poikkeaa melkoisesti ns. kausaalisesta teon käsitteestä, jolla ilmeisesti vieläkin on paljon kannatusta etenkin rikosoikeuden tutkijain piirissä.¹³ Esitys on tosin perustunut lähes yksinomaan v. Wrightin tutkimuksiin. Käsittääkseni v. Wrightin ajatukset ovat kuitenkin pääperusteiltaan nykyisen filosofisen ajattelutavan edustavia ilmauksia. Kausaalisen teon käsitteen lähtökohtana on *tahdontoiminta*. Ongelmana on *tämän ja ulkoisessa maailmassa* ilmenevän muutoksen välisen suhteen selittäminen. Kausaalisen teon käsitteen suurin heikkous on siinä, että tahdontoimintaa ei voida kuvata sellaisenaan. Emme voi 'lukea' kenenkään ajatuksia, vaan voimme ainoastaan tehdä niitä koskevia päätelmiä hänen verbaalisesta taikka muusta käyttäytymisestään.¹⁴ Uudemmassa ajattelussa teko ei kuvaa tahdontoiminnan ja ulkoisen maailman suhdetta, vaan *tekijän henkilön ja ulkoisen maailman* välistä suhdetta.

Tärkeää on havaita, että sanoessamme jonkun tehneen tai laiminlyöneen tehdä jotain, emme selitä maailmassa tapahtuvia muutoksia sen enempää kausaalisesti kuin finaalisestikaan vaan *ymmärrämme* ne tekijän tarkoitusten ja niiden tietojen näkökulmasta, jotka tekijällä on maailman tilasta ja sen muuttumiseen vaikuttavista kausaalilajeista (episteesmiset asenteet). Selittämisen kanssa joudumme tekemisiin vasta silloin, kun tulkintamme asetetaan kyseenalaiseksi, ja meiltä kysytään *miksi* tekijä on ko. teon tehnyt. Tällöin selittäminen merkitsee sellaisten tekijän tarkoitusten ja episteemisten asenteiden ilmoittamista, että käyttäytymisen tulkitseminen toisin olisi näiden kanssa ristiriidassa.

Käyttäytymisen ymmärtäminen tekona tai laiminlyöntinä ja teon tai laiminlyönnin selittäminen johtavat eräänlaiseen kehään. Käyttäytymisen ymmärtäminen edellyttää motiivitaustaa. Motiivitaustan rakentaminen on mahdollista vain, jos eräitä toisia käyttäytymistapoja on ymmärretty tällaista taustaa vastaan. Kehä on murrettavissa ainoastaan siten, että suostumme ymmärtämään jonkin maailman tilassa tapahtuneen muutoksen tai sen tapahtumatta jäämisen tekijän teon tai laiminlyönnin tulokseksi kyselemättä enempää.¹⁵

¹² Ks. Jareborg s. 98.

¹³ Ks. esim. Honkasalo, Yleiset opit I s. 103, ja Jareborg s. 68.

¹⁴ Ks. esim. Jareborg s. 70 ja v. Wright 1966 Psykologia 18.

¹⁵ Ks. v. Wright 1971 Sosiologia 108.

2. Teon ja laiminlyönnin käsite tuottamuvastuussa

Edellisestä kävi ilmi, että teon ja laiminlyönnin käsite riippuu siitä, minkä muutoksen kannalta tapahtumia tarkastellaan. Herää kysymys, mikä tämä muutos tuottamuvastuussa on. Ensi näkemältä tuntuisi siltä, kuin se olisi epäilyksittä vahingon aiheuttaminen. Näin voidaan kuitenkin ajatella vain eräissä ennen kaikkea tahallisesti aiheutetuissa vahingoissa. Tällaisten vahinkojen aiheuttaminen voidaan »kieltää». Sitä vastoin ei voida käskää kansalaisia menettelemään niin että vahinkoja ei lainkaan syntyisi. Kukaan ei voi aivan tarkalleen ennustaa tulevaisuuden mukanaan tuomia vaaroja. Poikkeuksellisissa oloissa voi etukäteen viattomalta näyttänyt käyttäytyminen osoittautua suuronnettomuuden syyksi. Toisaalta vaarallisen tilanteen aiheuttanut henkilö voi hyvällä onnella päästä pelkällä säikähdyksellä. Mitään vahinkoa ei synnykään.

Teon tulokseksi voidaan katsoa vain sellainen muutos, johon tekijä on pyrkinyt taikka jonka hän ainakin on voinut ottaa lukuun.¹⁶ Vahingon syntymisen vahingonaiheuttaja on voinut ottaa lukuun vain silloin kun hän on havainnut vahingon syntymisen riittävän todennäköiseksi, riittävässä määrin mahdolliseksi. Näin onkin päästy toiseen muutokseen, minkä kannalta tuottamuvastuussa tekoa tarkastellaan. Se muutos on lyhyesti sanottuna vahingon vaara, vaaratilanne. Näin ollen teon tuloksella tuottamuvastuussa tarkoitetaan vahingon tai vahingon vaaran aiheuttamista.¹⁷

Seuraavat esimerkit havainnollistavat asian. A heittää tahallaan B:n näyteikkunan rikki. Tässä tapauksessa vahinko aivan ilmeisesti esiintyy A:n teon tuloksena. A on särkenyt tahallaan B:n näyteikkunan. Toisin on laita, jos ikkunan särkyminen on tapahtunut näin. Talonmies C hak-

¹⁶ Ks v. Wright 1966 Psykologia 12.

¹⁷ Vahingonkorvausoikeudellisessa kirjallisuudessa on mielestäni liian vähän tähän mennessä kiinnitetty huomiota siihen seikkaan, että teon tuloksena erittäin usein onkin tietynlainen vaaratilanne eikä toteutunut (reaali) vahinko, joka on teon vaikutus. Tuntematon eronteko ei ole ollut, mutta tuottamuvastuun ongelmia ratkottaessa se yleensä on unohtunut, sitä ei toisin sanoen ole käytetty hyväksi. Ks. esim. Hakulinen I s. 332, Ussing, Retstridighed, Agell, Samtycke och risktagande ja Karlgren, Culpä och samtycke inom skadeståndsätten, joissa kaikissa ajatus vaaratilasta teon tuloksena tulee selvästi esiin, vaikka nimenomaisesti eroa ei tehdäkään. Ks. myös Alanen, Objektiivisen vaaran käsite passim.

kaa B:n näyteikkunan eteen muodostunutta jäätä. Saatuaan jään hakuksi hän asettaa rautakangen pystyyn lumeen näyteikkunan eteen ja ryhtyy lapioimaan jäitä kasaan. Tällöin ohi ajaa raskas kuorma-auto, jonka aiheuttaman värinän johdosta rautakanki menettää tasapainonsa ja kaatuu ikkunaan särkien sen. Nyt on harhaanjohtavaa sanoa, että talonmies A *särki tahallaan ikkunan*, vaikka hän ilmeisesti *tahallaan pani rautakangen lumeen pystyyn*. Ikkunan särkyminen on tämän *teon vaikutus*. Mutta mikä on A:n teon tulos tuottamusvastuun mielessä. Tulos ei ole rautakangen lumihangessa seisominen sinänsä, vaan hiukan mutkikkaammin ilmaistava asiantila, josta rautakangen pystyssä olo on vain osa. Tulos on se ikkunan särkymismahdollisuus, joka syntyi silloin, kun A asetti rautakangen pystyyn, nimittäin mahdollisuus, että ikkuna särkyy rautakangen kaatuessa, niin kuin esimerkissä sitten tapahtui. Tätä mahdollisuutta voidaan kutsua vaaraksi tai vaaratilaksi.

Ensimmäisessä esimerkissä tilanne oli vahingonkorvausoikeuden kannalta mahdollisimman yksinkertainen. Kenenkään päähän ei voine pälkähtää väittää, että vahingonaiheuttaja ei olisi tällaisessa tapauksessa velvollinen korvaamaan vahinkoa. Nämä tapaukset ovat vahingonkorvausoikeuden kannalta yleensä mielenkiinnostomia. Ongelmallisia ovat tapaukset, joissa vahinkoa ei voida viedä vahingonaiheuttajan nimiin *tahallisen teon tuloksena*. Tällöinkin ongelmallisten tapausten piiriin jää kaksi pääryhmää, joista toisessa teon tuloksena on itse vahinko ja toisessa vaaratila. Niinpä henkilö voi huolimattomuuttaan astua jonkin maassa olevan särkyvän esineen päälle. Tällöin teon tuloksena on edelleenkin itse esineen särkyminen, edellyttäen, että henkilöllä on ollut lupa oleskella tapahtumapaikalla, eikä oleskelu sinänsä jo ole muodostanut vaaratilannetta. Useimmissa tapauksissa muu kuin tahallinen vahingon aiheuttaminen ilmenee kuitenkin vaaratilanaiheuttamisen yhteydessä. Tällöin itse vaaratila voi olla jo sekin aiheutettu joko tahallaan tai huolimattomuudesta. Äskeisessä talonmiesesimerkissä asia jäi tältä osin epäselväksi. Selvää on, että talonmies asetti rautakangen lumikinokseen tahallaan. Jos hän tällöin havaitsi, että rautakanki voisi ehkä kaatua ikkunaan ja särkeä sen, niin hän aiheutti ko. vaaratilan tahallaan, muutoin huomaamattaan. Talonmiehen vahingonkorvausvelvollisuuden kannalta tällä seikalla ei ole ratkaisevaa merkitystä. Kummassakin tapauksessa vaaratila luetaan hänen tekonsa tulokseksi ja vahinko teon seuraukseksi.

Mitä sitten laiminlyönnillä tarkoitetaan? Laiminlyönti ei voi tarkoittaa vahingon tai vaaratilan aiheuttamatta jättämistä, jos sille pyritään antamaan itsenäinen merkitys, sillä silloinhan se voisi ilmaista vain saman asian kuin tekokin. *Sen sijaan laiminlyönti tarkoittaa vahingon syntymisen estämättä jättämistä tai vallitsevan vaaratilan poistamatta jättämistä.*¹⁸ Tämä merkitsee sitä, että laiminlyöntivastuun ongelmassa ero tekoon verrattuna ei ilmenekään itse teossa ja laiminlyönnissä, vaan siinä ympäristössä, missä tekijä toimii. Muutoinhan asia ei voikaan olla, koska teko ja laiminlyönti sinänsä ovat vain todellisuuden kuvauksessa käytettäviä apuneuvoja.

3. Milloin on syytä puhua laiminlyöntivastuusta

Eräs ongelma on vielä ratkaisematta. Mitä tarkoitetaan kun sanotaan, että *vahingon on synnyttävä tai vaaratilanteen on synnyttävä taikka vallittava tekijästä riippumatta*. Kuinka on arvosteltava tilannetta, jossa vaaratilanne on tekijän synnyttämä, mutta teolla, joka on tehty jo aikaisemmin? Jos näiden tilanteidenkin on katsottava kuuluvan laiminlyöntivastuun piiriin, silloin voidaan sanoa, että laiminlyönti on melkein pä aina tuottamusvastuussa tunnusmerkistötekijänä.¹⁹ Kielletyn vaaratilanteen aiheuttaja on näet aina velvollinen poistamaan sen ja siten ehkäisemään vahingon syntymisen. Korvausvastuun syntyminen tällaisissa tapauksissa on riidatonta. Laiminlyöntivastuun käsite olisi saatava sellaiseksi, että siihen liittyy joitain erityisongelmia tekovastuuseen verrattuna. Muutoinhan koko käsite on tarpeeton.

Näin on asian laita silloin, jos laiminlyöntivastuun käsitteestä eliminoidaan pois ne tapaukset, joissa vahingonvaaran poistamisvelvollisuus perustuu edelläkäyneeseen kiellettyyn toimintaan. Tämänkin jälkeen laiminlyönnin piiriin jää vielä kaksi erilaista ryhmää.²⁰ Toisessa ryhmässä vaarantorjuntavelvollisuus on yhteydessä tekijän aikaisempaan luvalliseen toimintaan sillä tavoin, että teko on ollut luvallinen vain sillä ehdolla, että asianomainen ryhtyy tarpeellisiin vaarantorjuntatoimiin. Toisessa

¹⁸ Ks. *A Vinding Kruse* I s. 163. *Jørgensen* s. 54.

¹⁹ Jo Goos lausui aikanaan, että tuottamusvastuussa vastuu tavallaan aina liittyy laiminlyöntiin. Tästä huomauttaa *A Vinding Kruse* I s. 40.

²⁰ Näin asian esittää esim. *A Vinding Kruse* I s. 165.

tapauksessa asianomainen on ollut vaaratilanteeseen nähden täysin ulkopuolisen asemassa.

Laiminlyöntivastuun käsitettä on ehdotettu supistettavaksi vieläkin enemmän. On esitetty, että sen piiriin olisi katsottava kuuluvan vain ne tapaukset, joissa torjuntavelvollisuus syntyy *täysin ulkopuoliselle* henkilölle.²¹ Suppeamman käsityksen puolesta voidaan esittää vahvoilta tuntuvia perusteita. Kieltämättä on huomattava ero tilanteella, jossa vaarantorjuntavelvollisuus seuraa edelläkäynyttä vaaratilanteen aiheuttanutta toimintaa verrattuna tilanteeseen, jossa torjuntavelvollinen on vaaratilanteen syntyyn nähden aivan sivullinen. Mutta ero ilmenee ennen kaikkea siinä, että edellisessä tapauksessa *velvollisuus ryhtyä torjuntatoimiin tuntuu hyvin luonnolliselta, jälkimmäisessä taas poikkeukselliselta*. Toisaalta on sanottava, että yleensä luvallisesta teosta ei seuraa torjuntavelvollisuutta. Näin ollen ongelma sinänsä on kysymys siitä, *milloin luvallinen käyttäytyminen tuo kuitenkin mukanaan vaarantorjuntavelvollisuuden*. Luvallisuus on eräällä lailla silloin ehdollista.²²

Tämän perusteella olisi kirjoittajan käsityksen mukaan laiminlyöntivastuun käsitettä käytettävä sen laajassa merkityksessä. Toisin sanoen käsitteen piiriin kuuluisivat myös ne tapaukset, joissa torjuntavelvollisuus johtuu välittömästi edeltäneellä luvallisella käyttäytymisellä aiheutetusta vaaratilanteesta.

4. Kausaalikysymys laiminlyöntivastuussa

Kausaalikysymyksen oikeustieteellisessä käsittelyssä laiminlyönnin kausaalisuus on muodostanut oman paljon pohditun teoreettisen ongelman. On kysytty, voiko laiminlyönti olla minkään seurauksen syy. Tähän on vastattu sekä kieltävästi että myöntävästi. Kieltävää vastausta on usein perusteltu yksinkertaisesti sanomalla *ex nihilo nihil*.²³ Tällä on tarkoitettu, että kun laiminlyöjä ei ole mitään tehnyt ei hän ole voinut olla minkään seurauksen syynäkään. Toisen mielipiteen mukaan taas laiminlyönnin kausaalisuudessa ei olekaan kysymys siitä, voiko lai-

²¹ Ks. Hakulinen I s. 260, 261.

²² Ks. Hakulinen I s. 258, A Vinding Kruse I s. 165.

²³ Ks. esim. Honkasalo, Kausaalisuuskysymys s. 204. Ks. myös Lahtinen 1954 LM 514 ss.

minlyönti olla seurauksen syynä, vaan sen seikan selvittämisestä, olisiko tekemättä jätetty teko voinut estää vahingon syntymisen.²⁴

Sen perusteella mitä teosta ja laiminlyönnistä edellä esitettiin, kausaalisuudesta puhuminen laiminlyönnin yhteydessä ei ole kovinkaan vaikea ongelma.²⁵ Ensinnäkin sekä teko että laiminlyönti ovat keinoja, joilla kuvataan todellisuutta, tarkemmin sanottuna todellisuudessa havaittavia muutoksia ja näiden suhdetta tekijään. Myös laiminlyönti kuvaa tapahtumista, se merkitsee jotain. Näin ollen ex nihilo nihil teesi ei osu oikeaan, siinä mielessä kuin mihin väitteellä on pyritty. Toisaalta eräässä mielessä käytettynä väite on oikeutettu, mutta silloin on oikeutettua väittää, että tekokaan ei voi olla seurauksen syynä. Kun nimittäin sanomme jonkin teon olevan esimerkiksi vahingon syynä, tarkoitamme silloin, että teon tuloksena vallitsevan asiointilan ja vahingon välillä vallitsee syyn ja seurauksen suhde. Teon käsite sinänsä ei tietenkään ole ollut eikä voi olla vahingon- tai minkään muunkaan seurauksen syynä. Tämä pätee samalla tavoin laiminlyönnistä. Laiminlyönninkin tuloksena vallitsee tietty asiointila. Se voi olla vahinkoon syyn ja seurauksen suhteessa aivan yhtä hyvin kuin teonkin tuloksena vallitseva asiointila, ja toisaalta laiminlyönnin käsite sinänsä voi olla tällaisessa suhteessa vahinkoon aivan yhtä vähän kuin teon käsite.

Vastaavanlainen arviointi voidaan suorittaa laiminlyönnin kausaalisuuden myöntävänkin mielipiteen osalta. Siinäkin edellytetään laiminlyönnin kausaalisuuden merkitsevän huomattavasti erilaista ilmiötä kuin teon kausaalisuuden. Kun sanotaan laiminlyönnin olevan kausaalisuhteessa vahinkoon silloin kun laiminlyöty teko olisi estänyt vahingon syntymisen, on tämä nähdäkseni täysin moitteetonta kielenkäyttöä. Mutta samoin on laita teonkin kausaalisuudessa. Silloin teon tekemättä jättäminen olisi estänyt vahingon syntymisen.

Havainnollistutan teon ja laiminlyönnin kausaalisuuden samankaltaisuutta seuraavilla esimerkeillä. Vartioidun risteyksen vartija A laskee puomin alas junan lähestyessä risteystä. Tällöin B menee puomin luokse ja nostaa sen A:n huomaamatta ylös. Seurauksena on junan ja auton yhteentörmäys. Muuttamalla hiukan esimerkkiä siitä saadaan tyypillinen laiminlyöntivastuun tilanne. Junan lähestyessä risteystä A ei laske-

²⁴ Ks. esim. Honkasalo, Yleiset opit I s. 123, Kivimäki—Ylöstalo s. 431 ja Karlgren s. 26.

²⁵ Ks. ed. s. 24.

kaan puomia alas. Hän on unohtanut tarkkailla rataa eikä huomaa junan lähestymistä. Seurauksena on nytkin junan ja auton yhteentörmäys.

Molemmissa tapauksissa päätelemme samalla tavoin. Kysymme mitä olisi tapahtunut, *jos puomi ei olisi ollut tapahtumahetkellä ylhäällä*. Silloin hyvin suurella todennäköisyydellä onnettomuus olisi jäänyt tapahtumatta. Puomin ylhäällä oleminen on siis ollut onnettomuuden välttämätön edellytys eli syy. Sillä seikalla onko puomin ylhäällä oleminen *A:n laiminlyönnin* vaiko *B:n teos tulos ei ole syyn ja seurauksen suhdetta* selvitettäessä mitään merkitystä.

4 § LAIMINLYÖNNIN ERITYISASEMASTA

1. Laiminlyönnin erityisaseman perusteista

Tähän astinen laiminlyönnin tarkastelu on jo paljastanut, että *laiminlyöntivastuun erityisongelmat eivät johdu itse laiminlyönnin käsitteestä*. Mitkä sitten ne muut perusteet ovat, joiden nojalla on tarkoituksenmukaista käsitellä laiminlyöntivastuuta omana ongelmanaan? Vai eikö tällaisia seikkoja olekaan. Ovatko ne tutkijat, jotka aikojen kuluessa ovat uhranneet kysymykseen paljon työtä, tutkineet ongelmaa, joka ei sellainen olekaan? Näin ei ole laita. Varsinainen ongelma on vain muualla kuin mistä sitä tähän mennessä on usein haettu.

Laiminlyönnin erityisaseman perusteet ovat oikeuspoliittisia. Tuottamusnormin kielelliseksi ilmaisuksi on edellä esitetty lause, *älä aiheuta vahinkoa tai vahingonvaaraa*. Tällainen normi vastaa erittäin hyvin yleistä oikeustajuntaa ja sen sisältö voidaan tyydyttävästi määrittää hyvän ja huolellisen kansalaisen tai ammattimiehen oikeuskäsitystä apuna käyttäen. Laiminlyöntiin sovellettuna normi edellisen mukaan kuuluisi: *estä vahingon syntyminen, poista vahingonvaara*. Lienee helposti havaittavissa, että näin yleistä normia ei voidakaan antaa.

Tällainen normi rajoittaisi huomattavasti enemmän yhteiskunnan jäsenten toimintavapautta kuin normi, joka kieltää vahingon ja vahingonvaaran aiheuttamisen. Sallittu käyttäytyminen käsittäisi vain ne toimet, joilla vaaratila voidaan poistaa. Vaaratilanteet ovat erittäin yleisiä. On aivan mahdotonta ajatella, että kansalaiset olisivat velvollisia ryhtymään vaarantorjuntatoimiin aina kun saavat tietää sellaisista vaaratilanteista, joissa uhattu henkilö ryhtyy normaalisti torjuntatoimiin. Torjuntavelvollisuutta on rajoitettava huomattavasti. Rajoitusperusteiden löytäminen on erittäin vaikeata. Myöskään uhanalaisen henkilön edut

eivät yksinomaan puolla laajaa laiminlyöntivastuuta. Vaarantorjuntavelvollisuus saattaisi helposti muodostua verukkeeksi, jonka turvin ulkopuoliset pääsisivät sekaantumaan lähimmäistensä yksityisasioihin.¹

2. Laiminlyöntivastuun ongelman ratkaisutavasta

Nähdäkseni mainitut kaksi näkökohtaa tekevät välttämättömäksi laiminlyönnin käsittelemisen omana ongelmanaan vahingonkorvausoikeudessa.² Laiminlyönnin erityisasemalle on luonteenomaista ratkaisujen eräänlainen yksityistapauksittaisuus. Vain jos voidaan osoittaa erityisiä liittymäkohtia vaaratilan ja asianomaisen yhteiskunnan jäsenen välillä voidaan konstruoida vaaran poistoon velvoittava normi. Toisaalta vastuun liittyminen laiminlyöntiin ei sinänsä ole millään lailla poikkeuksellinen ilmiö.³

Ongelma lienee ratkaistava *Ussingin* esittämällä tavalla. Hänen mukaansa ei voida kehittää lainkaan yleistä sääntöä, vaan *kysymys on ratkaistava eri tilanteissa niiden erityispiirteiden mukaisella tavalla*.⁴ Tämä on tarkoituksenmukaista, puhtaitten laiminlyöntitilanteiden osalta. Jos taas on kysymys edellä käyneen tai samanaikaisesti tapahtuvan toiminnan aiheuttamien turvallisuustoimien laiminlyönnistä, voitaneen sanoa, että vastuu syntyy samoin kuin teostakin. Tällainen laiminlyönti ei siinä suhteessa muodosta omaa ongelmaansa. Laiminlyönnin vastuullistava normi on löydettävä eri tavoin. Useissa tapauksissa se on mainittu laissa. Nimenomaan vahingonkorvausoikeuden osalta on todettava kuitenkin, että *monessa tapauksessa normi on löydettävissä tapaoikeudesta ja usein vasta tulkinnan avulla*. Harvinaista ei ole sekään, että ratkaisun teko jää pääasiassa in casu-harkinnan varaan.

Varsin tärkeää on huomata, että korvausvastuu ei suinkaan synny aina silloin kun laiminlyönnistä on säädetty rangaistus. Säännöksiä,

¹ Tähän seikkaan kiinnittä painokkaasti huomiota *A Vinding Kurse* I s. 167. Ks. myös *Karlgren*, s. 26.

² Pohjoismaissa *Andersen* (esim. *Erstatningsrett* s. 79) edustaa kantaa, jonka mukaan laiminlyöntivastuuta ei olisi tarpeen lainkaan käsitellä omana ongelmanan. *Andersenin* käsitys on jäänyt kutakuinkin yksinäiseksi.

³ Tähän seikkaan kiinnittää huomiota esim. *Karlgren* s. 26.

⁴ Ks. *Ussing* 1947, TfR 256, 270.

joissa laiminlyönti määrätään rangaistavaksi, esiintyy lainsäädännösämme monissa paikoissa. Tavallisesti rangaistus on huomattavasti pienempi laiminlyöntitapauksessa verrattuna positiivisella teolla aiheutettuun seuraukseen eikä seurauksen syntyminen ole edes rangaistavuuden edellytys. *Laiminlyönti rangaistaan sellaisenaan* (delictum omissionis). Yksimielisiä ollaan siitä, että niin sanottuihin varsinaisiin laiminlyöntirikoksiin ei liity aina korvausvelvollisuus, vaan korvausvastuu muodostaa oman probleemansa.⁵ Yleensä katsotaan, että jos laiminlyönti torjua erilaisia vaaroja on säädetty rangaistavaksi niitähän henkilöitä koskevaksi, jotka ovat pelkästään sattumalta olleet tapahtuman silminnäkijöitä, silloin laiminlyönti ei perusta korvausvastuuta. Jos sen sijaan turvatoimiin ryhtymisvelvollisuus on säädetty koskemaan vain tiettyä henkilöryhmää, silloin normaalisti laiminlyönti perustaa myös korvausvelvollisuuden.⁶ Tällöin on yleensä olemassa jokin seikka, joka nimenomaan yhdistää mainitun henkilöryhmän vaaratilanteeseen. Sellaisena tekijänä mainittakoon esimerkiksi kiinteistön omistaminen. Kaupunki-kiinteistön omistajalle on säädetty rangaistus hiekoittamisen laiminlyönnistä. Laiminlyönti voi tässä tapauksessa olla myös korvausvelvollisuuden perusteena.

Laiminlyöntiin perustuva korvausvelvollisuus voi syntyä vaikka laissa ei olisi siitä mitään mainintaa, sen enempää rikosnormia kuin siviililainnormiakaan. Tämä on ilmiö, joka esiintyy yleisesti paitsi meillä myös ainakin muissa Pohjoismaissa. Eräissä korvaustilanteissa normi on jo niin vakiintunut, että sen voidaan katsoa muuttuneen tapaoikeudeksi. Jossakin toisessa tilanteessa ei oikeuskäytäntö saata olla vielä täysin vakiintunut ja ratkaisujen lukumääräkin voi olla varsin pieni. Joka tapauksessa on ilmeistä, että laiminlyöntivastuuta tutkittaessa ei voida pitäytyä kirjallisiin lähteisiin, vaan on tutkittava kaikki muutkin oikeuslähteet, jotka meidän oikeutemme osalta ovat ehkä kirjoitettuja tärkeämmätkin. Tutkimus on parhaita suorittaa ryhmittelemällä tilanteet faktillisen ilmenemismuotonsa mukaisiin ryhmiin.

⁵ Ks. Hakulinen I s. 258, Karlgren s. 27, Jørgensen s. 58 Ussing s. 55, A Vidning Kruse s. 169.

⁶ Ks. Hakulinen I s. 258, A Vidning Kruse I s. 171.

3. Huoltajanvastuusta laiminlyöntivastuun kannalta

A. *Laiminlyöntivastuun pääongelmat huoltajanvastuussa.* Laiminlyöntivastuun tarkastelu toi esiin eräitä tutkimuksen kannalta tärkeitä seikkoja. Vaaratilan syntyessä teon tuloksena sen yhdistäminen henkilöön ei ole ongelmallista. Vaaratilasta on vastuussa *teon tekijä*. Laiminlyöntivastuussa asia näyttää toisenlaiselta. Kysymys henkilön velvoittamisesta ryhtymään torjuntatoimiin uhkaavan vaaran estämiseksi riippuu mitä suurimmassa määrin niistä tekijöistä joita henkilön ja vaaratilan välillä voidaan havaita. Vain silloin kun *tällaisia yhdistäviä tekijöitä esiintyy riittävästi*, henkilö on velvollinen ryhtymään varotoimiin vahingon välttämiseksi.

Näin laiminlyöntivastuussa ongelma on kaksiosainen. Ensinnäkin on selvitettävä *vaaratila* sinänsä. Tämän lisäksi joudutaan tutkimaan, mitä *yhdistäviä tekijöitä* henkilön ja vaaratilan välillä voidaan erottaa. Vasta sitten kun nämä kaksi seikkaa on selvitetty, voidaan sanoa onko asianomainen velvollinen ryhtymään torjuntatoimiin vaiko ei.

Huoltajanvastuussa ollaan tekemisissä laiminlyöntivastuun kanssa. Vaaratila ilmenee huollettavan oletettuna kyvyttömyytenä käyttäytyä kulloisenkin tilanteen vaatimalla tavalla. Vaaratila liittyy oleellisesti huollettavan henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. Näiden selvittämisellä on siten tärkeä merkitys huoltajanvastuussa. Huoltajan ja huollettavan välisten yhdistävien tekijöiden ei voida sanoa samalla tavoin liittyvän sen enempää huollettavan kuin huoltajankaan henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. Yhdistävät tekijät ovat hyvin monimuotoisia. Niiden selvittely on eräs tämän tutkimuksen tavoite.

Yhtenä laiminlyöntivastuun omana ongelmana tuli esiin sanktion laatu koskeva kysymys. Havaittiin, että vahingonkorvaussanktio ei suinkaan aina liity virheikäyttäytymiseen. Monissa tapauksissa laiminlyönti on säädetty rangaistavaksi, mutta laiminlyönnistä ei seuraa korvausvelvollisuutta, vaikka vahinko syntyykin. Jäljempänä joudutaan josain määrin tarkastelemaan asioita tämänkin ongelman kannalta.

B. *Teon ja laiminlyönnin käsitteiden selvittelyn merkityksestä tutkimuksen kannalta.* Mikä merkitys on sitten tarkastelluilla ilmiöillä ja tarkastelun tuloksilla tämän tutkimuksen kannalta? Voidaanko niistä tehdä jotain johtopäätöksiä siitä, miten huoltajanvastuun ongelmia olisi ratkaistava?

Välittömän merkityksen voinee sanoa olevan vähäisen. Tarkastelussa on tosin päädytty tulokseen, jonka mukaan laiminlyöntivastuu muodostaa oman ongelmansa. Huoltajanvastuussa on kysymys laiminlyöntivastuusta. Tästä seikasta ei ole tehtävä pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Ratkaisuohteita käytännön ongelmiin ei sen perusteella juuri voida kehitellä. Yleisemmässä mielessä laiminlyöntivastuun ongelmalla ja sen yhteydessä ehkä saavutetuilla tutkimustuloksilla on mainittavassa määrin merkitystä oikeastaan vain tutkittaessa kysymystä milloin henkilö on huoltajan asemassa. Tätä ongelmaa ratkaistaessa voitaisiin ajatella olevan mahdollista hyödyntää tuloksia, joita on saavutettu, kun on tutkittu joitakin muita tilanteita, joissa henkilö on velvollinen ryhtymään toimiin vahingon estämiseksi. Eräs vaikeus tällä tiellä on pelkästään jo näiden tutkimusten harvalukuisuus, tekisi mieli sanoa olemattomuus, mikäli Suomen oikeudesta on kysymys. Lisäksi laiminlyöntivastuun eri tilanteet ovat hyvin erilaisia. Analogiapäätelmien tekeminen on useimmiten hyvin kyseenalaista.

Tärkeintä ehkä kuitenkin on, että kysymys siitä milloin henkilö on huoltajanasemassa on tutkimuksen kannalta vain eräs osakysymys. Tutkimuksen pääkysymyksenä tulee olemaan sen seikan selvittäminen, *mitä huoltajanasemassa olevan henkilön velvollisuuksiin eri tilanteissa kuuluu*. Sitä ongelmaa selvitettyä taas ei ole juuri lainkaan apua muista laiminlyöntivastuun tilanteista. Ainoa jossain määrin analoginen tilanne muodostuu muiden valvojanvastuun siis esimiehen vastuun ja tehtävän-siirtäjän vastuun piirissä. Nämä taas molemmat ovat Suomen oikeuden kannalta tutkimattomia. Tuloksia, joita tutkimuksessa voitaisiin hyödyntää, ei ole.

Mutta mielestäni edelliset sivut eivät sittenkään ole tutkimuksen kannalta hukkaan heitettyjä. Vaikka tarkastelu ei olekaan johtanut tuloksiin siinä mielessä, että olisi mahdollista välittömästi tehdä johtopäätöksiä esimerkiksi haettaessa vastausta kysymykseen onko huoltaja menetellyt huolimattomasti vaiko ei ja onko hänen korvattava huollettavan aiheuttama vahinko vaiko ei, niin tarkastelun perusteella *tiedämme paljon enemmän itse tutkimuksen kohteena olevasta ongelmasta*. Ongelma on toisin sanoen ymmärtääkseni huomattavasti selkiintynyt. Mutta millä tavalla?

Ensinnäkin tarkastelu on selvittänyt teon ja laiminlyönnin, käyttäytymisen käsitettä. Riittävän selkeän kuvan saaminen käyttäytymisen käsitteen loogisesta rakenteesta on mielestäni kaiken tuottamuvastuun

tutkimuksen välttämätön edellytys. Tässä tutkimuksessa annettu kat-
 saus teon yleiseen teoriaan ei loogiselta kannalta ole erityisemmän syvä-
 llinen eikä tyhjentävä. Mielestäni siitä kuitenkin ilmenevät tämän tutki-
 muksen kannalta tarpeelliset seikat. Tällaisia ovat teon ja laiminlyön-
 nin käsitteiden läheinen liittyminen toisiinsa. Ne ovat toistensa peili-
 kuvia. Kummassakin tapauksessa on kysymyksessä maailman tilan tar-
 kastelemista tietyn muutoksen kannalta. Siitä riippuen aiheuttaako hen-
 kilö muutoksen vaiko ei se voidaan viedä hänen vastattavakseen teon
 tai laiminlyönnin tuloksena. Kysymys siitä, onko jokin muutos katsot-
 tava jonkun henkilön teon tai laiminlyönnin tulokseksi saattaa muodos-
 tua ongelmalliseksi. Oikeudelliselta kannalta se on samanlainen arvostus-
 ongelma kuin mikä tahansa oikeudellinen ongelma. Ongelman ratkaisun
 kannalta on erittäin hyödyllistä olla selvillä arkikielen säännöistä, mutta
 ne eivät aina muodostu ratkaiseviksi.⁷ Yleensäkin kysymys siitä, mikä
 muutos on katsottava teon tai laiminlyönnin tulokseksi ei ole läheskään
 niin ongelmallinen kuin kysymys siitä, onko jokin teko tai laiminlyönti
 kielletty vai ei ja jos se on kielletty niin onko norminvastainen käyt-
 täytyminen (virhekkäyttäytyminen, oikeudenvastainen käyttäytyminen,
 tuottamuksellinen käyttäytyminen, millä nimellä sitä sitten tahdomme-
 kaan kutsua) sellaista, että siihen on perusteltua liittää esimerkiksi
 vahingonkorvausseuraamus. Edellä juuri huomautettiin, että tutkimuk-
 sessa tulee olemaan erittäin keskeisessä asemassa juuri tämän kysymyk-
 sen selvittely.

Toiseksi tarkastelu on osoittanut olevan aihetta erottaa teon tulos-
 sen vaikutuksesta. Tämä on tähdellistä varsinkin tuottamuksellisesti
 aiheutetuissa vahingoissa. Vaikka käyttäytyminen olisikin ollut tuotta-
 muksellista ei se vielä merkitse ilman muuta vahingonkorvausvelvolli-
 suutta. Vahingon pitää olla syntynyt käyttäytymisen vaikutuksesta. Kun
 tutkimuksessa tarkastellaan käytännöllisesti katsoen yksinomaan tuotta-
 muksellisesti aiheutettuja vahinkoja, ero on tutkimuksen kannalta hyvin
 merkittävä. Tuloksen ja vaikutuksen väliseen suhteeseen tullaankin
 myöhemmin kiinnittämään verraten paljon huomiota.

Näin ollen tarkastelu on selventänyt sitä pääpiirteittäistä kuvaa tuot-
 tamusvastuun järjestelmästä, jota toisessa pykälässä hahmottelin. Lisäksi
 tutkimuksen systematiikan perusteet ovat alkaneet jäsentyä. Huoltajan-

⁷ Ks. esim. *Atiyah* s. 133, jossa tarkastellaan arkikielen sääntöjen merki-
 tystä kausaalisuusongelman ratkaisussa.

vastuun edellytysten tarkastelu tuntuu luontevimmalta aloittaa selvittämällä minkälaiden henkilöiden käyttäytymistä on perusteltua velvoittaa valvomaan joku toinen henkilö. Sen jälkeen on syytä tutkia, kuka tämä tällainen henkilö on. Sitten on vuorossa huoltajan velvollisuuksien sisällön tarkastelu. Viimeksi jää tuottamuksellisen käyttäytymisen tuloksen ja vahingon välisen suhteen tutkiminen.

Jo tämänkin tarkastelun perusteella on myös mahdollista sanoa jotain tuottamusvastuuta tutkittaessa saavutettavista tuloksista ja niiden sitovuudesta. Tuottamusvastuussa on edellä selitetty käyttäytymisen tuloksena olevan usein tietynlainen vaaratila, jonka kohteena on epämääräinen objektijoukko. Näin on laita mm. tuottamusperusteisessa huoltajan vastuussa. Käyttäytymisen tulkitseminen teoksi tai laiminlyönniksi merkitsee maailman tilassa tapahtuvien muutosten tarkastelemista tekijän tarkoitusten ja hänen episteemisten asenteidensa näkökulmasta. Maailmaa sen enempää kuin tekijän suhdettakaan siihen ei voida koskaan kuvata tyhjentävästi. Itse asiassa jo puhuminen vaarasta on ilmauksena tästä. Jos todellisuus voitaisiin kuvata kokonaisuudessaan, emme tarvitsisi vaaran käsitettä, vaan voisimme ilmoittaa tarkkaan, mitä tulevaisuus tuo tullessaan.

Teon ja laiminlyönnin käsitteet ovat keskeisessä asemassa silloin kun tuottamusvastuu ymmärretään niin kuin tässä tutkimuksessa on tehty. Näiden käsitteiden tulkinnanvaraisuus vähentää tulosten luotettavuutta. Käyttäytymisohjeisiin sisältyy aina julkilausumattomia edellytyksiä. Ohjeet pätevät vain, jos olosuhteet käyttäytymisohjeiden tarkoittamissa tilanteissa ovat muuten »normaalit».

5 § HUOLTAJANVASTUUN PÄÄPIIRTEET ERÄISSÄ OIKEUSJÄRJESTYKSISSÄ

1. Yleistä

Oikeusvertailevalta kannalta katsottuna huoltajanvastuu olisi kiitollinen tutkimuskohde. Se on muodostanut monissa oikeusjärjestyksissä aina roomalaisesta oikeudesta alkaen omana kokonaisuutenaan käsitellyn vastuutyypin. Niin ollen olisi helppo löytää kysymystä koskettelevaa vertailujen pohjaksi hyvin sopivaa kirjallisuutta ja tehdä sen nojalla havaintoja eri maissa voimassa olevista järjestelmistä sekä niiden keskinäisistä yhtäläisyyksistä ja eroista.

Tutkimuksessa ei kuitenkaan ryhdytä pitemmälti selvittämään huoltajanvastuun historiallista kehitystä enempää kuin sen yksityiskohtia nykyisissä oikeusjärjestyksissä. Kun tarkoituksena on selvittää pääasiassa tuottamusperusteista huoltajanvastuuta ei eri vastuutyypin yksityiskohtainen erittely näytä tarpeelliselta. Seuraavassa tyydytään esittämään suppea yleiskatsaus meidän kannaltamme kiinnostavimpiin länsimaisiin oikeusjärjestyksiin. Samassa yhteydessä hahmotellaan myös huoltajanvastuun pääpiirteitä oman oikeutemme osalta.

Käsillä oleva pykälä ei tule olemaan ainoa paikka, missä tutkimuksessa viitataan muihin oikeusjärjestyksiin. Päinvastoin tällaisia viittauksia esiintyy jäljempänä useissa yhteyksissä eri ongelmia käsiteltäessä. Tämän jakson tarkoituksena on ensi sijassa antaa lukijalle suppea yleiskuva aiheesta, sekä oman että eräiden ulkomaiden oikeuden kannalta.

2. Roomalainen oikeus

Roomalaisessa yhteiskunnassa, kuten monessa muussa entisajan yhteiskunnassa, perheellä oli keskeinen asema. Perheen piirissä taas perheenpää, isä (pater familias) määräsi asioista. Perhe olikin kuin

oikeushenkilö, jonka toimielimenä oli perheenpää. Isän valtaa määrätä perheensä asioista kutsuttiin nimellä *patria potestas*. Patria potestas-vallan alaisia olivat kaikki muut perheen jäsenet, nuoret ja vanhat, vapaat ja orjat. Myöhemmin oli tosin mahdollista solmia sellainen avio-
liitto, jossa vaimo säilytti itsenäisyytensä.¹

Valtansa vastapainona pater familias joutui vastuuseen perheen jäsen-
ten rikkomuksista. Korvausvelvollisuus oli perheenpään omasta tuotta-
muksesta riippumatonta. Hän vapautui kuitenkin korvausvastuusta, jos
luovutti perheen jäsenen loukatulle (*noxae deditio*). Perheenpään nyt
puheena oleva vastuu ei ollut vastuuta omista teoista vaan nimenomaan
vastuuta perheenjäsenen rikkomuksesta.²

Noxae deditio -säännöstö lienee jäänyt pois käytöstä neljännellä vuosi-
sadalla. Justinianuksen aikoihin se ainakaan ei enää ollut voimassa.³
Perheenpää ei kuitenkaan ollut joutunut sivulliseksi perheen jäsenen
rikkomuksiin nähden. Hän saattoi olla vastuussa myös oman tuotta-
muksellisen käyttäytymisensä nojalla.⁴

Syylisyyksperiaatteen kotiutumisen roomalaiseen oikeuteen pääsi
vauhtiin *lex aquilian* säätämisen jälkeen vaikka ensimmäisiä viitteitä
tutkijat ovat tuottamusperiaatteesta havainneet jo kahdentoista taulun
laissa. Vähitellen tuottamusvastuusta kehittyi yleinen vastuuperiaate.⁵
Niinpä aikaisemmin objektiivisesti käsitetty sopimusperäinen *custodia-*
vastuu edellytti myöhemmässä roomalaisessa oikeudessa korvausvelvol-
lisen syylisyyttä.⁶

Roomalaisen oikeuden laajahkoissakaan yleisesityksissä ei käsitellä
tuottamusperiaatteen soveltamista huoltajanvastuuseen. Ilmeistä kui-
tenkin lienee, että korvausvelvollisuuden syntymistä huoltajan oman

¹ Patria potestas-säännöstöstä ks. esim. Jörs—Kunkel—Wenger s. 289—296, Kaser I s. 290—299 ja II s. 141—146, Nicholas s. 223 ja Sohm—Mitteis—Wenger s. 527—535.

² Ks. esim. Kaser I s. 145 ja s. 527 sekä Jörs—Kunkel—Wenger s. 269 viite 3 sekä Lebigre, Arletti; La responsabilité penale en droit romain classique, Pariisi 1967 s. 5.

³ Ks. Kaser I s. 312.

⁴ Ks. Alanen, Lex aquilia s. 36 ja Schwind I s. 175.

⁵ Ks. Alanen, Lex aquilia s. 61—115 ja Kaser I s. 519.

⁶ Ks. Jörs—Kunkel—Wenger s. 174, Kaser I s. 425, II s. 238, 254 ja Sohm—Mitteis—Wenger s. 381 viite 6.

tuottamuksen nojalla pidettiin mahdollisena.⁷ Vastuu saattoi perustua myös laiminlyöntiin.⁸ Näin ollen ei sekään seikka, että huoltajanvastuussa on kysymys laiminlyöntiin liittyvästä vastuusta, ole voinut olla esteenä.

Selvittämättömältä näyttää esimerkiksi kysymys huollettavan yläikärajasta. Samoin on laita mielisairaahan huoltajan osalta. Mielisairaahan asioita hoiti holhooja. Tälle kuului myös huolehtiminen holhokin henkilöstä.⁹ Tuntuu luontevalta ajatella, että holhooja oli tuottamuvastuussa mielisairaahan holhottavan sivullisille aiheuttamista vahingoista.

Yhteenvetona roomalaisen oikeuden suhtautumisesta huoltajanvastuuseen on todettava vastuun olleen kahdenlaista. Varhaisemmassa vaiheessa voimassa ollut *patria potestas* -säännöstö ei tarkkaan ottaen säännellyt huoltajanvastuuta nykyaikaisessa mielessä. Perheenpää oli vastuussa *perheyhteyden* edustajana. Poistamalla rikkomukseen syyllistyneen perheen jäsen perheen piiristä *noxae deditio*lla perheenpää vapautui vastuusta. *Patria potestas* -vastuun lisäksi perheenpää oli tuottamuvastuussa omasta käyttäytymisestään, jonka nojalla hän saattoi tulla korvausvelvolliseksi perheen jäsenen sivulliselle aiheuttamasta vahingosta. Siten voidaan sanoa huoltajanvastuussa noudatetun myös tuottamusperiaatetta.

3. Anglosaksinen oikeus

Anglosaksisen vahingonkorvausoikeuden järjestelmä eroaa tekniseltä rakenteeltaan huomattavasti mannermaan oikeudesta. Järjestelmä rakentuu vahingotilanteittain määräytyvien säännösten mukaan. Näistä käytetään nimitystä »*tort*». Järjestelmällä on pitkät historialliset perinteet. Eräs »*tort*» nimeltään »*negligence*» on muita tärkeämpi. Se merkitsee suunnilleen samaa kuin mitä tässä tutkimuksessa tarkoitetaan tuottamuvastuulla henkilö- tai esinevahingosta.¹⁰

⁷ Jörs—Kunkel—Wenger s. 269 ja Schwind I s. 175.

⁸ Ks. esim. Alanen, *Lex aquilia* s. 34—40.

⁹ Jörs—Kunkel—Wenger s. 305, Kaser I s. 315 ja II s. 170.

¹⁰ »*Tort of negligence*» säännöstöstä lyhyesti esim. James *Introduction* s. 331 ja Fleming s. 24. Laveammin *Salmond—Heuston* s. 266, *Street* s. 103, *Halsbury* 28 s. 1 sekä *Charlesworth*, passim. Yhdysvaltojen osalta *Harper—James* II 896.

Huoltajanvastuusta ei ole omia säännöksiä sen enempää Englannissa kuin yleensä Yhdysvalloissakaan. Käytännössä näyttää huoltajanvastuu muodostavan vähemmän tärkeän ongelman. Laajoissakin vahingonkorvausoikeuden esityksissä se sivuutetaan lyhyin maininnoin.¹¹ Joka tapauksessa »tort of negligence» säännösten puitteissa huoltaja voi kiistatta joutua korvausvelvolliseksi.¹² Siten voidaan sanoa anglosaksisessa oikeudessa huoltajanvastuun perustuvan tuottamusvastuuseen.¹³

Yhdysvaltojen osalta tilanne on viime aikoina jossakin määrin muuttunut. Eräissä osavaltioissa on toteutettu uudistuksia. Huoltajanvastuu on tehty huoltajan kannalta ankarammaksi. Kiintoisana piirteenä voidaan panna merkkeille uudistuksien tarkoituksena olleen ainakin eräissä tapauksissa nuorisorikollisuuden vastustaminen.¹⁴

4. Ranska

Ranskan oikeuden kanta on hyvin lähellä Saksan ja Sveitsin oikeutta. Cc. 1384 art. mukaan isällä tai äidillä katsotaan olevan presumptiivinen tuottamusvastuu alaikäisistä lapsistaan. Vastuu on ensinnäkin sillä vanhemmista, jolla on »*puissance paternelle*». Jos molemmat vanhemmat elävät, isä on vastuuvelvollinen. Isän kuoltua velvollisuus siirtyy äidille. Asumus- tai avioerossa vastuu on sillä puolisoilla, jonka huoltoon lapset on uskottu.¹⁵ Samanlainen vastuu on myös käsityöläisellä ammattioppilaistaan.¹⁶ Sen sijaan opettajalla on vain tavallinen tuottamusvastuu oppilaittensa aiheuttamista vahingoista.¹⁷

¹¹ Esim. *Street* s. 484. Esitys mahtuu sivun neljäsosalle. *Salmond—Heustonin* s. 620 esitys on hiukan pitempi, noin sivu. Ks. lisäksi *Charlesworth* s. 85. Teos on laaja negligence-säännösten monografia. Huoltajanvastuun esitys käsittää kuitenkin vain puoli sivua.

¹² Ks. ed. viitteessä mainitut lähteet.

¹³ Ks. myös *Skadestånd* I s. 64 ja 66.

¹⁴ Ks. *Gumdersen* 1963 TfR 79 ja *Skadestånd* I s. 66.

¹⁵ Ks. *Mazeaud—Tunc* I s. 860 s., *Rodière* s. 87 s. ja *Skadestånd* I s. 69.

¹⁶ Ks. *Mazeaud—Tunc* I 935 s., *Rodière* s. 93.

¹⁷ Ks. *Mazeaud—Tunc* I s. 897 s., *Rodière* s. 82. Opettajien vastuun osalta tilanne muuttui v. 1937. Siihen saakka opettajilla oli ollut oppilaistaan samanlainen vastuu kuin vielä nykyään on käsityöläisellä ammattioppilaastaan. Vrt. *Esmein* s. 859.

Periaatteessa vastuu edellyttää lapsen tai ammattioppilaan virheellistä menettelyä. Sanotaan, että käyttäytymisen tulee olla oikeudenvastainen »*illicite*».¹⁸

Käytännössä presumoitu tuottamusvastuu näyttää johtavan varsin ankaraan tulokseen. Vanhempien on näytettävä paitsi *valvoneensa* lastaan huolellisesti myös *kasvattaneensa* hänet huolellisesti.¹⁹ Toisaalta riittää selvitys tuottamuksen puuttumisesta. Vastaaajien ei tarvitse todistaa vahingon aiheutuneen ylivoimaisesta tapahtumasta.²⁰ Niissä tapauksissa joihin art. 1384 ei sovellu, noudatetaan tavallisesta tuottamusvastuuta (art. 1382, 1383).²¹

5. Saksan Liittotasavalta

Saksalainen järjestelmä muistuttaa ranskalaista järjestelmää. Oleellisin yhtymäkohta on vastuun perustuminen tuottamusolettamaan. Saksan oikeudessa huoltajanvastuusta säädetään BGB:n 832 §:ssä. Pykälässä säädetään, että se, joka lain tai sopimuksen nojalla on velvollinen huolehtimaan alaikäisyytensä tai henkisen taikka ruumiillisen sairauden vuoksi valvonnan tarpeessa olevasta henkilöstä, vastaa tällaisen henkilön aiheuttamista vahingoista. Korvausvelvollisuus raukeaa, jos valvontavelvollinen osoittaa toimineensa velvollisuuksiensa mukaisesti tai osoittaa, että vahinko olisi syntynyt, vaikka hän olisi toiminut velvollisuuksiensa mukaisesti. Lyhyesti sanottuna säännöksen katsotaan merkitsevän tavallista tuottamusvastuuta muutoin paitsi, että todistustaakka on käännetty sekä tuottamuksen että syy-yhteyden osalta.²²

Toisaalta on havaittavissa merkittäviä eroja Ranskan oikeuteen verrattuna. Kun Ranskan oikeudessa vain perheenpää on ankaramman

¹⁸ *Esmein* s. 858 ja *Skadestånd* I s. 69. Siitä millä tavalla virheellistä huollettavan oman käyttäytymisen oikeastaan tulee olla on esitetty erilaisia käsityksiä. Ks. *Mazeaud-Tunc* s. 873.

¹⁹ Ks. *Mazeaud-Tunc* I s. 881, *Rodière* s. 91, *Esmein* s. 858. Vrt. *Mazeaud-Tunc* I 878.

²⁰ *Mazeaud-Tunc* I s. 885, *Rodière* s. 90.

²¹ Ks. *Mazeaud-Tunc* I, *Rodière* s. 80.

²² Ks. *Enneccerus-Léhmman* s. 924, *Erman* I s. 1785 ja *Soergel-Siebert* III² s. 1062.

vastuun alainen, niin Saksassa ei ole vastaavaa huoltajan henkilöön kohdistuvaa rajoitusta. Niinpä molemmat vanhemmat ovat samassa asemassa. Ankara vastuu kohdistuu myös opettajiin.²³

Henkilöllisen ulottuvuuden osalta Saksan oikeuden ankarampi huoltajanvastuu on siten laajempi kuin Ranskassa. Itse vastuu sinänsä on kuitenkin merkittävästi lievempi Saksassa kuin Ranskassa. Saksassa huoltajan on vastuusta vapautuakseen todistettava vain *valvoneensa* huollettavaa asianmukaisesti. Sitä vastoin hänen ei tarvitse näyttää *kasvattaneensa* alaikäistä huollettavaansa asianmukaisesti, kuten Ranskassa vaaditaan.²⁴

Huollettavan teolle asetetaan samantapaiset vaatimukset kuin Ranskassa. Vastuu edellyttää, että huollettava on käyttäytynyt oikeudenvastaisesti (*»widerrechtlich«*). Sitä vastoin huollettavan käyttäytymisen ei tarvitse olla sellaista, joka perustaisi korvausvelvollisuuden, hänelle itselleen.²⁵

Eräissä poikkeustapauksissa saattaa myös tavallinen BGB 823 §:n mukainen tuottamusvastuu tulla kysymykseen.²⁶

6. Sveitsi

Sveitsin oikeudessa lähtökohta on suunnilleen sama kuin Saksassa. ZGB 333 art. mukaan perheenpää (*Familienhaupt*) vastaa alaikäisen tai vajaamielisen taikka mielisairaan perheenjäsenen (*Hausgenosse*) aiheuttamasta vahingosta. Hän vapautuu kuitenkin, jos voi selvittää osoittaneensa valvonnassa tavanomaista ja olosuhteiden edellyttämää huolellisuutta (*»das Übliche und durch die Umstände gebotene Mass von Sorgfalt in der Beaufsichtigung beobachtet hat«*).²⁷ Vastuu valvonnan

²³ Ks. *Erman* I s. 1786, *Esser* s. 884, *Larenz* II s. 444, *Soergel—Siebert* III² s. 1063.

²⁴ Ks. *Pienitz* s. 37 ja *Soergel—Siebert* III² s. 1064.

²⁵ Ks. *Enneccerus—Lehmann* s. 924, *Erman* I s. 1786, *Pienitz* s. 64 ja *Soergel—Siebert* III² s. 1064.

²⁶ Ks. *Erman* I s. 1719, 1786 ja *Soergel—Siebert* III² s. 1063.

²⁷ Ks. *Oftinger* II¹ s. 237.

tarpeessa olevan henkilön aiheuttamista vahingoista voi syntyä kuten Saksankin oikeudessa, myös yleisen tuottamusvastuun pohjalta.²⁸

Toisin kuin Saksan oikeudessa käsitellään ZGB 333 art. säättämää vastuuta ns. *kausaalivastuuna*, joka erotetaan tuottamusvastuun rinnalla omaksi ryhmäkseen. Kausaalivastuuseen perustuva huoltajanvastuu eroaa tuottamusvastuusta lähinnä seuraavassa kolmessa kohdassa

1) Perheenpää voi joutua vastuuseen, vaikka laiminlyönti aiheutuisi esim. hänen sairaudestaan

2) Perheenpään syyntakeettomuus ei poista korvausvelvollisuutta

3) Perheenpää voi joutua omatta tuottamuksestaan vastuuseen valvonnassa käyttämiensä apulaisten virheistä.²⁹

Tuottamusvastuun osalta on ratkaisevan tärkeässä asemassa kysymys siitä millaisen mittapuun mukaan korvausvelvollisen käyttäytymistä arvostellaan kussakin tapauksessa. Kausaalivastuussa taas edellytetään vain *objektiivisesti arvostellen virheellistä* menettelyä siitä riippumatta voidaanko menettelyä pitää korvausvelvolliseen nähden moitittavana vaiko ei. Vaikka perheenpään vastuuta pidetäänkin Sveitsin oikeudessa kausaalivastuuna, perheenpään menettelyä arvostellaan toisaalta paljon lievemmin kuin korvausvelvollisen käyttäytymistä muissa kausaalivastuun tapauksissa. Siten perheenpään vastuu lähenee tuottamusvastuuta, mutta eroaa siitä kuitenkin edellä mainitussa kolmessa kohdassa.³⁰

Ankarampi vastuu kohtaa vain *perheenpää*tä, jona on isä, milloin hän on elossa. Äiti ei ole vastuuvollinen isän ohella, eikä sellaista vastuun laajentamista edes pidetä tarpeellisena. Kysymyksen alaiseksi on jopa asetettu koko ankaramman perheenpään vastuun oikeutus. Ankarampi vastuu katsotaan tarkoituksenmukaiseksi muunmuassa siitä syystä, että eräät kevyet moottoriajoneuvot eivät ole pakollisen vakuutuksen alaisia. Alaikäiset käyttävät hyvin yleisesti tällaisia ajoneuvoja. Heillä ei useinkaan ole varoja liikenteessä aiheuttamiensa vahinkojen korvaamiseen. Mahdollisuus turvautua perheenpään vastuuseen on vahingon aiheuttajan kannalta tärkeää.³¹

²⁸ Ks. *Oftinger* III¹ s. 252.

²⁹ Ks. *Oftinger* II¹ s. 241.

³⁰ Ks. *Oftinger* II¹ s. 240.

³¹ Ks. *Oftinger* II¹ s. 244, 257.

7. Muiden Pohjoismaiden oikeus

Mannermaisille oikeusjärjestyksille luonteenomaista on vanhempien ja eräiden muiden lapsen huollosta huolehtivien henkilöiden normaalia kulpavastuuta ankarampi vastuu. Mutta jos huoltajana on joku muu kuin ankarampaan vastuukategoriaan kuuluva henkilö, määräytyy vastuu yleisen kulpasäännön mukaan.

Pohjoismaissa ei sen sijaan ole tähän saakka ollut vastaavanlaisia erityissäännöksiä. Vanhempien vastuu on määräytynyt yleisen tuottamusvastuun mukaisesti. Korvausvelvollisuus on edellyttänyt yksityistapauksessa ilmennyttä valvontavirhettä eikä yleensä ole voinut perustua vain huonoon kasvatukseen.³² Korvausvelvolliseksi ovat saattaneet joutua muutkin kuin vanhemmat. Esimerkkeinä näistä voidaan mainita lastenkaitсияt, kotiapulaiset, opettajat ja sairaaloiden henkilökunta. Tilapäinenkin huoltosuhde, joka on syntynyt esim. siten, että lapset on jätetty muutamaksi tunniksi naapurin hoitoon, on voinut perustaa korvausvelvollisuuden.³³

Huoltajanvastuun osalta on myös todistustaakan jako ollut normaalin säännön mukainen. Vahingonkärsijän asiana on ollut näyttää toteen huoltajan syyllisyys. Toisaalta vanhemmille on asetettu verrattain ankara velvollisuus lapsiansa valvonnan suhteen. Oikeuskäytännössä on lukuisissa tapauksissa toinen vanhemmista tai molemmat velvoitettu korvaamaan lapsen aiheuttama vahinko.³⁴

Ruotsin ja Tanskan oikeudessa huoltajanvastuu määräytyy edelleenkin tuottamusperiaatteen mukaan. Norjassa tilanne on äskettäin muuttunut. Kauan vireillä olleen pohjoismaisen lakiyhteistyön tuloksena annettiin Norjassa kesäkuun 13 päivänä 1969 *laki vahingonkorvauksesta eräissä tapauksissa*. Laki tuli voimaan heinäkuun 1 päivänä samana vuonna. Siinä säädetään mm. vanhempien vastuusta 18 vuotta nuorempien lastensa aiheuttamista vahingoista. Pääsääntönä on edelleen tuottamusvastuu. Poikkeuksen muodostaa pienehköjä vahinkoja koskeva säännös. Sen mukaan vanhemmat ovat ilman omaa tuottamustaan vastuussa heidän luonaan asuvan lapsen tahallaan tai tuottamuksellisesti aiheuttamista vahingoista 500 Norjan kruunun määrään asti. Lisäksi säädetään, että vanhempien vastuuta voidaan sovittaa. Objektiivista vastuuta on

³² Ks. Skadestånd I s. 53, Betaenkning s. 53 ja Innstilling s. 14.

³³ Ks. Skadestånd I s. 54 ja Remiss s. 159.

³⁴ Ks. jälj. s. 224 viite 7, 228 viite 2, 243 viite 11, 258 viite 1 ja 272 viite 2.

perusteltu preventiivisellä ja reparatiivisella funktiolla sekä oikeuden mukaisuusnäkökohdilla. Perusteet on toisaalta asetettu kysymyksenalaiseksi.³⁵

8. Suomen oikeus

A. *Historiaa*. Mainintoja huoltajanvastuusta esiintyi jo Ruotsin vanhoissa maakuntalaeissa. Ruotsalaiset valloittajat toivat mukanaan lakinsa Suomeen. Tarkkaa kuvaa ruotsalaisen oikeuden levittytyymisestä eivät historian tutkijat ole onnistuneet luomaan. Viranomaisten vaikutuspiirin ulkopuolella on varmaan kaikkialla Suomessa noudatettu paikallista tavanomaista oikeutta. Mutta ennen kaikkea näin lienee asia ollut Itä-Suomessa, Karjalassa ja Savossa, missä ruotsalaisen oikeuden katsotaan saaneen jalansijaa vasta 1300-luvun puolivälissä.³⁶

Selvittämättä osittain on samaten mitä monista maakuntalaeista täällä sovellettiin. Oletetaan kuitenkin niiden yleensä ainakin muistuttaneen svealaislakeja. Varsinkin *Helsinglannin oikeudella* katsotaan olleen merkittävän aseman.³⁷

Svealaislakien mukaan mielisairaana sukulaiset vastasivat tämän tekemästä taposta tuottamustapon sääntöjen mukaan, mikäli olivat sukulaisensa mielentilasta julkisesti kuuluttaneet. Jos kuuluttaminen oli laiminlyöty, sukulaiset vastasivat pahoinpitelyrikoksista tahallisenä tekona.³⁸ Tällaiset säännökset sisältyivät myös Helsinglannin lakiin.³⁹ Niitä lienee siten noudatettu Suomessakin.

Maakuntalakien säännökset huoltajanvastuusta alaikäisen aiheuttamista vahingoista ovat niukat. Tutkijat katsovat kuitenkin roomalaisen oikeuden patria potestas -säännöstöä vastaavan järjestelyn olleen täälläkin voimassa.⁴⁰ *Itä-Göötanmaan* lain tappoa sääntelevän kaaren 19 luvussa ainakin esiintyy maininta, jonka mukaan holhoojan on maksettava alaikäisen puolesta sakko omista varoistaan.

³⁵ Norjan uudesta huoltajanvastuusäännöstöstä yleensä ks. *Andersen*, Skadeforvoldelse s. 156—166. Oikeuspoliittisista perusteista ks. *Innstilling* s. 16, ot. prp n:o 48 s. 16 sekä *Andersen* m.t.s. 162.

³⁶ Ks. *Hemmer* I s. 29 ja *Forsman*, Lainsäädännön historia s. 153.

³⁷ Ks. *Hemmer* I s. 30 ja *Forsman* mt, s. 160.

³⁸ Ks. v. *Amira* s. 375 ja *Forsman*, Skadestånd s. 49.

³⁹ Ks. *Manhegdsbalken* II.

⁴⁰ Ks. esim. *Carlson* 1956 JFT 12.

Maakuntalakeja seuranneet maanlait, *Maunu Eerikinpojan maanlaki* ja *Kristofferin maanlaki* sekä kaupungeissa noudatettavana ollut *Maunu Eerikinpojan kaupunkilaki*, olivat voimassa koko Ruotsin valtakunnassa. Nämä seurasivat huoltajanvastuussa svealaislakien linjaa.⁴¹ Kristofferin maanlaissa vastuuta oli lievennetty hiukan. Kuuluttamisen suorittamatta jättäneet sukulaiset joutuivat maksamaan mielisairaana tekemästä rikoksesta vain kaksinkertaisen tuottamussakon.⁴² Huoltajan vastuuta alaikäisen teoista ei maanlaissa näytä säännellyn. Sen sijaan siitä puhutaan eräässä vuodelta 1687 peräisin olevassa kuninkaallisessa kirjeessä. Kirjeessä määrätään, että alaikäisen tekemästä rikoksesta menevä sakko oli maksettava alaikäisen eikä holhoojan omaisuudesta.⁴³ Epäselvältä kuitenkin näyttää, oliko tarkoituksena muuttaa lakia vaiko muistuttaa tuomareita voimassa olevan lain sisällöstä.

Huoltajan vastuu mielisairaana teoista 1734 vuoden lain mukaan on riidan alainen. RikK 32:1:ssä säädettiin, että jos mielisairas tappoi jonkun, niin niiden, joiden tuli häntä hoitaa oli maksettava asianomistajalle sakko. *Ekström* ja nähtävästi myös *Forsman* katsovat, ettei sakonmaksuvelvollisuus edellyttänyt valvojan tuottamusta.⁴⁴ *Kivimäen* mukaan taas laissa säädettiin korvausvelvollisuus vain tehtävänsä laiminlyöneelle hoitajalle.⁴⁵

Tässä yhteydessä ei ole syytä ryhtyä tarkemmin pohtimaan kumpi käsitys on oikea. Kysymyksellä ei ole juuri merkitystä nykyisen oikeuden kannalta. Oikeushistoriallista taustaa vasten arvioituna *Ekströmin* ja *Forsmanin* käsitys on ehkä perustellumpi. Tätä vastaan voidaan kuitenkin huomauttaa tuottamusperiaatteella olleen jo 1734 vuoden laissa vahvan aseman, mikä taas tukee *Kivimäen* mielipidettä.⁴⁶

Alaikäisen teoista huoltajalle aiheutuvasta vastuusta ei 1734 vuoden laissa ole säännöksiä. Oletetaan noudatetun tuottamusvastuun periaatteita.⁴⁷

⁴¹ Ks. *Maunu Eerikinpojan maanlaki* Drapea med vada XVII ja kaupunkilaki Drapamall maedh wadha XIV sekä *Kristofferin maanlaki* Draap med vadha XV.

⁴² Draap med vadha XV.

⁴³ Kirje on julkaistu v. 1706 painetussa *Johs. Schmedemannin* kokoelmassa s. 1120.

⁴⁴ Ks. *Ekström* s. 871 ja *Forsman* s. 115.

⁴⁵ Ks. *Kivimäki* 1949 DL 228.

⁴⁶ Ks. *Carlson* 1956 JFT 12, *Forsman* s. 116.

⁴⁷ Ks. esim. *Carlson* 1956 JFT 19.

B. Voimassa oleva oikeus. Nykyisessä oikeudessa ei ole selviä kirjoitetun lain säännöksiä huoltajanvastuusta. Oikeastaan ainoa kysymystä kosketteleva säännös on RL 9:5. Se kuuluu näin: »*Jos viittatoista vuotta nuorempi taikka mielipuoli tahi muu syyhyn mahdollon on tehnyt vahingon ja jos se, joka siitä, ettei hän ole pitänyt semmoista henkilöä silmällä, taikka muusta sellaisesta tuottamuksesta on tuomittu korvaamaan vahinko, ei voi vahingonkorvausta maksaa; suoritettakoon se rikoksenteikijän omaisuudesta.*».

Lainkohdassa on ensisijaisesti kyse syyntakeettoman omasta korvausvelvollisuudesta, mutta samalla siitä välillisesti käy ilmi tärkeitä seikkoja huoltajan korvausvelvollisuudesta. Huoltajan vastuu rakentuu tuottamusperiaatteelle. Korvausvelvollisuus edellyttää valvonnassa tapahtunutta virhettä tai muunlaista tuottamusta. Mainitussa lainkohdassa ei toisaalta selvitetä millään tavoin kysymystä ketä *valvontavelvollisena* henkilönä on pidettävä.⁴⁸ Tätä kysymystä tarkastellaankin yksityiskohteisesti tuonnempana.

Rikoslain valmistelun eri vaiheissa RL 9:5 vastaava säännös esiintyi useammassa muodossa. Monista eroista huolimatta vastuu rakentui kuitenkin aina tuottamusperiaatteelle. Rikoslakikomitean vuonna 1875 valmistuneessa ehdotuksessa puhuttiin vain vastuusta melisairaan aiheuttamista vahingoista. Esityksen 148 §:n mukaan hoitaja oli velvollinen korvaamaan vahingon, jos hänen viakseen jäi tuottamus. Melisairaan omaa vastuuta pykälässä ei säännelty. Alaikäisestä vaiettiin tyystin.⁴⁹

Komitean työtä tarkastamaan asetetun komitean vuonna 1884 valmistuneessa ehdotuksessa lainkohta on saanut lähes nykyisen asiasisältönsä.⁵⁰ Huoltajan osalta ehdotuksen 82 § on asiallisesti yhtäpitävä voi-

⁴⁸ Näin ko. lainkohtaa on kirjallisuudessaakin tulkittu. Ks. Alanen 1932 DL 404, Carlson 1956 JFT 28, Ekström s. 861, Grotenfelt Strafflagen s. 268, Hakulinen I s. 314, Kivimäki 1949 DL 223, Kivivuori SVLY XVII 285 Melander s. 174 ja Nybergh, Forhandlingar s. 140.

Ks. lisäksi vahingonkorvauskomitea s. 59, Lvk 1970:3 s. 8 ja Laintarkastuskunta 1971 s. 12.

⁴⁹ Ks. Kivivuori, Vahingonkorvauslainsäädäntö s. 262.

⁵⁰ Säännös kuuluu ehdotuksessa näin:

Är skada gjord af person, som nämnes i 27, 29 eller 30 §, och kan ej skadestånd erhållas hos någon, hvilken för underlåten vård om den person finnes skyldig att gälda skadan; gånge då skadeståndet ut af dens egendom som gjorde skadan.

massa olevan RL 9:5:n kanssa sellaisena kuin tätä on vakiintuneesti tulkittu. Huollettavan omaan korvausvelvollisuuteen RL 9:5 suhtautuu muodollisesti toisin. Sehän näyttäisi edellyttävän huollettavalle korvausvelvollisuutta vain siinä tapauksessa, että tuottamukseen syylliseksi todettu huoltaja on osoittautunut varattomaksi. *Kivivuori* on vakuuttavasti selvittänyt oikeuskäytännössä alusta alkaen johdonmukaisesti katsotun huollettavan voivan olla myös ensisijaisesti korvausvastuussa rikkomuksistaan.⁵¹

Voitaneen sanoa huoltajanvastuun Suomen oikeudessa rakentuvan kiistatta tuottamusperiaatteelle. Tuottamusvastuuhan on Suomen oikeudessa yleisesti muutoinkin noudatettu korvausjärjestelmä. Perustellusti onkin katsottu huoltajanvastuun kuuluvan yleisen tuottamusperiaatteen sovellutusalaan. Sen tueksi ei tarvitse vedota RL 9:5:teen.⁵²

Toisaalta on sanottava, että eräissä yksityistapauksissa oikeuskäytännön ratkaisuja on vaikeaa, ehkä mahdotontakin perustella tuottamusvastuun sääntöjen puitteissa. *Nybergh* on kiinnittänyt aikaisemmin huomiota pariin tällaiseen tapaukseen.⁵³

9. Johtopäätöksiä

Huoltajanvastuun järjestelyn kannalta Suomi ja muut Pohjoismaat Norjaa lukuunottamatta näyttävät olevan lähempänä anglosaksista kuin mannermaista oikeutta. Mannermaalla huoltajanvastuusta, nimenomaan perheenpään vastuusta, on annettu omia erityissäännöksiä, jotka jonkin verran poikkeavat tuottamusvastuun yleisistä periaatteista. Perheenpään vastuu on ainakin periaatteessa ankarampi.

Anglosaksisessa sekä Suomen, Ruotsin ja Tanskan oikeudessa huoltajanvastuu muodostuu yleisen tuottamusvastuun sääntöjen perusteella. Mannermaalla huoltajanvastuu muistuttaa suuresti isännänvastuuta ja kiinteistönomistajan vastuuta. Ankaramman vastuun ohella esiintyy mannermaalla yleisen tuottamusvastuun pohjalta arvosteltavia huolta-

⁵¹ Ks. *Kivivuori* SVLY XVII 285.

⁵² Ks. *Lvk* 1970: 1 s. 8, jossa huomautetaan, että huoltajan korvausvelvollisuus ei perustu RL 9:5:teen, vaan yleiseen tuottamusperiaatteeeseen.

⁵³ Ks. *Nybergh*, *Forhandling* s. 142.

janvastuun tilanteita. Näillä ei näytä olevan käytännössä suurempaa merkitystä. Kirjallisuudessa niihin kiinnitetään hyvin vähän huomiota.

Vertailujen teon kannalta vastuun kaksinaisuus tuo mukanaan erinäisiä hankaluuksia. Aina on muistettava selvittää kumpi vastuumuoto on kysymyksessä. Varsinkin tämä on tärkeää tutkittaessa tilanteita, joissa käytännössä on korvausvaatimuksia hyväksytty tai hylätty. Juuri tällöin ovat saattaneet todistelukysymykset muodostua ratkaiseviksi. Kun kuitenkin periaatteessa huoltajanvastuun katsotaan olevan vain eräs tuottamusvastuun erikoistapaus, joka eroaa muusta tuottamusvastuusta vain poikkeavan todistustaakkakysymyksen ratkaisun suhteen, on mahdollista tarkastella esimerkiksi kysymystä, minkälaisia valvontatoimia huoltajalta periaatteessa vaaditaan ankaramman vastuun maissa.

Tuottamusperusteisen huoltajanvastuun maista on meitä lähin tietenkin Ruotsi, jossa periaatteessa on voimassa koko rikkomusvastuun alueella samanlainen järjestelmä kuin meillä. Tanska ja Norja muodostavat taas mm. anglosaksisen oikeuden kanssa yhtäläisen alueen esim. isännänvastuun alalla. Kaikissa näissä maissa isäntä vastaa myös tavallisen työntekijän asemassa olevista apulaisistaan. Kiintoisana piirteenä on pantavissa merkillle mannermaisen ja anglosaksisen järjestelmän erilainen suhtautuminen yhtäältä huoltajanvastuuseen ja toisaalta isännänvastuuseen. Vaikka isännänvastuu anglosaksisessa järjestelmässä on isännän kannalta ankarampi kuin mannermaalla yleensä, niin huoltajanvastuu on kuitenkin tavallista tuottamusvastuuta, siis lievempi kuin mannermaalla.

Eräs yhteinen piirre on havaittavissa kaikissa selostetuissa huoltajanvastuun järjestelmissä. Säädännäisessä oikeudessa ei juurikaan ole säännöksiä huoltajan velvollisuuksista erilaisissa käytännön tilanteissa. Vain oikeuskäytäntöä tutkimalla on saatavissa selville, mitä huoltajalta itse asiassa vaaditaan. Jäljempänä tullaankin kiinnittämään suurta huomiota varsinkin Ruotsin oikeuskäytäntöön, oman oikeuskäytäntömme ohella.

Säädännäisten normien puuttuminen on helposti selitettävissä. Käytännön valvontatilanteet koostuvat mitä epäyhtenäisimmästä joukosta. On turhaa yrittääkään kehittää näiden pohjalta sääntöjä, joita voitaisiin pitää lain veroisina. Mutta kokonaan vaille kirjoitetun lain tukea ei tuomari aina jää. Säädännäisestä oikeudesta on löydettävissä itse asiassa erittäin runsaasti normeja, joita annettaessa on nimenomaan

pidetty silmällä henkilö- tai esinevahinkojen ehkäisemistä.⁵⁴ Nämä normit eivät tarkoita säännellä huoltajanvelvollisuuksia, mutta niistä, voidaan välillisesti saada johtoa huoltajanvastuun ongelmiinkin.⁵⁵

10. Lähitulevaisuuden näkymiä

Pohjoismaisen vahingonkorvausoikeuden uudistuksen aikaisemmassa vaiheessa oli tarkoitus ottaa valmisteltavana oleviin vahingonkorvauslakeihin joitakin säännöksiä huoltajanvastuusta. Norjassa uudet säännökset ovat jo voimassa niin kuin edellä on mainittu. Ruotsissa ja Suomessa ajatuksesta on nyttemmin luovuttu.⁵⁶

Norjassa huoltajanvastuu on uusitussa muodossaan eräissä tapauksissa objektiivinen. Ruotsissa ja Suomessa katsotaan viimeisimpien tietojen mukaan parhaimmaksi säilyttää tässä vaiheessa huoltajanvastuu nykyisellään, siis tuottamusvastuuna. Tuottamusvastuusta ehdotetaan annettavaksi yleissäännös, jolloin nykyinen tapaoikeudellinen tuottamuskriteeri muuttuisi kirjoitetuksi oikeudeksi. Huoltajanvastuun katsotaan sisältyvän — mikä onkin täysin perusteltua — yleiseen tuottamussäännöstyön. Näin ollen on tarpeetonta, jopa vahingollista, antaa huoltajanvastuusta lisäsäännöksiä, kun tarkoituksena ei ole tehdä huoltajanvastuun osalta muutoksia yleiseen tuottamuskriteeriin.⁵⁷

Eräissä suhteissa suunnitellut uudistukset merkitsevät muutosta myös huoltajanvastuun alueella. Aikomuksena on ottaa lakiin säännös, jonka mukaan työntekijän työssään tuottamuksellisesti sivulliselle tai työtoverilleen aiheuttaman vahingon korvausta voidaan sovitella. Sovittelumahdollisuus ehdotetaan ulotettavaksi myös virkamiesten aiheutta-

⁵⁴ Teoksessa Suomen Laki I on talousoikeuden osastossa tällaisia normeja suuri määrä.

⁵⁵ Niissä säädetään esimerkiksi millä tavoin ampuma-aseita on käsiteltävä, räjähdysaineita säilytettävä jne. Säädöksissä ilmoitetaan siis — jos kysymyksessä on tilanne, jossa huollettava on käsitelty esim. ampuma-asetta — se miten huollettavan olisi käyttydyttävä mutta ei, sitä millä tavoin huoltajan olisi varmistauduttava huollettavan käyttäytymisen moitteettomuudesta.

⁵⁶ Ks. Lk 1970:3 s. 13. *Laintarkastuskunta* 1971:3 s. 12 ja Remiss s. 160.

⁵⁷ Ks. Remiss s. 160.

miin vahinkoihin. Myös isännänvastuun sovittelu on tarkoitus tehdä mahdolliseksi.⁵⁸

Kuten jäljempänä 8 §:ssä tulee tarkemmin puheeksi työntekijä tai virkamies esim. kotiapulainen ja opettaja voivat olla huoltajia. Jos työntekijä huoltajana aiheuttaa vahinkoa, korvausta voidaan sovittaa. Työntekijän, virkamiehen ja isännän korvausvelvollisuuden sovittelu-mahdollisuuksia ei ole tarkoitus rajoittaa, vaan sovittelusäännös on suunniteltu yleiseksi.⁵⁹

⁵⁸ Ks. *Vahingonkorvauskomitea* s. 22 ja 36. *Lvk* 1970:3 s. 10 ja 23 sekä *Laintarkastuskunta* 1971:3 s. 17 ja 21.

⁵⁹ Ks. esim. *Remiss* s. 161. Norjassa uuteen lakiin on otettu vanhempien vastuusta nimenomainen sovittelusäännös. Ks. esim. *Andersen, Skadeforvoldelse* s. 164.

6 §. OIKEUSPOLIITTISIA NÄKÖKOHTIA

1. Vahingonkorvauksen oikeuspoliittisista päämääristä ja vaikutuksista yleensä

Kirjallisuudessa käydään jatkuvasti vilkasta keskustelua vahingonkorvaussäännösten päämääristä eli tavoitteista ja sen tosiasiallisista vaikutuksista eli funktioista.¹ Erityisen ajankohtainen asia on juuri nyt Pohjoismaissa. Pohjoismaisen lakiyhteistyön puitteissa nimittäin parhailaan selvittää vahingonkorvaussäännösten oikeussosiologisen tutkimisen perusteita ja sen suoritusmahdollisuuksia.² Tähän astinen keskustelu onkin liikkunut suurelta osin kunkin tutkijan arkikokemuksen varassa.³

Eräitä seikkoja keskustelu on selkiinnyttänyt. Vaikka vahingonkorvauksen funktioiden yksityiskohdista ollaan suuresti eri mieltä niin voitaneen kuitenkin pitää varmana, että vahingonkorvauksella on tietynlaisia vaikutuksia. Kysymykseen perusteellisesti paneutunut *Hellner* erottaa viisi vahingonkorvauksen funktiota:⁴ 1) reparatiivinen eli hyvittävä funktio, 2) preventiivinen eli ehkäisevä funktio, 3) rasituksen siirtofunktio, 4) vahingon pulveroitumiskunktio ja 5) oikeustajua tyydyttävä funktio.

¹ Uusimmista puheenvuoroista ks. esim. *Riska Ansvarsförsäkring i stället för skadestånd* 1968 JFT 162, *Routamo* s. 20, *Hellner* 1967 JFT 155, sama 1967 SvJT 673, sama SOU 1969:53, *Jørgensen* 1970 VersR 193. Ks. myös *Strahl* SOU 1950:16 sekä yhdeksänlentoista pohjoismaisen lakimieskokouksen pöytäkirjat.

² Ks. Lvk 1970:3 s. 6, *Hellner* SOU 1969:58 s. 8.

³ Tähän seikkaan on useinkin kiinnitetty huomiota. Ks. *Routamo* s. 23, *Hellner* SOU 1969:58 s. 25, *Jørgensen* s. 27.

⁴ Ks. *Hellner* SOU 1969:58 s. 27. Ks. myös *Jørgensen* s. 27, sama 1970 Vers 202, *A Vinding Kruse* s. 104 ja *Atiyah* s. 112.

Reparatiivisen funktion osalta kysymys on sikäli selvä, että siinä määrin kuin korvaus vahingonkärksineelle suoritetaan hän saa hyvityksen vahingostaan. Myös preventiivisen vaikutuksen olemassa olon useimmat tutkijat myöntävät. Toisaalta on sanottava, että ehkäisevää vaikutusta ei ole voitu mitenkään mitata. Preventiivisen funktion kokemusperäinen tutkiminen onkin erittäin hankala tehtävä. Edes jossain määrin luotettavien tutkimustulosten saavuttaminen vaatisi ilmeisesti mm. työhön uhrattavaksi varoja paljon enemmän kuin mihin tähän mennessä oikeustieteen saralla on totuttu.⁵ Hyvittävän funktion tutkiminen olisi ilmeisesti huomattavasti helpompaa. Varsinkin metodiset ongelmat ovat oleellisesti yksinkertaisemmin ratkaistavissa.⁶

Muut kolme funktiota eivät ole ehkä olleet aikaisemmassa keskustelussa niin laajalti esillä kuin reparatiivinen ja preventiivinen vaikutus. Ainakin Pohjoismaissa niihin on viime aikoina ruvettu kiinnittämään enemmän huomiota.⁷ Rasituksen jakautumisen kannalta vahingonkorvaussäännöstö säilyttää taakan korvausvelvolliselle. Vahingon kärsijä voi itsekkin varautua vahinkoa vastaan esim. vakuuttamalla omaisuutensa, mutta tällöin hän joutuu maksamaan vakuutusmaksun ja siten tavallaan kantamaan vahingon vaaran, tosin merkittävästi »pehmennetynä». Vastaavasti korvausvelvollinen voi ottaa vastuuvakuutuksen ja siirtää samalla tavoin vastuun vakuutusyhtiölle. Rasituksen siirtymistä pidetään nykyään tärkeänä siitä syystä, että vahingon aiheuttaja joutuu ottamaan sen huomioon toimintansa kuluina ja toiminnan nettohyöty tulee esiin oikeissa suhteissa. Tämä on tärkeää elinkeinotoiminnan osalta. Toisaalta vahingon aiheuttaja voi eräissä tapauksissa siirtää vastuusta aiheutuvan rasituksen edelleen tuotteen hintaan. Vahingon kärsijän oman tuottamuksen perusteella tapahtuva korvauksen alentaminen pienentää samoin siirtofunktion vaikutusta.⁸

Pulveroitumisvaikutuksella tarkoitetaan rasituksen siirtymistä taloudellisesti niin vahvan subjektin kannettavaksi, että yksittäisen vahinkotapahtuman haittavaikutukset häviävät. Näin tapahtuu silloin kun vastuu siirtyy vakuutusyhtiölle tai muutoin niin suurelle yritykselle, että korvausta voidaan pitää tavanomaisena liikekuluna. Rasituksen siirty-

⁵ Tätä seikkaa painottaa *Hellner* SOU 1969: 58 s. 33, 34.

⁶ Ks. *Hellner* SOU 1969: 58 s. 37.

⁷ Ks. esim. viitteessä 1 mainittua kirjallisuutta.

⁸ Ks. *Hellner* SOU 1969: 58 s. 28.

minen vahingon aiheuttajalta vahingon kärsijälle ei sinänsä vähennä haittavaikutuksia. Pulveroitumisvaikutus edellyttää korvausvastuun tietoista kanavoimista riittävän vastuukykyiselle subjektille.⁹

Samantapaiseen tulokseen päästään toistakin tietä. Vahinko voidaan jakaa useampaan osaan. Näin tapahtuu mm. silloin kun korvausvelvollisuutta sovitellaan vahingon aiheuttajan ja vahingon kärsijän kesken. Tällöin ei kuitenkaan varsinaisesti pyritä rasituksen jakamiseen, vaan sovittelu perustuu muihin tekijöihin. Tosiasiassa tällöinkin ilmenee alkeellinen pulveroitumisfunktio.

Viimeisenä mainittu vahingonkorvauksen vaikutus, oikeustajua tyydyttävä funktio on ehkä kaikkein vaikeimmin selvitettävissä. Sen voi sanoa käsittävän eräältä osaltaan irrationaalisen elementin. Vahingonkorvaussäännösten perusteita ei ole mahdollista esittää tyhjentävästi luettelomalla säännösten tosiasiallisia vaikutuksia. Vahingonkorvausoikeudellisia kysymyksiä ratkaistaessa joudutaan ratkaisu osittain perustelemaan sillä, että tietty ratkaisumalli on kaikki näkökohdat huomioon ottaen oikeudenmukaisempi kuin muut.¹⁰

Aikaisempaa laajempi mielenkiinto vahingonkorvausoikeuteen liittyviin oikeuspoliittisiin näkökohtiin ei ole kuitenkaan Pohjoismaissa vielä ehtinyt merkittävästi vaikuttaa positiiviseen vahingonkorvausoikeuteen. Tämä pätee myös vireillä olevista lainsäädäntöhankkeista. Niissä on paljolti kysymys vallitsevan oikeustilanteen selventämisestä ja esityksiin sisältyvät uudistukset ovat perusteltavissa ilman oikeussosiologisia tutkimuksia.

Oman ongelmansa muodostaa havaittujen vaikutusten merkityksen arviointikin. Vahingonkorvauksella voidaan tuskin koskaan ajatella olevan vain yksi tavoite. Ratkaisumalleja valittaessa joudutaan sovittelemaan eri tavoitteiden kesken ja eri funktioille joudutaan antamaan vaihtelevat painot. Lisäksi on huomattava, että tutkimuksissa mahdollisesti selville saatavat funktiot tarkoittavat säännösten vaikutuksia yleensä. Säännösten yksityiskohtia muotoiltaessa ja yksittäisiä oikeustapauksia ratkaistaessa ei tästäkään syystä voida välttyä arvoarvostelmilta. Nämä ovat aina enemmän tai vähemmän subjektiivisia.¹¹

⁹ Tähän on pyritty ehdotuksessa atomivastuulaiksi. Ks. Komiteanmietintö 1963: 8.

¹⁰ Ks. *Alanen* 1932 DL 404 ja *Hellner* SOU 1969: 58 s. 30 ja sama 1967 SvJT 709.

¹¹ Ks. *Hellner* 1967 SvJT 709.

2. Erityisesti tuottamusvastuun funktioista

Tuottamusvastuuta voidaan tarkastella kaikkien edellisessä esitettyjen tavoitteiden ja funktioiden kannalta. Tuottamusvastuussa on kuitenkin katsottu nimenomaan preventiivisen vaikutuksen ilmenevän voimakkaampana kuin muunlaisessa korvausjärjestelmässä.¹²

Preventiivisen näkökohdan asema tuottamusvastuussa on erikoislaatuinen. Voidaan mielestäni sanoa, että tuottamusvastuuseen sisältyy eräällä tavalla loogisesti preventiivinen *pyrkimys*. Ainakin asia on näin, jos tuottamusvastuun rakenne ymmärretään tässä tutkimuksessa tarkoitettulla tavalla. Tuottamusvastuunhan edellä selitettiin muodostuvan kahdesta käyttäytymisnormista. Näistä ensimmäinen kieltää vahingon tai vahingonvaaran aiheuttamisen (tai laiminlyöntivastuussa käskää estämään vahingon tai poistamaan vahingonvaaran) ja toinen velvoittaa korvaamaan syntyneen vahingon. Kun sanotaan, että jokin kielletään niin sisältää sanonta ymmärtääkseni samalla sen, että kiellon antamisen tavoitteena on estää kielletty käyttäytyminen. Tässä mielessä tuottamusvastuuseen sisältyy loogisesti pyrkimys ehkäistä vahingot ennakolta.

Kokonaan toinen asia sitten on, missä määrin tuottamusvastuu tosiasiallisesti vaikuttaa ennakoltaehkäisevästi.¹³ Preventio sinänsä on ilmeisesti tavoittelemisen arvoinen päämäärä. Taloudellisessa mielessä henkilö- ja esinevahinko on eräällä tavalla peruuttamaton tapahtuma. Vahingonkorvaus merkitsee oikeastaan vahingon aiheuttaman taloudellisen rasituksen siirtämistä vahingon kärsijältä korvauksen maksajalle. Ennalta ehkäisy on merkittävää muutoinkin kuin taloudelliselta kannalta. Jotta yhteiskunnan jäsenet voisivat tuntea olonsa turvatuksi täytyy heillä olla tietyt takeet loukkausten ennalta ehkäisystä. Pelkkä jälkikäteen tuleva hyvitys ei riitä.

¹² Ks. esim. *Andersen* 1965 TFR 124 ja *Walén* XXII NJM liite VII s. 8. Monet tutkijat suhtautuvat preventiiviseen vaikutukseen hyvin epäillen. Ks. *Jørgensen* s. 32, erityisesti viite 7.

¹³ Ks. erittäinkin *Atiyah* s. 113.

3. Tuottamusperusteisesta huoltajanvastuusta vahingonkorvaussäännösten tavoitteiden ja vaikutusten kannalta

A. *Preventiivisen funktion kannalta.* Tuottamusperusteinen huoltajanvastuu tarkoittaa sitä korvausvastuuta, joka huoltajalle syntyy, kun hänen laiminlyönnistään torjua tietynlainen vahingonvaara, aiheutuu vahinkoa. Huollettava on henkilö, jolla oletetaan olevan muita yhteiskunnan jäseniä keskimäärin heikompi kyky ottaa käyttäytymisessään huomioon ennen kaikkea sivullisen suojan tarve.

Tähän lähtökohtaan sisältyy loogisesti oletettu preventiivinen tavoite. Kuinka paljon tosiasiaassa korvausvelvollisuuden uhka vaikuttaa huoltajien käyttäytymiseen on, samoin kuin preventiivinen vaikutus yleensä, hyvin vähän tutkittu kysymys. Samoin on sekin kysymyksenalaista, missä määrin preventiivinen funktio on otettava huomioon huoltajanvastuun käytännöllisiä ongelmia ratkaistaessa.

Vahingonkorvaussäännösten mahdollisia preventiivisiä funktioita pohdittaessa on tullut esiin sinänsä varsin luonnollinen näkökohta, että vaikutukset ilmenevät eri tilanteissa eri tavoin.¹⁴ Huoltajanvastuu saattaisi olla sellainen tilanne, jossa preventiivisellä vaikutuksella on jotain merkitystäkin. Ainakin eräät satunnaistiedot puhuvat tähän suuntaan.¹⁵

Joka tapauksessa huoltajalla on yleensä mahdollisuus vaikuttaa huollettavan käyttäytymiseen. Jos huoltaja toimii velvollisuuksiensa mukaisesti, niin ennalta ehkäisevä vaikutus on ilmeinen. Antamalla ohjeita ja neuvoja huollettavalle, säilyttämällä vaarallisia esineitä huolellisesti, valvomalla huollettavan käyttäytymistä ja hätätilassa ojentamalla huollettavaa tämän rikkeistä, huoltaja aivan varmasti voi vähentää vahinkoja. Mutta sanottu ei selvitä kysymystä, kuinka paljon juuri huoltajanvastuu voi vaikuttaa huoltajan käyttäytymiseen.

Palautettakoon mieliin, mitä edellä 3 §:ssä sanottiin tuottamusvastuussa tarkoitettavan teon tai laiminlyönnin tuloksella. Silloinhan todettiin, että vahingonkorvauksen kannalta ovat kiintoisia sellaiset tilanteet, joissa tuloksena ei voida pitää vahinkoa vaan vahingonvaaraa. Vaaran kohteena ei useimmiten ole konkreettisesti yksilöity henkilö tai esine vaan epämääräinen objektijoukko. Vaaratilanne voidaan kuitenkin ymmärtää jonkin teon tai laiminlyönnin tulokseksi.

¹⁴ Ks. Hellner SOU 1969:58 s. 29.

¹⁵ Ks. Selmer 1962 NFT 15.

Jotta kansalaiset voisivat käyttäytyä tuottamusvastuun järjestelmän ajattelun ensimmäisen normin mukaisesti (— estää vaaratilanteet tai poistaa ne —), kansalaisten pitäisi tietää mitkä teot ja laiminlyönnit ovat sallittuja, mitkä kiellettyjä. Lause »älä aiheuta vahingonvaaraa ja poista vahingonvaara» on ilmeisesti liian yleinen ilmaus tähän tarkoitukseen käytettynä. Käyttäytymisen tulos pitäisi voida ilmoittaa ilman vaarankäsitettä. Lisäksi vaadittavan käyttäytymisen kuvaukset olisi saatettava kansalaisten tietoon. Mutta tämä ei ole lähestulkoonkaan aina mahdollista. Monissa tapauksissa esim. kirjoitetussa oikeudessa ei säädetä vaadittavasta käyttäytymisestä mitään. Kansalaisen käytettävissä ei ole muuta ohjetta kuin, että hänen tulee menetellä huolellisesti. Kysymys tuottamusvastuun preventiivisestä vaikutuksesta on siten todella pulmallinen ongelma. Pulma alkaa jo siitä, että on epäselvää, mitä tuottamusvastuu kansalaisilta vaatii. On varsin vaikeaa tutkia missä määrin tuottamusvastuu onnistuu preventiivisessä tehtävässään, kun ei oikein tiedetä, mitä pitäisi estää.

B. *Reparatiivisen funktion kannalta.* Reparatiivisenkin funktion osalta voidaan sanoa huoltajanvastuun merkitsevän suorastaan loogisesti hyvittävän vaikutuksen lisääntymistä. Näin verrattuna tilanteeseen, jossa vahingosta olisi vastuussa vain huollettava yksin. Mutta reparatiivisen funktion merkitys ei rajoitu tähän. Useimmissa tapauksissa huoltaja on vahingon tapahtuessa oleellisesti vastuukykyisempi kuin huollettava. Niinpä monessa tapauksessa oikeudenkäynnissä ei edes vaadita korvausta huollettavalta.

C. *Vahingonvaaran jakautumisen kannalta.* Hyvin pulmallinen on kysymys, missä määrin huoltajanvastuu johtaa oikeudenmukaiseen vahingonvaaraan jakaantumiseen. Voidaan nimittäin väittää tuottamusvastuun kohtelevan huoltajaa sekä liian ankarasti että liian lievästi. Huoltajalla on ilmeinen mahdollisuus vaikuttaa huollettavan käyttäytymiseen. Vanhempien osalta voidaan sanoa lisäksi heidän jossain määrin samastuvan lapsiinsa. Nämä näkökohdat puoltavat huoltajan, varsinkin vanhempien laajaa vastuuta huollettavan aiheuttamista vahingoista. Toisaalta taas voidaan sanoa lasten aiheuttavan vanhemmilleen huomattavan taloudellisen rasituksen. Lapsista huolehtiminen on yhteiskunnan kannalta välttämätöntä ja erittäin arvokasta työtä. Onko nyt syytä asettaa vanhemmille vielä lisärasituksia ankaran huoltajanvastuun muodossa?

Vakuutuksen merkitys vahingon vaaran jakautumisen kannalta huoltajan vastuussa ja muutoinkaan ei meillä nähtävästi ole niin huomattava kuin esimerkiksi Ruotsissa, jossa suurella osalla huoltajista on vastuuvakuutus. Tutkimuksessa selostetuissa ratkaisuihin huoltajalla on ollut vastuuvakuutus vain muutamassa tapauksessa.¹⁶ Kuitenkin huoltajalla on meilläkin mahdollisuus hankkia itselleen vastuuvakuutus, jos hän vain niin haluaa.¹⁷

D. *Pulveroitumisvaikutuksen kannalta.* Huoltajan vastuun pulveroiva vaikutus ei ole huoltajan ja vahingonkärsijän välisessä suhteessa huomattava. Voitaneen sen sanoa olevan suorastaan merkityksettömän.

E. *Oikeustajua tyydyttävän funktion kannalta.* Tällä näkökohdalla on luultavasti merkitystä tarkasteltaessa vanhemman vastuuta lapsen aiheuttamasta vahingosta. Vanhemman ja lapsen suhde on niin läheinen, että heidän vastuunsa jossain määrin nähtävästi vieläkin samaistuvat.

Vanhemman ja lapsen keskeisen läheisen suhteen vuoksi yleisessä oikeustajunnassa pidetään ehkä kohtuullisena vanhemman verraten pitkälle menevää vastuuta. Eräät tutkijat ainakin uskovat yleisesti katsottavan, että vanhempien vastuun pitäisi olla ankarampi kuin tuottamusvastuu yleensä.¹⁸

¹⁶ Huoltajalla on ollut vastuuvakuutus ratkaisuihin n:o:n 26 ja 39.

¹⁷ Huoltajalla on mahdollisuus ottaa perhevastuuvakuutus tai kotivakuutus. Vakuutusyhtiöiden tiedotuskeskuksesta kesäkuussa 1971 saadun tiedon mukaan perhevastuuvakuutuksia oli voimassa 50 706 kappaletta. Uusimman käytettävissä olevan vakuutustilaston mukaan kotivakuutuksia oli voimassa vuoden 1969 lopussa n. 220 000 kappaletta [Vakuutusyhtiöt 1969 s. 32 (Suomen virallinen tilasto XXII A: 75)].

Kotivakuutus on kuitenkin ns. pakettivakuutus, joka koostuu useasta eri vakuutuksesta. (Pentikäinen, Teivo, Vakuutusoppi 5 p. Helsinki 1970, s. 284) Perhevastuuvakuutus on mukana vain silloin, kun vakuutuksenottaja niin haluaa. Näin ollen kotivakuutusten kokonaislukumäärästä ei voida saada selville kotivakuutuksiin sisältyvien perhevastuuvakuutusten lukumäärää. Tätä tietoa ei ole saatavissa julkaistuista lähteistä lainkaan eikä Vakuutusyhtiöiden tiedotuskeskukseen voinut sitä ilmoittaa. Suomen vakuutustilastoista ei siis saada selville vakuutettuja vastuuta, mitä on pidettävä puutteena.

¹⁸ Ks. Beckman s. 13, Karlgren, Skadestånd s. 99 ja Andersen, Skadeforvoldelse s. 163. Andersen mainitsee jopa erään mielipidetutkimuksen osoittaneen yleisesti kannatettavan objektiivista vastuuta. Itse Andersen uskoo vanhempien olevan suostuvaisia korvaamaan vain pienet vahingot.

Tutkimuksessa käytetystä oikeustapausaineistosta on tehtävissä eräitä johtopäätöksiä. Melkein kaikissa henkilövahinkotapauksissa vanhemmat ovat olleet valmiit vapaaehtoisesti suorittamaan osakorvauksia.¹⁹ On ajateltavissa, että pienissä vahingoissa vanhemmat korvaavat vahingon ilman oikeudenkäyntiä, koska pitävät sitä velvollisuutenaan. Suuremmissa vahingoissa, jolloin korvauksen maksamisesta koituisi ehkä huomattavakin taloudellinen rasitus, vanhemmat vasta kieltäytyvät korvauksesta.

4. Lopputoteamuksia

Tutkimuksen aihe on vahingonkorvausoikeuden koko kenttää ajatellen suppea. Pääasialliseksi tehtäväksihän muodostuu erään korvausjärjestelmän, tuottamusvastuun soveltamisen tarkastelu tietyssä vahinkotilanteessa. Tämä seikka on omiaan vähentämään vahingonkorvaukseen yleensä liittyvien oikeuspoliittisten tavoitteiden ja vahingonkorvauksen tosiasiallisten vaikutusten selvittelyn merkitystä tutkimuksen kannalta.

Oleellista on tuottamusvastuun rakenteen *ymmärtäminen*. Tuottamusvastuun on edellä useammassa kohdin ymmärretty muodostuvan kahdesta ajattelusta käyttäytymisnormista. Ensimmäinen normi — tuottamusperusteisen huoltajanvastuun kannalta ajatellen — käskää poistamaan tietynlaisen vahingonvaaran ja toinen velvoittaa korvaamaan vahingon, jos virhekkäyttäytymisestä sellaista aiheutuu ja korvausvelvollisuuden muut edellytykset täytyvät. Toinen normi on siten ensimmäisen normin tehoste.

Tuottamusvastuun soveltamisen tutkimuksessa reaalitiedot ovat merkittäviä toisella tavalla. Vain harvoin kirjoitetussa oikeudessa on kuvattu riittävän konkreettisesti millä tavoin kansalaisen tulee vahingon välttämiseksi menetellä. Tämä joudutaan selvittämään useimmiten kussakin tapauksessa erikseen. Tehtävän menestyksellinen suorittaminen edellyttää tietoa tarkasteltavaan tilanteeseen liittyvistä vahingon vaaroista sekä tietoa vahingonaiheuttajan tosiasiallisista käyttäytymismahdollisuuksista ja hänen henkilökohtaisista voimavaroistaan.

Tuottamusperusteiseen huoltajanvastuuseen sovellettuna sanottu merkitsee ennen kaikkea sitä, että huoltajan kasvatus- ja valvontavelvollii-

¹⁹ Näin tapauksissa n:o 18, 21, 23, 30—33, 57, 59 ja 62.

suuksien sisältöä harkittaessa, on otettava selvää huollettavan henkilökohtaisista ominaisuuksista ja siitä, mitä tiedetään erilaisten kasvatus- ja valvontatoimenpiteiden vaikutuksesta huollettavan käyttäytymiseen. Kirjoittaja on yrittänyt jonkin verran perehtyä näihin seikkoihin ja pyrkinyt jäljempänä käyttämään hyväkseen kasvatopsykologisen tutkimuksen tuloksia. Tutkimuksen kokonaiskuvassa nämä eivät kuitenkaan ole mitenkään merkittävässä asemassa.

II OSA

VASTUUPERUSTEET 7—12 §

7 §. HUOLLETTAVISTA

1. Yleistä

Laiminlyöntivastuun teoreettisen selvittelyn yhteydessä todettiin, että ongelmaa ratkaistaessa huomio on kiinnitettävä kahtaalle, itse vaaratilan arvioimiseen sekä mahdollisen korvausvelvollisen henkilön ja vaaratilan välisten yhdistävien tekijöiden etsimiseen. Huoltajanvastuussa vaaratilan oleelliset osat muodostuvat huollettavan henkilökohtaisista ominaisuuksista. Tutkimuksen tässä osassa onkin tarkoituksena tarkastella niitä ominaisuuksia, joiden perusteella henkilöä voidaan pitää vahingonkorvausoikeudelliselta kannalta huollettavana.

Ongelmaa lähestytään yleiseltä kannalta, eikä jotain tiettyä vahinkotapahtumaa silmällä pitäen. Selvitettäväksi ei tule kysymys siitä, minkälainen huollettavan on henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan oltava, jotta huoltajan olisi ollut vaaratilanteessa ryhdyttävä joihinkin varotoimiin. Konkreettisen korvausongelman ratkaisun kannalta käsillä on tavallaan ensimmäisen vaiheen selvittely. Nyt tutkitaan sitä seikkaa, onko henkilö ollut sellainen, että huoltajanvastuu hänen aiheuttamistaan vahingoista voi ylipäänsä olla perusteltua.

Tarkoituksena ei ole etsiä »huollettavuuden olemusta» ja ryhtyä tekemään sen perusteella johtopäätöksiä. Huoltajan velvollisuuksien sisältöön vaikuttavat oleellisesti ne yhdistävät tekijät, joita hänen ja huollettavan välillä voidaan havaita. Siten äidin tai isän velvollisuudet lapsensa suhteen huoltajana saattavat edellyttää pitemmälle meneviä toi-

menpiteitä kuin jonkun muun samaan lapseen huoltajan asemassa olevan henkilön velvollisuudet.

Valvottavan henkilökohtaisilla ominaisuuksilla on tietenkin merkitystä esimiehenvastuussa ja toimeksiantajan vastuussa. Kun esimies ja toimeksiantaja ovat periaatteessa velvollisia valvomaan kaikkia valvottavia näiden henkilökohtaisista ominaisuuksista riippumatta, ei esimiehenvastuun ja toimeksiantajan vastuun piirissä ole mitään syytä asettaa lainkaan tarkasteltavana olevaa kysymystä. Valvottavan henkilökohtaiset ominaisuudet ovat merkittäviä vasta tarkasteltaessa valvojan velvollisuuksien sisältöä erilaisissa valvontatilanteissa.

Huollettavat voidaan jakaa kahteen selvästi toisistaan erottuvaan ryhmään: ikänsä perusteella huollettaviin sekä henkisen tai ruumiillisen vajavaisuutensa perusteella huollettaviin. Varsinkin edellisen ryhmän osalta ongelma on kiintoisa. Onko ehkä löydettävissä jokin ikäraja, jota vanhempi henkilö ei enää voi olla huollettava huoltajanvastuun kannalta? Jälkimmäisessä ryhmässä on aiheellista tutkia mm. rikosoikeudellisen syyntakeettomuuden vaikutusta huoltajanvastuussa.

Vaikka huollettavan henkilökohtaiset ominaisuudet, hänen älyllinen jälkeenjääneisyytensä, aggressiivinen luonteensa jne. ovatkin vaaratilan kuvaamisen keskeisiä piirteitä, eivät ne selvitä tilannetta kokonaan. Tärkeä merkitys on huollettavan ympäristöllä, niillä olosuhteilla, joissa huollettava elää ja toimii. Tämä seikka vähentää tarkastelun tulosten arvoa.

2. Alaikäisyydestä huoltajanvastuun kannalta

A. *Alaikäisyydestä rikos- ja siviilioikeudessa yleensä.* Perinteellisessä rikosoikeudessa ei voi muodostua tulkintavaikeuksia sen seikan suhteen ketä Suomen oikeudessa pidetään alaikäisenä. Rikosoikeudellisen vastuun alaikäraja on 15 vuotta. Sitä nuorempi henkilö ei voi tulla tuomituksi rangaistukseen teostaan. Henkilöä, joka on nuorempi kuin 21 vuotta, käsitellään nuorena rikoksenteikijänä. Jo 18-vuotias on kuitenkin vähäisiä poikkeuksia lukuunottamatta täysimääräisesti rikosoikeudellisesti vastuussa käyttäytymisestään. Sen sijaan tätä nuorempaa 15 vuotta täyttänyttä henkilöä rangaistaan täysi-ikäistä lievemmin.¹

¹ RL 3:2 ja L. nuorista rikoksenteikijöistä 1—7 §.

Siviilioikeudellisessa mielessä henkilö tulee täysi-ikäiseksi 20-vuotiaana. Sitä nuorempi naimaton henkilö on holhottava.² Hän ei saa eräitä poikkeuksia lukuunottamatta määrätä omaisuudestaan, mikä tarkoittaa lähinnä sitä, että hän ei voi tehdä sopimuksia. Kuitenkin laki sallii alaikäisenkin määrätä siitä, mitä hän on omalla työllään ansainnut. Lisäksi 15-vuotias saa työntekijänä tehdä ja irtisanoa työsopimuksen. Holhoojalla on kuitenkin oikeus purkaa alle 18-vuotiaan työsopimus, jos purkaminen on tarpeellista alaikäisen kasvatuksen, kehityksen tai terveyden takia.³

Verrattaessa toisiinsa rikoslainsäädännön ja yleisen siviililainsäädännön säännöksiä täysi-ikäisyydestä havaitaan yhtäläisyyksiä. Alin ikäraja molemmissa on 15 vuotta. Sen lisäksi on merkitystä 18 vuoden ikärajalla.

B. Valmistavia huomautuksia alaikäisyydestä huoltajanvastuussa. Mainitut selvät lainsäädännökset eivät suoralta kädeltä sovellu ratkaisun pohjaksi, jos ongelmana on sen kysymyksen selvittäminen, milloin huollettava saavuttaa huoltajanvastuun kannalta täysi-ikäisyyden. Rikoslain säännösten perusteella voitaneen kyllä sanoa 15-vuotiaan olevan rikkomusvastuussa tuottamuksellaan aiheuttamistaan henkilö- ja esinevahingoista silloinkin, kun kysymyksessä ei ole rikoksella aiheutettu vahinko. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan rikkomusvastuun alaikäraja on vielä paljon alempikin. Eräissä tapauksessa jopa 4-vuotiaan lapsenkin on katsottu voivan olla rikkomusvastuussa.⁴

Peruste, miksi huoltajanvastuu muodostaa oman ongelmansa on yksinkertaisesti siinä, että huoltajanvastuussa on kysymys *huoltajan* eikä suinkaan *huollettavan* omasta vastuusta. Siten ei myöskään RL 9:5:n säännös, jonka mukaan viittätoista vuotta nuorempi lapsi ja mielisairas ovat toissijaisesti vastuussa aiheuttamistaan vahingoista, ratkaise nyt tarkasteltavana olevaa kysymystä. Siinäkin puhutaan vain alaikäisen ja mielisairaana omasta vastuusta.⁵

Eräissä lapsen huoltoa tarkoittavissa lainsäädännöksissä on säädetty

² HolhL 16 §. Vajavaltaisuusaika voidaan kuitenkin pidentää siksi kunnes holhottava täyttää 24 vuotta, jos havaitaan, että alaikäinen ei vajavaltaisuutensa aikana saavuta täysivaltaisuuden vaatimaa kypsyyttä. HolhL 17 §.

³ HolhL 16 § TSL (320/1970) 51 §.

⁴ Ks. oikeustapaosastosta ratkaisua n:o 55.

⁵ Ks. ed. s. 51.

ikärajoja. Lastensuojelulain 1 §:n mukaan lapsella tarkoitetaan siinä laissa henkilöä, joka ei ole täyttänyt kuuttatoista vuotta ja nuorella henkilöllä henkilöä, joka on täyttänyt kuusitoista, mutta ei kahdeksatoista vuotta. Tälläkään säännöksellä ei ole merkitystä huoltajan vahingonkorvausvastuun kannalta. Samaa on sanottava oppivelvollisuuslaissa ja eräissä muissa säädöksissä olevista ikärajoista.⁶ Näitä lakeja säädettäessä ei ole pidetty silmällä huoltajan korvausvastuuta. Lastensuojelulain osalta on tosin lain säännöksillä pyritty myös tavallaan sivullisten suojelemiseen. Lain 8 §:n mukaan suojelutoimenpiteisiin on ryhdyttävä mm. silloin kun lapsi tai nuori henkilö on tehnyt rangaistavan teon, mikä hänen ikänsä vuoksi tai muusta syystä on jätetty syytteeneseen panematta taikka rangaistukseen tuomitsematta. Suojelutoimenpiteiden ilmeisenä tarkoituksena tällaisissa tapauksissa on mahdollisuuksien mukaan estää lasta tai nuorta henkilöä uusimasta rikostaan. Mutta koko lastensuojelulaissa ei puututa millään tavoin siihen kysymykseen, milloin huoltaja on vastuussa huollettavan sivulliselle aiheuttamasta vahingosta.

C. *Oikeusvertailua.* a) *Anglosaksisessa oikeudessa* ei huomatakseni ole säädetty ikärajoja nyt puheena olevassa suhteessa. Eräässä englantilaisessa oikeustapauksessa isän on katsottu olevan vastuussa 15 vuotta täyttäneen poikansa aiheuttamasta vahingosta oman tuottamuksensa perusteella.⁷ Tämä merkitsee sitä, että ratkaisun ei ole katsottu riippuvan huollettavan rikoskelpoisuudesta. Ehdottoman rikoskelpoisuuden henkilö nimittäin saavuttaa 15 vuotta täyttäessään. Sitä nuoremman, mutta kahdeksan vuotta täyttäneen lapsen rikoskelpoisuus ratkaistaan yksityistapauksittain.⁸ Samanlainen on tilanne myös Yhdysvalloissa.⁹

b) *Ranskan oikeuden* mukaan perheenpään ankara vastuu lakkaa kun lapsi täyttää 21 vuotta tai sitä aikaisemmin tulee täysivaltaiseksi menemällä naimisiin.¹⁰ Kiistanalaista on, lakkaako ankara vastuu lapsen tullessa täysivaltaiseksi siitä syystä, että isä tekee hänet täysivaltaiseksi.¹¹

⁶ Ks. kansakoululaki (1. 7. 1957/247) 411 §, L nuorten työntekijäin suojelusta (29. 12. 1967/669) 1 ja 5 §.

⁷ *Babee v. Sales* (1916). Ks. *Charlesworth* s. 86 (n:o 189) ja *Windfield* s. 725.

⁸ Ks. *Halsburys* 10 s. 286, *James*, Introduction s. 190 ja *Harri's* s. 108.

⁹ Ks. *Harper—James* s. 1056.

¹⁰ *Esmein* s. 856, *Mazeaud—Tunc* I s. 868 ja *Rodière* s. 88. Ks. vielä *Cc* art. 388.

¹¹ *Mazeaud—Tunc* I s. 869.

Vanhempien tuottamusvastuun osalta ei säädännäisiä määräyksiä ole, enkä ole havainnut kirjallisuudessaakaan siihen kiinnitetyn huomiota. Nähtävästi tällöinkin lienee ratkaisevana täysivaltaiseksi tulon ajan-kohta.¹²

c) *Saksan oikeuden* osalta ratkaisu on selvä. BGB 832 §:n mukaan ankarampi vastuu syntyy *alaikäisien* aiheuttamista vahingoista. BGB 2 §:n mukaan alaikäisiä ovat ne, jotka eivät ole täyttäneet 21 vuotta ja joita ei ole julistettu sitä ennen täysi-ikäisiksi. BGB 823 §:n mukaisen tuottamusvastuun osalta asia on ilmeisesti ratkaistava samoin.

d) *Sveitsin osalta* kysymyksen ratkaisu on myös riidaton. Täysikäisyys raja on Sveitsissä 20 vuotta. Sitä nuorempi henkilö tulee naimisiin mennessään täysivaltaiseksi. Myös on mahdollista, että 18 vuotta täyttänyt henkilö julistetaan täysivaltaiseksi.¹³ ZGB 333 §:n mukainen ankarampi vastuu perheenpäällä on alaikäisen, siis normaalisti alle 20-vuotiaan aiheuttamista vahingoista. Samalla tavoin määräytynee periaatteessa ratkaisu myös tavallisen tuottamusvastuun osalta.

e) *Muut Pohjoismaat.* Tanskassa ei kysymykseen juuri ole kiinnitetty huomiota. Ruotsin osalta näyttää ratkaisu selvältä. Periaatteessa huoltaja vapautuu velvollisuuksistaan vasta, kun lapsi on tullut täysikäiseksi. Käytännössä tapaukset, joissa huoltajan on katsottu olevan vastuussa 15 vuotta täyttäneen aiheuttamista vahingoista ovat harvinaisia.¹⁴ Periaatteessa samoin lienee asiaa arvosteltava myös Tanskan oikeudessa.

Norjassa tilanne on äskettäin muuttunut. Oikeusvertailevassa katsauksessa puheena olleessa vuoden 1969 vahingonkorvauslaissa säädetään yläikärajaksi 18 vuotta. Huoltaja on vastuussa vain 18 vuotta nuoremman henkilön aiheuttamista vahingoista. Lainvalmisteluasiakirjoista kuitenkin ilmenee, että säännös ei ole tarkoitettu ehdottomaksi. Tarkoituksena on ollut vain sanoa, että huoltaja on tuottamusperusteisessa vastuussa *ainakin* 18 vuotta nuoremman henkilön käyttäytymisestä. Komitea perustelee 18 vuoden ikärajaa sillä, että tässä iässä henkilö saavuttaa henkilökohtaisen täysivaltaisuuden (»personlig myndighet»). Lisäksi komitea pitää kohtuullisena lakisääteisen vastuun rajoittamista tähän ikään.^{14a}

¹² Mazeaud—Tunc I s. 848.

¹³ ZGB 14, 15 §.

¹⁴ Skadestånd I s. 54.

^{14a} Ks. Innstilling s. 21.

f) *Johtopäätöksiä.* Tarkasteltaessa eri maiden oikeusjärjestysten suhtautumista kysymykseen havaitaan selviä yhtäläisyyksiä. Ensinnäkin on todettava, että huoltajanvastuun kannalta ratkaisevaksi ikärajaksi *ei missään katsota huollettavan rikoskelpoisuuden alkamisajankohtaa.* Myöskään ei missään ole voimassa nimenomaista säännöstä, jossa ratkaiseva ikäraja huoltajanvastuun kannalta olisi määrätty. Eräissä maissa, kuten Ranskassa, Saksassa ja Sveitsissä asia välillisesti ilmenee siten, että huoltajanvastuuta sääntelevässä pykälässä selitetään huoltajan olevan vastuussa alaikäisen aiheuttamista vahingoista, ja muualla annetaan vastaus siihen kysymykseen, ketä alaikäisenä pidetään. Mutta näin on laita vain ankaramman *huoltajanvastuun* osalta. Yleisen tuottamusvastuun piirissä syntyvään huoltajanvastuuseen nämä säännökset eivät suoranaisesti sovellu, mutta kun muutakaan ikärajaa ei ole säädetty, niin periaatteessa yleisen täysi-ikäisyyden saavuttamista pidettäneen ratkaisevana ajankohtana.

Pohjoismaissa ja anglosaksisessa oikeudessa, jossa keskieurooppalaista ankarampaa huoltajanvastuuta vastaavat säännökset puuttuvat, ei ole myöskään säädetty mitään huollettavan iästä tuottamusperusteisessa huoltajanvastuussa. Mikään suuri ongelma kysymys ei kuitenkaan näytä olevan. Periaatteessa ratkaisevaksi ajankohdaksi katsotaan se hetki, jolloin huollettava tulee täysi-ikäiseksi.

D. *Suomen oikeuskirjallisuudessa* esiintyy kaksi eri käsitystä. Toisen mukaan ratkaiseva ikäraja on 15 vuotta. Sitä vanhemman huollettavan aiheuttamista vahingoista huoltaja voisi tulla korvausvelvolliseksi vain, jos huollettava on mielisairas. Toisen mielipiteen mukaan määrävänä olisi yleinen siviilioikeudellinen täysi-ikäisyyden alkamisaika, joka nykyään on 20 vuotta.

Edellisen mielipiteen kannalla on selvästi *Kivimäki*. Hän perustaa kantansa lähinnä RL 9:5:n tulkintaan. Tämän säännöksen hän katsoo tyhjentävästi sääntelevän myös huoltajanvastuun.¹⁵ *Kivimäkeen* yhtyy *Hakulinen*.¹⁶ Nähtävästi myös *Gadolin* on samalla kannalla.¹⁷

¹⁵ *Kivimäki* 1949 DL 232: Viisitoista vuotta täyttänyt lapsi vastaa itse ja yksin teoistansa.

¹⁶ *Hakulinen* I s. 314.

¹⁷ *Gadolin* s. 76.

Jälkimmäisen mielipiteen on omaksunut *Melander*. Hän huomauttaa, että huoltajalla on yhtäläinen velvollisuus estää tällainen huollettava tekemästä rikosta kuin vahinkoakin.¹⁸

Melanderin kannalle on asetettu *Vahingonkorvauskomitean* mietinnössä. Mietinnössä lausutaan vanhempien vastuun ehdotuksen mukaan jatkuvan periaatteessa kunnes lapsi täyttää 21 (20) vuotta tai hän menemällä naimisiin vapautuu holhouksenalaisuudesta. Kuitenkin komitea katsoo käytännössä vanhempienvastuun vain harvoin voivan tulla kysymykseen lapsen täytettyä 17—18 vuotta. Komitea ei siten pidä 15 vuoden ikärajaa käytännölliseltäkään kannalta merkittävänä.¹⁹ Samaa mieltä on myös *Kivivuori*.²⁰

E. *Oikeuskäytännöstä* on löytynyt eräitä oikeustapauksia, joissa huoltajalta on vaadittu korvausta 15 vuotta täyttäneen henkisesti terveen huollettavan aiheuttamasta vahingosta. Kolmessa näistä vaatimus on hylätty. Yhdessä, tuoreimmassa ratkaisussa, huoltaja on äänestyksen jälkeen velvoitettu ylimmässä asteessa korvaamaan vahinko. Selostan tapaukset seuraavaksi.

KKO p. n:o 1313/1948 (27)

Talollisenpoika B (17 1/2 v.) oli ollut metsästämissä hirviä setänsä Berdan-merkkisellä kiväärillä työmies A:n kanssa. Huomattuaan hirven A oli kyyristynyt ampumaan, jolloin B oli ollut hieman taaempana, siten että A oli ollut hänen ampumalinjastaan oikealla. Kolmas seurueeseen kuulunut henkilö oli ollut B:n ampumalinjalla ja siirtynyt B:n kehotuksesta vasemmalle. Molemmat olivat laukaisseet suunnilleen samanaikaisesti. B:n ampuma luoti oli osunut A:n päähän ja tämä oli kuollut heti. Sekä B että kolmas mukana ollut ja todistajana oikeudenkäynnissä kuultu henkilö selittivät, että A oli ampunut hieman ennenkuin B sekä ilmeisesti hypähtänyt ylös katsoakseen oliko laukaus osunut ja joutunut tällöin B:n ampumalinjalle.

A:n leski vaati B:lle rangaistusta kuolemantuottamuksesta sekä hänen velvoittamistaan yhdessä isänsä C:n kanssa korvaamaan vahingon. Leski selitti, että Berdan-merkkisen kiväärin käsittely vaati erityistä huolellisuutta, minkä B oli laiminlyönyt. C oli myös laiminlyönyt valvontavelvollisuutensa ja osaltaan vastuussa tapahetuneesta sekä velvollinen korvaamaan vahingon.

¹⁸ *Melander* s. 181.

¹⁹ *Vahingonkorvauskomitea* s. 70.

²⁰ Ilmoittanut mielipiteensä yksityiskeskustelussa.

Rautalammin ym. KO: Näyttämättä jäänyt, että B olisi menetellyt varomattomasti, minkä vuoksi KO hylkäsi kaikki vaatimukset.

Itä-Suomen HO: Ei muutosta.

KKO: Ei muutosta.

Tarkasteltavan kysymyksen kannalta tapaus jättää pääongelman avoimeksi. Tuomioistuimet eivät ole puuttuneet oikeastaan lainkaan B:n isän asemaan. Vaatimukset on hylätty sillä perusteella, että B itse ei ollut *käyttäytynyt tuottamuksellisesti*. Tämän seikan mainitseminen onkin ollut tapauksessa välttämätöntä, koska B:tä syytettiin kuoleman-tuottamuksesta. Nähtävästi on perusteltua ajatella, että tämän toteaminen riittää myös vapauttamaan C:n korvausvastuusta. Tällöin vahinko ei olisi ollut adekvaattinen seuraus C:n käyttäytymisestä, vaikka hänen olisi katsottukin huoltajana menetelleen tuottamuksellisesti.

Vaikka ratkaisussa hylättiinkin huoltajaan kohdistetut vaatimukset ei ratkaisua siten missään tapauksessa voida pitää ennakkotapauksena siitä, että huoltaja ei voisi olla korvausvelvollinen 15 vuotta täyttäneen huollettavan aiheuttamista vahingoista. Tältä osin kysymys jää avoimeksi.

KKO p. n:o 2086/1957 (Tampereen RO) (28)

B (15 v., poika) oli ampunut vahingossa ilmakiväärillä silmään A:ta (14 1/2 v., poika).

Tampereen RO: Korvauskanne hylättiin B:n äidin osalta, *koska oli jäänyt näyttämättä, että hän varomattomuudellaan olisi ollut vahinkoa aikaansaamassa.*

A:n edustaja tyytyi päätökseen, joten RO:n ratkaisu jäi huoltajan vastuun osalta pysyväksi. Asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: B oli muutamia päiviä aikaisemmin ostanut omilla rahoillaan ilmakiväärin. Tapahtumapäivänä hän oli ruvennut alivuokralaisena asuvan mieshenkilön kanssa kokeilemaan asetta ampumalla maaliin huoneen seinään kiinnitettyyn maalitauluun. A oli tullut pyytämään B:tä ulos. Hän oli viheltänyt pihalla, jolloin B oli tullut ilmakiväärin kanssa ikkunaan ja yrittänyt ampua vastapäisen talon katolle. Ase oli luiskahtanut jotenkin alaspäin, ja luoti oli osunut A:n silmään.

Kantaja vaati korvausta yhteisvastuullisesti B:ltä ja tämän äidiltä (B:n isä oli kuollut), mutta ei esittänyt äidin osalta tarkempaa perustelua. Äiti selitti, että kun B oli täyttänyt 15 vuotta, hän ei ollut huoltajana korvausvelvollinen, eikä muutenkaan, kun ei ollut edes väitettykään hänen olleen osallisena ampumisessa. Tapahtuman sattuessa äiti oli ollut työssä.

KKO p. n:o 2999/1960. (Tampereen RO) (52)

B (16 1/2 v., poika) oli yhteiskoulussa ennen tunnin alkua vääntänyt A:n (14 v., tyttö) kättä. Käteen oli jäänyt pysyvä vamma.

Tampereen RO: Selvitetty, että B oli ennen tunnin alkua vääntänyt A:n kättä, mutta *näyttämättä oli jäänyt, että B olisi tahallaan pahoinpidellyt A:ta tai että B:n vanhemmat olisivat henkilökoh-
taisessa vastuussa B:n teon seurauksista.* Sen vuoksi kanne hylät-
tiin vanhempien osalta, mutta hyväksyttiin B:n osalta.

A tyytyi päätökseen, joten RO:n ratkaisu jäi huoltajanvastuun osalta lopulliseksi. Asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Esi-
tutkinnan mukaan B oli kunnollinen poika ja hänellä oli hyvä
suhde vanhempiinsa. Kantaja väitti esitutkinnan olevan B:lle liian
myönteisen, mutta ei esittänyt vastanäyttöä. Kantaja vaati vahin-
gonkorvausta B:lta ja vanhemmilta yhteisvastuullisesti, koska B oli
alaikäinen. Tarkempaa perustetta ei esitetty. Vastaajan mielestä
kantajalle oli sattunut lipsahdus, kun vaati korvausta myös van-
hemmilta, vaikka RL:n 9:5:n mukaan B:n olisi pitänyt olla alle
15-vuotias ja lisäksi vanhempien olisi pitänyt menetellä tuotta-
muksellisesti.

Selostetut tapaukset ovat siis huoltajanvastuun osalta alioikeusrat-
kaisuja, vieläpä saman raastuvanoikeuden ratkaisuja. Ennakkopäätök-
sinä niiden arvo on siten aika vähäinen jo tästäkin syystä. Kaiken lisäksi
raastuvanoikeus on molemmissa tapauksissa perustellut ratkaisunsa tar-
kasteltavana olevan ongelman kannalta tulkinnanvaraisesti. Edellisessä
tapauksessa kanne hylättiin sillä perusteella, että oli jäänyt näyttämättä,
että huoltaja olisi ollut varomattomuudellaan aikaan saamassa vahinkoa.
Perustelujen sanamuoto jättää kokonaan avoimeksi kysymyksen äidin
huoltajan asemasta. Se jopa jättää avoimeksi kysymyksen äidin käyt-
täytymisen tuottamuksellisuudesta, sillä perusteluja voidaan tulkita niin-
kin, että tuottamusvastuun edellytyksistä vain syy-yhteys on puuttunut.

Jälkimmäisen tapauksen perustelut ovat vieläkin epämääräisemmät.
Edellisistä perusteluista kävi sentään ilmi raastuvanoikeuden sovelta-
neen tapauksen tuottamusvastuuta. Nyt raastuvanoikeus on valinnut
sanamuodon, joka sisältää jopa objektiivisen vastuun mahdollisuuden.

Tarkasteltavan ongelman kannalta kiintoisampia ovat vastaajien väit-
teet. Molemmissa tapauksissa vastaaja nimenomaan vetosi 15 vuoden
ikärajaan ja selitti, että tätä vanhempi lapsi ei voinut olla huollettava.
Jälkimmäisessä tapauksessa vastaaja mainitsi jopa lainkohdan (RL 9:5).
Vastaajan väitteet näyttävät saaneen kantajankin vakuuttuneeksi kan-
teen perusteen heikkoudesta. Molemmissa tapauksissa kantaja tyytyi

raastuvanoikeuden päätökseen. Ainakin asianosaiset näyttävät tulleen yksimielisiksi 15 vuoden ikärajan merkityksestä.

Mutta mitä johtopäätöksiä tapauksen tosiasia-aineiston pohjalta olisi tehtävissä tuomioistuinten kannan suhteen? Millä tavoin tapaukset olisi pitänyt ratkaista, jos vahingon aiheuttajaa olisi pidetty tarkasteltavana olevassa merkityksessä alaikäisenä? Jälkimmäisen tapauksen osalta ratkaisu olisi epäilemättä siinäkin tapauksessa samanlainen. Vanhempien ei voida missään tapauksessa katsoa menetelleen tuottamuksellisesti huoltajina. Vahinkohan sattui koulussa. Edellisen tapauksen osalta tilanne on epäselvempi. Kuten jäljempänä tarkemmin selvitetään tuomioistuimet suhtautuvat verraten ankarasti tämäntapaisiin vahinkotilanteisiin. Huoltaja tuomitaan melkein aina korvausvelvolliseksi. Toisaalta tässä tapauksessa huollettava oli ostanut ilmakiväärin omilla rahoillaan, mikä ehkä on huoltajan velvollisuuksia vähentävä seikka. Näin ollen vastaus jää epävarmaksi. Ensimmäisenä selostetussa Rautalammin tapauksessa taas kanne olisi ollut mielestäni hylättävä adekvaattisuuden puutteen vuoksi, vaikka isää olisikin pidetty huoltajana.

Varmaksi asiaksi jää oikeastaan vain se, että kaikissa kolmessa tapauksessa korvauskanne on tullut hylätyksi. Epäselväksi jää hylkäämisen peruste. Verraten selväpiirteinen on sitä vastoin viimeisin oikeustapaus. Se on lisäksi julkaistu tiedonantona KKO:n vuosikirjassa, joten ratkaisu on tässäkin suhteessa edellisiä merkittävämpi.

KKO 1969 II 64 (44)

B (15 v. 3 kk., poika) oli ottanut luvatta A:n auton ja törmännyt sillä pylvääseen, jolloin auto oli vaurioitunut pahoin. A oli vuokrannut autotallin B:n äidiltä C:ltä. B:llä oli ollut hallussaan autotallin avain. B:n isä D oli n. puoli vuotta ennen tapahtumaa muuttanut pois perheensä luota. Puolisaille oli myönnetty muutamia kuukausia tapahtuman jälkeen avioero.

Helsingin RO: C ja D eivät olleet myötävaikuttaneet vahingon syntyyn laiminlyömällä velvollisuutensa vuokranantajina. Myöskään auton ei voitu katsoa olleen uskotun C:lle ja D:lle erikoisin huolenpitovelvollisuuksin, mistä ei myöskään ollut väitetty sopimusta tehdyn. Lisäksi B, joka rikoksen tehdessään oli täyttänyt 15 vuotta, vastasi itse rikoksellaan aiheuttamastaan vahingosta. Näillä perusteilla RO hylkäsi A:n C:tä ja D:tä vastaan ajaman korvauskanteen ja velvoitti hänet korvaamaan vastaajien oikeudenkäyntikulut.

Helsingin HO: Ei muuta muutosta kuin, että asian laatuun nähden A vapautettiin oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta.

KKO (3 jäsentä): Koska C:llä tietoisena B:n halusta kokeilla mootoriajoneuvoilla ajamista ja hänen aikaisemmista rikkomuksistaan sekä tuntien hänen tottelemattomuutensa oli ollut syytä varoa, että B saattoi ottaa käyttöönsä A:n auton ja hänen näin ollen tämän estämiseksi olisi pitänyt joko ottaa autotallin avain pois B:ltä tai ryhtyä muihin asianhaarain vaatimiin toimenpiteisiin ja kun hänen laiminlyömyllä tämän on katsottava olevan vastuussa A:lle aiheutuneesta vahingosta, niin KKO velvoitti C:n korvaamaan A:n vahingon. D:n osalta kanne hylättiin perusteettomana.

(2 jäsentä): Ei syytä muuttaa HO:n tuomiota.

Tarkasteltavan ongelman kannalta ovat raastuvanoikeuden perustelut erittäin kiintoisia. Kantaja perusteli vaatimuksiaan sekä huoltajan vastuulla että vuokranantajan vastuulla. Raastuvanoikeus ei hyväksynyt kumpaakaan perustetta. Huoltajan vastuun osalta RO lausui perusteluissaan, että B, joka oli täyttänyt viisitoista vuotta vastasi itse vahingosta. Tämä ei voine merkitä muuta kuin, että RO:n mielestä 15 vuoden ikäraja muodostaa täysi-ikäisyysrajan vahingonkorvausoikeudellisen huoltajan vastuun kannalta.

Hovioikeus vahvisti RO:n ratkaisun oikeudenkäyntikuluja lukuunottamatta sellaisenaan. Siten HO:kin mukaan huoltaja ei voi olla vastuussa 15 vuotta täyttäneen terveen huollettavan aiheuttamista vahingoista. Ylimmän asteen lopputulos muodostui toiseksi. Kanne hyväksyttiin äidin osalta, mikä onkin kiintoisinta. Ylimmän asteen enemmistön perusteluissa ei eroteta selvästi vuokranantajan vastuuta ja huoltajan vastuuta. Vähemmistö olisi hyväksynyt alempien oikeusasteiden ratkaisut sellaisenaan, siis myös perusteluissa olevan maininnan, että 15 vuotta täyttänyt oli itse vastuussa rikoksella aiheuttamastaan vahingosta.

Enemmistön perusteluissa kuvataan erittäin havainnollisesti tapahtuman kulku. Kuvauksesta ilmenee huoltajan tosiasiallinen käyttäytyminen, joka samalla oli virhekkäyttäytymistä sekä se, millä lailla huoltajan olisi pitänyt käyttäytyä. Perusteluissa viitataan kyllä vuokrasopimukseen, mutta niissä ei millään tavoin selitetä vastuun johtuvan vuokrasopimuksesta. Vuokrasopimus ei näytä enemmistön perusteluissa olevan erityisemmän keskeisessä asemassa.

Kuitenkin on myönnettävä, että ratkaisu ei ole tarkasteltavan ongelman kannalta aivan ihanteellinen. Kysymyksessä ei ole ollut puhtaasti huoltajan vastuu, vaan jossain määrin myös vuokranantajan vastuu, siis sopimusvastuu. Toisaalta vastaajan taholta kiistettiin kanne mm. sillä perusteella, että huollettava oli täyttänyt 15 vuotta. Raastuvanoikeu-

den perusteluissa vastaajan tekemä väite hyväksyttiin. Näin ylimmässäkin asteessa on ilmeisesti ollut harkittavana kysymys 15-vuoden ikärajan merkityksestä. Ratkaisua voitaneen pitää ylimmän asteen kannanottona tarkasteltavana olevan ongelman suhteen. Sen mukaan huoltaja voi olla korvausvelvollinen 15 vuotta täyttäneenkin terveen huollettavan aiheuttamista vahingoista.

Muutoinkin oikeuskäytännön nojalla voidaan tehdä eräitä ongelmaan liittyviä havaintoja. Julkaistujen oikeustapausten osalta voidaan ensinnäkin havaita monissa tapauksissa ratkaisun otsikossa käytetyn ilmaisuja, joissa 15 vuoden ikäraja ilmenee.²¹ Mutta toisaalta hyvin usein otsikossa puhutaan vain alaikäisestä.²² Otsikkojen perusteella ei siten voitane tehdä johtopäätöksiä KKO:n kannasta käsillä olevaan ongelmaan, mikäli nyt yleensäkin sellainen johtopäätösten teko olisi perusteltua.

Kiintoisana seikkana on todettava, että 14-vuotiaan huollettavan aiheuttamista vahingoista on vaadittu useammassa tapauksessa korvausta huoltajalta ja kanteita on myös hyväksytty. Kolmessa tapauksessa huollettavan ikä oli 14 vuotta ja 11 kuukautta. Yksi tapaus ei ole kuitenkaan erityisen edustava, koska huollettava teki vahingon tapahtuessa työtä huoltajan hyväksi.²³

Mutta, ja tämä on vieläkin kiintoisampaa, niissä tapauksissa, joissa vastaaja on ollut 15 vuotta täyttänyt, ei huoltajalta ole vaadittu korvauksia, juuri selostettua neljää tapausta lukuunottamatta.²⁴ Eräässä tapauksessa vaadittiin aluksi korvausta isältä, mutta kantaja luopui kanteestaan isän osalta saatuaan tietää, että vastaaja oli 16 ja puoli vuotta vanha, eikä 13-vuotias niin kuin hän oli ensin luullut.²⁵

Kokoavasti voitaneen oikeuskäytännön perusteella sanoa, että tuomioistuimet ovat nimenomaisesti ottaneet kantaa asiaan vain yhdessä tapauksessa. Kun tapaukset, joissa korvausta on vaadittu huoltajalta, käy-

²¹ Näin ratkaisuihin 1934 II 408 (6), 1938 II 186 (63), 1939 II 129 (22), 1950 II 59 (8), 1950 II 250 (15), 1958 II 123 (29), 1965 II 4 (65).

²² Näin ratkaisuihin 1937 II 484 (56), 1947 II 383 (58), 1956 II 32 (35) ja 1964 II 20 (49). Seuraavien tiedonantojen otsikoissa on mainittu huollettavan ikä: 1937 II 298 (40), 1938 II 590 (21), 1940 II 295 (36), 1943 II 70 (2), 1947 II 165 (14), 1953 II 86 (3), 1955 II 41 (34), 1960 II 132 (31) ja 1969 II 64 (44).

²³ Ks. oikeustapausosasto ratkaisuja n:ot 11, 14, 15, 29, 49 ja 63.

²⁴ Ks. esim. tapauksia KKO 1939 II 234, KKO p. 3.4.1940 n:o 1128/1155/487 VD 1939 ja KKO p. 9.11.1964 n:o 2363/37/19 VD 1964.

²⁵ KKO p. 13.9.1945 n:o 1592/47/27 VD 1945.

tännöllisesti katsoen loppuvat 15 vuoden ikärajan kohdalla, merkinnee tämä siitä, että esimerkiksi asianajajakunnassa on vallalla käsitys, jonka mukaan ainakin käytännölliset mahdollisuudet vaatia menestyksellisesti terveen 15 vuotta täyttäneen huollettavan aiheuttamista vahingoista korvausta huoltajalta ovat vähäiset.

F. *Kysymyksen* tähänastinen tarkastelu on paljastanut, että ulkomaiden oikeudessa alaikäisyyden katsotaan tuottamusperusteisen huoltajan vastuun mielessä jatkuvan, kunnes huollettava tulee siviilioikeudellisesti täysi-ikäiseksi. Suomen oikeuskirjallisuudessa taas esiintyy kaksi kantaa. Toisen mukaan RL 9:5:teen nojautuen ratkaiseva ajankohta olisi 15 vuoden ikäraja, toisen mukaan taas yleinen siviilioikeudellinen täysi-ikäisyysikäraja. Oikeuskäytännön tarkastelu taas osoittaa 15 vuoden ikärajan muodostuneen siinä mielessä ratkaisevaksi, että tutkimuksen kohteena olevassa aineistossa on vain yksi sellainen ratkaisu, missä huoltaja on velvoitettu korvaamaan tämän iän saavuttaneen huollettavan aiheuttama vahinko. Lisäksi on pääteltävissä, että esimerkiksi asianajajakunnassa ja lakimieskunnassa yleensäkin on laajalti vallalla käsitys, jonka mukaan 15 vuoden raja olisi ratkaiseva.²⁶ Toisaalta ei ole löytynyt yhtään sellaistaakaan oikeustapausta, jossa selväsanaisesti olisi asetettu 15 vuoden ikärajan kannalle.

Edellisestä on jo käynyt ilmi oma käsitykseni siltä osin, että katson kysymyksen olevan tällä hetkellä kirjoitetussa oikeudessamme sääntelemättömän, mikäli yleisen täysi-ikäisyyssäännöksen ei katsota soveltuvan kysymykseen. Soveltuuko se sitten? Kysymykseen ei voitane vastata yhdellä sanalla, vaikka voittopuolisesti vastaus onkin ymmärtääkseni myönteinen.

Täysi-ikäisyyden saavuttaminen merkitsee täysivaltaisuuden saavuttamista. Täysi-ikäinen voi itse päättää omista asioistaan. Vanhemmat menettävät oikeutensa määrätä lapsestaan, mutta vapautuvat samalla perheoikeudellisista huoltajan velvollisuuksistaan. Samalla tavoin käy silloin, kun alaikäinen lapsi menee naimisiin.

Tuntuu hyvin luontevalta ajatella, että huoltajan velvollisuudet myös vahingonkorvausoikeudellisessa katsannossa loppuvat tällöin kokonaan. Joka tapauksessa niiden on joskus loputtava. Mikä muu ajankohta voisi ratkaisevaksi hetkeksi soveltua paremmin kuin täysi-ikäisyydeksi tulo-

²⁶ Ks. vastaajien väitteitä edellä tässä pykälässä selostetuissa ratkaisuissa.

aika? Huoltajan velvollisuuksien perustana on ajatus, jonka mukaan huollettava ei ole yksin kykenevä huolehtimaan omasta käyttäytymisestään. Toteamalla henkilön täysi-ikäiseksi oikeusjärjestys nähdäkseni samalla toteaa hänet täysin vastuukykyiseksi omasta käyttäytymisestään. Pidän siis *Melanderin, Kivivuoren ja Vahingonkorvauskomitean* kantaa oikeana.

Tämä kaikki tietenkin edellyttää, että huollettava on terve. Täysi-ikäistä henkilöä ei useinkaan julisteta holhouksenalaiseksi, jos hänellä ei ole hoitoa vaativaa omaisuutta, vaikka holhottavaksi julistamisen edellytykset hänen osaltaan olisivatkin täyttyneet. Kuten jäljempänä tarkemmin selvitetään, täysi-ikäisen henkilön holhottavaksi julistaminen ei ole huoltajanvastuun syntymisen välttämätön edellytys, jos asianomainen on tosiasiaassa valvonnan tarpeessa.

3. Muista huollettavista

A. Yleistä. Alaikäiset muodostavat ylivoimaisesti tärkeimmän huollettavien ryhmän. Silmäys kirjallisuuteen esimerkiksi osoittaa, että muiden huollettavien osalta esitys rajoittuu melkein pelkän luettelon esittämiseen.²⁷ Kaikkialla kuitenkin katsotaan periaatteessa muittenkin kuin alaikäisten voivan olla huollettavia huoltajanvastuun mielessä. Muut huollettavat kuvataan BGB 832 §:ssä lyhyesti, mutta osuvasti henkilöiksi, *jotka henkisen taikka ruumiillisen tilansa vuoksi ovat valvonnan tarpeessa*.

Ketkä sitten ovat tällaisia henkilöitä? Kysymystä ratkaistaessa on ilmeisesti valvonnantarvetta tarkasteltava ulkopuolisen suojan kannalta. Tämähän on lähtökohtana huoltajanvastuussa. Se pätee yhtä hyvin alaikäisistä kuin muistakin huollettavista. Tyypillisenä tällaisena henkilönä voidaan pitää mielisairasta. Mielisairaaseen on rinnastettavissa vajaamielinen. Edelliseltä puuttuu ainakin kyky mukauttaa käyttäytymisensä oikeusjärjestyksen vaatimuksiin, vaikka hän havaitsisikin käyttäytymisensä seuraukset. Jälkimmäinen taas ei useinkaan pysty arvioimaan oikein käyttäytymisensä seurauksia, vaikka pyrkisikin välttämään vahinkoja.

²⁷ Ks. esim. *Erman* s. 1786 ja *Oftinger* II¹ s. 263. Usein tarkastelu rajoite-
taankin pelkästään alaikäisiä koskevaksi.

Huoltajanvastuussa huollettavan henkisiä ja ruumiillisia ominaisuuksia tarkastellaan toisesta näkökulmasta kuin holhouksessa. Holhouksessa holhokin omaisuuden hoito on tärkeässä asemassa. Täysi-ikäistä varatonta henkilöä ei yleensä aseteta holhottavaksi, vaikka edellytykset siihen kiistatta olisivatkin olemassa. Yleensäkin holhouksessa on etusijalla holhokin omien etujen suojaaminen, eikä sivullisen suojasta huolehtiminen, mikä on huoltajanvastuun lähtökohta. Henkilö, joka on julistettu holhottavaksi, ei siten ilman muuta ole huollettava huoltajanvastuun kannalta. Mutta se seikka, että henkilöä ei ole julistettu holhottavaksi ei ole merkki siitä, että sama henkilö ei voisi olla huollettava. Periaatteessa henkilö voi olla huollettava, vaikka häntä ei edes voitaisi julistaa holhottavaksi.²⁸

Alaikäisten osalta päädyin edellä periaatteessa selväpiirteiseen ratkaisuun. Rajakohta on siviilioikeudellisen täysivaltaisuuden saavuttaminen. *Tämän* toteaminen on taas erittäin yksinkertaista. Se selviää virkatodistuksesta. Toisin on laita muista huollettavista kysymyksen ollen. Edes osapuulleenkaan yhtä tarkan säännön kehittämistä ei voi olla puhuttakaan. Siksi monivivahteisia tilanteet ovat. Lisäksi löytynyt oikeustapausaineistokin on hyvin niukka. Seuraava esitys tulee olemaan varsin pääpiirteittäinen.

B. Henkisen vajavuuden arvioinnista rikosoikeudessa ja siviilioikeudessa yleensä. Muusta kuin alaikäisyyteen perustuvasta rikosoikeudellisesta syyntakeettomuudesta säädetään RL 3:3:ssa. Pykälän ensimmäisessä momentissa sanotaan, että rankaisematta jää mielipuolen ja sellaisen henkilön teko, joka ikäheikkouden tahi muun samanlaisen syyn takia on ymmärrystä vailla. Toisen momentin mukaan on samoin meneteltävä myös sellaisen henkilön suhteen, joka tekoa tehdessään on ollut sellaisessa satunnaisessa mielenhäiriössä, että ei ole ollut tunnossaan.

Syyntakeeton henkilö jätetään kokonaan rankaisematta. Sen lisäksi rikoslakimme mukaan syytetyn häiriintynyt mielentila voi myös olla rangaistusta vähentävänä perusteena. RL 3:4¹:n mukaan syyllistä on rangaistava samoin kuin nuorta rikoksenteikijää, joka ei ole täyttänyt kahdeksaatoista vuotta, jos hän on ollut rikosta tehdessään täyttä ymmärrystä vailla, vaikkei häntä voidakaan pitää syyntakeettomana. Tällaisia henkilöitä sanotaan usein vähentyneesti syyntakeisiksi.²⁹ Saman pykä-

²⁸ Henkilö voi olla esimerkiksi tilapäisesti avuton.

²⁹ Ks. *Honkasalo*, Yleiset opit II s. 29, 73.

län toisessa momentissa säädetään vielä, että päihtymystä tai muuta sellaista mielenhäiriötä, johon rikoksenteijä on itsensä saattanut, ei yksinään ole pidettävä ensimmäisessä momentissa tarkoitettuna rangaistusta vähentävänä perusteena.

Kummassakaan lainkohdassa ei ongelmia ole säännelty tyhjentävästi. Tämä näkyy ilmaisusta »muun samanlaisen syyn takia» (3: 3¹) ja »muuta sen kaltaista mielenhäiriötä» (3: 4²). Lainkohdat jättävät tuomioistuille huomattavan laajan harkintavallan. Käytäntö onkin ilmeisesti laajentanut syyntakeettomuuden käsitettä sen alkuperäisestä merkityksestään.³⁰

Psykiatrisen käsityksen mukaan näyttävät syyntakeettomuuden (alakäiset tässä tietenkin sivuutetaan) perusteet olevan pääpiirteittäin seuraavat: 1) mielisairaus, 2) vajaamielisyys (oligofrenia), 3) vanhuuden heikkous, 4) elimelliset aivosairaudet ja 5) tilapäiset henkiset häiriöt.³¹ Joissakin tapauksissa vaikeasti luonnevikaistakin voidaan pitää syyntakeettomana.³²

Samat sairaudet ja poikkeavuudet voivat olla myös RL 3: 4:n mukaisina rangaistusta vähentävinä perusteina. Tällöin ne ilmenevät vain lievemmän asteisina.³³

Myös siviilioikeudelliselta kannalta katsottuna voi täysi-ikäinen henkilö olla oikeudellista toimintakykyä vailla. Ennen kaikkea häneltä saattaa puuttua oikeustoimikelpoisuus joko kokonaan tai osaksi. Näin on laita silloin kun henkilö on julistettu holhottavaksi. Holhottavaksi voidaan julistaa mielipuoli sekä sellainen henkilö, joka tuhmaavaisuuden taikka juoppouden takia on kykenemätön hallitsemaan omaisuuttaan (HolhL 19¹ §). Holhottavaksi voidaan asettaa myös se, joka vanhuudenheikkouden tahi muun heikontuneen mielentilan taikka pitkällisen sairauden tähden on kykenemätön hoitamaan asioitansa, mutta vain silloin, jos hän itse sitä pyytää, taikka on pelättävissä, että hänen omaisuutensa hävitetään (HolhL 19² §).

Mutta holhottavaksi asetettu henkilö ei ole välttämättä kokonaan toimikelvoton. Tapauksesta riippuen hän voi tehdä esimerkiksi testa-

³⁰ Oikeuslääketiede s. 71.

³¹ Oikeuslääketiede s. 70.

³² *Honkasalo*, Yleiset opit II s. 55, Oikeuslääketiede s. 72, Vrt. *Langelüddeke* s. 335.

³³ Oikeuslääketiede s. 73.

mentin.³⁴ Toisaalta täysivaltaiseltakin henkilöltä saattaa puuttua toimikelpoisuus. Näin on laita silloin kun hän todellisuudessa oikeustointa tehdessään on ollut kykenemätön arvostelemaan sen vaikutuksia. Tämä ratkeaa yksityistapauksittain suoritettavan harkinnan perusteella.³⁵

Aivan samoin kuin alaikäisyydestäkin puheen ollen ei sen enempää rikosoikeudellinen syyntakeettomuuden käsite kuin yleinen siviilioikeudellinen toimikelvottomuuden käsite sovellu sinänsä tunnusmerkiksi, harkittaessa kysymystä ketä voidaan pitää huollettavana. Erittäinkin on huomattava eräs tärkeä ero. Huoltajan on *voitava* ennen vahingon tapahtumista tietää, onko hän velvollinen ryhtymään varotoimiin. Hänen on *voitava tietää* onko toinen henkilö huollettava vai ei. Tästä hänen on saatava selvyys ilman psykiatrien taikka muiden erikoisasiantuntijoiden apua. Kun rikosprosessissa syntyy epäilyksiä syytetyn mielentilasta, hänet määrätään mielentilatutkimukseen. Asia tutkitaan jälkikäteen. Ratkaisussa voidaan nojautua kaikkeen siihen tietoon, mikä tuomioistumella on päätöstä tehdessään syytetyn mielentilasta.

Siviilioikeudellisen toimikelpoisuuden kannalta ei tapahtumien tarkastelu pelkästään jälkikäteen ole yhtä kiistatonta. Huomiota on kiinnitettävä myös toisen sopimuspuolen asemaan. Tämän edut vaativat, että toimikelvottomuus olisi havaittavissa sopimusta tehtäessä. Hänen vilpittömyys mieltään ei kuitenkaan voitane kovin pitkälle suojella. Lisäksi sopimuksen purkamisessa on suuresti kysymyksessä aikaisemman olotilan palauttamisesta myös toisenkin sopimuspuolen osalta. Näin ei taas ole laita huoltajan kannalta hänen joutuessaan korvaamaan huollettavan sivulliselle aiheuttaman vahingon. Korvaus merkitsee huoltajalle taloudellista menetystä.³⁶

C. *Henkinen vajavuus huoltajanvastuun kannalta.* a) *Yleistä.* Edellä luetellut rikosoikeudellisen syyntakeettomuuden eri perusteet voivat ilmeisesti kaikki olla sellaisia, että ne tekevät henkilön huollettavaksi. Tapausten monivivahteisuuden vuoksi sääntöjen antaminen ei juuri ole mahdollista. Tämä pätee huoltajanvastuussa yhtä hyvin kuin muualakin, missä henkilön mielentilan oikeudellista merkitystä joudutaan harkitsemaan.

³⁴ Kivimäki—Ylöstalo s. 119.

³⁵ Kivimäki—Ylöstalo s. 120.

³⁶ Vilpittömyydestä mielestä ks. Kivimäki—Ylöstalo s. 216.

Ongelmaa tarkasteltaessa on aina pidettävä mielessä kysymyksen asettelun lähtökohta: henkilön henkisen vajavuuden tulee olla sellaisen, että sivullisen suojan vuoksi on perusteltua velvoittaa toinen henkilö pitämään hänestä huolta. Lisäksi tilanteen pitää olla sellaisen, että on aiheellista liittää huolenpitovelvollisuuden laiminlyöntiin korvausvelvollisuus. Esimerkiksi mielisairaus sinänsä ei välttämättä vielä tee henkilöä sen enempää syyntakeettomaksi kuin huollettavaksikaan.³⁷ Huoltajan vastuun kannalta kiintoisaa on rikoslain alkuperäinen syyntakeettomuuden käsite. Sana mielipuoli RL 3: 31:ssä tarkoitti ilmeisesti vaikeasti mielisairasta tai syvästi vajaamielistä henkilöä, siis henkilöä, jonka psyykinen poikkeavuus oli kenen tahansa maallikonkin havaittavissa.³⁸ Nytemmin syyntakeettomuusarviointi ei perustu pelkkään ulkonaisen käyttäytymisen tarkasteluun, vaan huomioon otetaan kaikki sairaalautkimuksessa selville saatu aineisto. Syyntakeettomaksi voi osoittautua henkilö, joka ulkonaisesti käyttäytyy aivan normaalisti.³⁹ Mutta voiko huoltajanvastuu tällaisen huollettavan osalta tulla ajankohtaiseksi?

Vaikka vahingonkorvausoikeudellisen huoltajanvelvollisuudet on asetettu sivullisen suojan hyväksi ja kysymys on tavallaan huoltajan ja sivullisen välien yhteen sovittelusta, niin ajatellun huollettavankaan etuja ei ole syytä jättää ottamatta huomioon. Laiminlyöntivastuun erityisaseman perusteista puhuttaessa mainittiin, että sellaisen vastuun liiallinen laajentaminen saattaa antaa ulkopuoliselle verukkeen, jota hyväksi käyttäen tämä pääsee kiusallisella tavalla sekaantumaan lähimmäisensä asioihin.

Tämän tapainen vaara on nyt käsillä, joskin hiukan toisessa muodossa. Jos oikeusjärjestys velvoittaa henkilön pitämään huolta toisesta, olipa perusteena sitten huollettavan oma taikka ympäristön turvallisuus, niin merkitsee tämä samalla jonkinlaista valtuutta puuttua huollettavan asioihin, mahdollisuutta tunkeutua hänelle muutoin varattuun elämänpääpiiriin. Selvät kriteerit olisivat tarpeen oikeusturvallisuuden varmistamiseksi.

Voidaan tietysti huomauttaa, että vaara ei ole kovin suuri, koska ajatellun huollettavan henkilökohtaisten ominaisuuksien lisäksi vaaditaan tiettyjä yhtymäkohtia ajateltuun huoltajaan, ennen kuin tätä on

³⁷ Oikeuslääketiede s. 71.

³⁸ Oikeuslääketiede s. 70.

³⁹ Oikeuslääketiede s. 71.

pidettävä huoltajana ja velvollisena ryhtymään varotoimiin. Siten vain pienellä määrällä henkilöitä on mahdollisuus puuttua tällä perusteella toisen asioihin. Mutta on olemassa ilmeisesti rajatapauksen ryhmä, jossa varotoimiin ryhtyminen ei ole velvollisuus, vaan oikeus siinä mielessä, että asioihin puuttumisesta ei seuraa mitään sanktiota.⁴⁰ Nimenomaan tällaisia tapauksia ajatellen, olisi mielestäni perusteltua asettaa selvät vaatimukset.

Jos vaatimukseksi asetetaan, että huollettavan tulee olla henkilö, joka henkisen vajavuutensa puolesta selvästi erottuu muista, niin asiattoman asioihin puuttumisen vaara jää riittävän pieneksi. Eräs poikkeus on kuitenkin tehtävä. Vaatimuksesta voidaan luopua silloin kun huollettavan henkinen vajavuus on joko tutkimuksissa todettu tai sitten käynyt ilmi hänen aikaisemmasta käyttäytymisestään, vaikka hän yleensä käyttäytyy ulkonaisesti täysin normaalisti. Tällöinkään ei tarvitse pelätä väärinkäytöksiä.

Rikoslain 9 luvun 5 pykälän merkityksestä on sanottava samaa kuin alaikäisten kohdalla. Se sääntelee huoltajan ja huollettavan keskinäisiä vastuusuhteita, mutta ei huoltajan vastuuta sivulliseen nähden. Lainkohdassa säädetään muun syyntakeettoman ja huoltajan vastuusta samoin kuin alaikäisen vastuusta. Se on toissijainen ja huoltajan vastuu on ensisijainen. Tarkasteltavan ongelman kannalta lainkohdasta tosin ilmenee se seikka, että syyntakeeton ainakin voi olla huollettava, koska kerran on katsottu tarpeelliseksi säätää hänen ja huoltajan vastuun keskinäisistä suhteista. Sen sijaan siitä ei selviä, voiko muukin kuin rikosoikeudellisesti syyntakeeton olla huollettava.

b) *Erilaisista henkisistä vajavuustiloista huoltajanvastuun kannalta.*

a) *Vajaamielisyydestä.* Vajaamielisyydellä tarkoitetaan joko synnynäistä tai varhaisessa lapsuudessa syntynyttä henkistä vajavuustilaa, jonka oireena on ennen kaikkea älyllisten toimintojen kehittymättömyys. Tila on yleensä pysyvä, mutta saattaa pahentuakin. Vajaamielisten älyllinen taso voidaan mitata älykkyystestein. Testit ilmoittavat joko vajaamielisen älykkyysosamäärän (ÄO) tai älykkyysiän (ÄI). Älykkyysikäällä tarkoitetaan sitä normaalisti kehittyneen lapsen kalenteri-ikää, jota saatu testaustulos vastaa.⁴¹

⁴⁰ Ks. ed. s. 35.

⁴¹ Oikeuslääketiede s. 117.

Älyllisen tason nojalla vajaamieliset jaetaan kolmeen ryhmään:

- 1) tylsämieliset (idiotit). Näiden ÄI on 0—5 vuotta ja ÄO 0—35.
- 2) Vähämieliset (imbesillit). Näiden ÄI on 5—8 vuotta ja ÄO 35—55.
- 3) Heikkomielliset (debiilit). Näiden ÄI on 8—11 vuotta ja ÄO 55—75.

Lisäksi jää älyllisesti normaalien ja vajaamielisten henkilöiden välille vielä yksi ryhmä heikkolahjaiset. Näiden ÄI on 11—13 vuotta ja ÄO 75—90.⁴²

Rikosoikeudellisessa mielessä syyntakeettomina pidetään tylsämielisiä ja vähämielisiä.⁴³ Nämä yhdessä muodostavat syvästi vajaamielisten ryhmän.⁴⁴ Tylsämielinen ei voi oikeastaan oppia mitään. Hänet voidaan vain totuttaa noudattamaan joitakin käyttäytymiskaavoja. Tylsämielisen työnteolla ei ole merkitystä. Hänet voidaan totuttaa korkeintaan tekemään pieniä askartelunluontoisia tehtäviä.⁴⁵ Vähämielinen voi oppia kirjoittamaan joitakin sanoja, jopa yhteen- ja vähennyslaskua. Hän voi myös toisen ohjauksessa tehdä yksinkertaista työtä.⁴⁶ Syvästi vajaamieliset kuuluvat joko hoitolaitoksiin taikka valvottuun avohuoltoon.⁴⁷

Tarkasteltaessa vajaamielisten asemaa siviilioikeudelliselta kannalta on ensinnäkin tehtävä eräitä terminologisia huomautuksia. Sana tylsämielinen esiintyy kirjoitetussa oikeudessamme useassa kohdin.⁴⁸ Sen merkitys ei ilmeisestikään ole sama kuin sanan juuri selostettu lääketieteellinen merkitys. Termiä on käytetty puhekielen mukaisessa merkityksessä. Sana esiintyi aikaisemmin myös avioliittolaissa (11 § ja 67¹ §) ja avioliittoasetuksessa (6¹ ja 3 §). Nytemmin se on korvattu ilmaisulla *syvästi vajaamielinen*. Muutos on yksinomaan terminologinen. Tämä ilmenee asianomaisesta hallituksen esityksestä.⁴⁹ Vahingonkorvauskomitean mietinnössä käytetään samaten sanaa tylsämielisyys. Vaikka komi-

⁴² Esittämäni jaottelu on perinteellinen. Ks. *Honkasalo*, Yleiset opit II s. 50, Oikeuslääketiede 1 p. s. 103. Vrt. Oikeuslääketiede 2 p. s. 117, *Rylander* s. 27. Jaottelu ei näytä olevan enää vakiintunut.

⁴³ *Honkasalo*, Yleiset opit II s. 50. Oikeuslääketiede s. 71 selittää yleisenä suuntana olevan että kaikkia niitä, joiden ÄI on alle 9 vuotta pidettäisiin syyntakeettomina.

⁴⁴ Oikeuslääketiede s. 85, Vrt. sama s. 117.

⁴⁵ Oikeuslääketiede s. 117.

⁴⁶ Ks. ed. viite.

⁴⁷ Oikeuslääketiede s. 118.

⁴⁸ Esim. OK 17:211, PK 13:13.

⁴⁹ Ks. HE 1968:158 s. 12.

tea ei selitä, mitä käsitteellä tylsämielisyys tarkoitetaan niin on selvää, että sanaa ei ole käytetty sen lääketieteellisessä merkityksessä. Ruotsinkielisessä tekstissä sen vastineena esiintyy sana »sinnesslöhet», jota sanaa myös Ruotsin vahingonkorvauskomitea käyttää. Tämä taas merkitsee suunnilleen samaa kuin *vajaamielisyys* selostetussa lääketieteellisessä mielessä.⁵⁰

Terminologinen tarkastelu osoittaa, että vajaamielisten erikoisasema siviilioikeudessa ei rajoitu lääketieteellisessä mielessä tylsämielisiin, vaan lievempikin vajaamielisyys riittää. Ehkä voitaisiin sanoa tylsämielillä tarkoitettavan selvästi vajaamielistä. Tämä taas merkinnee suunnilleen samaa kuin lääketieteellinen ilmaisu syvästi vajaamielinen.

Kuinka sitten kysymykseen olisi suhtauduttava huoltajanvastuun kannalta? Mielestäni itse asiassa varsin yhtenäistä linjaa voidaan pääpiirteittäin noudattaa nytkin. Toisin sanoen huollettavia ovat idiootit ja imbe sillit. Esittämäni kuvauksen perusteella näiden henkinen vajavuustila on ulkopuolisenkin maallikon helposti havaittavissa. Tällaiset henkilöt eivät kykene selviytymään erilaisissa vaaratilanteissa läheskään samalla tavoin kuin normaalit kansalaiset. He tarvitsevat ulkopuolista apua.

Lienee oikeastaan aika selvää, että tylsämielisiä ja vähämielisiä on pidettävä huollettavina. Mutta kuinka on laita heikkomielisten osalta? Rikosoikeudellisesti heitä useimmiten pidetään ns. vähentyneesti syyn takeisina (RL 3: 41).⁵¹ Huomiota kiinnittää mm. se seikka, että heikkomielisten ÄI on 8—11 vuotta. Edellä tulin taas siihen tulokseen, että periaatteessa 15-vuotiaskin on huollettava aina siihen saakka kunnes hän täyttää 20 vuotta. Älykkysikää mittapuuna käyttäen heikkomieliset olisivat ilman muuta huollettavia. Samoin olisi laita heikkolahjaistenkin. Heidän ÄI:nsä on nimittäin 11—13 vuotta. Osa lääketieteellisen terminologian mukaan älyllisesti normaaleistakin ihmisistä olisi silloin huollettavia, pelkän tavallista alhaisemman älykkyyksikäsä perusteella.

Mikään muu johtopäätös tuskin tulee kenenkään mieleen kuin se, että älykkyyssikä ei ole sopiva mittapu. Henkilön kyky selviytyä tehtävistään ei riipu yksinomaan hänen älykkyydestään, vaan yhtä paljon hänen tiedoistaan, taidoistaan, luonteestaan; hänen persoonastaan kokonaisuudessaan.

Tylsämielisiä lukuunottamatta vajaamielisiäkin voidaan opettaa.

⁵⁰ Ks. Beckman III s. 259, Rylander s. 27.

⁵¹ Oikeuslääketiede s. 71, 73.

Heikkomieliset kykenevät suotuisissa olosuhteissa jopa käymään kansakoulua. Syvemmin heikkomieliset selviytyvät vain apukoulussa. Heikkomieliset ovat usein hitaita, mutta voivat vähitellen joskus hankkia melkoisen kätevyyden. Heidän on vaikea ymmärtää vertauskuvia ja abstraktisia käsitteitä. Tästä syystä heidän on vaikeaa tai mahdotonta hankkia pätevyyttä vaativampiin ammatteihin. He ovatkin usein ammattitaidottomia. Jos heillä ei ole muita henkisiä häiriöitä, niin he voivat olla luotettavia ja kunnollisia työntekijöitä. Lievästi heikkomielisten rikoksenuusimistaipumus ei ole kovin suuri.⁵²

Lienee pidettävä kiistattomana, että lievemmän asteen heikkomielistä ei voida pitää huollettavana, ellei hänellä ole lisäksi muita henkisiä häiriöitä. Mutta vaikeammankaan asteen heikkomielisyyttä tuskin voidaan pitää huollettavan tunnusmerkkinä. Tällainenkin henkilö menestyy apukoulussa ja voi elättää itsensä yksinkertaisella työllä varsinkin suotuisissa olosuhteissa ja jos hänellä on lähiomaisia tukenaan. Hän voi myös solmia avioliiton. Hän saattaa toisin sanoen itsekkin olla alaikäisen huoltaja. Tuntuisi varsin kummalliselta, jos esimerkiksi puoliso olisi velvollinen valvomaan tällaista henkilöä sivullisen etujen suojaamiseksi. Erässä oikeustapauksessa onkin katsottu, että heikkomielinen ei ole huollettava.⁵³

Tarkastelun tuloksena päätyisin siihen karkeaan sääntöön, että huoltajanvastuun kannalta huollettavia ovat ne henkilöt, joita kirjoitetussa laissa yleensä sanotaan tylsämielisiksi, ja joita myös pidetään rikosoikeudellisesti syyntakeettomina. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, etteikö lievempikin vajaamielisyys voisi olla merkityksellinen vahingonkorvausoikeudessa yleensä ja jopa huoltajanvastuussa. Vajaamielisyys saattaa esiintyä yhdessä muiden henkisten häiriötilojen kanssa ja aiheuttaa näiden kanssa yhdessä tilan, jolloin henkilöä on pidettävä huollettavana. Alaikäisen vajaamielisen huoltaja on velvollinen valvomaan huollettavaa tarkemmin kuin normaalisti kehittynyttä lasta. Vahingonkorvauskomitea ehdottaa lakia muutettavaksi niin, että sellaisen henkilön korvausvelvollisuutta voitaisiin sovitella, joka mielisairauden, tylsämielisyyden tai muun sie-luntoiminnan häiriön alaisena on aiheuttanut vahinkoa.⁵⁴ Tällainen sovittelu saattaisi olla paikallaan vaikka henkilö ei olisikaan syvästi

⁵² Oikeuslääketiede s. 119.

⁵³ Ks. oikeustapausosastosta ratkaisua n:o 71.

⁵⁴ Ks. Vahingonkorvauskomitea s. 71. Ks. myös Lvk 1970:3 s. 19.

vajaamielinen. Keskusteluahan käydään jo yleisestä sovittelumahdollisuudesta, joka siis koskisi täysin normaalejakin henkilöitä.⁵⁵

β) Muista henkisistä häiriötiloista. Pääpiirteittäisenä sääntönä voitaneen sanoa henkilöä olevan syytä pitää huollettavana myös silloin, kun hän on rikosoikeudellisesti syyntakeeton muun sielullisen häiriötilan kuin vajaamielisyyden vuoksi. Toistettakoon vielä juuri puheena ollut seikka. Häiriötilan on oltava maallikollekin selvästi havaittava tai sitten tutkimuksissa todettu (siis aikaisemmin).

Lääketieteellisessä mielessä vaikeakin mielisairaus saattaa olla havaittavissa vain psykiatrisessa tutkimuksessa. Rikosoikeudellisen vastuun kannalta on ratkaisevaa mielentilatutkimuksen tulos eikä maallikon arki-kokemukseen perustuva käsitys. Asiantuntijatieto ja maallikkotieto eroavat mielisairaasta kysymyksen ollen enemmän kuin on laita vajaamielisen osalta. Syvästi vajaamielinen henkilö erottuu aina ympäristöstään. Vaikeastikin mielisairaahan tila saattaa jäädä esimerkiksi työtovereilta huomaamatta kauan aikaa, aina siihen saakka kunnes mielisairas tekee jotain kohtalokasta. Mielisairas voi jopa tietoisesti salata tilansa.⁵⁶

Vanhuuden heikkouden merkitys huoltajanvastuun kannalta on vähäinen. Mielestäni vain erittäin selvä vanhuuden tylsistyminen voi olla sellainen tila, jolloin vanhusta on pidettävä huollettavana. Jo pieteettisyyt vaativat tätä. Vanhusten osalta saattaa lisäksi sukulaisten taholta tuleva perusteettoman asioihin puuttumisen vaara olla ilmeinen.⁵⁷

Elimellisistä aivosairauksista aiheutuvat häiriöt ilmenevät usein älyllisen suorituskyvyn laskuna. Poikkeavuus muistuttaa tällöin vajaamielisyyttä. Myös luonnevikaisuutta voi esiintyä. Huoltajanvastuun kannalta tällaiset tapaukset on arvosteltava edellä esitettyjen suunta-viivojen mukaan.⁵⁸

Tilapäiset henkiset häiriöt voivat aiheutua monista syistä. Huoltajanvastuun kannalta kiintoisin on voimakas päihtymistila. RL 3:4²:n mukaan päihtymystä eikä muutakaan sellaista mielenhäiriötä, johon syytetty itse on itsensä saattanut, ei ole pidettävä rangaistuksen vähen-

⁵⁵ Ks. esim. Vahingonkorvauskomitea s. 27 ja Skadestånd II s. 49.

⁵⁶ Oikeuslääketiede s. 71, 112.

⁵⁷ Vrt. ed. s. 82.

⁵⁸ Ks. Oikeuslääketiede s. 115.

tämisperusteena. Huoltajanvastuussa tätäkin kysymystä on ilmeisesti arvosteltava toisin.

Rikosoikeudelliselta kannalta katsoen voidaan sanoa, että syytetty on menetellyt väärin jo silloin, kun hän on saattanut itsensä sellaiseen tilaan, että ei kykene hallitsemaan käyttäytymistään. Huoltajanvastuun kannalta ratkaisevaa on ennen kaikkea huollettavan häiriötila eikä se seikka kuinka tämä tila on syntynyt. Näin silloin kun tarkastellaan kysymystä millainen henkilö on huollettava, eikä sitä kenen velvollisuutena on valvoa huollettavaa. Tämän kysymyksen suhteen taas henkisen häiriön syntyhistoria saattaa olla hyvin merkityksellinen. Joka tapauksessa häiriön tilapäisyys ei ole esteenä huoltajanvastuun syntymiselle.

Päihtymyksen perusteella henkilö voidaan mielestäni katsoa huollettavaksi vain kiistattomissa tapauksissa. Nyt ei riitä, että ulkopuolinen voi helposti havaita päihtymyksen. Vahvastikin päihtyneet henkilöt pystyvät selviytymään monista tilanteista, joissa ei vaadita tarkkuutta ja nopeaa toimintaa. Kysymyksessä täytynee olla jo patologinen humala tai tunnoton humala taikka näitä lähenevä tila. Patologisessa humalassa oleva henkilö on aivan tilapäisten viettilylykkeiden ohjailtavissa ja täydellisen muistin menetyksen vallassa. Hänen teoilleen ei löydy järjellistä motiivia. Toisaalta hän ei osoita tavallisia humalatilan oireita. Hän ei horju eikä hänen puheensa takeltele. Patologisessa humalassa oleva henkilö on kiistatta huollettava huoltajan vastuun kannalta. Toisaalta patologinen humala on huoltajanvastuussa lähes merkityksetön. Huoltaja ei havaitse tällaisen huollettavan tilaa. Sen lisäksi patologinen humala on erittäin harvinainen.⁵⁹

Tunnettomaan humalaan kuuluu myös muistin menetys. Tällaisen henkilön teot ovat samaten vaikeasti selitettävissä. Oleellinen ero patologiseen humalaan verrattuna on siinä, että tunnettomalle humalalle on ominaista voimakkaat päihtymyksen ruumiilliset, ulkonaisesti havaittavat oireet. Tällaisessa humalassa oleva henkilö horjuu ja takeltelee puheessaan. Siten ulkopuolinen voi huomata tällaisen henkilön tilan. Lääketieteellisesti tunnoton humala lienee lähinnä voimakas alkoholi-myrkytys. Patologisen humalan aiheuttaa sitä vastoin jo pieni alkoholimäärä. Sivullinen ei siten voi edes nautitun alkoholimäärän suuruudesta päästä selville tällaisen henkilön tilasta. Sekä tunnoton humala

⁵⁹ Ks. Oikeuslääketiede s. 72.

että patologinen humala tekevät henkilön rikosoikeudellisesti syyntakeettomaksi.⁶⁰

Myös tunnotonta humalaa pidetään hyvin harvinaisena.⁶¹ Tähän ehkä vaikuttaa osittain RL 3:42:n säännös, jonka mukaan päihtymys ei yksinään ole edes rangaistusta vähentävä peruste, saati sitten tekisi syyntakeettomaksi. Huoltajanvastuun kannalta ehkä hiukan lievemmänkin asteinen häiriö olisi riittävä. Mutta jonkinlaisena summittaisena sääntönä voitaneen sanoa, että henkilö päihtymyksen perusteella on huollettava silloin kun hän on tunnottomassa humalassa tai siihen verrattavassa tilassa.

Eräissä harvoissa tapauksissa luonnevikaa on pidetty niin vaikeana, että syytettyä on sen perusteella pidetty syyntakeettomana.⁶² Huoltajanvastuun kannalta luonnevikaiset ovat ongelmallisia. Luonnevikaisella tarkoitetaan *Kailan* mukaan henkilöä, joka ei osaa sopeutua oman elämänpiiriin normeihin, vaan jonka poikkeava käyttäytyminen verrattain vähäisistäkin syistä tulee näkyviin alistumattomuutena tai piittaamattomuutena taikka suorastaan hyökkäävänä käyttäytymisenä ympäristön asettamia normeja vastaan.⁶³ Määritelmän perusteella voitaneen luonnevikaisen sanoa olevan vaarallisen henkilön ja esineen suojan kannalta.

D. *Muunlaisen vian tai vamman takia huollettavat.* Monet somaattisetkin sairaudet voivat saattaa henkilön kykenemättömäksi huolehtimaan omasta ja ympäristönsä turvallisuudesta. Saksan oikeudessa lain-sääätäjäkin on kiinnittänyt tähän seikkaan huomiota.⁶⁴ Käytännössä näytävät kylläkin tällaiset tapaukset olevan Saksassakin hyvin harvinaisia. Suomen oikeuskäytännöstä ei ole löytynyt yhtään tähän ryhmään kuuluvaa ratkaisua.

Esimerkkeinä henkilöistä, jotka somaattisen tilansa vuoksi ovat huollettavia, mainitaan saksalaisessa kirjallisuudessa *sokeat, kuuromykät ja epileptikot*. Samalla painotetaan kuitenkin in casu -harkinnan merkitystä valvonnan tarvetta määrättäessä.⁶⁵

⁶⁰ Ks. ed. viite.

⁶¹ Ks. viite 59.

⁶² *Honkasalo*, Yleiset opit II s. 55. Ks. myös Oikeuslääketiede s. 108.

⁶³ Oikeuslääketiede s. 109.

⁶⁴ Ks. esim. *Erman* s. 1786.

⁶⁵ Ks. ed. viite.

Omasta puolestani suhtaudun jonkinverran pidättyvämmiin somaattisten vikojen, vammojen ja sairauksien merkitykseen huoltajanvastuussa. Ajatellun huollettavan oikeusturvallisuuteen on kiinnitettävä huomiota. Sokea on tuntemattomassa paikassa liikkueensa aivan ilmeisesti avun tarpeessa. Mutta eikö sen seikan arvosteleminen, milloin apua tarvitaan, ole jätettävä sokean itsensä ratkaistavaksi? Yleensäkin, eikö henkisesti terveen henkilön oman harkinnan varassa ole päätöksen teko avuntarpeesta?

Toisenlaiseksi asia muuttuu, jos henkilö ei avuttoman tilansa vuoksi voi arvostella asemaansa. Tällaisessa tilassa on esimerkiksi tajuton henkilö. Tajuton henkilö voi saada kouristuskohtauksia ja aiheuttaa tällöin vahinkoa ympäristölleen ja myös itselleen. Vaikeaan shokkiin joutunut henkilö saattaa käyttäytyä erittäin aggressiivisesti.⁶⁶

⁶⁶ Ks. Oikeuslääketiede s. 73.

8 § HUOLTAJISTA

1. Valmistavaa

A. Yleistä. Tässä pykälässä tarkastellaan kysymystä ketä huollettavan huoltajana voidaan pitää. Tutkittavaksi tulee toisin sanoen huollettavan ja huoltajan välisen suhteen selvittäminen. Ongelman käsittelyssä noudatetaan samanlaista menettelytapaa kuin edellisessä pykälässä. Probleemaa tarkastellaan siis yleiseltä kannalta. Tavoitteena on selvittää sitä suhdetta, missä kahden henkilön on oltava, jotta olisi yleensä lainkaan tarpeen pohtia kysymystä, onko toisen henkilön velvollisuutena ryhtyä joihinkin varotoimiin toisen henkilön taholta sivullista uhkaavan vaaran varalle.

Myönteisen vastauksen antaminen ei vielä sinänsä merkitse sitä, että huoltajan velvollisuutena ratkaistavana olevassa tilanteessa todella olisi ollut ryhtyä toimiin vahingon estämiseksi. Aviolapsen isä esimerkiksi on alaikäisen lapsensa tyyppillinen huoltaja. Mutta jos isä on vahingon sattuessa ollut vaikkapa pitkällä ulkomaan matkalla ja lapsi on ollut äitinsä kanssa kotona, isä on matkan aikana käytännöllisesti katsoen vapaa huoltajanvelvollisuuksistaan. Samoin on laita, jos lapsi on vahingon sattuessa ollut ulkomailla koulussa.

Jos sitä vastoin vastaus on kielteinen, on korvausvaatimuksen kohtalo samalla tullut ratkaistuksi. Huoltajanvastuun nojalla ajettu kanne on hylättävä.

B. Erilaisista valvojan- ja huoltajanasemista. Huoltajan ja huollettavan välinen suhde on harvoin sellainen, että huoltajan velvollisuudet rajoittuisivat vain sivullisen suojasta huolehtimiseen. Useimmiten huoltajan tehtävien pääpaino on muualla. Monissa tapauksissa huoltajan ja huollettavan välillä vallitsevan läheisen suhteen johdosta huoltajalla on laajoja velvollisuuksia juuri *huollettavaa* kohtaan. Huoltajan ja huol-

lettavan välinen suhde voi olla sellainenkin, että huoltaja on velvollinen ryhtymään tuottamusvastuun puitteissa sivullisen suojaamista tarkoittaviin toimiin muutoinkin kuin huoltajana. Huoltaja voi olla esim. huollettavan esimies. Mutta monia muunlaisiakin tilanteita esiintyy.

Johdanto-osassa oli ohimennen puhe laiminlyöntivastuuseen liittyvistä sanktioista. Tällöin todettiin monissa tapauksissa seuraamuksena olevan vain rikossanktion. Näin voi asia olla silloinkin, kun käyttäytymisvelvoitteella nimenomaan pyritään henkilö- tai esinevahingon estämiseen. Esimerkiksi normit, jotka sääntelevät viranomaisten käyttäytymistä, näiden huolehtiessa ns. yleisen järjestyksen ylläpidosta, kuulunevat tähän ryhmään.¹

Eräissä tapauksissa henkilö on velvollinen nimenomaan pitämään silmällä toista henkilöä, mutta velvollisuuden laiminlyönnistä ei ole seuraamuksena korvausvelvollisuus. Tällainen on ilmeisesti ehdonalaiseen vapauteen lasketun vangin valvojan oikeusasema.² Vaikka valvojan leväperäisyyden ansiosta valvottava saisi tilaisuuden tehdä omaisuusrikoksen, johon hänellä muutoin ei olisi ollut tilaisuutta, ei valvoja ole velvollinen korvaamaan asianomistajan vahinkoa.

Ehdonalaisessa vapaudessa oleva vanki ei ole huollettava, jollei hänen osaltaa täyty edellisessä pykälässä selostetut tunnusmerkit, mikä on varmasti erittäin harvinaista. Valvojan korvausvastuu ei ole huoltajan vastuun puitteissa mahdollista jo siitäkään syystä. Jäljempänä tulee tarkasteltavaksi muutamia tilanteita, joissa valvottava on aivan ilmeisesti huollettava, mutta siitä huolimatta on kysymyksenalaista voidaananko valvojaa pitää vahingonkorvausoikeudellisessa katsannossa huoltajana. Kysymystä ei ole kirjallisuudessa juuri käsitelty. Vahingonkorvauskomitean mietinnössä asiaan puututaan ohimennen. Komitean laatimassa lakiehdotuksessa sanotaan, että huoltajia ovat vanhemmat, ottoja kasvattivanhemmat sekä muut, jotka ovat huolto- ja valvontavelvollisuuden suhteen samassa asemassa kuin vanhemmat (5 b §). Esimerkkinä muista valvontavelvollisista komitea mainitsee koulujen ja lastentarhojen opettajat. Vielä komitea toteaa näille tilanteille olevan tunnusomaista työsuhteeseen tai asemaan perustuvan silmälläpitovelvolli-

¹ Ks. esim. poliisilaki (84/1966) 1 §.

² A ehdonalaisesti vapautetun vangin valvonnasta (9.10.1931/279) 1 §:n toinen lause. Valvonnan tarkoituksena on estää vapaaksi päästettyä tekemästä uutta rikosta ja tukea häntä hänen pyrkiessään elämään nuhteettomasti.

suuden ja lapsen velvollisuuden alistua toisen valvontaan ja velvollisuuden totella tätä.³

Komitean esittämät kaksi tunnusmerkkiä eivät ole kovinkaan valaisevia. Komitea ei esitä yhtään esimerkkiä siitä, milloin henkilö ei ole valvojana vanhempaan verrattavassa asemassa. Kuten sanottu tulee jäljempänä tarkasteltavaksi muutamia tilanteita, joissa nimenomaan ongelmanna on selvittää missä määrin valvoja on »vanhempaan verrattavassa asemassa» huolto- ja valvontavelvollisuuden suhteen.

Sanomattakin lienee selvää, että eri huoltajilla voi olla erilaiset velvollisuudet huoltajina. Äiti ja isä ovat toisella lailla velvollisia huolehtimaan lapsestaan kuin sellainen henkilö, joka on ottanut lapsen hoitoonsa vanhempien mennessä elokuviin. Eräissä tapauksissa samalla huollettavalla on useampia huoltajia. Tämä on oikeastaan sääntö, sillä molemmat vanhemmat ovat huoltajia. Vanhemmat ovat huoltajina periaatteessa saman vertaisia. Mutta huoltajat voivat olla toisiinsa nähden porrastetussa asemassa. He saattavat olla eräänlaisessa hierarkisessa järjestyksessä, jolloin hierarkiassa ylempänä olevan huoltajan tehtävänä on ennen kaikkea valvoa, että 'alempi' huoltaja käyttäytyy velvollisuksiensa mukaisesti. Tämän tyyppinen tilanne muodostuu esimerkiksi silloin kun perheeseen palkataan kotiapulainen, joka joutuu huolehtimaan lapsista vanhempien ollessa työssä tai muutoin poissa kotoa. Jäljempänä tulee tarkasteltavaksi ovatko eräät virkamiehet tällaisessa ylempään asteen huoltajan asemassa.

Eräissä tapauksissa henkilö saattaa olla velvollinen korvausvelvollisuuden uhalla estämään toista tekemästä vahinkoa, vaikka kysymyksessä ei olisikaan huoltajanvastuu sen enempää kuin muunlainenkaan valvojanvastuu. Niinpä oltaneen yksimielisiä siitä, että vartiovuorossa oleva poliisikonstaapeli, joka sallii murtovarkaan suorittaa rikoksensa loppuun, vaikka helposti voisi estää sen, tekee virkarikoksen ja on myös velvollinen korvaamaan asianomistajan vahingon. Poliisikonstaapelin ja vaaratilan väliset yhdistävät tekijät ovat niin kiinteät, että kysymys ei ole enää sellaisesta yleisen järjestyksen ylläpidosta, jossa tapahtuneista virheistä seuraa vain rikossanktio. Jos tällaisessa tilanteessa vahingon aiheuttaja on esimerkiksi mielisairas, muodostuu tapauksesta eräänlainen huoltajanvastuuta muistuttava tilanne. Voi-

³ Vahingonkorvauskomitea s. 71.

daan kuitenkin sanoa, että koska vahingontekijän henkilökohtaiset ominaisuudet ovat merkityksettömiä poliisikonstaapelin toimintavertailu-
sien kannalta, niin ei ole tarkoituksenmukaista puhua tässä yhteydessä huoltajanvastuusta.

Mutta voimme kehittää esimerkkitapausta vieläkin enemmän huoltajanvastuuta muistuttavaksi. Voimme ajatella poliisikonstaapelin sijaan sosiaaliviranomaisen, joka saa tietää raivokohtauksen saaneesta mielisairaasta, eikä ryhdy toimiin tämän saamiseksi hoitoon. Nyt lienee jo paikallaan sanoa sosiaaliviranomaisen joutuneen huoltajanasemaan ko. mielisairaaseen nähden.

Voitaneenkin sanoa olevan suuresti sopimuksen varaisen asian, mitkä rajatapaukset otetaan huoltajanvastuun nimen kohdalla tarkasteltaviksi, mitkä taas jätetään tarkastelun ulkopuolelle. Seuraavaan esitykseen, joka ei ole tarkoitettu tyhjentäväksi luetteloksi, on koottu joukko huoltajanaseman kannalta kiintoisia tilanteita. Näitä on tarkasteltu erikseen alaikäisen ja muunlaisen huollettavan osalta. Tilanteet on ryhmitelty siten, että ensiksi on käsitelty perheen piirissä ja sukulaisten kesken syntyviä huoltosuhteita ja sen jälkeen tilanteita, joissa huoltajan ja huollettavan välinen suhde ei kokonaisuudessaan ole yhtä läheinen ja kiinteä.

2. Alaikäisen huoltajista

A. Vanhemmat huoltajina. Vanhemmat muodostavat tyypillisimmän perheoikeudellisen huoltajien ryhmän. Avioliiton aikana molemmat vanhemmat ovat huoltajia. Näin on laita puolisoitten asuessa yhdessä. Jos puoliso asuvat erillään asumuserotuomiotta, tuomioistuimen on puolison vaatimuksesta määrättävä kumman huoltoon lapsi jää. Asumus- ja avioerotuomiossa on aina mainittava kumman puolison huoltoon lapset jäävät (AL 80¹ §).

Vanhemmat ovat tyypillisin huoltajaryhmä myös huoltajanvastuun kannalta. Siinä suhteessa kysymys on ongelmaton. Ongelmia voi syntyä harkittaessa, minkälaisia valvontatoimia kumpikin vanhemmista kulloinkin on velvollinen suorittamaan. Näitä ongelmia käsitellään yksityiskohtaisesti myöhemmin.

Eräistä tilanteista on muutama sana paikallaan. Lapsi saattaa tila-

päisesti oleskella huollosta erotetun vanhemman luona.⁴ Asumus- ja avioerotuomiossa varataan hyvin usein huollosta erotetulle puolisolle tilaisuus tavata lapsiaan tuomiossa tarkemmin määrätyllä tavalla. Huoltajanvastuun kannalta tällainen puoliso on eittämättä huoltaja sinä aikana kun lapsi oleskelee hänen luonaan. Oleskeluajan pituudella ei huoltajan aseman syntymisen kannalta ole merkitystä. Sitä vastoin tällä on tietenkin merkitystä huoltajan velvollisuuksien tarkemmalle muotoutumiselle. Jos lapsi oleskelee puolison luona esimerkiksi vain muutamman tunnin kuukaudessa, huoltajan velvollisuudet vahingonkorvaus oikeudelliselta kannaltakin ovat varsin vähäiset. Toisin on laita jos lapsi oleskelee puolison luona vaikkapa kuukauden kerrallaan.

Puolisot saattavat »erota» tosiasiallisesti ilman, että he hakevat sen enempää asumus- kuin avioeroakaan. Varsin tavallinen lienee tapaus, jolloin puolisot muuttavat erilleen heti päätettyään hakea esimerkiksi asumuseron. Kuinka on puolisoitten huoltajan aseman kannalta tilannetta tällöin arvioitava?

Ongelma on ollut esillä eräässä tuoreessa oikeustapauksessa. (KKO 1969 II 64 (44)). Siinä isä oli muuttanut pois perheensä luota lasten jäädessä äidin hoitoon. Ylimmässä asteessa äiti velvoitettiin korvaamaan alaikäisen pojan aiheuttama vahinko, mutta isää vastaan ajettu kanne hylättiin perusteettomana. Tämä tarkoittanee sitä, että isän ei ole katsottu olleen enää vastuussa poikansa käyttäytymisestä.

Ratkaisu on mielestäni hyvin perusteltu. Jos puoliso olisi vastuussa toisen hoitoon jääneiden lasten menettelystä, täytyisi hänellä olla mahdollisuus pitää lapsia silmällä ja puuttua tarpeen vaatiessa asioihin. Toisen puolison kotirauhan ja lastenkin edun kannalta tällainen asiointi olisi arveluttavaa. Se antaisi puolisolle erinomaisen verukkeen tunkeutua mielivaltaisesti toisen kotiin. Jo tämä näkökohta on riittävä peruste korkeimman oikeuden ratkaisun tueksi.⁵

Isä ja äiti voidaan erottaa hohoojantoimestaan, jos he osoittautuvat kykenemättömiksi tehtävänsä. Mikä on vanhemman asema huoltajan vastuun kannalta tällaisessa tilanteessa? Vastaus löytynee holhouslain 34¹ §:stä. Sen mukaan isä ja äiti, jotka eivät ole mielipuoлия, ovat oikeutetut ja velvolliset kasvattamaan lapsensa, vaikka he eivät olekaan tämän holhoojia, mutta taloudellisissa kysymyksissä heidän on neuvotel-

⁴ Niissä maissa, joissa on voimassa ankarampi huoltajanvastuu tämän edellytyksenä on huollettavan asuminen huoltajan luona. Ks. edellä s. 43—47.

⁵ Ks. tästä näkökohdasta esim. A. Vinding Kruse I s. 167.

tava holhoojan kanssa. Lainkohtaa ei voitane tulkita muutoin kuin niin, että vanhemmat ovat edelleenkin lapsensa huoltajia huoltajanvastuun mielessä.

Avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen huoltaja on äiti. Makaaja on ainoastaan velvollinen osallistumaan lapsen elatukseen. Perheoikeudellista huoltajaa isästä ei tule vaikka hän tunnustaisikin lapsen omakseen. Lapsi on edelleen äidin huollossa.⁶ Mutta korvausvastuun kannalta isää on pidettävä avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen huoltajana, jos lapsi on isänsä hoidossa, vaikka isää ei ole määrätty holhoojaksi.

B. Puoliso toisen puolison lasten huoltajana. Avioliittolaissa säädetään nimenomaan, että puoliso on velvollinen kykynsä mukaan ottamaan osaa myös toisen puolison alaikäisen lapsen elatukseen, mikäli tämä on syntynyt ennen puolisoliden avioliittoa ja on otettu heidän yhteisessä kodissaan tai muutoin yhteisesti elätettäväksi (AL 46³ §). Lainkohdassa puhutaan vain puolison elatusvelvollisuudesta toisen puolison lapsen osalta. Sen sijaan siinä ei puhuta mitään holhouksesta ja huollosta. Lisäksi elatusvelvollisuuskin edellyttää toisen puolison suostumusta, mikä kuitenkin ilmeisesti voidaan antaa myös hiljaisesti siis siten, että puoliso ryhtyy elättämään toisen puolison alaikäistä lasta.⁷

Onko puoliso korvausvastuussa toisen puolison lasten käyttäytymisestä? Aloitan kysymyksen selvittelyn selostamalla löytämäni kaksi oikeustapausta.

KKO 537/1962 (7)

A (7 1/2 v.) ja B (9 v.) olivat varuskunta-alueella leikkiessään aiheuttaneet tulipalon valtion omistamassa talossa. A oli hänen äitinsä C:n aikaisemmasta avioliitosta syntynyt lapsi. Valtio selitti, että A:n äiti C ja tämän puoliso D sekä B:n äiti E ja isä F olivat laiminlyöneet kasvatustalouden ja poikien silmälläpidon ja olivat siten velvollisia korvaamaan vahingon.

Tampereen RO: Näyttämättä oli jäänyt, että C, D, E ja F olisivat laiminlyönnillä lasten silmälläpidon tulleet korvausvelvollisiksi tulipalon johdosta, minkä vuoksi RO hylkäsi korvauskanteen heidän osaltaan.

Turun HO: Ei muutosta.

KKO: ei muutosta tältä osin.

⁶ AUL 31 §.

⁷ Ks. Rautiala, Avioliitto-oikeus s. 171, Hakulinen, Familjerätt s. 53.

KKO 1938 II 677 (65)

A (12 v.) ja B (10 v.) olivat osittain anastaneet sisäänmurtautuen ja osittain hävittäneet kesähuviloista erilaista omaisuutta. B oli C:n ja D:n aviolapsi ja A oli C:n (äiti) ennen avioliittoa syntynyt lapsi.

Ristiinan KO: *Koska C ja D olivat laiminlyöneet pitää silmällä A:ta ja B:tä* niin heidät velvoitettiin korvaamaan poikien aiheuttamat vahingot.

Viipurin HO: Ei muutosta.

KKO (3 jäsentä): Ei muutosta.

(2 jäsentä): Näyttämättä oli jäänyt, että C ja D olisivat puutteellisesti täyttämällä velvollisuutensa valvoa A:ta ja B:tä matkansaattaneet vahingon, minkä vuoksi heidät olisi vapautettava korvausvelvollisuudesta.

Molemmissa ratkaisuihin ovat kaikki oikeusasteet katsoneet puolison olevan huoltajanasemassa toisen puolison ennen avioliittoa syntyneeseen lapseen nähden. Ensimmäisessä ratkaisussa ei tosin ole puolisoa eikä ketään muutakaan velvoitettu korvaamaan vahinkoa, mutta raastuvan-oikeuden perusteluista ilmenee, että puolison on katsottu olleen periaatteessa vastuussa. Kanteen hylkääminen on perustunut siihen, että valvontavirhe on jäänyt näyttämättä.

Oikeuskäytännössä omaksuttua käsitystä on pidettävä perusteltuna. Puolisoiden yhteisessä kodissa elävät lapset ovat saman perheen jäseniä olivatpa lapset sitten puolisoloiden yhteisiä taikka eivät. Tuomioistuimet eivät näytä pitäneen kysymystä mitenkään edes ongelmallisena. Selostetuissa tapauksissa ratkaisu onkin ilmeisesti ollut selvä, mutta ehkä on ajateltavissa rajatapauksiakin voivan esiintyä.

Onko lapsen syntymisajalla jotain merkitystä toisen puolison huoltajanvastuun kannalta? Nähdäkseni ei ole. Puolison huoltajanasema on samanlainen, vaikka kysymyksessä olisi toisen puolison avioliiton aikana syntynyt avioton lapsi. Ratkaiseva seikka on asuuko lapsi puolisoloiden suostumuksella näiden yhteisessä kodissa vaiko ei.

Selostetulla avioliittolain säännöksellä ei toisin sanoen ole juuri merkitystä toisen puolison vahingonkorvausoikeudellisen huoltajanaseman syntymisen kannalta. Säännös ei ollut alunperin koko avioliittolaissa. Se lisättiin siihen vuonna 1948 samassa yhteydessä, jolloin avioliittolakea muutettiin muutenkin.⁸ Näin ollen säännös ei ollut avioliitto-

⁸ Ks. Rautiala, Avioliitto-oikeus s. 127.

laissa silloin kun jälkimmäinen selostetuista ratkaisuista annettiin eikä ole voinut vaikuttaa ratkaisun sisältöön.⁹

C. Ottovanhemmat huoltajina. Ottovanhempien osalta tilanne on yhtä selväpiirteinen kuin luonnollisten vanhempienkin osalta. Ottolapsen huoltajia ovat ottovanhemmat (Ottolapsilaki 4¹ §). Ottolapsi voi olla myös toisen puolison yksinään ottama. Tällöin tilannetta on arvosteltava samalla tavoin kuin toisen puolison lapsesta juuri esitin. Avioliittolain 46⁴ §:n mukaan saman pykälän edellisen momentin säännöstä on sovellettava myös toisen puolison ottolapseen, mikäli tämä on otettu ottolapseksi ennen puolisoitten avioliittoa. Toisin sanoen ottolapsen osalta on voimassa sama säännös kuin toisen puolison lapsenkin osalta.

D. Isovanhemmat ja muut sukulaiset huoltajina. Perheoikeudellisessa katsannossa muut sukulaiset kuin isä ja äiti eivät ole huoltajina pelkästään sukulaissuhteen perusteella. Heidät tietenkin voidaan määrätä esimerkiksi holhoojaksi, jolloin he siinä ominaisuudessa saattavat olla myös huoltajia. Näin asia on myös huoltajanvastuun kannalta. Pelkkä sukulaisuussuhde ei perusta huoltajan asemaa, mutta sukulaiset voivat ottaa lapsen kasvatettavakseen tai huollettavakseen vanhempien matkoillaolon ajaksi, jolloin he ovat huoltajan asemassa niin kauan kuin lapsi on heidän hoidossaan.

Seuraavat oikeustapaukset valaiskoot ongelmaa.

KKO 1953 II 86 (3)

A (4 v.) ja B (5 v.) olivat olleet äitinsä kanssa kylässä äidin vanhempien luona. Tällöin he olivat leikkineet tulitikuilla ja aiheuttaneet tulipalon. Asianomistaja vaati vahingonkorvausta poikien isältä C:ltä ja isoisältä D:ltä. D oli vuokrannut tilan, jonka navettarakennus oli palanut, asianomistajalta.

Nurmijärven KO: C:n ja D:n oli katsottava olevan vastuussa vahingosta, minkä vuoksi KO velvoitti heidät yhteisvastuullisesti korvaamaan vahingon.

Turun HO: Koska D:n ei voitu katsoa olleen velvollinen pitämään poikia silmällä eikä C:nkään, joka vahingon tapahtuessa ei ollut paikkakunnallakaan, voitu katsoa laiminlyöneen poikien silmällä pitoa, niin HO hylkäsi kanteen.

KKO (3 jäsentä): Koskei ollut näytetty vahingon johtuneen D:n

⁹ Ratkaisu annettiin v. 1962.

tuottamuksesta ja C:n kohdalta HO:n lausumalla perusteella KKO katsoi, ettei ollut esitetty syytä muuttaa HO:n tuomion lopputulosta. (2 jäsentä): Koska ei ollut näytetty C:n, joka palon aikana ei ole edes ollut paikkakunnalla, laiminlyöneen velvollisuuttaan kasvattaa poikiaan eikä D:n, joka tilan vuokraajana on ollut velvollinen huolellisesti hoitamaan tilan rakennuksia mutta jolla toisaalta on ollut kohtuullista aihetta luottaa siihen, että A:n ja B:n hänen luonaan samanaikaisesti vieraileva äiti pitäisi poikiaan silmällä, voida katsoa puutteellisella valvonnalla aiheuttaneen paloa, ei ollut esitetty syytä muuttaa HO:n tuomion lopputulosta.

KKO 1934 II 408 (6)

B (8 v.) oli aiheuttanut tulipalon ollessaan käymässä tätinsä D:n ja tämän puolison E:n luona. Palaneen irtaimen omaisuuden omistaja A vaati korvausta näiltä sekä B:n isältä C:ltä.

Parikkalan KO: Koska B ei ollut ollut C:n välittömän silmällä pidon alaisena eikä myöskään ollut näytetty B:n luonteensa takia olleen erikoisen ja yhtämittaisen valvonnan tarpeessa eivätkä D ja E myöskään olleet sellaisessa suhteessa B:hen, että he olisivat olleet vastuussa hänen erikoisesta silmällä pidostaan, niin KO hylkäsi kanteen.

Viipurin HO: Ei muutosta.

KKO (4 jäsentä): Ei muutosta.

(1 jäsen): Selvitetty, että B oli kotiaan lähetetty asialle D:n ja E:n taloon, missä hän oli aiheuttanut tulipalon. B:n jäätyä D:n luokse tämä on B:n tätinä ollut velvollinen pitämään B:tä silmällä. Kun D:n ei voida katsoa täyttäneen tätä velvollisuutta, niin D olisi velvoitettava korvaamaan A:n vahinko siltä osin kuin palovakuutuskorvaus ei ole riittänyt sen peittämiseen.

KKO 1929 II 605 (10)

B (11 v.) ja C (10 v.) olivat tulitikuilla leikkiessään aiheuttaneet A:n riihen palon. B:n äiti oli kuollut ja isä oli ulkomailla. B oli isoäitinsä hoidossa. A vaati vahingonkorvausta B:n isoäidiltä D:ltä ja C:n isältä E:ltä.

Ylimarkun KO: Selvitetty, että B oli isoäitinsä D:n ja C isänsä ja holhoojansa E:n huollossa, ja tässä ominaisuudessa D ja E olivat velvolliset pitämään silmällä B:tä ja C:tä. Kun C ja D olivat laiminlyöneet tämän velvollisuutensa, niin KO velvoitti heidät yhteisvastuullisesti korvaamaan A:n vahingon.

Vaasan HO: Koska vastoin D:n ja E:n kieltoa ei ollut näytetty heidän laiminlyöneen valvontavelvollisuuttaan, niin HO vapautti D:n ja E:n korvausvelvollisuudesta.

KKO: Ei muutosta.

Tapauksia tarkasteltaessa havaitaan ensiksi selostetussa tapauksessa alioikeuden (joskin perustelut hyvin niukat) ja toiseksi selostetussa tapauksessa KKO:n vähemmistön olleen sitä mieltä, että isoisä ja vastaavasti tāti olisivat sukulaissuhteen perusteella velvollisia valvomaan huollettavaa. Ensimmäisessä tapauksessa tosin KKO:n enemmistön perustelut ovat hiukan tulkinnan varaiset. Niissähän sanotaan vain, että ei ollut näytetty vahingon johtuneen D:n tuottamuksesta. Sanonta tekee mahdolliseksi tulkinnan, jonka mukaan D olisi ollut huoltajan asemassa, mutta toiminut velvollisuuksiensa mukaisesti. Tällöinhän vahinko ei olisi johtunut D:n tuottamuksesta, koska D ei olisi silloin menetellyt tuottamuksellisesti. Tulkinta on kuitenkin huonosti perusteltu, mikä ilmenee verrattaessa enemmistön perusteluja vähemmistön perusteluihin.

Vähemmistön perusteluissa katsottiin D:n tilan vuokraajana olleen velvollisen huolellisesti hoitamaan tilan rakennuksia. Tämä velvollisuus vähemmistön mielestä sisälsi myös velvollisuuden tarpeen tullen ryhtyä toimiin esimerkiksi lasten varomattoman tulen käsittelyn varalle, mutta ratkaistavana olleessa tapauksessa velvollisuus ei ollut edellyttänyt D:n taholta toimenpiteitä, koska äiti oli ollut lasten mukana.

Vähemmistön perusteluihin verrattuna enemmistön perusteluissa jää avoimeksi myös vuokrasopimuksen merkitys. Sanaa tuottamus käytetään usein ilmaisussa *tuottamus tai laiminlyönti*, jolloin tuottamus siis merkitsee *tekoa laiminlyönnin* vastakohtana. Mikäli enemmistön perusteluissa on käytetty tuottamussanaa tässä merkityksessä, niin silloin enemmistö on nähtävästi katsonut, että vuokrasopimuksenkaan perusteella R ei ole ollut velvollinen ryhtymään minkäänlaisiin varotoimiin tilan rakennusten suojelemiseksi. Vastuu voisi sen mukaan syntyä vain, jos D olisi omalla positiivisella teollaan joko suorastaan tehnyt vahinkoa tai aiheuttanut myöhemmin vahingoksi kehittyneen vaaratilan.

Mutta tämäkään tulkinta vastaa tuskin enemmistön tarkoitusta. Nähtävästi enemmistö on yksinkertaisesti välttänyt ottamasta kantaa siihen kysymykseen, onko ja mikä periaatteellinen merkitys vuokrasopimukselle annettava tällaisissa tilanteissa, kun enemmistö muutoin on ollut sitä mieltä, että tässä tapauksessa ei ole perusteltua määrätä D:tä korvausvelvolliseksi.

Joka tapauksessa kysymyksessä täytyy olla vuokraajan aseman merkitykseen liittyvä ongelma, eikä sukulaissuhteen merkitystä koskeva erimielisyys. On mahdollista, että alioikeuskin on perusteluissaan aja-

tellut enemmän D:n vuokraajasemaa kuin hänen sukulaissuhdettaan tyttärensä lapsiin. Näin ollen toiseksi selostetussa tapauksessa esiintyvä KKO:n vähemmistön mielipide olisi ainoa oikeuskäytännöstä löytyvä viite muiden sukulaisten kuin vanhempien huoltajanasemasta sukulaissuhteen nojalla. Tapauksessa oli kysymys tädin asemasta.

Huomattakoon myös, etten ole löytänyt tapausta, missä huollettavan sisarusten olisi katsottu olleen sisarussuhteen nojalla huoltajanasemassa. Tällaista kysymystä ei huomatakseni ole ollut tuomioistuinten ratkaisutavana tuntemissani oikeustapauksissa.

Edellisen perusteella voitaneen sanoa oikeuskäytännön kannan olevan kielteinen muiden sukulaisten huoltajanasemaan nähden. Korostettakoon samalla, että sanottu tarkoittaa vain yksinomaan sukulaissuhteeseen perustuvaa vastuuta.

Jo ensiksi selostamassani ratkaisussa oli kysymys myös muista seikoista, mutta tapauksessa ei näidenkään katsottu riittävän vastuun perusteeksi. Sen sijaan viimeksi selostetussa tapauksessa näin oli laita. Tässäkään ratkaisussa kannetta ei tosin hyväksytty muualla kuin alioikeudessa, mutta kaikki oikeusasteet katsoivat myös D:n (huollettavan isoäidin) olleen huoltajanasemassa. Hylkääminen perustui siihen, että valvontavelvollisuuden laiminlyönti oli jäänyt näyttämättä.

Isoäidin huoltajanasema tapauksessa perustui yksinkertaisesti siihen, että hän oli ottanut äitinsä menettäneen lapsenlapsensa hoidettavakseen, vieläpä nähtävästi pysyväisluonteisesti. Isoäiti oli siten samalla kasvatustaitei ja tuomioistuimet antoivat ratkaisun jutussa, missä oli kysymys kasvatusvanhemman huoltajanvelvollisuuksista.

E. Perheenjäsenet huoltajina. On ajateltavissa, että samaan perheeseen kuulumisen muodostaisi sellaisen yhteyden, johon oikeusjärjestys liittäisi perheen jäsenten keskinäisen velvollisuuden huolehtia toistensa turvallisuudesta ja valvoa toistensa toimia myös sivullisten turvallisuuden varmistamiseksi. Aikanaan esim. puolisoitten kesken on vallinnut tietty yhteisvastuu ja ainakin eräässä ratkaisussa KKO:ssa on ratkaisua perusteltu muun muassa sillä, että *perheen isä oli perheensä päämiehenä velvollinen huolehtimaan kotiapulaisensa alaikäisen lapsen turvallisuudesta*.¹⁰ Sen sijaan tiedossani ei ole ratkaisua, jossa perheen-

¹⁰ Ks. KKO 1932 II 179.

jäsenen olisi katsottu olevan *vahingonkorvausoikeudellisessa huoltajan asemassa* toiseen saman perheen jäseneseen nähden.

Käytännössä kuitenkin tilapäisiä huoltajanasemia perheenjäsenten kesken syntyy yleisesti. Mutta perusteena ei ole tällöin asianomaisten asema perheenjäsenenä, vaan se, että toinen perheenjäsen ottaa huolehdittavakseen huollon tarpeessa olevasta toisesta perheenjäsenestä. Jos vanhemmat lähtevät matkalle ja jättävät kodin täysi-ikäisen lapsensa hoitoon matkan ajaksi, tämä on itsestään selvästi huoltajanasemassa esimerkiksi alaikäisiin sisaruksiinsa nähden vanhempien poissaoloajan.

Samaten on itsestään selvästi kotiapulainen huoltaja siinä määrin kuin hänen tehtäviinsä kuuluu huolehtiminen perheen lapsista. Tiedosani ei ole kuitenkaan yhtään tapausta, jossa kotiapulaisen vastuu olisi ollut tuomioistuinten ratkaistavana.¹¹

F. Määrätty holhooja huoltajana. Mikäli alaikäiselle on määrätty holhooja sen takia, että molemmat vanhemmat ovat kuolleet on holhooja silloin tietenkin samalla sekä perhe-oikeudellinen että vahingonkorvausoikeudellinen huoltaja. Tätä on aikaisemminkin pidetty oikeuskirjallisuudessa selviönä.¹² Tulkinnanvaraisempi tilanne on eräissä muissa tapauksissa.

Millainen holhoojan asema on huoltajanvastuun kannalta silloin kun vanhemmat on erotettu holhoojantoimestaan, mutta lapset ovat jääneet edelleen heidän kasvatettavakseen. Edellä totesin vanhempien säilyttävän edelleen huoltajanasemansa, mikä seikka ilmenee holhouslain 34¹ §:stä. Saman lain 33¹ §:ssä taas sanotaan, että holhooja pitääköön huolta lapsen kasvatuksesta, mikäli 34 §:ssä ei toisin säädetä. Vertaamalla näitä lainkohtia havaitaan, että holhooja ei ole tarkasteltavassa tilanteessa huoltaja. Huomattakoon lisäksi, ettei holhooja ole ylemmän asteenkaan huoltaja. Hänen asianaan ei ole toisin sanoen valvoa vanhempien toimintaa. Huoltajan tehtävien kannalta holhooja on sivullisen asemassa.

Voidaan ehkä herättää kysymys, missä määrin holhoojalla on velvollisuus puuttua asioihin vanhempien tullessa kykenemättömiksi myös huoltajan tehtäviin. Lienee vaikea ajatella holhoojan velvollisuuksien automaattisesti laajenevan käsittämään myös holhottavan huollon. Hol-

¹¹ Oikeustapausosastossa selostetussa ratkaisussa n:o 16 kotiapulainen oli ollut tietoinen huollettavan vaarallisista puuhista, mutta ei ollut ryhtynyt mihinkään toimiin. Häntä vastaan ei kuitenkaan esitetty mitään vaatimuksia.

¹² Ks. esim. *Gadolin* s. 73.

houslain 34² §:ssä sanotaan, että lastensuojelulaissa säädetään milloin vanhemmat on erotettava kasvattamisoikeudestaan. Lastensuojelulaissa asiasta onkin annettu verräten yksityiskohtaisia määräyksiä.¹³ Näistä samoin kuin jo holhouslainkin esitöistä ilmenee, että lapsen kasvattamisoikeutta pidetään lainsäädännössämme todella vanhemmille kuuluvana oikeutena, joka heiltä voidaan riistää vain erityisten laissa mainittujen perusteiden täytyessä.¹⁴ Sen seikan harkitsemista, milloin näin on laita, ei voitane jättää määrätyn holhoojan harkinnan varaan. Hänen ehkä voitaisiin katsoa olevan velvollinen ilmoittamaan viranomaisille asiasta, jotta nämä voisivat ryhtyä toimenpiteisiin.

Jossain määrin toisin on kysymystä arvosteltava silloin, jos lapsi jää kokonaan orvoksi tai jos vanhemmat hylkäävät hänet. Vanhempien oikeus kasvattaa lapsensa ei nyt ole holhoojan velvollisuuksien laajenemisen esteenä. Ongelman ratkaisu on ehkä hyvin yksinkertainen. Pääsäännön mukaan lapsen huolto kuuluu määrätylle holhoojalle (33¹ §). Vanhempien oikeus kasvattaa lapsensa on poikkeus tästä. Kun poikkeuksen tarkoittama tosiasiallinen tilanne ei enää vallitse, eikö asiaa ole arvosteltava pääsäännön mukaan? Toisin sanoen määrätystä holhoojasta tulee lapsen huoltaja, kunnes ehkä toisin määrätään.

Määrätyn holhoojan velvollisuudet lapsen huoltajana vaihtelevat muutenkin suuresti. Käytännöllistä merkitystä niillä lienee vahingonkorvausoikeudelliselta kannalta vain silloin, kun lapsi asuu hänen luonaan. Jos lapsi asuu muualla, omien vanhempiensa luona, täysihoitolassa, kasvatuskodissa jne. voitaneen puhua paremminkin holhoojan velvollisuudesta valvoa lapsen hoitajaa.

G. Julkinen viranomainen huoltajana. a.) Holhousviranomainen huoltajana. Holhousviranomaisten osalta voidaan ehkä ajatella holhouslautakunnan puheenjohtajan ja jäsenten voivan joutua vahingonkorvausoikeudelliseen huoltajanasemaan. Näiden tehtävänä on valvoa holhoojien toimintaa. Kuitenkin on heti sanottava valvonnan tarkoituksena olevan ennen kaikkea estää holhoojien taloudellisia väärinkäytöksiä. Oikeuskäytännössä onkin lukuisissa tapauksissa huolimaton holhouslautakunnan puheenjohtaja taikka jäsen velvoitettu korvaamaan holhoojan kavaltamat varat.¹⁵

¹³ Lastensuojelulaki (17. 1. 1936/52) 8, 9 §.

¹⁴ Lvk 1896:1 s. 49.

¹⁵ Näin KKO 1936 II 33, 533, 541, KKO 1937 II 616.

Kysymys on säännelty holhouslaissa. Lain 72³ §:ssä säädetään, että jos holhouslautakunta on ilmeisen huolimattomuuden taikka muun sellaisen tuottamuksen kautta saattanut holhunalaiselle vahinkoa, niin ne, jotka sen tuottamisessa ovat olleet osallisina, vastatkoot vahingosta yhteisesti ja toistensa puolesta. Tämän lainkohdan mukaan holhouslautakunnan jäsenet ovat tuottamusvastuun sääntöjen mukaan vastuussa holhottavalle syntyneestä vahingosta.¹⁶ Jäsenten mahdollisesta vastuusta holhottavan sivulliselle aiheuttamasta vahingosta ei sen sijaan säädetä mitään.

Holhouslain 50¹ §:n mukaan holhouslautakunnan on katsottava, että sen alaiset holhoojat asianmukaisesti pitävät huolta holhunalaisista ja heidän omaisuudestaan. Holhouslautakunnan on siten valvottava sekä omaisuuden hoitoa että holhoojan toimintaa muutoinkin. Holhooja toimii eittämättä holhottavan vahingonkorvausoikeudellisena huoltajana. Herää kysymys, ovatko holhouslautakunnan jäsenet ylemmän asteen huoltajan asemassa. Periaatteessa vastaisin myöntävästi, mutta käytännöllinen merkitys on varmasti olematon.

Mitään säännöksiä siitä, kuinka lautakunnan on valvottava holhoojaa muuten kuin omaisuuden hoidon osalta, ei juuri ole annettu. Voitanee sanoi, ettei lautakunnalla ole aktiivista valvontavelvollisuutta: lautakunnan ei esimerkiksi tarvitse suorittaa tarkastuksia sen selvittämiseksi, kuinka huolellisesti holhooja huolehtii lapsen kasvatuksesta ja valvonnasta.

Vain siinä tapauksessa, että lautakunta tosiasiaassa havaitsee holhoojan hoitavan huolimattomasti lapsen kasvatusta ja valvontaa, lautakunnan voisi ehkä sanoa olevan velvollisen ryhtymään toimiin huollon järjestämiseksi. Mutta tällöinkään lautakunnan ei ainakaan heti tarvitse ryhtyä toimiin holhoojan erottamiseksi, vaan aluksi riittänee huomautus. Herää kysymys, kuinka esimerkiksi voidaan osoittaa tällaisessa tapauksessa lautakunnan laiminlyönnin ja vahingon välinen syy-yhteys. Se lienee käytännössä lähes mahdotonta, vaikkakin ratkaisu tietenkin suuresti riippuu siitä, miten ankarasti esitettyä todistusaineistoa arvostellaan.

Holhoustuomioistuimesta taas lienee sanottava, että sen jäsenet eivät edes periaatteessakaan liene minkäänlaisessa huoltajanasemassa.

¹⁶ Ks. *Grottenfelt* s. 161, *Rautiala*, *Holhousoikeus* s. 68.

b.) *Lastensuojeluviranomaiset huoltajana.* Lastensuojeluviranomaisen osalta huoltajanvastuu ei ole yhtä teoreettinen kysymys. Lastensuojelutoimenpiteiden tarkoituksena on huolehtia lapsen henkilöstä, lapsen kasvatuksesta, koulutuksesta, elätyksestä ja muusta sellaisesta, mutta ei omaisuusasiain hoidosta, mikä kuuluu holhousviranomaisille. Lastensuojelu on uskottu kunnallisille viranomaisille, tarkemmin sanottuna kuntien sosiaalilautakunnille. Lastensuojeluasetuksen (8. 5. 1936/203) 1 §:n mukaan sosiaalilautakunnan (aikaisemmin nimeltään huoltolautakunta) tehtävänä on seurata ja valvoa lasten hoidon ja kasvatuksen alalla vallitsevia oloja kunnassa sekä huolehtia siitä, että niille kunnassa oleskeleville, jotka tarvitsevat lastensuojelulain mukaista suojelua tai huoltoa, sitä annetaan.

Asetetaanko tässä pykälässä sosiaalilautakunnalle velvollisuuksia lapsen vahingonkorvausoikeudellisena huoltajana? Kysymykseen on annettava kieltävä vastaus. Sosiaalilautakunnan, sen jäsenten ja lautakunnan alaisten virkamiesten velvollisuudet ovat luonteeltaan samanlaisia kuin esimerkiksi poliisiviranomaisten velvollisuus torjua rikollisuutta (poliisilaki 18. 2. 1966/84 4¹ §). Tällaisten velvollisuuksien rikkominen rangaistetaan virkavirheenä, mutta pelkästään sellaisen velvollisuuden täyttämättä jättämisen nojalla ei voida nostaa vahingonkorvauskanteita.¹⁷

Suorastaan tyypilliseen huoltajanasemaan sosiaalilautakunta joutuu sitä vastoin silloin kun se ottaa lapsen huostaansa joko sopimalla asiasta vanhempien kanssa tai yksipuolisella päätöksellä (11 ja 12¹ §). Tällöin nimittäin lapsen huolto siirtyy kokonaan lautakunnalle (12² §).

Lautakunnan jäsenistä ennen muuta on tietenkin puheenjohtaja velvollinen huolehtimaan lapsen kasvatukseen ja valvonnan järjestämisestä. Lautakunnan sisäisestä työnjaosta riippuu kuinka huolellisesti puheenjohtaja, jäsen tai lautakunnan alainen virkamies on velvollinen valvomaan lasta taikka henkilöä, jonka hoitoon lapsi on uskottu. Suuremmissa kunnissa lautakunnan puheenjohtajan ja jäsenen velvollisuudet sivullisen suojan kannalta lienevät toisarvoisessa asemassa. Heidän asiaan on lähinnä käyttää päätösvaltaa lastensuojelutoimen alalla. Suurempi merkitys on niiden lautakunnan alaisten virkamiesten velvollisuuksilla, joiden hoidossa lapsi on. Nämä ovat myös epäilyksittä huoltajanasemassa. Erittäin tärkeä merkitys tässä suhteessa on erilaisten huolto-

¹⁷ Ks. ed. s. 91.

laitosten johtolimillä ja hoitohenkilökunnalla. Sosiaalilautakunnan ja sen alaisten laitosten virkamiehet muodostavat virkahierarkian, jonka mukaan määräytyvät myös huoltovelvollisuudet.

Mikäli lapsi on sijoitettu hoitolaitokseen, joka ei ole sosiaalilautakunnan valvonnan alainen, jonka esimerkiksi omistaa kuntainliitto taikka jokin muu julkinen yhteisö, ei sosiaalilautakunnalla ja sen virkamiehellä ole nähdäkseni huoltajanvastuun nojalla minkäänlaisia valvontavelvollisuuksia tällaisen laitoksen henkilökunnan suhteen eikä muitakaan huoltajanvelvollisuuksia. Eri asia sitten on, jos sosiaalilautakunnan jäsen tai virkamies kuuluu laitoksen omistavan yhteisön johtoon, jolloin hänellä sillä perusteella on ehkä velvollisuus valvoa laitoksen toimintaa.

Huostaanotettua lasta ei tarvitse välttämättä sijoittaa julkiseen laitokseen. Lapsi voidaan lain 20¹ §:n mukaan sijoittaa vaihtoehtoisesti yksityiskotiin. Mikä on sosiaalilautakunnan ja sen virkamiesten asema huoltajanvastuun kannalta tällaisessa tapauksessa? Periaatteessa nämä ovat toisen, ylemmän asteen huoltajan asemassa, toisin sanoen asianomaisen virkahierarkian mukaan heidän on valvottava kasvatusvanhempien toimintaa. Lain 20² §:ssä sanotaankin, että lautakunnan jäsenen taikka muun lautakunnan valtuuttaman henkilön on suoritettava kasvatuskodissa tarkastus vähintään neljä kertaa vuodessa. Vastaavanlaista tarkastusvelvollisuutta ei holhouslautakunnalla ole holhoojan toiminnan osalta. Nähdäkseni voidaan sanoa, että tarkastusvelvollisuus on asetettu myös sivullisen vahingonkorvausoikeudellisen suojan vuoksi, joskin pääasiassa tietenkin on tarkoituksena varmistua kodin sopivuudesta kasvattajaksi lapsen omalta kannalta katsoen.

Käytännössä lautakuntaan ja sen virkamiehiin huoltajanvastuun perusteella kohdistetut kanteet voinevat menestyä hyvin harvoin. Tiedossani ei ole yhtään asiaan liittyvää ratkaisua. Periaatteessa kuitenkin myönteinenkin päätös on mahdollinen.

Eräänä toimenpiteenä laki (9^e §) mainitsee suojeluvalvojan määräämisen. Suojeluvalvojan tehtävänä on seurata lapsen elämänoloja, valvoa ja ohjata hänen käyttäytymistään, neuvoin, ohjein ja toimin auttaa vanhempia lapsen hoidossa ja kasvatuksessa sekä pitää silmällä, että he täyttävät velvollisuutensa häntä kohtaan (10² §). Kun suojeluvalvoja määrätään, jää lapsi edelleen vanhempiensa kasvatettavaksi. Lasta ei oteta lautakunnan huostaan. Vanhemmat ovat kuitenkin velvollisia noudattamaan suojeluvalvojan antamia ohjeita (10⁴ §).

Melander on katsonut suojeluvalvojan olevan periaatteessa huoltajanasemassa. Käsitystään hän perustelee lain 10² §:llä.¹⁸ Omasta puolestani pidän päinvastaista kantaa oikeampana. Suojeluvalvojan asema muistuttaa ehdonalaiseen vapauteen lasketun vangin valvojan asemaa. Ehdonalaisesti vapautetun vangin valvonnasta annetun asetuksen (9.10.1931/279) 3² §:ssä sanotaan muun muassa, että valvojan on pidettävä silmällä valvottavan käytöstä ja harrastuksia tämän vapaa-aikoina, varsinkin jos valvottava on iältään nuori, sekä ohjattava ja neuvottava valvottavaa hyviin ja hyödyllisiin ajanvieteharrastuksiin. Voidaan tietenkin sanoa, että ehdollisesti vapautettu vanki ei ole mikään huollettava siinä mielessä kuin huollettava sanaa tässä tutkimuksessa käytetään. Kun alaikäinen on periaatteessa huollettava, kuten toisaalla tässä tutkimuksessa selvitetään siksi kunnes hän täyttää 20 vuotta, niin on sanottava, että ehdonalaiseen vapauteen laskettu vanki voi todella olla huollettava myös huoltajanvastuun mielessä. Mutta vaikka näin ei olisikaan, niin suojeluvalvojan ja ehdonalaiseen vapauteen lasketun vangin valvojien tehtävät muistuttavat suuresti toisiaan. Lienee selvää, ettei valvoja voi joutua valvontalainlyöntiensä perusteella korvausvelvolliseksi vangin tekemästä rikoksesta.

Katsoisin molemmissa tapauksissa kysymyksessä olevan samantapaisen velvollisuuden kuin edellä sanoin olevan sosiaalilautakunnalla lastensuojeluasetuksen 1 §:n mukaan ja poliisiviranomaisella poliisilain 4¹ §:n mukaan. Varsinkin poliisiviranomaisen mainittu velvollisuus on asetettu muun muassa kansalaisten sekä henkilön että omaisuuden koskemattomuuden takeeksi, mutta poliisiviranomaisten mainitun velvollisuuden vastaista käyttäytymistä ei pyritä ehkäisemään korvaussaktioin. Tätä suojaa tehostetaan silloin kun lapselle määrätään suojeluvalvoja ja ehdollisesti vapautetulle vangille valvoja. Mutta nytkään suojeluvalvojaa eikä valvojaa pyritä saamaan noudattamaan velvollisuuksiaan korvaussanktioin.

Nähtävästi myös ulkomailla ajatellaan asiasta samalla tavoin. Saksan oikeuden osalta asia on selvä. Siellä katsotaan yksimielisesti, ettei suojeluvalvoja voi tulla korvausvelvolliseksi sen enempää BGB:n 823 §:n kuin 832 §:nkään nojalla.¹⁹ Olen yrittänyt etsiä kysymyksestä aineistoa muidenkin maiden, varsinkin Pohjoismaiden osalta, mutta en ole löytänyt

¹⁸ *Melander* s. 190.

¹⁹ *Erman* I s. 1786.

mitään. Suojeluvalvojan määräämistä vastaava menettely on kyllä eräs ainakin Ruotsissa ja Tanskassa käytössä oleva suojelutoimenpide.²⁰

Edellä oleva esitys tarkoittaa nimenomaan valvontalaiminlyöntiä, eikä tilannetta, jossa suojeluvalvoja on aktiivisesti edistänyt vahingon syntymistä esimerkiksi kehottamalla lasta ryhtymään joihinkin vaaralliseksi tietämiinsä toimiin. Tällaisessa tapauksessa suojeluvalvoja on korvausvelvollinen, mutta käytännössä tällaisia tapauksia tuskin esiintyy.

H. Kasvattaja huoltajana. Lapsen ottaminen kasvatettavaksi perustaa kasvattajalle huoltajanaseman. Kasvattilapsesta säädetään muun muassa lastensuojelulain 6 luvussa. Tässä luvussa säädetään muun muassa ketä kasvattilapsena pidetään. Sen mukaan kasvattilapseksi sanotaan lasta, jota muun kuin sosiaalilautakunnan toimenpiteestä kasvatetaan yksityisessä lastenkodissa tai muun henkilön kuin vanhempainsa tai erityisesti määrätyn holhoojan luona. Kasvattilapsena ei kuitenkaan pidetä lasta, joka on sijoitettu koululaiskotiin taikka yksityisen henkilön luo koulunkäynnin ajaksi, lomanhiettoon tai muusta tilapäisestä syystä. Erityisistä syistä sosiaalilautakunta voi päättää, että lasta, joka oleskelee muun kuin vanhempainsa tai holhoojansa luona, on pidettävä kasvattilapsena, vaikka selostetut edellytykset eivät olekaan täyttyneet (25 §).

Lastensuojelulain 25 §:ssä on määritelty kasvattilapsen tunnusmerkit sitä varten, että tällaisten lasten osalta on ryhdyttävä lastensuojelulain 6 luvussa tarkemmin esitettyihin valvontatoimiin. Sen sijaan lainsäätäjän tarkoituksena ei ole ollut lausua mitään siitä, milloin kasvattajan on katsottava olevan huoltajan asemassa. Aikaisemmin jo olen maininnut, että vahingonkorvausoikeudellinen huoltajanasema voi olla erittäin tilapäisluontoinen, hetkellinen. Valvonnan tarpeessa oleva huollettava tarvitsee valvontaa jatkuvasti. Sitä vastoin on tarpeetonta järjestää julkista valvontaa sellaista henkilöä varten, joka vain tilapäisesti pitää lasta luonaan tai muuten on ottanut tehtäväkseen valvoa lasta pysyvän huoltajan ollessa jostain syystä estynyt hoitamasta itse valvontatehtäviä.

Näin ollen huoltajanasemassa ovat esimerkiksi henkilöt, joiden hoitoon lapsi on annettu koulunkäynnin vuoksi, vaikka tällainen lapsi ei olekaan kasvattilapsi lastensuojelulain mielessä.

²⁰ Ks. Romander—Grönlund, Barnavårdslagen s. 131, Horsten, Børne- og ungdomsforsorgen s. 46.

Käytännössä on esiintynyt eräitä tapauksia, joissa huoltajanvastuun nojalla on vaadittu vahingonkorvausta kasvattajalta kasvatin sivulliselle aiheuttamasta vahingosta. Kasvattajat ovat yleensä olleet lapsen lähisukulaisia, ennen kaikkea isovanhempia. Sukulaisuussuhde ei ole mitenkään tarpeellinen huoltajanaseman syntymiselle. Se, että oikeuskäytännössä esiintyneissä tapauksissa kasvattajina on ollut yleensä lähisukulaisia johtuu tällaisten kasvattisuhteiden yleisyydestä.²⁰

Huoltajanvastuun kannalta ei juuri voine syntyä tulkintavaikkeitakaan sen seikan suhteen onko kasvattisuhteen katsottava syntyneen vaiko ei. Ennen kuin voidaan sanoa lapsen olevan jonkun henkilön kasvatettava on edellytettävä, että kasvattajan tarkoituksena on ollut ryhtyä huolehtimaan lapsesta. Jos lapsi vain on jotenkin joutunut toisen henkilön asuntoon esimerkiksi siten, että lapsi on oma-alotteisesti tullut kylään, ei tällöin voida katsoa huoltosuhteen syntyneen. Toisaalta, jos joku tosiasiassa ryhtyy huolehtimaan lapsesta, antaa tälle asunnon ja ruoan kehittyä tilanteesta vähitellen huoltosuhde vahingonkorvausoikeudellisessakin mielessä, vaikka asiasta ei olisi kenenkään kanssa mitään sovittu. Olosuhteista käynee yleensä verraten selvästi ilmi, milloin lapsi on tarkoitettu jäämään toisen henkilön kasvatettavaksi. Sitä varten tuskin on tarpeellista ryhtyä kehittämään tarkempia sääntöjä.

I. Opettaja huoltajana. Opettaja on myös selvästikin alaikäisen huoltaja sinä aikana, jonka lapsi on koulussa. Parissa tapauksessa (53, 54) opettajalta onkin vaadittu korvausta lapsen sivulliselle aiheuttamasta vahingosta. Eräässä varsin tuoreessa ratkaisussa opettaja on velvoitettu korvaamaan lapselle itselleen koulussa sattunut vahinko.²¹ Eräässä toisessa oikeustapauksessa taas korvausta vaaditaan vanhemmilta, vaikka lapsi oli aiheuttanut leikkiessään vahingon toverilleen välitunnilla.²²

Sillä seikalla onko kysymyksessä lastentarha, kansakoulu vaiko oppikoulu ei sinänsä ole merkitystä opettajan huoltajanaseman kannalta. Eri asia sitten on, että valvonnan tarve lastentarhan oppilaan osalta on suurempi kuin kansakoulun tai oppikoulun oppilaan osalta.

Koulussa oppilaan valvonta kuuluu oppitunnin aikana oppituntia pitävälle opettajalle. Tutkimuksen aiheen kannalta tärkeämpi on välitun-

²¹ KKO 1965 II 15.

²² Ks. oikeustapaosastosta ratkaisua n:o 51.

nin aikana tapahtuva valvonta. Tästä taas huolehtivat yleensä koulun opettajat vuoron mukaan. Valvonta ei voi olla kovin yksityiskohtaista jo siitäkään syystä, että valvottavien lukumäärä on niin suuri. Alaluokkien oppilaita lukuunottamatta on tavallisissa oloissa valvonnan tarpeenkin kanssa vähän niin ja näin.²³

Eräitä vaaratilanteita, joissa vanhempiakin oppilaita on aiheellista valvoa, saattaa silti muodostua. Koulun piha voi olla esimerkiksi eristämätön. Tällöin on olemassa vaara, että jos pihalla harrastetaan urheilua, kuten pallopelejä, urheiluvälineet voivat helposti lentää pihan ulkopuolelle ja aiheuttaa vahinkoa. Tällaisessa tilanteessa opettajan, lähinnä voimistelunopettajan, valvontavelvollisuudella on merkitystä sivullisenkin turvallisuuden kannalta.²⁴

Lähinnä kuitenkin mahdollisina vahingonkärsijöinä tulevat kysymyksen koulutoverit. Lastentarhoissa varsinkin muodostanevat erilaiset leikkikalut huomionarvoisen vahingonlähteen. Yleinen käytäntö lieneekin lastentarhoissa se, että lapset eivät saa tuoda mukanaan omia leikkikalujaan. Mikäli lapsi on tuonut mukanaan vaarallisen leikkikalun kuten nuolipyssyn, tulee opettajien erityisellä huolella valvoa sen käyttöä. Varminta olisi tällaisessa tapauksessa ottaa vaarallinen esine talteen ja toimittaa se takaisin lapsen kotiin.

J. Koulun hallintoelimen jäsen huoltajana. Koulun hallintoelinten osalta on tilanne samanlainen huoltajanvastuun kannalta kuin holhouslautakunnan osalta. Koulun hallintoelimet ovat ylemmän asteen huoltajia. Heidän asianaan on toisin sanoen valvoa opettajien toimintaa huoltajana. Ensimmäisenä tällaisena hallinnollisena tehtäviä hoitavana henkilönä on mainittava koulun rehtori, johtajaopettaja, lastentarhanjohtajatar tai muulla nimellä kutsuttava vastaavanlaisia tehtäviä hoitava henkilö. Periaatteessa on myös koulun johtokunnan puheenjohtaja ja jäsen toisen asteen huoltajan asemassa.²⁵

Mikä sitten on tällaisen ylemmän asteen huoltajan velvollisuuksien käytännöllinen merkitys? Lyhyesti sanottuna vähäinen. Käytännössä ei juuri esiintyne tapauksia, joissa esimerkiksi rehtorin olisi katsottava

²³ Kansakouluasetuksen (23.7.1958/321) 117 §:ssä säädetään nimenomaan, että opettajan on huolehdittava välituntivalvonnasta.

²⁴ Voimistelunopettajan valvontavelvollisuuteen kiinnittää huomiota esim. *Pienitz* s. 57.

²⁵ Toisen asteen huoltajasta ks. ed. s. 93.

olevan vastuussa valvovan opettajan laiminlyönneistä välitunnilla sillä perusteella, että hän olisi tätä valvonut huonosti. Sen sijaan rehtorin tehtäviin voitaneen katsoa kuuluvan huolehtimisen siitä, että välitunnilla tapahtuva valvonta koulussa on yleensä järjestetty. Samoin rehtorin tehtävänä on antaa tarpeellisia ohjeita. Ohjeiden antaminen on paikallaan esimerkiksi silloin, kun kouluun on tullut uusi opettaja.²⁶

Johtokunnan jäsenten velvollisuudet huoltajina ovat vieläkin teoreettisemmat. Voidaan kyllä ajatella mahdolliseksi tilanteita, joissa johtokunnan jäsentenkin osalta vastuu tuntuisi perustellulta. Näin olisi laita nähdäkseni silloin, jos johtokunta ei ryhdy toimenpiteisiin vaaralliseksi osoittautuneen tilanteen korjaamiseksi, vaikka onkin asioista tietoinen.

K. Muista alaikäisen huoltajista. Kotiapulainen on myös epäilyksittä huoltaja siinä määrin kuin hänen tehtävänä on perheen lapsien hoito. Vielä selvemmin huoltaja on lastenhoitaja, jos perheessä tällainen on. Huoltaja on samoin epäilyksittä ns. puistotäti.

Melanderin mukaan on epävarmaa olisiko sairaanhoitajan katsottava olevan vastuussa sairaalassa hoidossa olevien lapsien menettelystä. Henkilökohtaisesti *Melander* vastaa myöntävästi.²⁷ Omasta puolestani olen samaa mieltä, vaikka sairaanhoitajan samoin kuin lääkärinkin velvollisuutena on tietenkin ennen kaikkea huolehtia lapsen omasta turvallisuudesta.

Korvausvastuuseen saattavat joutua myös erilaisten leirien johtajat ja heidän apulaisensa valvottaviensa toimista. Saksan oikeudessa tähän tilanteeseen on kiinnitetty nimenomaan huomiota.²⁸ Samoin mainitsee Tanskan vahingonkorvauskomitea esimerkkinä huoltajista partioleirin johtajan.²⁹

3. Muun huollettavan huoltajista

A. Laitoksessa olevan huollettavan huoltajista. Vajaamielislain (7.3.1958/107) 5¹ §:n mukaan vajaamielisiä huolletaan sitä varten perustetuissa laitoksissa sekä niiden valvonnan alaisissa hoito-, työ- tai ope-

²⁶ Rehtorin tehtävistä ks. *Meinander—Aaltonen* s. 10.

²⁷ *Melander* s. 186.

²⁸ Ks. esim. *Klingspor*, 1956 *Recht und Jugend* s. 180.

²⁹ Ks. *Betaenkning* s. 53.

tuskodeissa, mutta vajaamielisiä voidaan hoitaa myös mainittujen laitosten valvonnan alaisessa perhehoidossa. Suurin piirtein samoin säädetään mielisairaista mielisairaslain (2. 5. 1952/187) 5 §:ssä. Mielisairaita hoidetaan erilaisissa mielisairaaloissa, työkodeissa tai hoitokodeissa, mutta heitä voidaan sijoittaa myös perhehoitoon. Huollettava on laitoksessa olonsa aikana laitoksen henkilökunnan huollossa. On ilmeisesti mahdollonta nimetä ketään hoitajaa tai lääkäriä nimenomaisesti vahingonkorvausoikeudelliseksi huoltajaksi. Kussakin laitoksessa on yleensä oma johtosääntö, jossa henkilökunnan tehtävät on tarkemmin määrätty. Näiden esittely saa tässä yhteydessä jäädä. Käytännössä hoidokista huolehtiminen on pääasiassa kulloinkin vuorossa olevien hoitajien asiana. Eräässä vanhassa oikeustapauksessa lääkäriä vastaan nostettu korvauskanne hylättiin.³⁰

Käytännön kannalta näyttävät laitoshoidossa olevien huollettavien aiheuttamat vahingot merkityksettömiltä. Tutkittavassa aineistossa on vain yksi ainoa, äsken mainittu tapaus, jossa laitoshoidossa olevan hoidokin aiheuttamasta vahingosta on vaadittu korvausta huoltajanvastuun perusteella. Tämä vaikuttaa kyllä jonkin verran yllättävältä. Tällaiset hoidokit tekevät varmasti ainakin pienehköjä vahinkoja silloin tällöin, mutta jostain syystä korvauskysymyksistä syntyneet riidat eivät ole joutuneet ylimmän oikeusasteen käsiteltäväksi.³¹

B. Muualla kuin laitoksessa hoidettavan huollettavan huoltajista. Vanhemmat huolehtivat joskus ilmeisesti vieläkin mielisairaista tai vajaamielisistä lapsistaan näiden täysi-ikäiseksi tulon jälkeenkin ilman, että asiasta sovitaan minkään viranomaisen kanssa. Lisäksi sekä vajaa-mielislaissa että mielisairaslaissa on tehty mahdolliseksi huollettavan sijoittaminen perhehoitoon muuallekin kuin vanhempien tai sukulaisten luo (molempien lakien 5 §).

Vajaamielisasetuksen (14. 6. 1958/253) 20¹ §:n mukaan vajaamielistä perhehoitoon sijoitettaessa hoitajan kanssa on tehtävä kirjallinen hoitosopimus. Sopimus on tehtävä sosiaalihallituksen vahvistamalle lomakkeelle. Mielisairasasetuksessa (23. 12. 1952/448) ei hoitosopimuksesta mainita, mutta kun asetuksen 37 §:ssä puhutaan hoitokodin päämiehestä voitaneen tätä pitää toisena sopimuspuolena. Näin ollen molemmissa tapauksissa on yleensä nähtävästi yksi henkilö, jonka tehtävänä on kai-

³⁰ Ks. oikeustapausosastosta ratkaisua n:o 69.

³¹ Ks. Kivimäki 1949 DL 224.

kin puolin pitää huolta perhehoidossa olevasta hoidokista. Tämä henkilö on epäilemättä myös vahingonkorvausoikeudellinen huoltaja.

Periaatteessa esimerkiksi puoliset voinevat tehdä yhteisesti hoitosopimuksen. Mutta vaikka näin ei olisikaan menetelty, niin käytännössä molemmat puoliset samoin kuin muutkin perheenjäsenet joutuvat pitämään jollakin tavoin huolta hoidokista. Esimerkiksi toisen puolison ollessa työssä jää huolenpito kotona olevan tehtäväksi. Olosuhteista riippuen myös muut perheenjäsenet voivat olla huoltajanasemassa.

Vajaamielislain 9¹ §:n mukaan voidaan sellaiselle vajaamieliselle, joka ei ole laitoshoidossa, määrätä valvoja. Vajaamielisen valvojan asema ja tehtävät muistuttavat suuresti lastensuojelulaissa tarkoitetun suojeluvalvojan asemaa ja tehtäviä. Vajaamielislain 10 §:n mukaan valvojaksi voidaan määrätä sosiaalilautakunnan jäsen tai lisäjäsen, lautakunnan alainen viranhaltija taikka muu tähän tehtävään sopiva henkilö, joka suostuu ottamaan tehtävän vastaan (1 momentti). Saman pykälän toisessa momentissa säädetään valvojan tehtävistä. Valvojan on seurattava valvottavan elämänoloja ja huollon tarvetta sekä neuvottava ja autettava valvottavaa ja tuettava hänen vanhempiaan tai huoltajiaan valvottavan hoidossa ja kasvatuksessa sekä pidettävä silmällä, että nämä täyttävät velvollisuutensa valvottavaa kohtaan. Mielisairaslaisissa ei vastaavanlaisesta valvonnasta ole mitään mainintaa.

Onko tällainen valvoja vajaamielisen huoltaja? Tähän kysymykseen vastaisin kieltävästi aivan kuten lastensuojelulain mukaisen suojeluvalvojankin osalta. Jo lakiteksti edellyttää, että vajaamielisellä on muu huoltaja, jonka toimintaa valvoja seuraa ja tukee. Lisäksi tekstistä käy ilmi, että valvojan tehtävänä on paremminkin valvoa vajaamielisen omien oikeuksien toteutumista kuin sivullisten turvallisuutta.

Eräässä tapauksessa valvojan voisi ajatella joutuvan korvausvastuuseenkin. Jos valvoja havaitsee valvottavan tilan muuttuneen sellaiseksi, että häntä ei yleiselle turvallisuudelle vaarallisena voida hoitaa kotihoidossa ja jättää ryhtymättä toimenpiteisiin vajaamielisen toimittamiseksi laitshoitoon, muistuttaa tilanne suuresti niitä tapauksia, joissa laiminlyöntivastuun usein katsotaan syntyvän. Mutta nyt ei enää ole kysymys huollettavan kasvatuksesta ja valvonnasta näiden käsitteiden tavanomaisessa merkityksessä.³²

³² Ks. NJA 1939:137.

C. Päihtyneen huoltajista. Varsin ongelmallisen kysymyksen muodostavat tutkimuksen kannalta päihtyneen henkilön sivulliselle aiheuttamat vahingot. Tiedossani ei tosin ole yhtään kotimaista eikä pohjoismaistakaan oikeustapausta, jossa huoltajanvastuun perusteella olisi tuomittu korvausta päihtyneen sivulliselle tekemästä vahingosta. Sen sijaan esim. Saksassa asia on ollut esillä. Siellä katsotaan mm. ravintoloitsija velvolliseksi estämään asiakas ajamasta autoa, jos asiakas on niin päihtynyt, että ei kykene kuljettamaan autoa turvallisesti.³³

Suomen oikeuden kannalta voitaneen sanoa, että ravintoloitsija taikka tämän edustaja ei ole velvollinen ryhtymään mihinkään toimiin pelkästään sillä perusteella, että asiakas on kykenemätön kuljettamaan moottoriajoneuvoa turvallisesti. Edellä tultiin siihen tulokseen, että vain silloin kun henkilö on tunnotonta humalaa muistuttavassa tilassa tai sitten tunnottamassa taikka patologisessa humalassa, hän voi olla huollettava. Mutta kuinka on laita, jos ravintolan asiakas on ravintolassa nauttimistaan väkijuomista tullut tällaiseen tilaan?

Kysymykseen liittyvä lainkohta on RL 43: 8. Sen mukaan anniskelupaikan isäntä tai hoitaja, joka jättää tarpeen mukaista hoitoa vaille henkilön, joka anniskelupaikassa havaitaan niin juopuneeksi, että tämä tarvitsee huolenpitoa rangaistaan sakolla ja hän voi lisäksi menettää anniskeluoikeutensa. Pykälässä ilmeisesti on ajateltu lähinnä päihtyneen omaa turvallisuutta eikä sivullisen suojaa. Lainkohdassa on kuitenkin käytetty niin laajaa sanontaa, että myös sivullisen turvallisuuden varmistaminen voi aivan hyvin kuulua sen piiriin. Tiedossani ei kuitenkaan ole yhtään tapausta, missä olisi ravintoloitsijalta vaadittu korvausta huoltajanvastuun nojalla. Sen sijaan oikeuskäytännössä on joissakin tapauksissa tuomittu rangaistukseen henkilöitä, jotka ovat jättäneet päihtyneen toverinsa oman onnensa nojaan.³⁴

Periaatteessa pitäisin mahdollisena huoltajanvastuun syntymistä tällaisissa tapauksissa. Huoltajana tulisi kysymykseen anniskeluravintolan vastuunalainen hoitaja. Alkoholilain mukaan jokaisessa anniskelupaikassa tulee tällainen olla.³⁵ Käytännössä kuitenkin asiakkaiden kanssa joutuu tekemisiin ennen kaikkea tarjoiluhenkilökunta ja vahti-

³³ Ks. *Soergel—Siebert* III² s. 936.

³⁴ Ks. KKO 1938 II 664.

³⁵ Vastaavan hoitajan ja tämän sijaisen hyväksyy lääninhallitus. Alkoholilaki (26. 7. 1968/459) 44 §.

mestarit. Vastaavan hoitajan asiana varsinaisesti on valvoa alkoholin anniskelusta annettujen määräysten noudattamista. Huoltajana hän ilmeisesti olisi enemmän ylemmän asteen huoltajan asemassa.

Toinen päihtyneiden kanssa tekemisiin joutuva ryhmä on poliisiviranomaiset. Aikaisemmin jo ohimennen mainitsin, että poliisiviranomaisten velvollisuudet yllä pitää järjestystä ja ehkäistä rikoksia eivät ole yleensä sellaisia, joiden laiminlyömisestä voisi syntyä korvausvelvollisuus. Asia on huomattavasti toisenlainen nyt tarkasteltavana olevassa tapauksessa. Tarkoitan tapausta, jossa poliisiviranomainen on ottanut talteen päihtyneen. Pitäisin jokseenkin varmana, että poliisiviranomaiset ovat huoltajanasemassa pidätettynä olevaan päihtyneeseen henkilöön nähden. Mutta kuinka on laita, jos vartiovuorossa oleva konstaapeli havaitsee kadulla tunnottomassa humalassa olevan henkilön eikä ryhdy mihinkään toimenpiteisiin tai vie hänet jollekin sivukadulle ja jättää siellä oman onnensa nojaan. Olisin valmis katsomaan poliisikonstaapelin olevan tässäkin tapauksessa huoltajan asemassa. Rikosoikeudellisesti poliisikonstaapeli syyllistyy nähdäkseni molemmissa tapauksissa heitteillejättöön. Tuntuu varsin luontevalta, että hän olisi velvollinen korvaamaan tällaisen henkilön sivulliselle tekemän vahingon. Huomattakoon kuitenkin, että kysymyksessä täytyy olla tosiaan tunnotonta humalaa lähenevässä tilassa olevan päihtyneen. Näin ei ole laita, jos asioihin puuttuminen on aiheutunut pelkästään asianomaisen kovaaänisestä käyttäytymisestä.³⁶

Kysymys päihtyneen henkilön huoltajasta on kokonaisuudessaan hankala ja arkaluontoinen ongelma. Tähän mennessä käytännössä näyttää esiintyneen vain sellaisia tapauksia, joissa henkilöä on vaadittu vastuuseen päihtyneen oman turvallisuuden varmistamisen laiminlyömisestä. Oikeuskäytännössä lienee vakiintunut kanta, jonka mukaan esim. yhteisesti väkijuomia nauttineen seurueen jäsenet ovat velvollisia huolehtimaan avuttomasta toveristaan. Mutta päihtyneen toverinsa sivulliselle aiheuttamista vahingoista muut voivat joutua vastuuseen vain aivan poikkeuksellisissa olosuhteissa.

³⁶ Päihtymyksen oikeudellisesta arvostelusta ks. ed. s. 87.

9 § HUOLTAJANTUOTTAMUKSESTA

1. Yleistä

Käytännölliseltä kannalta tärkeimmäksi ongelmaksi tuottamusvastuussa yleensä ja myös huoltajanvastuussa muodostuu sen seikan selvittäminen onko vahingonaiheuttaja menetellyt tuottamuksellisesti vaiko ei. Ongelmallinen kysymys on ennen muuta siksi, että huoltajanvelvollisuuksista ei ole kirjoitettuja normeja, niin kuin jo edellä on todettu. Näinhän on laita usein muuallakin tuottamusvastuussa, etenkin kodin piirissä ja vapaa-aikoina sattuneissa vahingoissa.

Oikeustieteessä on nähty paljon vaivaa kehitettäessä keinoja tuottamusongelman ratkaisemiseksi. Laintulkintaopillisesti olemme tekemisissä osittain oikeusaukon kanssa. Ratkaisuväliltä jää monasti suurelta osalta tuomioistuimille.¹ Perinteellisesti on totuttu sanomaan, että tuottamuksellisesti menettelee se, joka käyttäytyy toisin kuin bonus pater familias olisi hänen asemassaan menetellyt. Nyttemmin asia ilmaistaan hieman eri tavalla. Huolellisen perheen isän asemasta puhutaan asianomaisen alan tuntevasta huolellisesta henkilöstä.² Keskiwertokansalaisen, jota bonus pater familias edustaa, tiedot ja taidot eivät aina riitä nykyajan teknillistyneessä yhteiskunnassa. Monissa tilanteissa vaaditaan erityistietoja. Tätä muuttuneella sanonnalla pyritään ilmaisemaan.

Mistä sitten tiedämme, kuinka asiantunteva ja huolellinen henkilö olisi vahinkotilanteessa käyttäytynyt? Kirjoitetussa oikeudessa on suuri määrä normeja, joilla on nimenomaan tahdottu määrätä, kuinka eri-

¹ *Hoppu*, Tavaravastuusta s. 81 painottaa erityisesti tuomioistuimen harkintavallan laajuutta. Ks. myös *Routamo* s. 180.

² Ks. esim. *Alanen* 1932 DL 408 viite 7, *Ek* s. 128, *Ekström* s. 861, *Hakulinen* I s. 295, *Hoppu*, Tavaravastuusta s. 80, *Kivimäki*, Asianajajan vastuu s. 77.

laisissa tilanteissa on vahinkojen estämiseksi meneteltävä.³ Jos tapaukseen soveltuva lainkohta löytyy, muuttuu ongelma ko. normin tulkinta-ongelmaksi. Tavanomaisoikeudellisten normien syntyminen on samoin mahdollista. Mutta kuinka on asianlaita silloin, kun sen enempää kirjoitettua kuin tapaoikeudellista normia ei ole käytettävissä. Seuraava vaihe on oikeuskäytäntöön turvautuminen. Perinteellisen oikeuslähdeopillisen käsityksen mukaan ennakkotapaukset eivät meillä ole tosin sitovia oikeuslähteitä. Kukaan ei kuitenkaan kiistäne niiden tosiasiallista merkitystä kokonaan.⁴ Usein ei ole ennakkotapauksiakaan käytettävissä. Tässä tilanteessa monet tutkijat ovat selittäneet ratkaisevaksi yleisen yhteiskuntamoraalin.⁵

Nyt olemmekin jo tulleet vielä uuden ongelman eteen. Kuinka voidaan tietää, mitä yleinen yhteiskuntamoraali kussakin tapauksessa vaatii? Kysymys on ilmeisesti siinä määrin mutkikas ja arvoväritteinen, että sen pohdinnasta on tässä yhteydessä syytä luopua. Luultavasti mitään tähänkään tilanteeseen sopivaa yleistä yhteiskuntamoraalia ei ole löydettävissä.

Tuottamusongelman ratkaisumenetelmistä käyty keskustelu on ainakin Pohjoismaissa johtanut siihen, että useimmat tutkijat katsovat yleisen ratkaisumallin etsimisen hyödyttömäksi.⁶ Jollei kirjoitetusta taikka tavanomaisesta oikeudesta ole löydettävissä asiaan ratkaisua, tuomari joutuu tekemään päätöksensä in casu-harkinnan varassa. Tällöin hänen tulee selvittää itselleen millaisia vaaratilanteita vahingonaiheuttaja on käyttäytymisellään saanut aikaan tai laiminlyönyt torjua ja toisaalta millaisia mahdollisuuksia vahingonaiheuttajalla on ollut käyttäytyä, sillä tavoin, että vahinko olisi jäänyt syntymättä.

³ Tunnetuin tällainen säädös lienee tieliikenneasetus.

⁴ Oikeuskäytännön merkitystä meillä on luonnehdittu sanomalla, että se ei ole ehdottomasti velvoittava oikeuslähde, mutta että sillä on velvoittamattomana »hakulähteenä» huomattava tosiasiallinen vaikutus. Ks. *Alanen*, Yleinen oikeustiede s. 88. Sama s. 90 ss. selvittelee tarkemmin käytännön asemaa Suomen oikeudessa.

⁵ Ks. esim. *Hoppu*, Tavaravastuusta s. 80, *Agell* s. 72, *Karlgren*, Skadeståndsrätt s. 81.

⁶ Ks. *Hoppu*, Tavaravastuusta s. 81, *Routamo*, s. 180, *Agell* s. 73, *Gomard* s. 187, *Hellner* 1953 SvJT 616, *Jørgensen* s. 67. *Rodhe* § 29, *Ussing*, Erstatningsret s. 28.

Johdanto-osassa jo mainittiin, että pelkkä havaittavissa oleva virheelinen käyttäytyminen ei vielä aina riitä korvausvelvollisuuden perusteeksi. Virheellisuuden täytyy olla huomionarvoinen, jollakin tavalla merkittävä. Tätä seikkaa harkitessaan tuomari joutuu ajatuksissaan luomaan kuvan siitä, millä tavoin vahingonaiheuttajan olisi ollut käyttäytynyt, jotta hänen käyttäytymisensä olisi ollut täysin moitteetonta, täysin virheetöntä. Tällaista käyttäytymistä kutsuttiin varsinkin aikaisemmin yleensä oikeudenmukaiseksi. Sen vastakohtana oli oikeudenvastainen käyttäytyminen. Korvausvelvollisuus saattoi syntyä, mikäli oikeudenvastainen käyttäytyminen oli syyksiluettavaa, tuottamuksellista. Pohjoismaissa kysymys oikeudenmukaisen ja oikeudenvastaisen käyttäytymisen välisen rajan määrittämisestä on ollut vilkkaan keskustelun alaisena ns. *pohjoismaisen oikeudenvastaisuusopin* ansiosta. Pohjoismaisen oikeudenvastaisuusopin mukaan oli otettava yhtäältä huomioon yhteiskunnan jäsenen toimintavapauden vaatimus ja toisaalta hänen käyttäytymisellään aikaansaama vahingonvaara ja harkittava kumpaa oli pidettävä tärkeämpänä pyrkimystä torjua vaaratilan syntyminen vaiko kansalaisen toimintavapauden suojelemista. Jos jälkimmäistä oli pidettävä tärkeämpänä, silloin käyttäytyminen oli oikeudenmukaista muulloin ei.⁷

Pohjoismaiseen oikeudenvastaisuusoppiin sisältyi ilmeisestikin monia virheellisyyksiä ja sitä onkin arvosteltu ankarasti.⁸ Kuitenkaan sen esittämältä ajattelukaaviolta ei voitane kokonaan kiistää arvoa. Ratkaisua tehdessään tuomari joutuu joka tapauksessa punnitsemaan myötä- ja vastaargumentteja.

Tässä pykälässä tarkoituksena on selvittää niitä näkökohtia, joita on otettava huomioon harkittaessa kysymystä onko huoltaja käyttäytynyt tuottamuksellisesti vaiko ei. Tällainen tarkastelu ei mitenkään voi olla tyhjentävä. Jäljempänä mainitut seikat onkin tarkoitettu esimerkeiksi erilaisista asiaan vaikuttavista näkökohdista.

⁷ Pohjoismaisesta oikeudenvastaisuusopista tarkemmin esim. *Ussing*, Erstatningsret s. 18—23 ja *Retstridighet* passim sekä *A Vinding Kruse* I s. 35—52.

⁸ Pohjoismaisen oikeudenvastaisuusopin kritiikistä ks. esim. *Ek* s. 86, *Ussing*, *Retstridighet* s. 38—42 ja *A Vinding Kruse* I s. 42 sekä s. 36 viite 2 jossa on esitetty laaja kirjallisuusluettelo.

2. Huoltajan tehtävistä

Huoltajan tehtävänä huoltajanvastuun kannalta sanottiin edellä olevan huollettavan kasvatuksesta ja valvonnasta huolehtimisen. Samassa yhteydessä huomautettiin myös sivullisen suojaamisnäkökohdan usein olevan toisarvoisessa asemassa huoltajan oikeuksia ja velvollisuuksia määrittäessä huomioonotettaviin muihin seikkoihin verrattuna.⁹ Huoltaja saattaa olla velvollinen ryhtymään toimiin, joilla ei ole mitään tekemistä sivullisen suojan kanssa. Toisaalta samaa toimenpidettä voidaan perustella yhtä paljon sivullisen kuin huollettavan omankin suojan tarpeella. Tämä ehkä on jopa sääntönä. Jos on pelättävissä, että huollettava vaarantaa jossakin tilanteessa ulkopuolisten turvallisuuden, on samalla yleensä pelättävissä, että huollettava ei kykene huolehtimaan omastakaan turvallisuudestaan.

Huoltajan velvollisuuksiin voi siten kuulua hyvin monenlaisia toimenpiteitä. Käytännössä jo huoltajan tehtävät vahingonkorvausoikeudellisessa mielessä ilmenevät monenlaisessa muodossa. Tilapäisluontoisissa huoltosuhteissa ei voida puhua lainkaan huoltajan velvollisuuksista huollettavan kasvattajana. Kasvatustuottamuksen asema muodostaakin oman ongelmansa. Onko mahdollista perustaa korvausvastuu kokonaan kasvatuksessa ilmenneisiin laiminlyönteihin? Tätä kysymystä tarkastelen laajahkosti hiukan myöhemmin. Nyt on tarkoituksenani kuvailla lyhyesti niitä toimia, joita kasvatus ja valvonta huoltajalta edellyttävät.

Kasvatus on valvontaan verrattuna pitempijännitteistä toimintaa. Kasvatuksella pyritään Vahingonkorvauskomitean mietintöä lainatakseni lasta opettamaan pitämään arvossa kanssaihmissään ja heidän omaisuuttaan.¹⁰ Kasvatus tähtää tulevaisuuteen.¹¹ Sen tehtävänä on opettaa lapsi kykeneväksi omin avuin selviytymään kunnialla myöhemmässä elämässään.

Valvonnassa asioita tarkastellaan tietyn ajallisesti ja usein paikallisesti suhteellisen rajoitetun tilanteen kannalta. Huoltajan asiana on ensinnäkin antaa ohjeita huollettavalle. Ohjeiden anto on jo hyvin lähellä

⁹ Ks. Vahingonkorvauskomitea s. 69 ja Skadestånd I s. 29. Vrt. *Pienitz* s. 38.

¹⁰ Vahingonkorvauskomitea s. 69.

¹¹ *Pienitz* s. 39.

kasvatusta ja saattaapa joskus olla jopa tyypillistä kasvatusta, mutta nyt tarkoitetaan tietyn vaaratilanteen eliminoimiseksi tarkoitettuja ohjeita.¹²

Lisäksi huoltajan on tarkistettava, kuinka huollettava noudattaa saamiaan ohjeita. Aina ohjeiden anto ja siihen liittyvä ohjeiden noudattamisen valvonta ei ole vielä riittävää. Toisinaan huoltajan on poistettava itse vaaramahdollisuus tai estettävä sen syntyminen. Hänen on esimerkiksi säilytettävä vaarallisia esineitä huollettavan ulottumattomissa, lukon takana tai hänen on otettava huollettavalta vaarallinen esine pois.¹³ Huoltajan on myös yleensäkin seurattava huollettavan käyttäytymistä, vaikka ei olisikaan kysymys nimenomaisten ohjeiden noudattamisen valvonnasta. Samaten huoltajan tulee ilmoittaa huollettavalle mahdollisista tietoonsa tulleista vaaratilanteista.

Aina ei huoltajan tarvitse huolehtia henkilökohtaisesti huollettavan valvontaan kuuluvien tehtävien suorituksesta. Hän voi yleensä käyttää apulaisia. Joskus hän on suorastaan velvollinen niin menettelemään. Näin on laita silloin kun huoltaja itse on esimerkiksi matkoillaolon vuoksi estynyt valvomasta huollettavaa. Tällaisessa tapauksessa huoltajan velvollisuutena on valvoa apulaistaan. Hän itse on edelleen huoltajanasemassa. Hänen velvollisuutensa käytännössä edellyttävät vain toisenlaisiin toimiin ryhtymistä kuin, jos hän henkilökohtaisesti huolehtisi valvontatoimista.¹⁴

Samasta huollettavasta ovat monesti velvollisia huolehtimaan useat huoltajat. Molemmat vanhemmat ovat periaatteessa tasavertaisia myös huoltajina. He ovat molemmat niin sanoakseni ensiasteen huoltajia. Aikaisemmin kuvasin jo esim. holhousviranomaisten asemaa sanomalla heitä toisen asteen huoltajiksi. Periaatteessa voidaan erottaa eriasteisia huoltajia vaikka kuinka paljon. Käytännössä nämä ovat suurin piirtein merkityksettömiä. Ainakaan sellaisia ei ole esiintynyt oikeuskäytännössä. Näin ollen ei ole syytä eikä mahdollistakaan ryhtyä tutkimaan esimerkiksi kysymystä, mitä tällaisten huoltajien velvollisuuksiin kuuluisi.

Joka tapauksessa huoltaja on velvollinen menettelemään huolellisesti apulaistaan valitessaan. Apulaisen on oltava luotettava ja ennen kaik-

¹² Ks. Pienitz s. 41.

¹³ Ks. oikeustapausosastossa selostettuja ratkaisuja n:o 23, 24, 29, 30, 35 ja 37.

¹⁴ Ks. oikeustapausosasto ratkaisu n:o 35.

kea hänellä tulee olla tosiasiasa mahdollisuus valvoa huollettavaa asianmukaisesti.¹⁵

Viimeksi puheena olleita tilanteita voidaan kuvata myös sanomalla huoltajan tehtävän niissä olevan huolehtia valvonnan yleisjärjestelyistä. Yleisjärjestelyillä varaudutaan tulevien vaaratilanteiden varalle. Niillä tähdätään tulevaisuuteen aivan kuin kasvatuksella, mutta vahinko pyritään estämään toisella tavalla. Kasvatuksella pyritään huollettavaa kehittämään sellaiseksi, että hän itse pystyy omin avuin tulemaan kunnialla toimeen. Valvonnan yleisjärjestelyillä huoltaja taas pyrkii vaikuttamaan huollettavan ympäristöön. Huoltaja varmistaa toimenpiteillään ympäristön turvallisuuden. Ympäristö tehdään sellaiseksi, että huollettavalla ei ole tilaisuutta aiheuttaa vahinkoa.

3. Erilaisten huoltajien asema

A. *Valmistavasti.* Eräs tuottamuvastuun tutkimuksessa esillä oleva keskustelunaihe on kysymys missä määrin vahingonaiheuttajan yksilölliset ominaisuudet vaikuttavat asiaan. Roomalaisessa oikeudessa puhuttiin käsitteistä *diligentia quam suis rebus* ja *omnis diligentia*. Edellinen tarkoitti sitä huolellisuutta, jota henkilö osoitti omia asioitaan hoitaessaan, jälkimmäinen taas tarkoitti hyvän ja huolellisen kansalaisen asioitaan hoitaessaan käyttämää huolellisuutta.¹⁶

Rikkomusvastuussa vakiintuneen käsityksen mukaan vahingonaiheuttajalta vaaditaan *omnis diligentia*. Tämän asian ilmaisin edellä sanomalla, että jokaisen tulee vahinkotilanteessa käyttäytyä niin kuin asiantunteva ja huolellinen henkilö vastaavassa tilanteessa menettelisi.

Holhoojan osalta asia säädetään nimenomaisesti HolhL:n 36 §:ssä. Siinä sanotaan, että holhooja hoitakoon holhottinsa omaisuutta niin kuin huolellinen mies pesäänsä, taikka korvatkoon vahingon. Lainvalmistelukunnan perusteluista ilmenee tarkoituksena olleen vallinneen epätietoisuuden poistaminen. Silloin voimassa olleessa PK 22:1:ssä nimittäin säädettiin, että holhooja hoitakoon lasten omaisuutta niinkuin omaansa.

¹⁵ Edellisessä viitteessä mainitussa tapauksessa, jossa vanhemmat velvoitettiin korvaamaan vahinko, perusteena oli mm. se, että apulaisella ei ollut tosiasiasa mahdollisuutta valvoa huollettavaa riittävän tehokkaasti, koska apulainen oli päivällä työssä.

¹⁶ Ks. esim. Kaser II s. 257.

Säännöksen tulkinnasta oli lainvalmistelukunnan perustelujen mukaan syntynyt epäselvyyttä. Joskus oli väitetty, että holhoojan tarvitsi osoittaa vain sitä huolellisuutta, millä hän hoiti omia asioitaan. Tällaisen tulkinnan mahdollisuuden lainvalmistelukunta tahtoi poistaa mahdollisimman selväsanaisesti.¹⁷

Vahingonaiheuttajan subjektiivisten seikkojen vaikutuksesta siinä mielessä, että vahingonaiheuttajalta vaadittaisiin vain sitä huolellisuutta, mitä hän omia asioitaan hoitaessaan osoittaa, ei ole siten enää tarpeen keskustella. Puhuttaessa vahingonaiheuttajan yksilöllisten ominaisuuksien huomioonottamisesta tarkoitetaan aivan toista asiaa. Kysymys on vahingonaiheuttajan kokemattomuuden, hänen fyysisten vammojensa kuten kuurouden ja muiden sellaisten seikkojen huomioonottamisesta.¹⁸

On ajateltavissa, että erityisesti yksityiselämän alueella vahingonaiheuttajan yksilöllisiin ominaisuuksiin kiinnitetään merkittävästikin huomiota. Toisaalta ei liene mitenkään välttämätöntä rajoittaa tällaisten näkökohtien huomioonottamista yksityiselämän piiriin. Niin ikään lienee mahdollista ottaa vahingonaiheuttajan erityinen kokemus ja erityiset tiedot ja taidot huomioon silläkin tavoin, että niiden nojalla häneltä vaaditaan enemmän kuin muilta.¹⁹

Kysymys vahingon aiheuttajan yksilöllisten ominaisuuksien merkityksestä tuottamusongelman ratkaisussa on eräs osa siinä kehityksessä, jonka tuloksena nyt puhumme asianomaisen alan tuntevasta ja huolellisesta henkilöstä emmekä keskivertokansalaisesta, hyvästä ja huolellisesta perheenpäästä. Mittapuun muuttumista on yleensä pidetty samalla sen muuttumisena entistä ankarammaksi vahingonaiheuttajalle. Oikeampaa on mielestäni sanoa, että tuottamusarvostelu on tullut aikaisempaa monimuotoisemmaksi. Arvostelussa otetaan huomioon useampia seikkoja kuin ennen.

B. Erilaisten huoltajien asema. Edellisessä pykälässä selviteltiin niitä henkilösuhteita, joiden johdosta joku voi joutua vastuuseen toisen sivulliselle aiheuttamasta vahingosta. Esitetty luettelo on pitkä ja monessa mielessä epäyhtenäinen. Herää kysymys, missä määrin on ehkä löydettävissä eroja ja yhtäläisyyksiä eri huoltajaryhmien tuottamuksen

¹⁷ Ks. Lvk 1896:1 s. 49.

¹⁸ Ks. esim. *Bengtsson*, Skadestånd s. 22 ja *A. Vinding Kruse* I s. 76, 183.

¹⁹ Ks. ja vrt. esim. *Bengtsson*, Skadestånd s. 23, *Grönfors*, Trafikskadeansvar s. 44, *Rodhe* s. 320, *Ussing*, Erstatningsret s. 72 ja *A. Vinding Kruse* I s. 79.

arvostelussa. Osittain olen jo vastannutkin kysymykseen samassa yhteydessä. Eräiden huoltajien kohdalla luonnehdin muutamalla sanalla näiden velvollisuuksia. Tällöin ilmeni jo selviä eroja.

Ne harvat tutkijat, jotka ovat kiinnittäneet asiaan huomiota, katsovat olevan syytä tai ainakin mahdollista arvostella toisten huoltajien käyttäytymistä ankarammin ja toisten lievemmin. Pohjoismaiset tutkijat näyttävät olevan myös siitä yhtä mieltä, että nimenomaan vanhempien käyttäytymistä on arvosteltava ankarammin kuin muiden huoltajien.²⁰ Tämä on ensi näkemältä hieman yllättävää. Tuottamuvastuun teoriassa tavallisesti esitetään, että yksityiselämän piirissä vahingonaiheuttajan tuottamusta arvostellaan lievästi ja muualla ankarammin, niin kuin edellä mainitsinkin. Sen mukaan vanhempien virheisiin tulisi suhtautua lempeästi ja esimerkiksi opettajan laiminlyönteihin huoltajana ankarasti.

Kuitenkin vallitsevaa käsitystä on pidettävä hyvin perusteltuna. Suomen oikeuskäytännöstä on löydettävissä useita tapauksia, joissa vanhempien velvollisuuksia huoltajina on arvosteltu erittäin ankarasti.²¹ Muiden huoltajien osalta suhtautuminen on ollut suopeampaa.²² Tällaisilta huoltajilta on tosin verraten harvoin vaadittu korvauksia. Tapausten harvalukuisuus voisi olla ilmausta siitä, että myös yleinen oikeustajunta suhtautuu muiden huoltajien virheisiin lievemmin kuin vanhempien tuottamukseen.

Miksi näin on? Pääasiallinen selitys lienee asianomaisten välisen suhteen kiinteydessä, läheisyydessä ja jatkuvuudessa. Vanhempi ja lapsi samaistuvat jossain määrin toisiinsa. Vanhemman velvollisuus huolehtia lapsestaan tuntuu hyvin luonnolliselta. Sen sijaan muu huoltaja joutuu pitämään huolta 'vieraista' lapsista. Hän toimii aivan kuin varsinaisen huoltajan puolesta. Lisäksi voidaan *Bengtssoniin* yhtyen sanoa vanhemmilla olevan paremmat mahdollisuudet valvoa huollettavaa kuin muilla huoltajilla. Vanhemmat tuntevat huollettavan paremmin ja voivat seurata hänen puuhiaan jatkuvasti.²³

Valvontamahdollisuuksien kannalta vanhempiin verrattavassa asemassa ovat sellaiset muut huoltajat, jotka pysyvästi toimivat lapsen

²⁰ Ks. *Bengtsson*, Skadestånd s. 27.

²¹ Ks. oikeustapausosastosta esim. ratkaisuja n:o 9, 24, 29, 65 ja 66.

²² Ks. oikeustapausosastosta esim. ratkaisuja n:o 47 ja 50—53. Vrt. kuitenkin ratkaisua n:o 54.

²³ *Bengtsson*, Skadestånd s. 27.

perheoikeudellisina huoltajina. Lapsi on esimerkiksi saattanut jäädä orvoksi. Hän voi olla lähiomaisen kuten isovanhempien hoidossa. Vaikka oikeuskäytännön pohjalta ei ole juuri mitään lausuttavissa tämän kysymyksen suhteen, tuntuisi siltä, että käytännössä tällaisenkin huoltajan toimintaa arvosteltaisiin lievemmin kuin lapsen omien vanhempien käyttäytymistä. Ei edes isovanhemman ja lapsenlapsen suhde ole yhtä läheinen kuin vanhemman ja lapsen suhde. Valvontavelvollisuus ja siihen liittyvä korvausvastuu ei ole samalla tavoin »elämän säännön» mukainen. Tämä pätee ehkä ottovanhemmistakin.

Vanhemmat muodostavat siten tuottamusarvostelun kannalta oman ryhmänsä, johon sovelletaan ankaraa mittapuuta. Mutta heihin verrattavassa asemassa ovat muutkin sellaiset huoltajat, jotka pitävät huollettavasta lapsesta huolta myös perheoikeudellisessa mielessä, paitsi että yhtä läheinen sukulaisuussuhde puuttuu. Kaikilta heiltä voidaan ilmeisesti vaatia verraten pitkälle meneviä toimenpiteitä.

Oleellisesti toisessa asemassa ovat sellaiset huoltajat, jotka vain jossakin suhteessa tai erikoisessa tilanteessa valvovat huollettavaa ilman, että he muuten vastaisivat hänen hoidostaan. Vanhemmathan ovat voineet jättää lapsensa naapurin hoiviin käydäkseen itse elokuvissa. Tällaisten huoltajien tehtävät ovat verraten rajoitetut. Heidän ei esimerkiksi voida sanoa lainkaan olevan velvollisia kasvattamaan huollettavaa. Mutta heidänkin käyttäytymistään harvojenkin valvontatoimien suorittajina voidaan arvostella ankarammin tai lievemmin. Tätä arvostelua suoritettaessa saattaa olla syytä kiinnittää huomiota siihen seikkaan onko huoltaja toiminut yksityishenkilönä vaiko ansiotoiminnan yhteydessä. Monet huoltajat kuten opettajat ja erilaisten hoitolaitosten henkilökuntaan kuuluvat toimivat viran puolesta huoltajina. Heiltä voidaan vaatia enemmän. Pohjoismaiden ulkopuolella näyttävät opettajan velvollisuudet huoltajina ulottuvan huomattavan pitkälle, millä voi olla yhteyttä koko koulujärjestelmän perusteisiin.²⁴

Eräissä tapauksissa huoltajan tehtävät liittyvät kunnallisiin tai muihin luottamustoimiin. Tällaiseen huoltajaan on syytä soveltaa suhteellisen lievää arvosteluasteikkoa, sikäli kuin yleensä kysymys huoltajan vastuusta tulee ajankohtaiseksi. Tämä näkökohta on syytä ottaa huomioon myös määrätyn holhoojan huoltajan velvollisuuksia arvosteltaessa.²⁵

²⁴ Ks. esim. *Reuter*, *Höhere Schule* 1955 n:o 2 s. 39—47, n:o 3 s. 41—49 ja n:o 4 s. 45—49.

²⁵ Lvk 1896:1 s. 51.

C. Erityisesti vanhempien keskinäisestä asemasta ja vastuusta huoltajina.

Tavallisesti molemmat vanhemmat ovat lastensa huoltajia. Periaatteessa he ovat samanlaisessa asemassa. Käytännössä vanhemmat eivät voi kuitenkaan valvoa ja kasvattaa lapsiaan yhtälailla. Toinen vanhemmista, yleensä isä, käy ehkä joka päivä töissä toisen ehkä ollessa jatkuvasti kotona. Kysymys vanhempien huoltajanvelvollisuuksien keskinäisestä jaosta ja heidän vastuunsa laajuudesta on vain harvoin tullut käytännössä esiin. Selostan seuraavaksi yhden ratkaisun, jossa asiaan on kiinnitetty huomiota.

KKO t. n:o 601/1968 (25)

B (13 v., poika) oli ampunut rastaita kaupunkialueella ilmakiväärillä. Harhaluoti oli osunut erään kadulla kävelleen pojan silmään.

Tampereen RO (2 jäsentä): Vanhemmat olivat sallineet B:n ammuskella asuntonsa pihalla valvomatta, ettei siitä aiheutuisi vaaraa muille ihmisille. Tämän vuoksi RO tuomitsi heidät yhteisvastuullisesti korvaamaan vahingon.

(1 jäsen): Koska isä oli antanut luvan ostaa ko. ilmakiväärin ja valvonta sen vuoksi kuului hänelle, niin kanne oli hyväksyttävä isän osalta, mutta hylättävä äidin osalta.

Turun HO: Ei muutosta.

KKO: Ei muutosta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Tapahtuman aikana molemmat vanhemmat olivat olleet kotona. He selittivät olleensa päivälevolla eivätkä olleet huomanneet B:n ottavan ilmakiväärin mukaansa. Vanhemmat sanoivat kieltäneensä ankarasti B:tä ampumasta yksin, mutta kun ilmakivääriä ei ollut säilytetty lukon takana, niin B:llä oli ollut mahdollisuus saada se käyttöönsä. Ilmakivääri oli ollut B:n vuotta vanhemman veljen, joka oli saanut isältään luvan ostaa se omilla säästöillään.

Kuten havaitaan vähemmistönä olleen RO:n jäsenen mielestä ilmakiväärin käytön valvonta olisi kuulunut kokonaan isälle. Kysymyksessä ei ollut valvonnan järjestäminen toisen puolison ollessa muualla. Molemmat vanhemmat olivat tapahtuman aikana olleet kiistatta kotona. Vähemmistöjäsen on perustanut kantansa siihen, että isä oli yksin antanut luvan hankkia ilmakiväärin. Isä oli siten valvontavelvollinen paitsi huoltajana myös vaaratilanaiheuttajana.

Omasta puolestani olisin taipuvainen pitämään tarkasteltavana olevaa näkökohtaa varsin merkittävänä jopa niin, että pitäisin perusteltuna kannteen hylkäämistä äidin osalta. Tätä vastaan saatetaan viitata HolhL:n 37 §:ään. Tämän pykälän 2 momentin mukaan holhoustoimen ollessa jakamattomana on holhoojien hoidettava sitä yhteisesti. Saman pykälän 4 momentissa säädetään lisäksi, että holhoojat, joiden holhoustoimi on jakamaton, vastaavat holhottavalle kukin omasta ja toisensa puolesta, siis yhteisvastuullisesti. Mutta momentti jatkuu; *älkөөn kuitenkaan toinen olko velvollinen kärsimään sellaisesta toisen huolimattomuudesta, jonka estäminen ei ollut hänen vallassaan ja velvollisuutenaan.*

Muodollisesti selostettu lainkohta ei sovellu tarkasteltavaan ongelmaan, koska se sääntelee holhoojan vastuuta holhottavalle eikä sivulliselle, mistä nyt on kysymys. Kun vastuusta sivulliselle ei ole muualakaan säädetty mitään, ei pykälää kuitenkaan voine pitää merkityksettömänä tältäköön kannalta.

Lainvalmistelukunnan laatimissa perusteluissa on kiinnitetty huomiota säännöksen sisältöön. Niissä selitetään, että ennen holhouslakia voimassa olleen oikeuden mukaan useampien holhoojien vastuu oli pääluvun mukainen silloinkin kun he olivat aiheuttaneet vahingon yhdessä. Kun jo tuolloinkin vahingon aiheuttajat muutoin vastasivat yhteisesti aiheuttamastaan vahingosta solidaarisesti, lainvalmistelukunta katsoi pääluvun mukaisen vastuun olevan holhottavan kannalta epäoikeudenmukaista. Epäkohdan korjaamiseksi lainvalmistelukunta esitti lakiin otettavaksi asiasisällöltään nykyistä holhouslain 37⁴ §:ää vastaavaa säännöstä.²⁵

Samalla lainvalmistelukunta painotti kuitenkin erityisesti, että yhteisvastuu tulisi kysymykseen vain silloin kun holhoojat ovat aiheuttaneet vahingon yhteisellä tuottamuksellaan. Jos joku holhoojista oli vahingon tuottanut yksin, eivät muut olleet siitä vastuussa. Mutta holhoojan tuottamus voi kyllä ilmetä kanssaholhoojan puutteellisena valvontana.²⁶

Eräässä verraten tuoreessa oikeustapauksessa holhooja on HolhL 36 §:n ja 37⁴ §:n nojalla velvoitettu korvaamaan holhoojakumppaninsa epärehellisydestä holhottavalle aiheutunut vahinko. Ratkaisu on tarkasteltavan ongelman kannalta siinä määrin kiintoisa, että selostan sen seuraavaksi lyhyesti.

²⁶ Lvk 1896:1 s. 52.

KKO 1965 II 42 (Selostettu myös D 1966 s. 17)

Iitin KO: Selvitetty, että maanviljelijä B oli määrätty yhdessä lapsen äidin C:n kanssa toimimaan A:n (poika) holhoojana siten, että holhoustoimi oli heidän keskinsä jakamatta. A:n oli eräs edesmennyt tilallinen tunnustanut omakseen. C oli käyttänyt A:n varoja avioliiton ulkopuolella syntyneen tyttärensä kouluttamiseen yhteensä 4 500 mk. C oli tuomittu rangaistukseen epärehellisyydestä ja velvoitettu korvaamaan vahinko. Sen vuoksi ja kun B ei ollut näyttänyt, ettei hänen vallassaan ja velvollisuutenaan ollut ollut estää C:n kerrottua menettelyä ja hän HolhL 37⁴ §:n mukaan siten oli vastuussa vahingosta, niin KO velvoitti B:n yhteisvastuullisesti C:n kanssa korvaamaan vahingosta sen osa, minkä C oli aiheuttanut B:n holhoojatoimen aikana.

Helsingin HO: KO:n soveltaman lainkohdan ja HolhL 36 §:n nojalla ei muutosta.

KKO: Ei muutoksenhakulupaa.

Ratkaisussa kiinnittää erityistä huomiota todistustaakan jakoon omaksettua kanta. Yleisen säännön mukaan kanta on näytettävä tuottamus toteen. Alioikeuden jutussa lopullisiksi jääneissä perusteluissa kuitenkin säilytetään selväsanaisesti todistustaakka holhoojalle. Sama asia ilmenee myös jo tiedonannon otsikosta.²⁷

Holhouslain 37⁴ §:n sanamuoto tukee tätä käsitystä. Siinä ensin selitetään, että holhoojat vastaavat vahingosta solidaarisesti. Momentin loppuosa on aivan kuin poikkeus yleissäännöstä, jota on sovellettava vain silloin kun sen edellytykset on näytetty toteen. Mutta lainvalmistelukunnan perustelujen valossa asia näyttää toiselta. Niissä nimittäin sanotaan: *Lainvalmistelukunta on sen tähden 37 §:n viimeisessä momentissa määrännyt, että useampain holhoojien on, jos hallintoa ei ole heidän keskinsä laillisesti jaettu, oltava siitä vastuussa yhteisesti ja toisensa puolesta, kuitenkin siten ettei toinen holhooja ole velkapää sovitamaan toisen huolimattomuutta taikka varomattomuutta muussa tapauksessa, kuin että edellinen olisi 36 §:ssä säädetyn yleisen vastuunalaisuusmittakaavan mukaan ollut velvollinen estämään.*²⁸

²⁷ Otsikko kuuluu: Holhooja velvoitettiin HolhL 36 §:n ja 37 §:n 4 mom:n nojalla korvaamaan holhoojakumppaninsa epärehellisyydestä holhotille aiheutunut vahinko, kun holhoustoimi oli jakamatta eikä holhooja ollut näyttänyt, että hänen vallassaan ja velvollisuutenaan ei ollut ollut estää holhoojakumppaninsa rikollista menettelyä.

²⁸ Lvk 1896:1 s. 52.

Lainvalmistelukunnassa on siten, kuten lainauksesta ilmenee, pyritty kirjoittamaan momentti yleisen tuottamusvastuusäännön mukaan.

Holhooja on korvausvelvollinen vain jos hän on ollut velvollinen estämään holhoojakumppaninsa virheellisen menettelyn. Valtiopäiväkäsitteilyn yhteydessä ei myöskään tullut ilmi mitään sellaista, josta voisi päätellä tarkoituksena olleen muuttaa normaalia todistustaakan jakoa.²⁹ Kirjallisuudessa kysymyksestä esitetyt lausunnot ovat hyvin niukkoja ja mitään sanomattomia.³⁰

Vaikka ratkaisun perusteet näyttävätkin jossain määrin epävarmoilta, pidän tapausta kiintoisana tarkasteltavan ongelman kannalta. Vanhempien keskinäiseen tehtävien jakoon sovellettuna sellainen todistustaakan jako vaikuttaa onnistuneelta. Sivullisen on melkein pä mahdotonta näyttää puolisoiden keskinäisiä suhteita. Luonnollisemmalta lähtökohdalta tuntuisi katsoa vanhempien olevan samalla tavoin velvollisia valvomaan lapsiensä käyttäytymistä. Jos jompi kumpi puolisoista väittää, että yhteisen työnjaon mukaan jonkin tietyn valvontatehtävän suorittaminen kuuluu toiselle puolisolle, niin osoittakoon väitteensä todeksi.

Tätäkin vastaan voidaan huomauttaa vanhemmille siten käyvän mahdolliseksi tehdä sivullisen oikeussuojaan vaikuttavia järjestelyjä. He voivat aivan kuin disponoida kolmannen oikeudesta. Vastaväite ei ole osuva. Ongelmana on määrätä, mihin toimenpiteisiin huoltajan pitää sivullisen etujen turvaamiseksi ryhtyä. Ratkaisu on tehtävä kaikkien asiassa ilmenneiden seikkojen perusteella. Jos jutussa on käynyt selville, että esimerkiksi isä on ostanut pojilleen ilmakiväärin ja huolehtinut jatkuvasti sen käytön valvonnasta ja perheen miesväki on vielä antanut ymmärtää, ettei naisilla ole heidän puuhiinsa asiaa, tuntuisi kohtuulliselta, että äidin ei todella tarvitsisikaan juuri isän kotona ollessa puuttua asioihin.

Tässä puollettua kantaa ei oikeuskäytännössä ole seurattu. Vanhemmat on melkein aina velvoitettu yhteisvastuullisesti korvaamaan vahinko, mikäli molemmat puoliset on haastettu vastaajiksi.³¹ Muualla Pohjois-

²⁹ Ks. esitys n:o 19 vuoden 1897 valtiopäivillä (Valtiopäivien asiakirjat II).

³⁰ Ks. *Gadolin* s. 110, *Grottenfelt* s. 79 ja *Rautiala*, *Holhousoikeus* s. 95. *Gadolinin* esitys on kyllä tulkittavissa käännetyn todistustaakan hyväksikin.

³¹ Ks. oikeustapaosastosta ratkaisuja n:o 17, 22, 23, 25, 26, 29, 30, 34, 35, 55, 60, 65, 66, 67 ja 68. Vrt. ratkaisuja 24 ja 44.

maissa sitä vastoin on vanhempien keskinäiseen tehtävien jakoon kiinnitetty enemmän huomiota.³²

Tarkastelu on tähän saakka rajoittunut sanoisinko puolisoiden asialliseen tehtävien jakoon. Tämän jakson johdantokappaleessa mainitsin toisenlaisesta, sanoisinko ajallisesta tehtävien jaosta. Toisin sanoen kuinka puolisoiden tehtävät jakaantuvat silloin kun toinen on poissa kotoa taikka lapsi ei muutoin ole hänen välittömässä valvonnassaan. Periaatteessa kysymyksen ratkaisun pitäisi olla yksinkertainen. Toisen poissaollessa valvontatoimet jäävät kotona olevan puolison huoleksi. Oikeuskäytännön tarkastelu osoittaa kuitenkin toista. Muutamissa tapauksissa isä on velvoitettu korvaamaan vahinko, vaikka hän on tapahtuman sattuessa ollut työssä ja äiti on ollut lasten kanssa kotona.

Erittäin monessa tapauksessa korvausta on vaadittu molemmilta vanhemmilta, vaikka isä on ollut tapahtuman sattuessa poissa kotoa, tavallisesti työssä.³³ Samaten korvausta on vaadittu silloin tällöin pelkästään isältä, vaikka lapset vahingon tapahtuessa ovat olleet äidin valvonnassa.³⁴ Alemmissa oikeusasteissa poissa olevaa puolisoa vastaan ajettu kanne on joskus hyväksytty, mutta ylimmässä asteessa kanteet on yleensä hylätty.³⁵

Ongelmaa selviteltäessä on huomattava, että valvontavirhe on voinut sattua jo aikaisemmin, vaikka sen seuraukset ovatkin ilmenneet vasta myöhemmin toisen puolison poissaollessa. Esimerkkinä tällaisesta on seuraava tapaus.

KKO 1938 II 590 (21)

B (11 v., poika) oli ampunut ilmakiväärillä A:ta (10 v., poika). Luoti oli osunut silmään, joka oli jouduttu poistamaan.

Helsingin RO: Koska C (isä) luovuttamalla ilmakiväärin B:n käytettäväksi ilman vastuunalaisen henkilön valvontaa ja jättämällä antamatta sen käytöstä tarpeenmukaisia ohjeita oli tuottanut vahingon, niin RO velvoitti C:n korvaamaan A:n vahingon.

Turun HO: Ei muutosta

KKO (äänin 3 : 2): Ei muutosta.

³² Ks. jäljempänä s. 257 viite 1.

³³ Ks. oikeustapaosastosta ratkaisuja n:o 1, 4, 7, 18, 32, 38, 44 ja 59.

³⁴ Ks. oikeustapaosastosta ratkaisuja n:o 3, 8 ja 11.

³⁵ Viitteissä 33 ja 34 mainituista tapauksista vaatimukset on hylätty kaikissa tuomioistuimissa ratkaisuihin n:o 1, 4, 7, 32, 38 alemmat oikeusasteet ovat hyväksyneet vaatimukset ratkaisuihin n:o 3, 8, 11, 44 ja 59. KKO:ssa vaatimus on hyväksytty vain ratkaisuihin n:o 8 ja 59.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Ilmakivääri oli ostettu pari päivää ennen tapausta. Sen säilytyksestä ja käsittelystä ei ollut annettu muita ohjeita kuin, että vanhemmat olivat kehoittaneet B:tä olemaan huolellinen ja varoittaneet ilmakiväärin käsittelyyn liittyvistä vaaroista. Äidin ollessa kotona oli B ottanut ilmakiväärin ja lähtenyt erään toverinsa kanssa kaupungille. Sitten he olivat tavanneet tuntemattomia poikia ja riitaantuneet näiden kanssa, jolloin B:n kadun toiselta puolelta ampuma luoti oli osunut A:n silmään.

Korvausvaatimus kohdistettiin yksinomaan isään, vaikka tämä oli ollut poissa pojan lähtiessä ulos. Ilmeisesti äitikin olisi velvoitettu korvaamaan, jos hänet olisi haastettu vastaajaksi. Kiintoisinta tässä yhteydessä kuitenkin on todeta, että raastuvanoikeuden lopullisiksi jääneissä perusteluissa todetaan nimenomaan tuottamuksen ilmenneen jo aikaisemmin. Ilmakivääri oli annettu B:n haltuun molempien vanhempien yhteisin toimin. Yleisluontoista varoittelevaa ilmakiväärin käsittelyn vaarallisuudesta ei pidetty riittävänä varoittoimenpiteenä. Myöskään se seikka, että äidin väliin tulo olisi voinut estää tapahtuneen, ei riittänyt poistamaan isän vastuuta. Tämä olikin täysin paikallaan. Isällä ei ollut mitään aihetta edellyttää äidin estävän pojan ilmakiväärin käyttöä. Ilmakivääri oli annettu hänelle. Luultavasti isäkään ei olisi puuttunut asiaan, vaikka olisi ollut kotona.

Jutussa kanne perustettiin ilmakiväärin käytön valvonnassa ilmenneeseen huoltajantuottamukseen. Isän virhe ilmeni juuri sellaisella alueella, jonka äsken mainitsin kuuluvan niihin, joissa isän ja äidin välisen mahdollisen työnjaon mukaan valvonta luonnollisimmin kuuluisikin isälle. Tämä seikka ehkä osittain selittää, miksi kanteita joskus kohdistetaan isään, silloinkin kun huollettava on ollut äidin valvonnassa isän ollessa työssä tai muutoin poissa kotoa.

Jos tuottamus jää todella vain kotona olleen puolison viaksi, ei toinen puoliso voi olla siitä vastuussa. Kun varsin monissa käytännön tapauksissa pyritään saamaan erityisesti isä korvausvelvolliseksi, joutuneet tämä merkittävältä osaltaan siitä, että isä on yleensä vastuu-kykyisempi kuin äiti. Näin ollen tosiasialliset mahdollisuudet saada korvaus perityksi ovat suuremmat, jos korvausvelvollisena on isä tai molemmat vanhemmat, kuin jos vain äiti todettaisiin velvolliseksi korvaamaan vahinko.

4. Huoltajan varallisuusaseman merkitys

Tuottamusvastuusta puhuttaessa ei juuri ole ollut tapana kiinnittää huomiota vahingonaiheuttajan taloudelliseen asemaan. Aivan viime aikoina tilanne on muuttunut. Muun muassa Pohjoismaisen vahingonkorvausoikeuden uudistustyössä kysymys on tullut esiin.³⁶ Välillisesti näkökohta on tullut esiin keskusteltaessa erilaisten vakuutusten vaikutuksesta korvausongelmien ratkaisussa. *Melanderin* mukaan huoltajan varallisuusolot pitäisi ottaa huomioon tuottamusarvostelussa.³⁷

Vahingonaiheuttajan varallisuusaseman vaikutuksen voi ajatella ilmeväen kahdella tavalla. Ensinnäkin osapuolten varallisuusolot saattavat muodostaa itsenäisen sovitteluperusteen. Tässä mielessä sovitteluun olisi aihetta ryhtyä silloin, kun täyden korvauksen suorittaminen muodostuisi korvausvelvollisen kannalta kohtuuttoman rasittavaksi. Ratkaisua tehtäessä olisi otettava huomioon myös korvauksen suorituksen merkitys vahingon kärsijän taloudellisen aseman kannalta. Tällaista sovitteluperustetta vahingonkorvauskomitea ehdottaa otettavaksi käyttöön.³⁸ Nykyisen oikeuden mukaan sen soveltamismahdollisuudet ovat pienet.

Toinen voimassa olevan oikeuden kannalta kiintoisampi mahdollisuus on ottaa huoltajan varallisuusasema huomioon hänen huoltajan velvollisuuksiaan määrättäessä. Juuri tätä vaihtoehtoa *Melander* on tarkoittanut. Omasta puolestani pidän *Melanderin* mielipidettä hyvin perusteltuna. Sen ei pitäisi olla mitenkään outo edes perinteellisen tuottamusvastuun teorian valossa tarkasteltuna. Harkittaessa kysymystä, mitä vahingonaiheuttajalta on voitu vaatia vahingon estämiseksi, on ratkaistava ongelma, kuinka paljon yhteiskunnan jäsenen toimintavapautta voidaan rajoittaa sivullisen etujen suojaamiseksi. Harkinnassa on otettava huomioon tosiasialliset toimintamahdollisuudet. Kuta varakkaampi henkilö on, sitä paremmat mahdollisuudet hänellä on esimerkiksi palkata itselleen apulaisia. Näin hänen ei tarvitse tehdä kaikkea itse, vaan apulaiset suorittavat ainakin osan tehtävistä hänen puolestaan. Jos perheessä on kotiapulainen, vanhemmat voivat jättää lasten valvonnan tilanteesta riippuen enemmän tai vähemmän hänen hoidettavakseen. Mutta kaikilla

³⁶ Ks. Vahingonkorvauskomitea s. 18, 27 ja 70 sekä Skadestånd I s. 29.

³⁷ *Melander* s. 184.

³⁸ Komitea ehdottaa RL 9:5 a §:ään otettavaksi seuraavaa säännöstä: »Vahingonkorvausta voidaan kuitenkin alentaa, jos täysi korvaus laiminlyönnin laatuun ja muihin seikkoihin nähden havaitaan kohtuuttoman raskaaksi.»

perheillä ei ole taloudellisia mahdollisuuksia palkata kotiapulaista. Vanhemmat joutuvat silloin itse huolehtimaan valvonnasta. Jos molemmat puoliset käyvät työssä, on ilman muuta selvää, että valvonta on yleensä tehottomampaa kuin lasten ollessa kotiapulaisen hoidossa vanhempien poissa ollessa.

Varallisuusolojen vaikutus huoltajan tuottamuksen sisältöä harkittaessa tulee kysymykseen lähinnä vanhempien ja muiden perheoikeudellisten huoltajien osalta. Mitään sääntöä kuinka arvostelu olisi suoritettava tuskin on kehitettävissä. Oikeuskäytännöstä ei ole saatavissa valaistusta asiaan. Ei ole edes varmaa, onko tähän seikkaan kiinnitetty huomiota. Eräissä tapauksissa varakkaiden vanhempien tuottamusta on arvosteltu varsin ankarasti.³⁹ Mutta yhtä ankaraa asteikkoa on sovellettu myös silloin kun korvausta on vaadittu vähävaraisten vanhempien lasten aiheuttamista vahingoista.⁴⁰

5. Huollettavan iän merkitys huoltajanvastuun kannalta

A. Yleistä. Huollettavan iän vaikutusta huoltajan tuottamusta arvioitaessa varteen otettavana tekijänä tuskin kiistettäneen. Iän selvittäminen sinänsä olisi helppoa. Virkatodistus ilmoittaa sen päivälleen. Millä tavalla huollettavan ikä sitten vaikuttaa huoltajan velvollisuuksiin? Vastaus ei ole yhtä yksinkertaisesti esitettävissä.

Huollettavan iällä on merkitystä vain sikäli, kuin se kuvaa huollettavan kehityksen astetta. Yksimielisiä ollaan varmasti siitä, että lapsi 10-vuotiaana on yleensä kehittyneempi kuin 5-vuotiaana. Mutta ovatko kaikki 10-vuotiaat samanlaisia? Jokainen tietää, että näin ei ole asialaita. Huomattavia yksilöllisiä eroja ilmenee »normaalienkin» lasten välillä, kehityshäiriöistä puhumattakaan. Kuitenkin jo arkikokemuksen pohjalta voidaan sanoa terveitten lasten kehityksen kulkevan eteenpäin monissa suhteissa samalla tavoin. Tämän havainnon vahvistavat lapsipsykologien tekemät tutkimukset.⁴¹ Siten lapsen ikä on jonkinlainen huollettavan kehityksen ensikäden ilmaisin.

³⁹ Ks. oikeustapausosastosta esim. ratkaisuja n:o 55 ja 67.

⁴⁰ Ks. oikeustapausosastosta esim. ratkaisuja n:o 8, 9, 17 ja 60.

⁴¹ Ks. esim. *Gesell—Ilg* I s. 59 ja II s. 13, *Hurlock* I s. 41, *Mussen* s. 24, *Sandström* s. 14 ja *Takala*, Lapsuuden psykologia s. 13.

Lapsi kehittyy vähitellen. Kehityksessä ei ole todettavissa suuria äkillisiä muutoksia. Tiettyjä rajapaaluja tutkijat ovat kuitenkin löytäneet. Sitä vastoin lapsen suhteessa yhteiskuntaan on havaittavissa selvempiä muutoksia. Lapsi aloittaa normaalisti koulunkäynnin 7-vuotiaana ja oppikouluun hän siirtyy 11-vuotiaana. Rikokseksi hän tulee 15 vuotta täyttäessään. Samoihin aikoihin lapsen kehityksessä tapahtuu myös huomattavia muutoksia.⁴² Näistä syistä on seuraavan esityksen jaoitteluperusteiksi valittu juuri mainitut ikärajat. Jaottelu kokonaisuudessaan on kuitenkin lähinnä esitystekninen.

Tarkasteltaessa lapsen kehityksen vaikutusta huoltajan velvollisuuksiin voidaan todeta, että mitä kehittyneempi lapsi on sitä enemmän huoltaja voi luottaa sen harkintakykyyn. Huoltajan tehtävä muuttuu tätä vastaavasti. Hän voi tyytyä antamaan huollettavalle neuvoja ja ohjeita, samalla kun muitten toimien osuus vähenee jatkuvasti. Kysymyksen ollessa pienestä lapsesta huoltajan asiana on paremminkin vaikuttaa huollettavan ympäristöön kuin huollettavaan itseensä. Pieni lapsi ei kykene hallitsemaan käyttäytymistään eikä arvioimaan sen vaikutusta. Huoltajan tehtävänä on silloin muuttaa ympäristö sellaiseksi, että lapsi ei voi aiheuttaa vahinkoa. Huoltajan asiana on ottaa pois lapselta vaarallinen leikkikalu, säilyttää esimerkiksi ampuma-aseita sellaisessa paikassa, josta lapsi ei voi saada niitä käsiinsä jne..

B. Huollettava 6-vuotias tai sitä nuorempi. Lapsen ollessa enintään 6-vuotias huoltajan tehtävät keskittyvät aluksi huollettavan ympäristöön vaikuttamiseen. Kehittyneempien lasten osalta voidaan jo jättää yhtä ja toista lapsen oman harkintakyvyn varaan.

Lapsipsykologit pitävät viiden vuoden ikää yhtenä rajakohtana. Lapsi saavuttaa silloin jonkinlaisen tasapainon itsensä ja ympäristönsä välillä. Hänen eettinen tajunsa on jo siinä määrin kehittynyt, että hänellä on hyvää ja pahasta jonkinlainen käsitys. Jos lapsi tekee pahaa, niin se johtuu useimmiten tietämättömyydestä tai huomiokyvyn hetkellisestä herpaantumisesta, mikä lapsille on sinänsä tunnusomaista, kuin harkitusta tottelemattomuudesta.⁴³ Ehkä luonteenomaista tässä iässä onkin vaikeus kyetä kiinnittämään huomio useampaan asiaan yhtä aikaa. Lapselle sattuukin huomattava määrä tapaturmia, esimerkiksi silloin kun äiti on

⁴² Ks. *Gesell—Ilg* II s. 146 ja 242 ja *Sandström* s. 64, 71 ja 245 ja *Takala*, *Lapsen henkinen kasvu* s. 42.

⁴³ Ks. *Gesell—Ilg* II s. 95.

hänen rinnallaan, mutta ei kiinnitä lapseen riittävää huomiota. Lapsi nimittäin luottaa äitiinsä niin, että unohtaa seurata mitä hänen ympärillään tapahtuu.⁴⁴

Tämä merkitsee muunmuassa sitä, että viisi vuotta nuoremman lapsen on hyvin vaikea selviytyä yksin kävelyliikenteessä. Se onnistunee varmuudella vain tutussa ympäristössä, kotipihassa ja sen läheisyydessä.

Mutta jo kolmannella ikävuodellaan lapsi alkaa oppia tottelemaan ja ottamaan varteen yksinkertaisia ohjeita.⁴⁵ Sitä nuoremman lapsen osalta sanat eivät riitä. Vaaratilanteita voidaan torjua vain vaikuttamalla lapsen ympäristöön. Toisaalta kolmannella ikävuodellaan olevan lapsen mahdollisuudet ovat hyvin rajoitetut. Lisäksi tähän aikaan monella lapsella esiintyy ensimmäinen uhmaikä, jolloin lapsi korostetusti pyrkii toimimaan saamiensa ohjeiden vastaisesti. Selitetään, että lapsi tahtoo näin kokeilla oman tahtonsa vaikutusta tapahtumain kulkuun.⁴⁶

Huoltajanvastuun kannalta lienee todettava, että vasta silloin kun lapsi alkaa olla 3-vuotias, valvonnan tehokkuutta voidaan sanottavammin vähentää. Siihen saakka lapsen liikkuvuuden lisääntyminen tuo mukanaan uusia vaaramahdollisuuksia, jotka suurelta osalta tekevät tyhjäksi lapsen henkisen kehityksen aiheuttaman vaaratilanteiden vähene-
misen. Sen sijaan tässä iässä lapsi hallitsee jo hyvin motorisesti itsensä ja samalla hän on kehittynyt henkisestikin tasapainoiseksi. Hänellä on muun muassa jo melkoisesti kehittynyt ajan taju.⁴⁷ Monella lapsella suhtautuminen ohjeisiin muuttuu kokonaan. Nyt lapsi melkeinpä tulee niistä iloiseksi ja nauttii voidessaan noudattaa ohjeita. Niinpä lapsi leikkii pitkänkin aikaa sovitulla paikalla.⁴⁸

Varhaislapsuuden viimeisimmälle kehityskaudelle lapsi siirtyy viiden vuoden vaiheilla. Englannissa lapset aloittavat tässä iässä ns. infant schoolin, joka on paljon laajempi kuin suomalainen lastentarha.⁴⁹ Viisi-vuotiaan motoriikka on hyvin hallittua ja tasapaino on jo lähes moit-

⁴⁴ Ks. *Gesell—Ilg* II s. 96.

⁴⁵ Ks. *Gesell—Ilg* I s. 188 ja *Sandström* s. 55.

⁴⁶ Ks. *Takala*, Lapsen henkinen kasvu s. 44, Uhmaikästä tarkemmin *Gesell—Ilg* I s. 187.

⁴⁷ Ks. *Gesell—Ilg* I s. 214 ja *Sandström* s. 56.

⁴⁸ Ks. *Gesell—Ilg* I s. 221. Toisaalta *Gesell—Ilg* I s. 222 esittää, että ilman valvontaa leikkiessään 3-vuotias riitaantuu leikkiveriensa kanssa n. puolessa tunnissa.

⁴⁹ Ks. *Sandström* s. 60.

teeton.⁵⁰ Hän on huomattavasti aikaisempaa pitkäjännitteisempi, niin että hän kykenee viemään päätökseen useampia päiviä kestävän askartelu-tehtävän.⁵¹ Seuraavan vuoden aikana fyysinen kehitys edistyy hyvää vauhtia, mutta monet muuttuvat henkisesti ailahtelevammiksi. Lapsi on usein ilkeä pienempiä leikkitovereitaan kohtaan. Leikit ovat yleensäkin rajuja ja niissä sattuu helposti vahinkoja.⁵² Huoltajanvastuun kannalta lienee todettava, että valvonnan tarve ei paljoakaan vähene kahtena kouluikää edeltävänä vuotena.

Tutkimuksessa selostetussa suomalaisessa oikeustapausaineistossa ei ole monta tapausta, jossa huoltajalta olisi vaadittu korvausta 6-vuotiaan tai sitä nuoremman huollettavan aiheuttamasta vahingosta.⁵³ Tästä ei kuitenkaan voida päätellä tämän ikäisten aiheuttavan vain vähän vahinkoja. Pikemminkin asia lienee niin, että vahinkoja syntyy aikalaille, mutta ne ovat suhteellisen pieniä. Korvausriidat eivät tule ylimmän asteen eikä hovioikeudenkaan käsiteltäviksi. Saksalaisessa oikeuskäytännössä tapauksia näyttää esiintyvän verraten runsaasti.⁵⁴

C. Huollettava 7—10-vuotias. Suomessa oppivelvollisuus alkaa sinä vuonna, jona lapsi täyttää seitsemän vuotta. Tutkijain tekemäin havaintojen perusteella näyttääkin todella siltä, että näihin aikoihin lapsen kehityksessä tapahtuu merkittäviä muutoksia. Hän on saavuttanut sekä henkisesti, että fyysisesti melkoisen valmiuden. Motorinen kehitys on jatkunut tasaisena, mutta 6-vuotiaan levottomuus on selvästi vähentynyt. Lapsi on vilkas, mutta harkitsevampi. Kun lapsi kiipeää puuhun, niin hän harkitsee kuinka korkealle on turvallista mennä ja kokeilee kestääkö oksa ennen kuin jättäytyy sen varaan.⁵⁵

Eettisyyden taju on samoin selkiintynyt. Väitetään, että lapsi valehtelee tässä iässä kaikkein vähiten.⁵⁶ Hän ei halua varastaa eikä petkutaa. Hyvän ja pahan käsite on entistä abstraktisempi. Kun nämä aikaisemmin samaistuivat siihen, minkä vanhemmat sallivat tai kielsivät niin nyt lapsen ajatusmaailmaan sisältyy jo yleistynyt ajatus hyvästä ja

⁵⁰ Ks. *Gesell—Ilg* II s. 79, *Hurlock*, *Child* s. 192, *Sandström* s. 60.

⁵¹ *Sandström* s. 61.

⁵² Ks. *Gesell—Ilg* II s. 134 ja *Sandström* s. 63.

⁵³ Niitä on kaikkiaan 8, nimittäin ratkaisut n:o 1—4, 32, 38, 45 ja 55.

⁵⁴ Ks. esim. *Boscher* 1964 VersR s. 890.

⁵⁵ Ks. *Sandström* s. 64.

⁵⁶ Ks. *Gesell—Ilg* II s. 175.

pahasta.⁵⁷ Lapsi on myös kypsynyt keskustelemaan erilaisista ongelmista vanhempiensa ja muidenkin kanssa. Keskustelussa esitetyt argumentit voivat saada lapsen muuttamaan mielensä. Hän ottaa varteen ohjeita, mutta verraten usein unohtaa ne ja tarvitsee muistutusta. Hänen pitää aivan kuin antaa yrittää vähintään kaksi kertaa.⁵⁸

Yhdeksänvuotiaana lapsi muuttuu taas monen mielestä hankalammaksi. Hänen älyllinen ja motorinen kehityksensä jatkuu edelleen. Motorinen kehitys ilmenee esimerkiksi siinä, että 9-vuotias pystyy käyttämään käsiään toisistaan riippumatta.⁵⁹ Hankalana tämän ikäistä pidetään siitä syystä, että lapsi on tullut huomattavasti itsenäisemmäksi. Hän haluaa taas saada selville omien vaikutusmahdollisuuksiensa rajat. Lapsi saattaa tietoisesti osoittaa välinpitämättömyyttä aikuisten ja ikätovereittensaakin vaatimuksia kohtaan. Hän joutuu usein riitoihin tovereittensa kanssa.⁶⁰

Hankala kausi jää lyhyeksi. Vuoden kuluessa lapsi saavuttaa jälleen tasapainon itsensä ja ympäristönsä kanssa. Lapsi alkaa 10-vuotiaana olla kypsä sopeutumaan aikuisten maailmaan. Jo aikaisemminkin, 5-vuotiaana lapsi oli samanlaisessa tasapainotilassa, mutta maailma, johon hän silloin oli tyytyväinen, oli oleellisesti köyhempi kuin 10-vuotiaan maailma.⁶¹

Lapsi on 10-vuotiaana saavuttanut melkoisen kehitystason kaikilla aloilla. Hän on lisäksi erittäin vastaanottavainen kulttuuri- ja sosiaalisille vaikutteille. Psykologit pitävät tärkeänä, että lapselle opetetaan tässä iässä sosiaalisen avarakatseisuuden ja suvaitsevaisuuden perusajatuksia.⁶²

Huoltajanvastuun kannalta tarkasteltava ikäkausi muodostaa välivaiheen. Huoltajan on edelleenkin valvottava aktiivisesti huollettavan käyttäytymistä, mutta aktiivisen valvonnan osuus vähenee jatkuvasti. Ohjeiden ja neuvojenannon merkitys kasvaa. Huollettavaa ei enää tarvitse valvoa kaikissa suhteissa, vaan aktiivinen valvonta rajoittuu jo yhä enenevässä määrin tiettyihin vaarallisiksi osoittautuneisiin toimiin kuten vaarallisten leikkien valvontaan ja eräissä tapauksissa niiden kieltämiseen sekä kiellon noudattamisen valvontaan.

⁵⁷ Ks. *Gesell—Ilg* II s. 174 ja *Sandström* s. 66.

⁵⁸ Ks. *Gesell—Ilg* II s. 173.

⁵⁹ Ks. *Sandström* s. 70.

⁶⁰ Ks. *Sandström* s. 68, *Gesell—Ilg* II taas kuvaa 9-vuotiaasta varsin myönteisesti. Ks. esim. s. 231.

⁶¹ Ks. *Gesell—Ilg* II s. 242 ja *Sandström* s. 71.

⁶² Näin *Sandström* s. 71.

D. Myöhempi lapsuus ja nuoruus. Lapsuus katsotaan päättyneeksi 10 vuoden iässä. Vaikka varsinaisen murrosiän alkukohtana pidetään 13 vuotta, niin muodostavat vuodet 11 ja 12 jo jonkinlaisen esipuberteetti-kauden, minkä perusteella ne liitetään alkavan nuoruuden kauteen.⁶³

Jo esipuberteetti-iässä lapsi on tullut sekä henkisesti että fyysisesti niin kehittyneeksi, että hän kykenee selviytymään vaikeuksista normaalin arkielämän eri tilanteissa. Hän viettää erittäin suuren osan ajastaan kodin ulkopuolella. Aluksi nuori tuntee viettymystä erilaisiin särkeihin, sitten hän noin 13 vuoden iässä muuttuu umpimieliseksi ja eristäytyneeksi, kunnes taas siinä 14-vuotiaana alkaa etsiä itselleen enemmän ystäviä.⁶⁴

Kehityksen kuluessa kodin mahdollisuudet vaikuttaa nuoreen vähenvät, mutta samalla vähenee ohjauksen tarvekin, mikäli kehitys jatkuu häiriöttä. Nuori ei ole enää pelkästään kasvatettava, vaan yksilö jossa kasvatuksen tulokset jo alkavat näkyä.⁶⁵

Huoltajanvastuun kannalta tarkasteltava ikäkausi ei ole mitenkään vähämerkityksellinen. Päinvastoin käytännössä on useissa tapauksissa vaadittu vahingonkorvausta tämänikäisten huollettavien aiheuttamista vahingoista. Tilastollisesti katsoen on perusteltua jopa väittää 11–15-vuotiaitten huollettavien muodostavan huoltajanvastuun kannalta tärkeimmän ikäryhmän.⁶⁶ Tämä selittyy sillä, että varsinkin pojat harrastavat tuolloin erilaisia vaarallisia leikkejä. Mutta eräissä tapauksissa kysymyksessä on ollut tietoisesti asosiaalisella käyttäytymisellä aiheutettu vahinko; teolla joka olisi rikos, jos tekijä olisi syyntakeinen.⁶⁷

Voitaneen kuitenkin sanoa, että huoltajan velvollisuudet ovat oleellisesti erilaiset kuin nuorempien huollettavien valvonnassa. Huoltajan ei tarvitse yleensä enää sillä tavoin aktiivisesti valvoa huollettavan käyttäytymistä kuin aikaisemmin. On ilmeisesti paljon sellaista, mitä huoltaja ei voi huollettavalle sallia, mutta hänen on useimmissa tapauksissa puututtava asioihin vasta kun jotain erikoista ilmenee. Niissä tapauksissa, joissa huoltaja on ylimmässä asteessa velvoitettu korvaamaan mur-

⁶³ Ks. Hurlock, *Adolescent* s. 3 ja Sandström s. 243.

⁶⁴ Ks. Sandström s. 266.

⁶⁵ Ks. Sandström s. 276.

⁶⁶ Korkeimman oikeuden käytännöstä olen löytänyt näitä tapauksia 35, nimittäin ratkaisut n:o 10–17, 20–26, 28–30, 36, 39, 41–44, 46–49 ja 61–68.

⁶⁷ Ks. oikeustapausosastosta ratkaisuja N:o 62 ja 64–68.

rosikäisten aiheuttamia vahinkoja, vahinko on usein syntynyt ilmakiväärillä tai ampuma-asetta käsiteltäessä taikka huollettava on ollut pahan tapainen.⁶⁸

Aktiivinen yleisvalvonta olisikin kokolailla vaivalloinen tehtävä. Nuoret liikkuvat kuten sanottua paljon. Psykologit väittävät, että lapset samaistavat itsensä vanhempiinsa ja omaksuvat näiden käyttäytymismuodot. Jos vanhemmat ovat lapsilleen epäystävällisiä ja tylyjä, lasten on vaikea samastaa heitä itseensä. Näin heidän on myös vaikea omaksua vanhemmiltaan hyväksytyjä sosiaalisen käyttäytymisen muotoja.⁶⁹ Edelleen psykologit väittävät, että nuorisorikollisten vanhemmat käyttävät ruumiillista rangaistusta ja ivaa kurinpitokeinoina enemmän kuin muut vanhemmat. Esimerkin antaminen ja asioiden järkevä perustelut ovat ruumiillista kuritusta ja pakkoa tehokkaammat kasvatukseen; näin asiantuntijat ainakin uskovat.⁷⁰

6. Valvontavelvollisuuden kaksi tyyppiä

A. Yleistä. Oikeuskäytännössä näyttää kehittyneen kaksi arvosteluasteikkoa huoltajanvelvollisuuksien määrittämistä varten. Asteikkoja voidaan kutsua lieväksi ja ankaraksi. Voidaan myös puhua yleisvalvonnasta ja erityisvalvonnasta, sen mukaan sovelletaanko lievää tai ankaraa asteikkoa. Sanomattakin lienee selvää, että kahtiajako ei voi olla yksiselitteinen. Valvontatilanteet eivät muodostu kahdesta erillisestä osasta, yleisistä ja erityisistä valvontatilanteista. Tällainen eronteko on kuitenkin hyödyllistä huoltajan tuottamuksen sisältöä selvitettäessä.

Edellä on mainittu (s. 121), että ratkaistaessa kysymystä mitä huoltajanvelvollisuuksiin kuuluu, huomio on kiinnitettävä sekä huolletta-vaan itseensä että hänen ympäristöönsä. Huoltajan on ryhdyttävä tavallista pitemmälle meneviin toimiin ja huoltajalta siis vaaditaan tavallista enemmän, jos joko huollettavassa itsessään tai hänen ympäristös-sään ilmenee erityisiä toimenpiteitä vaativia seikkoja. Muutamat käytännöstä poimitut esimerkit valaiskoot asiaa.

⁶⁸ Ks. oikeustapaosastosta ratkaisuja N:o 21—26, 29, 30 ja 65—67. Vrt. kuitenkin ratkaisua n:o 49.

⁶⁹ Ks. *Mussen* s. 151.

⁷⁰ Ks. ed. viite sekä *Sandström* s. 271.

KKO t. n:o 912/1951 (67)

B (13 v., poika) oli heittänyt kivellä kotitalonsa pihalla A:ta (11 v., poika) silmään. Silmä oli sokeutunut.

KKO: *Selvitetty B:llä olleen tapana kiusata ja ahdistella leikkitovereitaan mm. heittelemällä heitä kivillä. Näin ollen on katsottava C:n ja D:n, jotka ovat olleet tietoisia B:n käyttäytymisestä, olleen velvollisia erityisellä huolella pitämään B:tä silmällä tämän leikkiessä koti-pihallaan toisten lasten kanssa. Laiminlyönnällä tämän velvollisuutensa ovat C ja D tuottaneet A:n vahingon. Tällä perusteella KKO vahvisti HO:n tuomion, jolla molemmat vanhemmat oli velvoitettu korvaamaan A:n vahinko.*

KKO t. n:o 2845/1961 (18)

B (10 v., poika) oli leikissä ampunut ilmakiväärillä silmään A:ta (12 v., poika). Silmä oli sokeutunut lähes kokonaan. Ilmakiväärin B oli saanut eräältä leikkitoveriltaan.

KKO: Koska B ei tapahtuman aikaan ollut ollut vanhempiensa suoranaisen silmälläpidon alaisena, eikä jutussa ole ilmennyt seikkoja, jotka osoittaisivat, että B luonteensa ja aikaisemman käytöksensä takia olisi ollut erikoisen valvonnan tarpeessa tai että vanhemmat olisivat syylistyneet laiminlyöntiin B:n asianmukaisessa kasvattamisessa, niin ja kun vanhempia ei voida pitää vastuunalaisena kysymyksessä olevasta vahingosta, niin kanne hylättiin. (Alemmat oikeusasteet olivat velvoittaneet vanhemmat yhteisvastuullisesti korvaamaan A:n vahingon).

Kummassakaan ratkaisussa huollettavan ympäristössä ei ole ollut mitään sellaista, joka olisi voinut antaa huoltajalle aiheen ryhtyä tehostettuihin valvontatoimiin. Ensimmäisessä tapauksessa ylimmässä asteessa todettiin huollettavan henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan olleen sellaisen, että huoltajien olisi pitänyt valvoa häntä erityisen huolellisesti. Kun vanhemmat eivät olleet näin tehneet, he olivat velvollisia korvaamaan huollettavan aiheuttaman vahingon. Toisessa ratkaisussa taas lopputulos oli päinvastainen. Huollettava ei ollut luonteensa ja aikaisemman käytöksensä puolesta erikoisen valvonnan tarpeessa ja kun huoltajien ei voitu muullakaan perusteella katsoa menetelleen huolimattomasti, niin heitä vastaan ajettu korvauskanne hylättiin.

Normaalia ankarampi valvontavelvollisuus voi perustua huollettavan ympäristössä ilmenevään tekijään, niin kuin seuraava ratkaisu osoittaa.

KKO p. n:o 1663/1961 (30)

B (14½ v., poika) oli ampunut ilmakiväärillä A:ta (9½ v., poika). Luoti oli osunut silmään, jonka näkökyky oli laskenut puoleen.

Helsingin KO: Vanhemmat, jotka olivat tietäneet B:n pitävän hallussaan lainaksi saamaansa ilmakivääriä, olivat laiminlyömällä poikansa silmälläpidon niin, että tämä oli saanut käyttää ilmakivääriä olematta valvonnan alaisena, tuottaneet vahingon. Tämän vuoksi KO velvoitti heidät korvaamaan vahingon.

Helsingin HO: Ei muutosta.

KKO: Ei muutoksenhakulupaa.

Alioikeuden lopullisiksi jääneissä perusteluissa ei puhuta erityisestä valvontavelvollisuudesta. Se seikka, että tehostetut valvontatoimet olisivat olleet tarpeen, ilmenee niistä kuitenkin selvästi. Vanhempien velvollisuutena on katsottu olleen huolehtia siitä, että huollettava ei yksin pääse käyttämään ilmakivääriä. Huollettava oli iältään yli 14-vuotias. Normaalisti tämänikäistä huollettavaa ei juuri enää tarvitse valvoa lainkaan. Nyt vaadittiin erittäin tiukkaa valvontaa.

Seuraavaksi pyrin hiukan selvittämään niitä huollettavan henkilökohtaisia ominaisuuksia, joiden perusteella huoltajan on ryhdyttävä tehostettuihin valvontatoimiin. Sen jälkeen tarkastelen vastaavasti minkälaisen ympäristössä ilmenevien vaaratekijöiden on katsottava olevan niin merkittäviä, että normaali valvonta ei riitä. Molemmat kysymykset tulevat puheeksi myöhemminkin.

B. Huollettavan luonteen ja aikaisemman käyttäytymisen merkitys. Tuomioistuimet käyttävät perusteluissaan usein sanontaa huollettavan luonne ja aikaisempi käyttäytyminen.⁷¹ Näiden seikkojen mukaan on huoltajan toisinaan katsottu olleen velvollinen ryhtymään erityisiin valvontatoimiin. Kuinka huollettavan luonne sitten voidaan selvittää? Tuskin muuten kuin tarkkailemalla hänen käyttäytymistään riittävän kauan ja monipuolisesti. Luonne ja käyttäytyminen ovat siten kiinteästi toisiinsa kytkettyneitä.

Entä minkälaisen huollettavan tulee luonteeltaan olla, jotta huoltajan olisi häntä valvottava erityisen valppaasti? Tähän kysymykseen voidaan tuskin antaa kovinkaan valaisevaa vastausta. Lyhyt vastaus kuuluisi ehkä: pahantapainen.

Millainen huollettava sitten on pahantapainen? Lienee niin, että jokaisella on tästä oma käsityksensä. Käsite käynee kouluesimerkiksi siitä, kuinka eri tavoin ihmiset ajattelevat. Onneksi ei ole tarpeenkaan tietää, mitä kaikkea pahantapaisuus voi merkitä. Riittää kun tiedämme,

⁷¹ Ks. oikeustapaosastosta esim. ratkaisuja n:o 2, 6, 8, 9 (esittelijä) ja 18.

millaisten lasten huoltajien on valvottava huollettavaa erityisen huolellisesti.

Mutta tähänkään kysymykseen ei voida vastata tyhjentävästi. Huoltajan velvollisuudet riippuvat kulloisenkin tilanteen kokonaisarviointista. Oikeuskäytännön tarkastelu osoittaa, että sellaisissa vahinkotilanteissa, joissa valvonnalle asetetaan muutoinkin verraten vähäiset vaatimukset pienehköt käyttäytymishäiriöt eivät juuri vaikuta huoltajan velvollisuuksia lisäävästi.⁷² Niissä tilanteissa taas, joissa huoltajan on noudatettava muutoinkin erityistä huolellisuutta, jo lievät valittomuudet korostavat entisestään hänen velvollisuuksiensa ankaruutta.⁷³

Jäljempänä tarkastellaan oikeustapausosastossa kunkin ratkaisun yhteydessä myös huollettavan luonteen merkitystä tapauksen kannalta. Seuraavassa pykälässä selvitellään lisäksi kasvatusvastuun mahdollisuutta ja tässä yhteydessä tarkastellaan kysymystä hieman toiselta kannalta, todistusongelmana.

Monissa tapauksissa kumpikin osapuoli on oikeudenkäynnissä esittänyt laajasti näyttöä aikaisemmista tapahtumista ennen kaikkea huoltajan ja huollettavan käyttäytymisestä. Millainen merkitys tällaiselle näytölle olisi annettava? Tarkastelen kysymystä parin oikeustapauksen valossa.

KKO 1955 II 41 (34)

B (9 v., poika) oli ampunut kumipyssyllä toveriaan silmään.

Oulun RO: Vanhemmat *olivat tienneet poikansa ammuskelevan kumipyssyllä*. Heidän oli katsottava laiminlyömällä pitää poikaansa silmällä aiheuttaneen vahingon, minkä vuoksi heidät velvoitettiin korvaamaan yhteisvastuullisesti vahinko.

Vaasan HO: Ei muutosta.

KKO (Enäjäarvi, Corell, Gadd): Ei muutosta.

Hastig: Koska vanhempien, jotka olivat tietäneet poikansa ammuskelevan kumipyssyllä, on siihen nähden mitä B:n mielenlaadusta sekä hänen käytöksestään ja kumipyssyllä päin lapsia ja lintuja ampumisesta muulloinkin on käynyt ilmi, on katsottava laiminlyöneen B:n huoltamisen ja sen kautta puolestaan tuottaneen sanotun vahingon, niin ei ollut esitetty syytä muuttaa HO:n tuomion lopputulosta.

⁷² Ks. oikeustapausosastosta esim. ratkaisuja n:o 4, 13, 41 ja 63.

⁷³ Ks. oikeustapausosastosta esim. ratkaisua n:o 29.

Piipponen: Koska vanhemmat eivät olleet laiminlyömällä B:n silmälläpidon tuottaneet vahinkoa, niin heidät olisi vapautettava korvausvastuusta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa:

Vanhemmat kiistivät jyrkästi tietäneensä mitään poikansa ammuskelusta. Todistajat kertoivat, että B oli jatkuvasti ammuskellut kumipyssyllä kotinsa lähetyvillä. Heidän mielestään olisi varsin kummallista, jos vanhemmat eivät olisi olleet asiasta tietoisia.

KKO p. n:o 1829/1967 (24) (Itä-Suomen HO)

B (12½ v., poika) oli ampunut vahingossa omatekoisella ilmakiväärillä toveriaan silmään.

Iisalmen RO: Vanhempien huoltajantuottamus selvittämättä, minkä vuoksi vanhempia vastaan ajettu korvauskanne hylättiin.

Itä-Suomen HO: Selvitetty, että isä oli ennen tätä tapahtumaa havaittuaan pojillaan ja muilla lähiympäristön pojilla olevan ilmakiväärejä ja poikien aiheuttaneen niillä vahinkoa pyytännyt poliisiviranomaisilta apua ilmakiväärien poisottamiseksi. Eräs poliisimies olikin tämän johdosta suorittamissaan tutkimuksissa löytänyt näitä aseita muun muassa B:ltä ja tämän veljeltä ja ottanut ne pois. Edelleen oli selvitetty, että isä oli tapahtumapäivän edellisenä iltana saanut tietää B:llä jälleen tuona päivänä olleen ilmakiväärin ja hänen osoitelleen sillä ihmisiä. Tästä huolimatta isä ei ollut ryhtynyt niin kuin hänen olisi pitänyt toimiin aseiden hävittämiseksi. Sitä vastoin oli jäänyt näyttämättä, että äiti olisi ennen vahinkoa saanut tietää tuosta ilmakivääristä. Sen vuoksi HO velvoitti isän korvaamaan vahingon, mutta hylkäsi kanteen äidin osalta.

KKO (3 jäsentä): Ei muutoksenhakulupaa.

(2 jäsentä): Näyttämättä oli jäänyt, että isä olisi laiminlyönyt hänelle B:n holhoojana kuuluvan silmälläpidon tai syyllistynyt laiminlyöntiin tämän kasvattamisessa vaan, että päinvastoin oli selvitetty isän hovioikeuden päätöksessä kerrotuin tavoin ryhtyneen toimiin po. aseiden ottamiseksi pois B:ltä. Sen vuoksi asia olisi jätettävä RO:n päätöksen varaan.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa:

Juttu oli pantu vireille vasta 7 vuotta tapahtuman jälkeen. Kantaja selitti, ettei ollut saanut lopullista lääkärintodistusta aikaisemmin. Eräs todistaja kertoi, että tapahtumaa edeltäneenä päivänä B oli osoitellut todistajaa ja tämän morsianta ilmakiväärillä B:n äidin hoitaman kioskin läheisyydessä. Kun todistaja oli varoittanut B:tä tällaisen menettelyn vaarallisuudesta, B oli ryhtynyt ammuskelemaan pikkulintuja. Kioskilla ei ollut silloin ollut kumpikaan B:n vanhemmista, mutta saman päivän iltana todistaja oli

tavannut isän ja kertonut tapahtuneesta. Isä oli silloin sanonut, että hänen pojillaan ei ollut pyssyjä. Isä selitti, että hän ei muistanut todistajan kertomaa tapahtumaa lainkaan. Jos todistaja oli hänelle puhunut asiasta, niin hän oli ymmärtänyt todistajan kertomuksen aivan väärin. Eräs toinen todistaja, naapuri, kertoi isän kieltäneen pojiltaan ankarasti ilmakiväärien käytön.

Selostetuista tapauksista edellisessä on ratkaisu osunut nähtävästi oikeaan. Ainakin ratkaisu on ollut oikea siinä mielessä, että esitetty selvitys aivan ilmeisesti todella tukee käsitystä, *että vanhemmat ovat olleet tietoisia poikansa puuhista*. Jos asia on näin ollut, silloin ratkaisu noudattaa verraten vakiintunutta käytäntöä.

Jälkimmäinen tapaus on tulkinnanvaraisempi. Edellisessä tapauksessa huollettavan sopimaton käyttäytyminen oli kiistatonta. Epäselvää oli vain se seikka, missä määrin vanhemmat olivat olleet tästä tietoisia. Mihinkään toimenpiteisiin he nimittäin asian suhteen eivät olleet ryhtyneet. Kysymys oli vain siitä, olisiko heidän pitänyt ryhtyä. Näin olisi ollut laita, jos he olisivat tienneet poikansa puuhista, tai heidän olisi ollut syytä varoa huollettavan puuhailevan jotain luvaton.

Jälkimmäisessä tapauksessa isä oli kiistatta ryhtynyt voimakkaisiin toimiin havaittuaan poikiensa ja muidenkin poikien ammuskelevan ilmakivääreillä. Silloin hän oli menetellyt tunnustusta ansaitsevalle tavalla. Ylimmän asteen vähemmistö on mielestäni esittänyt asiat oikeassa valossa. Edellisessä tapauksessa huoltajat eivät olleet ryhtyneet mihinkään toimiin. Nyt isä oli näin tehnyt, mutta jonkin verran aikaisemmin. Se seikka kuinka hänen olisi pitänyt vahinkotilanteessa menetellä jää riippumaan siitä, oliko hän todella saanut tietää poikiensa hankkineen ilmakiväärit uudelleen tai oliko hänellä aihetta riittävästi epäillä sellaista. Ylimmän asteen enemmistö on mielestäni varsin vähin perustein katsonut isän saaneen tietää asiasta. Sanon vähin perustein siksi, että koko muu aineisto puhuu tällaista vastaan lukuunottamatta yhtä todistajanlausuntoa.

Oleellisin ero tapausten välillä nyt tarkasteltavana olevalta kanalta on siinä, että edellisessä tapauksessa selvitys osoittaa tai ainakin tekee hyvin todennäköiseksi huoltajien menetelleen aikaisemminkin tuottamuksellisesti. Jälkimmäisessä tapauksessa huoltaja taas on kiistattomasti menetellyt huolellisesti. Vain huollettavan on näytetty aikaisemminkin menetelleen sopimattomasti. Tämä seikka olisi tärkeää muistaa. Huoltajanvastuu edellyttää nimenomaan huoltajan omaa tuottamusta,

Esitetyn näytön pitäisi tukea tätä seikkaa. Jos vain huollettavan selvitetään käyttäytyneen aikaisemmin sopimattomasti ja samanaikaisesti huoltajan selvitetään menetelleen huolellisesti, niin silloin esitetty näyttö tukee vapauttavaa ratkaisua.

C. Ympäristötekijöiden merkitys. Ympäristötekijöiden selvittelyn suoritan samoin pääasiassa oikeustapausosastossa. Muutama sana tässäkin yhteydessä. Tuomioistuimet viittaavat niihin joskus perusteluissaan ja lausuvat, että huoltaja ei ollut noudattanut jonkin seikan vaatimaa erityistä huolellisuutta huollettavaa valvoessaan.⁷⁴ Toisinaan perusteluissa ei mainita lisääntyneistä vaatimuksista mitään, vaikka tosiasiaa arvostelussa onkin käytetty vaativampaa asteikkoa.⁷⁵ Tällä seikalla ei ole asiallista merkitystä. Ratkaisevaa on se, millaista arvostelu on tosiasiaa ollut.

Todistelukysymysten osalta ympäristötekijöiden vaikutus on samaten kiintoisa. Aikaisemmin jo mainitsin mm. *Nyberghin* esittäneen, että eräissä käytännön ratkaisuissa on omaksuttu käännetty todistustaakan jako. Perusteluista asia ei kylläkään ilmene.⁷⁶ Pohjoismaiset vahingonkorvauskomiteat ovat harkinneet kysymystä, mutta päätyneet kielteiselle kannalle.⁷⁷

Yleisenä ratkaisuna ei ehkä olekaan syytä siirtyä tuottamusolettamalle rakentuvaan vastuuseen. Mutta tämän ei välttämättä tarvitse merkitä tuottamuspresumption hylkäämistä kokonaan. Voidaan sanoa, että yleensä ei ole perustetta kohdella huoltajia ankarammin kuin muita, jotka ovat tuottamusvastuun sääntöjen mukaan vastuussa käyttäytymisellään aiheuttamistaan vahingoista. Mutta kuinka on, jos huoltaja tekee kin jotain, mikä lisää havaittavassa määrin vaaramahdollisuuksia tai jos hän on tietoinen ympäristössä vallitsevista vaaraa lisäävistä olosuhteista? Varsinkaan edellisessä tapauksessa ei tuntuisi lainkaan kohtuuttomalta, jos huoltajan tuottamus presumoitaisiin.

Tarkoittamiani tilanteita on esiintynyt käytännössä aika usein. Ehkä tyypillisimpään näistä joutuu huoltaja silloin, kun hän hankkii huollettavalle esim. ilmakiväärin tai muun samalla lailla huollettavan käsissä vaarallisen esineen. Oikeuskäytännön ratkaisuja tutkittaessa havaitaan,

⁷⁴ Ks. oikeustapausosastosta esim. ratkaisua n:o 35.

⁷⁵ Ks. oikeustapausosastosta esim. ratkaisua n:o 29.

⁷⁶ *Beckman*, *Forhandlingar* s. 143.

⁷⁷ Ks. Vahingonkorvauskomitea s. 70, *Skadestånd* I s. 28 ja *Betaenkning* s. 70.

että tuomioistuimet eivät juuri ole panneet painoa huoltajien erilaisille selityksille siitä, kuinka huolellisesti he ovat huollettavaa valvoneet.⁷⁸ Toisaalta yleisen säännön mukaan kantajan pitäisi nytkin osoittaa toteen ne tosiasiat, jotka tekevät huoltajan käyttäytymisen tuottamukselliseksi.⁷⁹

Todistelukysymysten arviointi saattaa muodostua pulmalliseksi huoltajanvastuussa muutoinkin. Myös kantajan kannalta tilanne voi muodostua kiusalliseksi. Mutta nimenomaan silloin kun huoltaja on ollut omilla toimillaan luomassa lisää vahingon vaaraa, tuntuisi perustellulta katsoa hänen velvollisuutenaan olevan selvittää, että hän kuitenkin on menetellyt tilanteen vaatimalla tavalla.

7. Huoltajan vahinkotilanteen ulkopuolisen käyttäytymisen merkityksestä ja tuottamuksen vähäisyydestä yleensä

Käyttäytymisvirheet johtavat itse asiassa varsin harvoin vahinkoon. Vaaratilan aiheuttajat jäävät useimmissa tapauksissa kokonaan vaille oikeusseuraamuksia. On mahdollista, että toinen henkilö jatkuvasti vaarantaa lähimmäistensä turvallisuuden, mutta vahinkoa ei tapahdu, kun taas toinen on yleensä erittäin huolellinen, mutta tekee kerran huolimattomuuttaan pienen virheen, joka heti aiheuttaa huomattavan vahingon. Onko asianmukaista, jos tämä velvoitetaan korvaamaan vahinko ja toinen pääsee kokonaan ilman?

Huoltajanvastuun kannalta tuntuisi erityisen aiheelliselta pohtia missä määrin tuottamusarvostelussa on kiinnitettävä huomiota huoltajan käyttäytymiseen yleensä valvontatuottamuksenkin osalta.⁸⁰ Kasvatustuottamuksessahan jo kysymyksenasetteluun sisältyy huoltajan toiminnan pitkäjänniteisyys.

Tarkasteltavassa tilanteessa huoltajan viaksi jää valvontavirhe. Kysymys on siitä, voiko huoltaja puolustukseensa vedota yleensä valvoneensa huollettavaa tunnollisesti. Huoltaja aivan kuin pyrkii saamaan aikaisempien ansioittensa perusteella virheensä anteeksi. Osoittamalla

⁷⁸ Ks. oikeustapaosastosta esim. ratkaisuja n:o 21, 23, 25 ja 29.

⁷⁹ Todistustaakan jaosta ks. *Tirkkonen*, Siviiliprosessi II s. 141 ja *Halila*, Todistustaakan jaosta s. 262. Ks. myös *Ussing*, Erstatningsret s. 201.

⁸⁰ Ks. jäljempänä 13 §:ssä viitteessä 3 selostettu ruotsalainen oikeustapaus, jossa vapauttavaa tuomiota nimenomaan perusteltiin myös sillä, että huoltaja oli yleensä käyttäytynyt moitteettomasti.

menetelleensä kunnollisen huoltajan tavoin hän ei väitä, tästä olevan pääteltävissä hänen menetelleen huolellisesti vahinkotilanteessakin. Huoltaja ei myöskään halua väittää virhettään niin vähäiseksi, että sitä ei normaalistikaan olisi katsottava tuottamukselliseksi.

Raja viimeksi mainitussa suhteessa ei ole tarkka. Virheen vähäisyys edellyttää jo oikeastaan sen tilapäisyyttä. Jatkuvaa virhekäyttäytymistä voitaneen paljon harvemmin pitää siinä määrin epäolennaisena, ettei siitä seuraisi korvausvelvollisuutta. Oli miten oli tarkoitukseni on nyt selvittää huoltajan muutoin osoittaman tunnollisen käyttäytymisen merkitystä valvontatuottamusta arvosteltaessa.

Suomalainen oikeuskäytäntö ei juuri anna tukea väitteelle, että huoltaja voisi puolustella virhettään aikaisemmalla ansiokkaalla menettelyllään. Päinvastoin parissa tapauksessa, juuri selostamassani Iisalmen ilmakivääritapauksessa⁸¹ ja erään toisenkin ratkaisun osalta⁸² vaikuttaa siltä kuin huoltajan kiitosta ansaitseva aikaisempi käyttäytyminen olisi ollut omiaan huonontamaan hänen asemaansa. Huomio on kiintynyt aikaisempaan tapahtumaan muutoin kuin huoltajan käyttäytymisen kannalta. Tapahtuma on nähty pelkästään todisteena huollettavan pahan tapaisuudesta, joka lisää huoltajanvelvollisuuksia. Kun huoltajan ei ole sitten myöhemmin katsottu täyttäneen ankaramman mittapuun mukaisia vaatimuksia, hänet on velvoitettu korvaamaan vahinko. Lisäksi todistusaineiston arvostelunkin kannalta asia on kääntynyt huoltajalle vastaiseksi. Tältä osin käsittelinkin jo edellä kysymystä.

Periaatteessa näin ei tietenkään saisi olla. Huoltajan kiitettävän käyttäytymisen ei pitäisi muodostua hänelle raskuudeksi. Se olisi otettava huomioon käyttäytymisen tuottamuksellisuutta vastaan puhuvana perusteena. Eräässä tanskalaisessa oikeustapauksessa on ehkä näin meneteltykin.⁸³

Korvauksen sovittelusta tuottamuksen vähäisyyden perusteella yleensä ei huoltajanvastuussa ole voimassa mitään erityissäädöksiä. Vallitsevan kannan mukaan sovittelua ei voida tällä perusteella suorittaa.⁸⁴ Tilanne on kuitenkin muuttumassa. Monet tutkijat puoltavat sovittelun käyttöön ottoa.⁸⁵ Pohjoismaisessa vahingonkorvausoikeuden uudistustyössä

⁸¹ Ks. ed. s. 142 ja ratkaisua n:o 24 oikeustapausosastossa.

⁸² Ks. oikeustapausosastosta ratkaisua n:o 58.

⁸³ Ks. esim. *Hakulinen* I s. 297, *Routamo* s. 185.

⁸⁴ Ks. esim. *Ylöstalo*, *Kehityslinjoja* s. 91.

⁸⁵ Ks. *Vahingonkorvauskomitea* s. 70.

on samoin asetuttu sille kannalle.⁸⁶ Eräässä huoltajanvastuun tapauksessa alioikeus perusteli ratkaisuaan lausumalla, että korvausta arvioitaessa on otettu huomioon huoltajien syyllisyyden määrä ja velvoitti heidät korvaamaan 2/3 vahinkoa. Hovioikeus hyväksyi ratkaisun sellaisenaan.⁸⁷ Eräässä toisessa ratkaisussa ylimmässä asteessa olisi yksi jäsen sovitellut korvausta tuottamuksen vähäisyyden nojalla.⁸⁸

⁸⁶ Ks. oikeustapausosastosta ratkaisua n:o 24.

⁸⁷ Ks. oikeustapausosastosta ratkaisua n:o 29.

⁸⁸ Ks. oikeustapausosastosta ratkaisua n:o 21.

10 § ERITYISESTI KASVATUSTEHTÄVÄSTÄ

1. Yleisiä huomautuksia

Huoltajan eräänä tehtävänä on edellä useampaan kertaan sanottu olevan huollettavan *kasvattaminen*. Kasvattamisella tarkoitetaan huollettavan totuttamista käyttäytymään kunnollisen kansalaisen tavoin, eikä hänen kouluttamistaan. Tämäkin kuuluu yleensä huoltajalle, mutta siihen osallistuu nykyisin yhteiskunta erittäin merkittävällä tavalla.

Yhteispohjoismaisen vahingonkorvausoikeuden uudistustyön yhteydessä ja muutoinkin viime aikoina on keskusteltu kysymyksestä voiko huoltaja joutua korvausvastuuseen huonon kasvatuksen perusteella. Kysymystä on pohdittu myös Pohjoismaiden ulkopuolella. Yleensä ollaan sitä mieltä, että tällainen vastuu saattaa ehkä periaatteessa olla mahdollinen, mutta käytännössä sitä tuskin esiintyy. Toisaalta on myös esitetty, ettei tällainen vastuu periaatteessakaan olisi mahdollinen.

Viimeksi mainitulla tarkoitan lähinnä saksalaisessa oikeustieteessä esitettyjä mielipiteitä. Pienitz selittää nimenomaan korvausvastuun edellyttävän *valvontavelvollisuuden* (Aufsichtspflicht) laiminlyöntiä. Tosin hän mainitsee esim. *Stettinin Oberlandsgerichtin* eräässä ratkaisussaan hyväksyneen kasvatusvastuun ajatuksen, mutta *Reichsgericht* kumosi ratkaisun selväsanaisin perustein: »*Die Eltern haben nur zu beweisen, dass sie die Kinder tatsächlich genügend beaufsichtigt haben. Nicht aber haben sie auch für einen günstigen Erfolg der Aufsichtsführung einzustehen*». Pienitz katsoo lausuman edustavan oikeuskäytännössä yleisesti hyväksyttyä kantaa.¹

Pohjoismaisen vahingonkorvausoikeuden uudistustyön yhteydessä on taas esitetty mielipiteitä, joiden mukaan kasvatusvastuu olisi periaatteessa mahdollinen. Suomen komitean mietinnössä suhtaudutaan kasvatus-

¹ Pienitz s. 39. Samoin *Soergel—Siebert* 1064.

vastuun mahdollisuuteen ehkä suopeammin kuin muiden pohjoismaisten komiteoiden mietinnöissä.²

Suomalaisista tutkijoista lienee asiaan kiinnittänyt huomiota ainoastaan Kivivuori, ja hänkin vain ohimennen. Hänen mukaansa tuskin on ajateltavissa mahdollisuutta, että korvausvastuu syntyisi pelkästään kasvatusvirheen perusteella, mutta kuten hän lausuu »sitä tultaneen käyttämään vastuuperusteena vain muiden perusteiden ohella toisin sanoen eräänlaisena vaa'an kielenä».³

2. Kasvatuksesta ja sen suhteesta valvontaan

Ryhdyttäessä nyt tarkemmin selvittämään kasvatusvirheen merkitystä huoltajanvastuun edellytyksenä lienee tarpeen sanoa aikaisemman lisäksi muutama sana siitä, mitä kasvatuksella tässä yhteydessä tarkoitetaan. Tämä ei tosin vaikuta kovinkaan pulmalliselta kysymykseltä. Kasvatus on valvontaan verrattuna pitempijännitteisempää toimintaa. Kasvatuksella pyritään Vahingonkorvauskomitean mietintöä uudelleen lainatakseni lasta opettamaan pitämään arvossa kanssaihmissään ja heidän omaisuuttaan.⁴ Kasvatus on tulevaisuuteen tähtäävää toimintaa. Valvonta sitä vastoin tapahtuu nykyisyydessä.

Vahingonkorvauskomitean luonnehdinta kasvatuksesta ei peitä koko kasvatuskäsitteen sisältöä. Kasvatuksella ei tarkoiteta yksinomaan kasvatettavan vastuuntunnon kehittämistä (asennekasvatusta), vaan siihen on syytä sisällyttää myös tietojen ja taitojen opettamista. Lyhyesti sanottuna kasvatuksella tarkoitetaan toimintaa, jolla lapsesta pyritään kehittämään vastuuntuntoinen ja tarvittavat kansalaistaidot omaava yhteiskunnan jäsen. Kasvatettavan asenteisiin vaikuttaminen on kuitenkin tavallisesti etualalla. Näin on laita kohta puheeksi tulevilla oikeustapauksissakin.⁵

² Vahingonkorvauskomitea s. 69. Vrt. Skadestånd I s. 29, Betaenkning s. 53. Oikeastaan myös Norjan komitea on suhtautunut kasvatusvastuun mahdollisuuteen aika myönteisesti. Ks. Innstillning s. 14.

³ Kivivuori SLY XVII s. 293.

⁴ Vahingonkorvauskomitea s. 69.

⁵ Sandström s. 116 lausuu, että kaiken kasvatuksen ytimenä on motivational tapahtumien suuntautuminen yhteiskunnan ja ihmisen kannalta positiivisesti merkitseviin tavoitteisiin.

Kasvatus ei merkitse samaa kuin koulutus. Kasvatuksella tarkoitetaan yleensä kodin piirissä tapahtuvaa toimintaa tai toimintaa, joka on tarkoitettu korvaamaan tällaisen. Toisaalta sana esiintyy esim. ilmaisussa aikuiskasvatus. Koulutuskäsitteen sisältöön kuuluu mielestäni kyllä koulutettavan vastuuntunnonkin kehittäminen, mutta sen päämääränä on ennen kaikkea *ammattipätevyyden* antaminen koulutettavalle. Koulutushan tapahtuu yleensä kodin ulkopuolella.⁶

Puhuttaessa kasvatuksen laiminlyönnistä ei tarkoiteta sellaista ajallisesti tarkoin erotettavissa olevaa tapahtumaa, niin kuin yleensä on laita puhuttaessa valvonnan laiminlyönnistä. Kuten edellä on esitetty, on periaatteessa voitava osoittaa jokin huoltajan syyksi luettava teko tai laiminlyönti, mikä on yleisempää, ennen kuin hänet voidaan velvoittaa korvaamaan huollettavan aiheuttama vahinko. Kasvatus edellyttää myös huoltajan tekemää tekojen joukkoa ja kasvatuksen laiminlyönti yleensä huoltajan nimiin kirjattavia laiminlyöntejä. Kun puhumme huonosta taikka hyvästä kasvatuksesta, emme kuitenkaan voi nimetä samalla tavoin kuin valvonnassa yhtä tekoa tai laiminlyöntiä, jonka tuloksena huonoa taikka hyvää kasvatustulosta voitaisiin pitää.

Tämä seikka ei voine olla merkityksetön kasvatusvirheestä syntyvää mahdollista vastuuta arvioitaessa. Eräät korvausvastuun edellytyksiin liittyvät ongelmat on mahdollisesti ratkaistava jossain määrin toisin kuin aikaisemmin on esitetty tai ehkä on täsmällisempää sanoa, että ratkaisut on perusteltava toisin. Ero ilmenee mm. syy-yhteysongelman ratkaisussa. Kausaaliketjun toinen pää, laiminlyönnin tulos näyttää puuttuvan. Vahinko kyllä on olemassa.

Muistettakoon kuitenkin se tärkeä ja edellä (s. 8) jo mainittukin seikka, että sanat kasvatus ja valvonta ovat vain puutteellisia kielellisiä apuneuvoja, joilla huoltajan tehtäviä voidaan kuvata. Yhtä vajavaisia kielen keinoja ovat myös ilmaisut teko ja laiminlyönti. Tyypillisimmässä käyttötilanteessaan näillä sanoilla ilmaistaan tekijän toimesta tapahtunut nopeaa muutosta tai sellaisen aiheuttamatta jättämistä (esim. ikkunan avaaminen tai avaamatta jättäminen). Mutta kun kysytään, mitä joku tekee, niin vastauksena voi hyvin olla: hän siivoaa. Tällöinkin vastaus ilmoittaa, että tekijän toimesta tapahtuu muutos maailmantilassa, mutta tulokseen pääseminen voi kestää päivän, siitä riippuen kuinka suuri asunto on tarkoitus siistiä. Tulokseen pääseminen edellyttää lukui-

⁶ Näin Sandström s. 13.

sien osatekojen joukkoa, ikkunan avaamista, pölyn pyyhkimistä, mattojen tuulettamista ym. jokaiselle tuttua arkista toimintaa.

Samalla tavoin huoltajan suorittama valvontakin periaatteessa edellyttää suppeampia osatekoja, joita tilanteesta riippuen voidaan erottaa paljonkin. Näitä ei yleensä mainita erikseen, koska käytännön vaatimuksia silmällä pitäen ei ole tarpeen viedä erittelyä kaikkein »yksinkertaisimpien» tekojen tasolle. Valvontavirheen ilmetessä voidaan normaalisti kuitenkin osoittaa »yksinkertainen», ajallisesti tarkoin määritetty laiminlyönti, joka voidaan nimetä vahingon syyksi. Kasvatusvirheessä vahingon syytä ei voida kuvata yhden »laiminlyönnin» avulla selittämällä tämä välttämättömäksi edellytykseksi, vaan syynä on tietynlainen monista laiminlyönneistä muodostunut kokonaisuus, jossa yksityyseen laiminlyönnin merkitys ei ole tarkalleen määrättävissä. Tästä erosta huolimatta kasvatus ja valvonta eivät sittenkään ole käyttäytymisen käsitteen avulla tarkasteltuina niin erilaisia ilmiöitä kuin ehkä saat-taisi luulla.

Mutta ennen kuin on paikallaan eritellä kasvatusvastuun edellytyksiä on tutkittava, missä määrin tällainen vastuu yleensä on mahdollista ja esiintyykö sitä ehkä Suomen oikeuselämässä.

3. Millaisessa tilanteessa voidaan puhua kasvatusvastuusta

Niukassa kasvatusvastuuta käsittelevässä kirjallisuudessa ei juuri ole selvitetty kysymystä, millaisessa tilanteessa yleensä voidaan puhua huoonon tai puutteelliseen kasvatukseen perustuvasta vastuusta. Kuitenkin tämän kysymyksen selvittäminen on ongelman menestyksellisen tarkastelun välttämätön edellytys. Kasvatuksen käsitteen selvittäminen ei suinkaan yksilöi ratkaistavaa ongelmaa riittävästi. Tarkastelun kohteeksi on otettava myös ne konkreettiset tapaukset, joihin käsitteet viittaavat.

Kasvatus merkitsee tulevaisuuteen tähtäävää toimintaa. Vahinkoon johtaneessa tapahtumainkulussa kasvatusvirhe sijoittuu varsin varhaiseen vaiheeseen. Ennen kaikkea valvontavirheeseen verrattuna kasvatusvirhe ilmenee aina sitä ennen. Tästä on tehtävä eräs johtopäätös. Kasvatusvirheen vaikutukset voidaan ilmeisesti poistaa ainakin osittain valvontavaiheessa. Huono kasvattaja voi siten välttyä korvausvastuulta tehostamalla valvontaa. Huoltajan virheiden ilmentymät kietoutuvat läheisesti toisiinsa.

Huonoon kasvatukseen perustuvasta vastuusta voidaan puhua vain, jos huoltajan viaksi ei voida lukea mitään virhettä valvonnassa. Tällainen tilanne on kyllä hyvin kuviteltavissa ja kuten jäljempänä selostettavista oikeustapauksista ilmenee, sellaisia tilanteita on myös esiintynyt oikeuskäytännössä. Selväpiirteisimpänä kasvatustuvastuu tulee esiin, jos huollettava ei ole ollut vahingon sattuessa kasvattajan valvonnassa. Kasvattaja on voinut esimerkiksi sairastua äkillisesti, joutua lähtemään työhön vieraalle paikkakunnalle jne.. Jos hän on näissä oloissa hankkinut kunnollisen sijaisen ja antanut tälle tarvittavat tiedot, hän ei ole syyllistynyt mihinkään virheeseen huollettavan valvonnassa. Äkillisessä sairaustapauksessa saattaa tilanne olla jopa sellainen, että huollettavan viaksi ei ole katsottava jäävän tuotamusta, vaikka huollettava olisi joksikin aikaa jäänyt kokonaan vaille valvojaa.

Kasvatustuvastuusta puhuttaessa ei aina tarkoiteta »puhdasta» kasvatustuvastuutilannetta, vaan myös sellaista »sekaluontoista» tilannetta, jossa huoltaja olisi voinut korvata kasvatustuvastuvirheensä tiukemmalla valvonnalla. Seuraavassa käsitellään molempia tilanteita erikseen. Erityisesti paneudutaan kysymykseen, voiko huoltaja joutua korvausvastuuseen pelkän kasvatustuvastuvirheen nojalla myös käytännössä. Tähän asti tuollaisen kasvatustuvastuun mahdollisuutta on pidetty hyvin epätodennäköisenä.

Tarkastelu suoritetaan kahdessa ryhmässä. Ensiksi tutkitaan kysymystä onko oikeuskäytännössä huoltaja velvoitettu korvaamaan vahinko, vaikka huollettava vahingon sattuessa ei olekaan ollut hänen välittömässä huollossaan eikä hänen viakseen ole voitu lukea virhettä väliaikaista huoltajaa valittaessa. Toisena ryhmänä käsitellään tapauksia, joissa huollettava on kyllä ollut huoltajan välittömässä valvonnassa, mutta huoltajan ei voida katsoa syyllistyneen valvontatuottamukseen ainakaan sanan normaalissa merkityksessä.

4. Huoltajanvastuu kasvatustuottamuksen nojalla silloin kun huollettava ei ole huoltajan välittömässä valvonnassa

A. Oikeuskäytännössä on esiintynyt varsin lukuisasti tapauksia, joissa molemmilta vanhemmilta on vaadittu korvausta, vaikka vahingon sattuessa vain toinen heistä on ollut kotona. Toinen on saattanut olla työssä normaalina työaikana tai muuten poissa kotoa. Vanhemmilta on

myös vaadittu korvausta huollettavan koulussa aiheuttamasta vahingosta. Eräissä tapauksissa korvausta on jopa vaadittu yksinomaan kotoa poissa olleelta puolisoilta. Kun tämä puoliso on aina ollut isä lieenee kanne tahdottu nostaa vain sitä puolisoa vastaan, jota kohtaan suoritettavilla perimistoimilla on suurimmat mahdollisuudet onnistua.⁷

Vaatimukset on yleensä ylimmässä asteessa hylätty. Kahdessa tapauksessa huoltaja on kuitenkin velvoitettu korvaamaan vahinko.

KKO p. n:o 1749/1941 (33)

B (9 1/2 v., poika) oli heitellyt lingolla kiviä, jolloin yksi kivi oli osunut A:n (9 1/2 v., poika) silmään. Silmä oli jouduttu myöhemmin poistamaan.

Valkealan ym. KO: Koska isä ei ollut pitänyt B:tä silmällä, niin hänet velvoitettiin korvaamaan vahinko KO:n harkinnan mukaisin määrin.

Viipurin HO: Vain korvauksen määrää koskeva muutos.

KKO: Vain korvauksen määrää koskeva muutos.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: A oli lähtenyt muiden lasten mukana katsomaan, kun B oli yrittänyt saada kiven lentämään lingollaan noin 300 metrin päässä heittopaikalta oleville lautatapuleille. A oli seisonut noin 14 metrin päässä B:stä silloin kun kivi oli luiskahtanut irti lingosta ja osunut A:n silmään. Kenenkään kesken ei ollut esiintynyt mitään riitaa.

Tapahtuman sattuessa B:n isä oli ollut jokapäiväisessä työssään. Äiti oli ollut kotona, mutta häneltä ei vaadittu mitään. Isä kielsi tietäneensä mitään B:n lintoamisharrastuksista. Kantajapuoli ei esittänyt juuri mitään selvitystä isän huoltajantuottamuksesta. Sen sijaan vedottiin voimakkaasti kohtuusnäkökohtiin. A:n varattomalla äidillä oli yksinään huollettavanaan kolme alaikäistä lasta.

KKO 1950 II 59 (8)

B (10 v., poika) oli leikkiessään nuoremman sisarensa kanssa tulitikuilla sytyttänyt tuleen vanhempiensa vuokranantajan A:n omistaman kuivausriihen.

Vihdin KO: Koska B:n isä C oli laiminlyönyt A:n tarpeellisen valvonnan, hän oli vastuussa vahingosta, minkä vuoksi KO velvoitti C:n korvaamaan vahingon.

Turun HO: Koska B ei tapahtuman sattuessa ollut ollut C:n suoranaisten silmälläpidon alainen eikä hänen myöskään luonteensa puolesta ollut näytetty olleen erikoisen ja yhtämittaisen valvonnan tarpeessa, niin HO hylkäsi kanteen.

⁷ Ks. oikeustapausosastosta esim. ratkaisuja n:o 3, 7, 8, 11.

KKO: (4 jäsentä): HO:n tuomio kumottiin ja asia jätettiin KO:n päätöksen varaan.

(1 jäsen): Ei muutosta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: B:n vanhempien ja vuokranantajan A:n välit olivat olleet pitemmän aikaa huonot. Oikeudenkäynnissä A väitti mm., että C olisi suorastaan yllyttänyt B:tä tekemään vahinkoa A:n omaisuudelle. Muutenkin A vetosi voimakkaasti huonoon kasvatukseen ja sekä B:n että tämän sisaren pahantapaisuuteen. Eräs todistaja kertoi lasten varsinkin B:n olevan vallattomia. Hänen käsityksensä mukaan lapsia ei juuri valvottu. A:n tilanhoitajan mukaan lapset olivat kurittomia eivätkä vanhemmat valvoneet heitä.

Tapaus oli sattunut helatorstaina klo 16.30. Lasten kertoman mukaan B oli tehnyt tulen kuivausriihen vintillä pieneen heinäkasaan, josta tuli oli nopeasti levinnyt. Huomattuaan, etteivät yksin voisi sammuttaa tulta, lapset olivat menneet kertomaan asiasta äidilleen, joka oli nopeasti ryhtynyt hankkimaan apua. Mitään selvitystä siitä, mistä lapset olivat saaneet tikkuja ei esitetty. Samaten kokonaan jäi selvittämättä, missä isä tapahtuma-aikaan oli ollut. Tapahtuman johdosta pidetyssä poliisitutkinnassa oli kuultu B:tä ja tämän äitiä, mutta ei isää.

B. *Tapauksia tarkasteltaessa* on aluksi todettava jälkimmäisen ratkaisun olevan ensiksi selostamaani verrattuna oleellisesti edustavamman käsillä olevan ongelman kannalta. Edellisessä huoltaja, isä, oli poissa tapahtuman sattuessa ja näin ollen koska äiti oli ollut kotona, lienee hyvin vaikea selittää isän syyllistyneen valvontatuottamukseen. Vastuu olisi siten voitava perustaa kasvatustuottamukseen. Mutta tapauksessa tuntuu varsin teennäiseltä puhua edes kasvatustuottamuksesta. Kantajapuoli ei edes väittänyt B:n aiheuttaneen vahinkoa tahallaan. B:n käyttäytymistä vahinkotapahtuman yhteydessä ei juuri voi sanoa pahantapaisen n. 10 vuotta vanhan pojan käyttäytymiseksi. Mitään muutaakaan sellaista näyttöä, jonka nojalla B:n voisi katsoa olevan pahantapaisen ei oikeudenkäynnissä esitetty.

Ratkaisu herättää kysymyksen tuottamuksettoman vastuun mahdollisuudesta. Sitä on mielestäni kutakuinkin mahdotonta selittää tuottamusvastuun ajattelukaaviolla.

Jälkimmäistä tapausta voitaneen pitää varsin edustavana tarkasteltavana olevan ongelman kohdalta. Kantaja on siinä ensinnäkin nimenomaan vedonnut huonoon kasvatukseen. Lisäksi oikeudenkäynnissä on

esitetty aineistoa, jonka perusteella voidaan sekä B:n että ehkä myös hänen sisarensakin sanoa olleen jonkin verran pahantapaisia. Aina-kaan heidän käytöksensä ei ole ollut mitään esimerkiksi kelpaavaa. Samaten oikeudenkäynnissä esitettiin selvitystä huoltajien kasvatustuot- tamuksesta, erikoisesti isän osalta.

Mutta voidaanko ajatella ratkaisun itse asiassa perustuneen kasva- tustuottamukseen. Vastaus on mielestäni myönteinen. Mitään sellaisia kohtuusnäkökohtia, joihin edellisen tapauksen ratkaisun ehkä voi sanoa perustuneen, ei nyt ollut. Kantaja oli tässä tapauksessa huomattavasti varakkaampi kuin huoltaja.

Perusteluissa kasvatustuottamuksesta ei kylläkään mainita mitään. Perustelut ovat muutenkin niukanlaiset. Hovioikeuden perusteluissa, joita ylin aste ei hyväksynyt, tehdään ero välittömän valvonnan ja muun silmällä pidon välillä. On ajateltavissa, että alioikeus ja korkein oikeus ovat perustaneet kantansa muun silmällä pidon laiminlyöntiin toisin sanoen siihen, että isä ei ollut huolehtinut lastensa valvonnan yleis- järjestelyistä. Nämä taas sisältävät aineksia, jotka jo ovat hyvin lähellä sitä toimintaa, mitä tässä tutkimuksessa kasvatuksella tarkoitetaan.

Varsinaisen valvontatuottamuksen kannalta arvostellen isän käyttäy- tyminen vahinkotilanteessa ei näyttäisi antavan aihetta merkittäviin moitteisiin. Tapahtuman sattuessa lapset olivat äidin hoidossa kotona. Jo tämän perusteella on vaikea kuvitella, kuinka saattaisi olla mahdol- lista katsoa isän viaksi valvontatuottamusta. Asiakirjoista ei ilmene mitään sellaista erityistä seikkaa, joka isän olisi pitänyt äidille ilmoittaa, ja jonka laiminlyömistä voisi pitää huoltajantuottamuksena. Mitään muutakaan varotoimenpidettä ei isä ole mielestäni laiminlyönyt. Äitiä ei myöskään voitane katsoa epäpäteväksi huoltajan tehtäviin. Loppu- tulokseksi muodostuu: isän viaksi ei jää valvontatuottamusta.

Tarkasteltavana oleva tapaus on ymmärtääkseni selitettävissä vain kasvatustuottamuksen perusteella. Pidän ratkaisua myös tässä suhteessa melko selväpiirteisenä.

5. Kasvatustuottamus huollettavan ollessa huoltajan valvonnassa

A. Oikeustapauksia. Kuten aikaisemmin jo mainittiin, huoltaja voi korvata tiettyyn rajaan saakka kasvatuksessa tekemänsä virheet valvo- malla huollettavaa tavallista tehokkaammin. Seuraavassa neljässä rat-

kaisussa tilanne on kuitenkin ollut sellainen, että mielestäni huoltaja on täyttänyt valvontavelvollisuutensa huollettavan pahantapaisuuden huomioonottaenkin. Tästä huolimatta huoltaja on määrätty korvaamaan vahinko.

KKO 1938 II 677 (65)

B (10 v., poika) ja C (11 v., poika) olivat vahingoittaneet ja hävittäneet kesähuviloissa säilytettyä omaisuutta.

Ristiinan KO: Koska B:n ja C:n äiti D sekä B:n isä ja C:n isäpuoli E olivat laiminlyöneet pitää silmällä B:tä ja C:tä niin KO velvoitti heidät korvaamaan vahingon.

Viipurin HO: Ei muutosta.

KKO (3 jäsentä): Ei muutosta.

(2 jäsentä): Näyttämättä oli jäänyt, että D ja E olisivat puutteellisesti täyttämällä velvollisuutensa valvoa B:tä ja C:tä matkaansaattaneet vahingon, minkä vuoksi heidät olisi ollut vapautettava korvausvelvollisuudesta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Syksyllä 1936 oli Ristiinan kunnan Kuivaniemen kylässä alkanut tapahtua kummallisia asioita. Eräisiin huviloihin, varsinkin n. 100 m päässä B:n ja C:n kodista sijaitsevaan huvilaan murtauduttiin useita kertoja ja huvilassa oli tällöin tehty ilkivaltaa ja sieltä anastettu erilaisia pikkuesineitä. B ja C selittivät nähneensä huvilan tienoilla liikkuvan tuntemattoman valkoisiin vaatteisiin pukeutuneen naisen. Sitten eräät muutkin kylän pojat kertoivat samaa. Samoin jotkut aikaihmisetkin olivat kuulleet selittämättömiä ääniä. Tapahutumat muuttuivat paikkakunnalla yleiseksi puheenaiheeksi ja viimein poliisiviranomaisetkin ryhtyivät tutkimaan asiaa. Lopulta koko paikkakunnan asukkaat etsivät »valkopukuista naista». Keran esimerkiksi oli etsijöitä ollut mukana ainakin 20 henkilöä pitäjän nimismiehen johdolla. B ja C olivat olleet mukana erittäin innokkaasti samoin kuin heidän muu kotiväkensä.

Vähitellen kuitenkin selvisi, että B ja C olivat itse tapahtumien takana ja keksineet koko jutun valkopukuisesta naisesta. Äidilleen pojat olivat sanoneet jo aikaisemmin kesällä löytäneensä huvilan lähettäviltä eräitä pikkuesineitä, jotka äiti oli pannut talteen odottamaan, kun asukkaat palaisivat seuraavana kesänä. Läheisen huvilan omistajan vaimo oli samana keväänä kirjoittanut äidille ja pyytänyt, että tämä antaisi B:n ja C:n tappaa käärmeitä pälvien aikaan heidän tontiltaan 3 vmk:n kappalemaksusta. Käärmeitä jahdatessaan pojat olivat tottuneet liikkumaan huvilan alueella. Sitten he olivat keksineet kummitustarinan. Aiheen pojat selittivät saaneensa erästä kirjasta. Kun asiat kehittyivät hyvin, pojat keksivät aina vaan lisää tarinoita ja tekivät uusia murtoja ja muita

ilkkivaltaisuuksia sekä houkuttelivat muitakin kylän poikia juoneen mukaan. Kesällä pojat olivat myös yrittäneet hävittää huvilaan tulevaa postia.

Poikien aikaisemmassa käytöksessä ei ollut ilmennyt mitään erityistä huomautettavaa. Vanhemmat selittivät antaneensa poikien liikkua kesällä verraten vapaasti metsässä, mm. marjassa. Vanhemmat olivat olleet täysin tietämättömiä poikien osuudesta tapahtumiin.

KKO 1950 II 203 (66)

B (9 v., poika), C (11 v., poika) ja D (12 v., poika) olivat heitelleet kivillä A:ta.

Sulkavan KO: Selvitetty, että B, C ja D olivat tahallaan heitelleet A:ta kivillä seurauksin, että A oli saanut mm. kuhumun ja mustelman ohimoonsa. Sen vuoksi ja kun B:n ja C:n isän ja äidin E:n ja F:n sekä D:n isän ja äidin G:n ja H:n oli katsottava tuottaneen vahingon laiminlyömällä pitää poikiaan silmällä KO velvoitti heidät yhteisvastuullisesti korvaamaan A:n vahingon.

Itä-Suomen HO: Vain korvauksen määrää koskeva muutos.

KKO: Ei muutosta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Poikien teko oli ollut kosto. A:n poika oli ottanut luvatta poikien yhteisen leikkiauton ja kun pojat olivat menneet sitä hakemaan pois, A oli ollut heille vihainen.

Oikeudenkäynnissä A selitti olevansa huonoissa väleissä E:n ja F:n kanssa. Eräs A:n todistaja kertoi, että tapahtumapäivän iltana F oli sanonut hänelle, että nyt kävikin niin kuin hän oli toivonutkin. Poikien opettaja todisti taas poikien koulussa osoittautuneen kunnollisiksi oppilaisiksi. Oikeudenkäynnissä ei G:n ja H:n huoltajan tuottamuksen osalta esitetty juuri mitään.

Tapahtuman johdosta huoltolautakunta oli antanut varoituksen E:lle ja F:lle. Muutoin selvitys valvontatuottamuksesta jäi varsin niukaksi.

KKO t. n:o 912/1951 (67)

B (13 v., poika) oli heittänyt kivellä kotitalonsa pihalla A:ta (11 v., poika) silmään. Silmä oli sokeutunut.

Kemin RO: Näyttämättä oli jäänyt, että B:n vanhemmat isä C ja äiti D olisivat puutteellisesti täyttämällä velvollisuutensa valvoa B:tä tuottaneet vahingon. Tämän vuoksi kanne hylättiin C:n ja D:n osalta.

Vaasan HO: Jutussa oli ilmennyt, että C ja D laiminlyömällä B:n silmälläpidon olivat osaltaan tuottamuksellisesti aiheuttaneet A:n

vahingon, minkä vuoksi heidät velvoitettiin yhteisvastuullisesti B:n kanssa korvaamaan vahinko.

KKO: *Selvitetty B:llä olleen tapana kiusata ja ahdistella leikki-tovereitaan mm. heittelemällä heitä kivillä.* Näin ollen on katsottava C:n ja D:n, jotka ovat olleet tietoisia B:n käyttäytymisestä, olleen velvollisia erityisellä huolella pitämään B:tä silmällä tämän leikkiessä kotipihallaan toisten lasten kanssa. Laiminlyömällä tämän velvollisuutensa ovat C ja D tuottaneet A:n vahingon, joten ei ole esitetty syytä HO:n tuomion muuttamiseksi.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: B oli siskonsa kanssa potkinut palloa maaliin A:n toimiessa maalivahtina. Kerran pallo oli päässyt A:n ohi eikä A ollut lähtenyt B:n mielestä kyllin nopeasti noutamaan palloa. Tästä suuttuneena B oli ryhtynyt heittelemään A:ta kivillä ja luultavasti kolmas kivi oli osunut.

Tapahtuma-aikaan äiti oli ollut kotona ja oli hän ikkunasta voinut seurata tapahtumia pihalla. Eräs sittemmin peräytystodistajaksi julistettu todistaja kertoi, että äiti olisi jälkeenpäin sanonut nähneensä tapahtuman. Todistaja oli ollut paikalla ja huutanut B:lle varoituksia. Isän ei sitä vastoin väitettykään nähneen tapausta.

Useat todistajat mm. perheen entinen kotiapulainen kertoivat, että B ja hänen siskonsa olivat pahantapaisia. Todistajien mukaan vanhemmat, varsinkin äiti olivat suhtautuneet välinpitämättömästi lastensa pahantekoihin. Toisaalta eräät todistajat selittivät B:n olleen hyvin kunnollisen. Nämä olivat C:n omistaman konepajan palveluksessa olevia henkilöitä ja perheen sukulaisia.

KKO p. n:o 2072/1962 (Itä-Suomen HO) (60)

B (8 1/2 v., poika) oli heittänyt suksisauvalla A:ta (5 1/2 v., poika) silmään, niin että se oli jouduttu poistamaan.

Kuopion RO: B:n vanhempien oli katsottava laiminlyömällä poikansa silmälläpidon tuottaneen vahingon, minkä vuoksi RO velvoitti heidät korvaamaan harkintansa mukaisin määrin A:n vahingon.

Itä-Suomen HO: Ei muutosta.

KKO: Ei muutoksenhakulupaa.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: B oli hypellyt suksisauvoilla kinoksen päältä alas kotipihallaan. A oli ollut mukana. A oli seisonut alhaalla ja B oli ollut kinoksen päällä samalla kohdalla. Silloin B oli käskennyt A:n siirtyä syrjään. A ei ollut heti ymmärtänyt B:n tarkoitusta. Hän oli katsahtanut ylös, jolloin B oli suuttunut ja heittänyt häntä sauvalla. Sauva oli osunut silmään.

Tapahtuma-aikaan B:n isä oli ollut pilkkomassa puita kellarissa ja äiti kotona. Kummallakaan ei ollut mahdollisuutta nähdä B:tä. Monet todistajat kertoivat, että B ja hänen siskonsa olivat erittäin

ilkeitä lapsia. B oli kiusannut pienempiään ja heitellyt toisia lapsia siskonsa kanssa kivillä. Kun äidille oli tästä huomautettu, niin hän oli vastannut, että meidän lapset saavat tehdä mitä haluavat. Eräs todistaja oli kerran ottanut B:ltä pois kumipyssyn, mutta B oli kertonut siitä äidilleen ja tämä oli tullut hakemaan pyssyn takaisin ja sanonut huolehtivansa itse lapsistaan. Toisaalta B:n opettajat pitivät häntä käytökseltään moitteettomana oppilaana. B oli jäänyt luokalleen ja hänen uusi opettajansa kertoi B:n olevan luokalle jääneeksi oppilaaksi harvinaisen hyvin käyttäytyvän. Myös B:n setä kertoi B:n olevan erittäin kunnollisen, suorastaan mallikelpoisen.

B. Tapausten tarkastelua. Ratkaisut ovat edustavuudeltaan kahdenlaisia. Kemn ja Kuopion tapaukset ovat ongelman kannalta hyviä, Ristiinan ja Sulkavan huonompia. Näissä nimittäin kasvatustuottamuksen edellytysten täyttyminen on kyseenalaista. Huollettavat ovat niissäkin tosin käyttäytyneet vahinkoa aiheuttaessaan pahantapaisten lasten tavoin, mutta pahantapaisuus ei näytä olleen pojille yleensä kovinkaan tyypillistä. Samoin on jäänyt suurin piirtein kokonaan selvittämättä mitä kasvatuksessa tapahtuneita laiminlyöntejä huoltajien viaksi voitaisiin katsoa jäävän.

Kemn ja Kuopion jutuissa huollettavat ovat olleet ilmeisesti pahantapaisia muutoinkin, vaikka tässä suhteessa todistusaineisto ei ole ollut aivan kiistaton. Myös vanhemmat ovat suhtautuneet välinpitämättömästi lastensa kasvatukseen.

Kaikissa tapauksissa joko molemmat huoltajat tai ainakin toinen heistä ovat vahingon aikaan olleet kotona. Kemn ratkaisussa äidillä on ollut nimenomaan tapahtuman sattuessa mahdollisuus seurata välittömästi lastensa toimia, mutta on kyseenalaista voidaanko hänen katsoa syyllistyneen valvontatuottamukseen. Kun tässäkin asiassa myös isä on määrätty korvausvelvolliseksi eikä hänen ole väitettykään nähneen koko tapahtumaa, niin ainakin isän osalta ratkaisu on edustava kasvatustuottamuksen kannalta.

Kantajapuoli on vedonnut joka jutussa korostetusti huonoon kasvatukseen ja huollettavien pahantapaisuuteen. Ratkaisujen perusteluissa tämä puoli on sivuutettu lukuunottamatta Kemn tapausta, jossa ylimmän asteen perusteluissa kiinnitettiin huomiota huollettavien pahantapaisuuteen ja huoltajien tietoisuuteen tästä. Alemmat oikeusasteet eivät maininneet asiasta mitään. Näiden ratkaisujen perustelut on kirjoitettu siten, kuin kysymyksessä olisi ollut tavallinen valvontatuottamus.

Voitaisiinko sitten ajatella korvausvelvollisuuden voineen perustua valvontatuottamukseen? Tässä suhteessa Ristiinan tapaus muodostaa kolmesta muusta poikkeavan tilanteen. Siinä kysymyksessä oli pitkän ajan aikana tapahtuneista vallattomuuksista muodostuva kokonaisuus. Kaikissa muissa tapauksissa itse vahinko on syntynyt melkeinpä silmänräpäyksellisesti kehittyneen tapahtumainkulun seurauksena. Ristiinan ratkaisun osalta onkin sanottava, että jos vanhemmat olisivat seuranneet lastensa toimia hyvin yksityiskohtaisesti, he ilmeisesti olisivat voineet havaita näiden luvattomat puuhut paljon aikaisemmin. Eri asia sitten on, voitiinko maaseutuoloissa tuolloin vaatia vanhemmilta niin tarkkaa silmälläpitoa. Mielestäni tähän kysymykseen on vastattava kielteisesti. Vanhemmilla ei ole ollut mitään aihetta ryhtyä erityist toimiin tämän-tapaisten tapahtumien varalle. He ovat oman ilmoituksensa mukaan tosin antaneet lastensa kesäisin liikkua melko vapaasti metsässä, marjassa ja sienessä, mutta huollettavien ikäisten poikien (10 ja 11 v.) kysymyksessä ollen, tätä ei voitane pitää vielä moitittavana.⁸

Muissa tapauksissa on vaikeaa ajatella, millä tavoin vanhemmat olisivat voineet valvontaa tehostamalla estää vahingon. Niissä kaikissa huollettavat ovat leikkineet kotipihallaan suhteellisen rauhallisesti aivan vahingon tapahtumiseen saakka. Jotta huoltajat olisivat voineet estää vahingon, heidän olisi ollut vartioitava lapsiaan aivan kuin vankia. Varsinkin Kemin ratkaisu on kuvaava. Siinä nimittäin sittemmin peräytystodistajaksi julistettu henkilö oli kertomansa mukaan ollut paikalla tapahtuman sattuessa. Mutta hänkään ei ollut voinut estää vahinkoa, vaikka olikin huutanut varoituksia B:lle.

Jos näissä tapauksissa katsotaan, millainen tilanne on huoltajan kannalta ollut ennen vahingon sattumista, saadaan tällainen kuva. Sulkavan tapauksessa huollettavat ovat leikkineet erään lähinaapurin pojan kanssa omalla pihallaan ja vanhemmat ovat olleet läheisellä niityllä tekemässä vihtoja. Vanhemmilla ei ole ollut tiedossaan mitään sellaista, minkä nojalla heillä olisi ollut aihetta tehostaa valvontaa. Tavallisessa tapauksessa ei voitane väittää vanhempien menettelevän virheellisesti, jos he antavat 9- ja 10-vuotiaitten poikiensa leikkiä ilman valvojaa kotipihallaan

⁸ Esim. oikeustapausosastossa selostetussa ratkaisussa n:o 5 äiti oli vienyt 5, 6 ja 8 vuotta vanhat poikansa veneellä saareen ja jättänyt lapset sinne keskenään poimimaan sieniä. Lapset olivat löytäneet tikkuja ja niitä käsitellessään sytyttäneet heinäladon. Huoltajaa vastaan ajettu korvauskanne hylättiin.

tai jos vanhemmat laskevat 12-vuotiaan poikansa yksinään leikkimään naapurin lasten kanssa.

Kemin tapauksessa 13-vuotias poika on leikkinyt kotipihallaan pallolla sisarensa ja 11-vuotiaan toverinsa kanssa. Vanhemmilla on kyllä esitetyn selvityksen mukaan ollut aihetta valvoa poikaansa tavallista tehokkaammin, mutta mielestäni on valvontavelvollisuuden ylippingoitusta, jos vaaditaan, että vanhemmat eivät saisi antaa lapsensa leikkiä ilman valvojaa edes kotipihallaan. Kaiken lisäksi äidillä on ollut mahdollisuus seurata huollettavaa ikkunasta. Katsoisinkin, etteivät vanhemmat, ei ainakaan isä ole tässäkään tapauksessa syyllistyneet valvontatuottamukseen, vaikka huomioon otetaankin vanhempien tietoisuus lastensa kurittomuudesta.

Kuopion tapauksessa vahinko on aiheutettu suksisauvan terävällä piikillä. Kahteen edelliseen ratkaisuun verrattuna voidaan sanoa huollettavan käsitelleen esinettä, jota voidaan käyttää vaarantavasti. Sitä vastoin ei liene mahdollista sanoa, että suksisauva sinänsä on vaarallinen esine. Se on vaarallinen vain poikkeuksellisella tavalla käsiteltynä. Vanhemmilla on nytkin ollut aihetta seurata poikansa toimintaa tavallista tarkemmin. Mielestäni he eivät kuitenkaan ole tapahtuman aikaan syyllistyneet valvontatuottamukseen. Poika (8 1/2 v.) leikki kotipihallaan. Molemmat vanhemmat olivat kotona, joskaan heillä ei ollut suoraa näköyhteyttä poikaansa. Ennen tapahtumaa ei ollut ilmennyt mitään erikoista. Poika leikki toverinsa kanssa kaikessa rauhassa. Vahingon estäminen olisi ollut vieläkin vaikeampaa kuin Kemin tapauksessa. Nyt nimittäin sauva osui heti. Siinä osui vasta kolmas kivi. Kuopion tapauksessa ei huoltaja olisi ehtinyt väliin, vaikka hän olisi seisonut vieressä. Korvausvelvollisuus ei voine perustua valvontatuottamukseen, jo syyhteydenkään puutteen vuoksi.

Näillä perusteilla katson, että missään selostetussa neljässä ratkaisussa ei korvausvelvollisuutta voida perustella yleisen tuottamusideologian mukaisella varsinaisella valvontatuottamuksella. Tuomioistuimet ovat tosin ratkaisujensa perustelut niin kirjoittaneet.

Lopputuloksena on hyväksyttävä, ainakin Kemin ja Kuopion ratkaisun osalta, jos kasvatustuottamus hyväksytään vastuun perusteeksi. Ristiinan ja Sulkavan tapauksessa tilanne on tulkinnanvarainen. Huollettavat olivat käyttäytyneet pahantapaisten lasten tavoin, mutta asiassa esitetyn selvityksen mukaan huollettavat eivät muutoin näytä aikaisemmin käyttäytyneen normaaleista ikätovereistaan poikkeavasti. Vanhemmilla ei

näytä olleen syytä valvoa lapsiaan tavanomaista tarkemmin, eikä heillä näytä olleen aihetta ryhtyä mihinkään tehostettuihin kasvatustoimiin-kaan. Toisin sanoen heidän viakseen ei näytä jäävän sen enempää kasvatustuottamusta kuin valvontatuottamustakaan. Ratkaisun perusteluja olisi siten etsittävä muualta.

Kemin ja Kuopion tapauksissa huoltajien kasvatustuottamus on jokseenkin kiistaton. Huollettavat olivat aikaisemminkin useamman kerran käyttäytyneet moitittavasti. Huoltajat olivat suhtautuneet huollettavien käyttäytymiseen välinpitämättömästi. Huollettavat aiheuttivat vahingon teolla, joka osoittaa erittäin suurta piittaamattomuutta leikkiverin terveyden suhteen. Kummankin huollettavan käytöstä voi sanoa erittäin pahantapaisen lapsen tyyppilliseksi käyttäytymiseksi.

Mikäli kasvatustuottamus hyväksytään vastuunperusteeksi yksinäänkin, siis ilman että kasvatuksessa tapahtuneitten laiminlyöntien lisäksi vaaditaan valvontavirhettä, ovat Kemin ja Kuopion tapauksien ratkaisut täysin perusteltavissa. Omasta puolestani olisin tähän valmis. Ratkaisut on mielestäni sovellettavissa myös tuottamuvastuun ajattelukaavioon jopa sen klassillisessa muodossa. Sen sijaan Ristiinan ja Sulkavan tapauksissa tuottamus-käsitettä voidaan käyttää vain kuvaannollisessa merkityksessä. Edellisessä kohdassa selviteltyistä tapauksista ratkaisu on Vihdin tapauksessa perusteltavissa kasvatustuottamuksen nojalla, mutta ei Kouvolan tapauksessa. Siinä ei oikeudenkäynnissä esitettykään oikeastaan mitään näyttöä sen enempää kasvatustuottamuksesta kuin valvontatuottamuksesta.

Selostetuissa tapauksissa kaikissa korvausvaatimus on hyväksytty ylimmässä asteessa. Tämän lisäksi olen löytänyt oikeuskäytännöstä eräitä ratkaisuja, joissa kantaja on vedonnut kanteensa tueksi huollettavien pahantapaisuuteen ja huoltajien kasvatustuottamukseen, mutta kanne on ainakin ylimmässä asteessa hylätty. Eräässä näistä on tullut esiin kiintoisa todistusaineiston arvosteluun liittyvä piirre. Kun tapaus tarjoaa samalla varsinkin todistus oikeudellisesti kiintoisan vertailukohdan Sulkavan ja Ristiinan ratkaisuille, selostetaan se ensiksi.

KKO p. n:o 349/1968 (Helsingin HO) (64)

B (13 v., poika) oli tahallaan pahoinpidellyt A:ta (14 v., poika).

Helsingin RO: (2 jäsentä): Näytetty, että B oli tahallaan potkaissut A:ta, jolloin A:n etuhammas oli rikkoutunut ja nenäluu murtunut. Sen sijaan oli jäänyt näyttämättä, että B:n vanhemmat olisivat

laiminlyöneet B:n valvonnan ja siten syypäitä tapahtuneeseen. Tämän vuoksi RO hylkäsi kanteen B:n vanhempien osalta.

(1 jäsen): *B:n käyttäytymisen raakuus ja se seikka, että hän oli pahoinpidellyt A:ta ilman mitään aihetta* olivat osoituksena vanhempien hänelle antamasta huonosta kasvatuksesta ja vanhempien riittämättömästä valvonnasta. Tämän vuoksi vanhemmat olisi velvoitettava korvaamaan vahinko.

Helsingin HO: RO:n mainitsemilla perusteilla ja koska *ei ollut näytetty vanhempien kasvattaneen huonosti B:tä*, niin ei ollut esitetty syytä muuttaa RO:n lopputulosta.

KKO: Ei muutoksenhakulupaa.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: A oli kotoisin Tammisaaresta. Hänellä oli ollut tapana käydä kesäisin Helsingissä enonsa perheen vieraana. Perheessä oli A:n ikäinen poika, hänen serkkunsa. Tapaus oli sattunut kellarihuoneessa. A oli ollut siellä askaroimassa serkkunsa ja muutamien tyttöjen kanssa. Huoneeseen oli sitten tullut joukko vieraan pihan poikia, joiden mukana B oli ollut. A oli serkkunsa kanssa saanut nämä ensin ajetuksi pois. Hetken kuluttua pojat olivat tulleet takaisin. Ehkä B tai joku muu pojista oli lyönyt A:ta kasvoihin ja hän oli tuupertunut maahan. Tällöin B oli potkaissut A:ta kasvoihin.

Oikeudenkäynnissä kantaja vetosi sekä kasvatukseen että valvontatuottamukseen, mutta ei esittänyt juuri mitään näyttöä.

Todistusoikeudelliselta kannalta kiintoisin kohta tapauksessa on alioikeudessa vähemmistönä olleen jäsenen mielipide. Sen mukaan huollettavan käyttäytyessä tavalla, jota voidaan pitää erittäin pahantapaisten huollettavan tyypillisenä käyttäytymisenä, huollettavan käyttäytyminen sinänsä riittää todistukseksi huoltajien kasvatustuottamuksesta. Tällainen ajattelutapa ei näytä po. tapauksessa riittävän perustellulta. Verrattaessa ratkaisua Ristiinan ja Sulkavan tapauksiin asia muuttuu jossain määrin toisenlaiseksi.⁹ Hyvällä syyllä mielestäni voidaan väittää ylimmän asteenkin ratkaisujen näissä tapauksissa ilmentävän samanlaista ajattelutapaa. Edellä mainitsin, että huollettavat olivat niissä käyttäytyneet pahantapaisten huollettavien tavoin, mutta suurin piirtein kokonaan oli jäänyt selvittämättä vanhempien heille antaman kasvatuksen laatu. Tapaukset muistuttavat suuresti nyt tarkasteltavana olevaa ratkaisua. Tuomioistuimet suhtautuivat kuitenkin näihin erilailla. Kaikki oikeusasteet hyväksyivät niissä huoltajiin kohdistetun korvauskanteen.

⁹ Ks. ed. s. 156.

Nyt kanne tuli kaikissa asteissa hylätyksi. Vain alioikeudessa vähemmistönä ollut yksi jäsen olisi sen hyväksynyt.

Ajallisessa katsannossa Helsingin tapaus on tuorein, vieläpä lähes kahden vuosikymmenen aikaerolla. Voidaankin todeta oikeuskäytännössä tapahtuneen muutoksen. Muutos on mielestäni hyvin perusteltu.

Vaikka kanne tulikin hylätyksi, se itse asiassa tukee käsitystä, jonka mukaan kasvatustuottamus yksinään voi riittää korvausvastuun perusteeksi. Tätä käsitystä tukevat asiassa lopulliseksi jääneet Helsingin HO:n perustelut. Raastuvanoikeudessa kantaja oli vedonnut nimenomaan kasvatustuottamukseen valvontatuottamuksen lisäksi. Raastuvanoikeuden enemmistön perusteluissa ei kasvatustuottamuksesta puhuta mitään. Hovioikeus korjasi puutteen. Hovioikeuden perusteluissa selitettiin nimenomaan, että valvontatuottamuksen lisäksi näyttämättä oli jäänyt myös kasvatustuottamus. Valitettavasti perusteluissa käytetty sanamuoto on hivenen epäselvä juuri tärkeimmän asian kannalta. Tuntuisi luontealta ajatella, että itsenäisinä korvausperusteina on pidetty sekä kasvatustuottamusta että valvontatuottamusta. Kuitenkin on ajateltavissa tarkoituksena olleen vain sanoa, että vanhemmat eivät olleet syyllistyneet valvontatuottamukseen, kun ei ollut näytetty heidän kasvattaneen huonosti poikaansa ja siitä syystä olleen velvollisia tavallista tehokkaammin valvomaan tätä.

Mutta seuraavana selostettavan oikeustapauksen perustelut ovat selkeät.

KKO t. n:o 2845/1961 (18)

B (10 v., poika) oli leikissä ampunut ilmakiväärillä silmään A:ta (12 v., poika), niin että silmä oli sokeutunut lähes kokonaan.

Porvoon RO: Selvitetty, että B oli samanikäisten poikien leikkiessä vallattomuudesta ilmapyssyillä ampumalla toisiaan kohti ampunut toiselta pojalta ottamallaan pyssyllä A:ta. Sen vuoksi ja kun B:n vanhempien oli katsottava laiminlyömällä velvollisuutensa valvoa poikaansa joutuneen vastuuseen vahingosta RO, ottaen huomioon, että myös A oli osallistunut ampumaleikkiin, velvoitti vanhemmat yhteisvastuullisesti korvaamaan A:n vahingon sovitelluin määrin.

Helsingin HO: Ei muutosta.

KKO: Koska B ei tapahtuman aikaan ollut ollut vanhempiensa suoranaisen silmälläpidon alaisena, eikä jutussa ole ilmennyt seikkoja, jotka osoittaisivat, että B luonteensa ja aikaisemman käytöksensä takia olisi ollut erikoisen valvonnan tarpeessa tai että vanhemmat olisivat syyllistyneet laiminlyön-

tiin B:n asianmukaisessa kasvattamisessa ja kun vanhempia näin ollen ei voida pitää vastuunalaisena kysymyksessä olevasta vahingosta, niin kanne hylättiin.

Ylimmän asteen perustelut ovat tapauksessa harvinaisen selväpiirteiset. Niissä voidaan erottaa kolme osaa. Perusteluissa todetaan ensinnäkin, ettei vanhempien viaksi jäänyt *valvontatuottamusta, jos oletetaan B:n olleen ikäisekseen normaalisti kehittynyt lapsi*. Toiseksi niissä todetaan, ettei asiassa ollut ilmennyt mitään sellaista, *jonka nojalla vanhemmat olisivat olleet velvolliset tavallista tehokkaammin valvomaan poikaansa*. Kolmanneksi niissä selvin sanoin todetaan lisäksi, *ettei vanhempien syyksi voitu katsoa jäävän kasvatustuottamustakaan*. Tarkasteltavan ongelman kannalta on tärkeintä se, että perusteluissa on erotettu tehostettua valvontaa edellyttävä tilanne varsinaisesta kasvatustuottamuksesta. Näin ollen kasvatustuottamus on käsitetty epäilyksittä itsenäiseksi korvausperusteeksi, eikä siis vain tekijäksi, joka velvoittaisi huoltajan tavallista tehokkaampaan valvontaan.

Näin se epävarmuus, joka ehkä vähentää edellisessä tapauksessa hovioikeuden perustelujen arvoa, ei nyt vaikuta asiaan. Ylimmän asteen perusteluissa on mielestäni selvästi pidetty kasvatustuottamusta itsenäisenä ja yksinäänkin riittävänä huoltajan virheikäyttytymisen muotona.

6. Yhteenveto tarkastelun tuloksista

Oikeustapausaineiston erittelyn perusteella olen päätenyt tulokseen, jonka mukaan oikeuskäytännössä tosiasiassa on huoltajaan kohdistettuja korvauskanteita hyväksytty kasvatustuottamuksen nojalla ja ilman että samanaikaisesti huoltajan viaksi voitaisiin katsoa jäävän valvontatuottamus. Ratkaisujen perusteluiden valossa asia näyttää toiselta. Yhdessäkään tapauksessa ei näitä ole kirjoitettu siten, että kasvatustuottamus olisi hyväksytty itsenäiseksi korvausperusteeksi. Eräissä uusimmissa ratkaisuissa, joissa korvauskanne huoltajan osalta on hylätty, on mainittu, että valvontatuottamuksen lisäksi myös kasvatustuottamus on jäänyt näyttämättä. Vanhin tällainen tapaus on vuodelta 1955. Eräissä aikaisemmissakin tapauksissa on kantaja vedonnut myös kasvatustuottamukseen, mutta tuomioistuinten perusteluissa kasvatustuottamuksen osuus on jäänyt mainitsematta.

Merkittävä periaatteelliselta kannalta on vuonna 1961 annettu ylimmän asteen ratkaisu Porvoon tapauksessa. Siinä tosin huoltajiin kohdistettu korvausvaatimus hylättiin, mutta ratkaisun perusteluissa käsiteltiin kasvatustuottamusta itsenäisenä korvausperusteena.

Omasta puolestani olen valmis katsomaan kasvatustuottamuksen itsenäiseksi korvausperusteeksi. Mutta kun korvausperusteena on kasvatustuottamus, on kantajan näytettävä toteen nimenomaan *huoltajan kasvatustuottamus eikä pelkästään huollettavan pahantapaisuutta*. Huono kasvatustulos ei riitä. Tulos pitää olla luettavissa huoltajan syyksi huonon kasvatuksen tuloksena.

11 § SYY-YHTEYDESTÄ HUOLTAJANVASTUUSSA

1. Yleistä

A. *Selittävä ja attributiivinen kausaalisuus.* Syy-yhteyttä eli kausaalisuutta on perinteellisesti pidetty sekä rikos- että vahingonkorvaus-oikeudessa varsin keskeisenä ongelmana. Kuitenkin syy-yhteyskysymys muodostaa vain harvoin käytännössä merkittävän ongelman. Tällöin on usein kysymyksessä näyttövaikeus (ongelma). Näyttövaikeudet ovat läheisessä yhteydessä ns. selittävän kausaalisuuden kanssa.¹ Ennenkuin voidaan ratkaista, onko henkilö velvoitettava korvaamaan jokin tietty vahinko, on selvittävä, mitä oikeastaan on tapahtunut. Tapahtumain kulun selvittäminen *ei ole välttämätöntä ainoastaan kausaalikysymyksen ratkaisulle vaan yhtä paljon esimerkiksi syyksiluettavuuskysymyksen ratkaisulle.* Jollemme tiedä, mitä on tapahtunut, emme voi arvostella onko käyttäytyminen ollut tuottamuksellista vai ei.

Kun syy-yhteydestä puhutaan rangaistuksen tai korvausvelvollisuuden edellytyksenä tarkoitetaan silloin ns. attributiivista kausaalisuutta.² Arvosteltavana on kysymys voidaanko käyttäytymisen tuloksen ja seurauksen välistä yhteyttä pitää sellaisena, että rangaistuksen taikka korvausvelvollisuuden edellytykset siinä suhteessa ovat täyttyneet. Ongelma on silloin puhtaasti oikeudellinen. Voimassa olevan oikeusjärjestyksen normeista riippuu, millainen yhteyden tulee olla.³ Jos kausaalisuus selittävässä mielessä osoitautuu ongelmalliseksi, voidaan turvautua esimerkiksi teknillisten tai

¹ Ks. selittävästä ja attributiivisesta kausaalisuudesta *Hart-Honoré* s. 23 sekä s. 59 s.

² Ks. ed. viite sekä *Honkasalo*, Kausaalisuus kysymys s. 5 ja *Sipilä*, Vahingonvastuu s. 42.

³ Ks. esim. *Hakulinen* I s. 329, *Bydlinski*, Schadenverursachung s. 7 ja *Enneccerus-Lehmann*, s. 61.

lääketieteellisten asiantuntijoiden apuun. Attributiivisen kausaalisuuden ongelmia ratkottaessa tämä ei ole mahdollista. Vastuu ratkaisusta on tuomarilla. Seuraavassa esityksessä tarkastelun kohteena on juuri attributiivinen kausaalisuus.

B. *Conditio sine qua non* -teoria. Oikeustieteessä kausaalikysymyksen ratkaisu aloitetaan yleisesti *conditio sine qua non* -teorian mukaisella kokeella. Tämän teorian mukaan syy-yhteys kahden tapahtuman välillä on olemassa silloin kun edellinen tapahtuma on jälkimmäisen välttämätön edellytys.⁴ Toisin sanoen, jos tapahtumain kulusta eliminoidaan edellinen tapahtuma pois, eliminoiduu silloin jälkimmäinenkin. Koe on hypoteettinen. Se perustuu yleisiin tietoihimme selittävästä kausaalilaeista. Se ei itse asiassa olekaan koe vaan päätelmä.

Oikeudellisia syy-yhteysongelmia ratkottaessa tehtävänä on osoittaa syy-yhteys kahden yksityisen tapahtuman välillä. Tässä suhteessa juridinen kausaaliongelma eroaa luonnontieteellisistä kausaaliongelmistä.⁵ Luonnontieteiden tehtävänä on selvittää luonnonilmiöissä havaittavia yleisiä kausaalilakeja. Havaittuja lakeja käytetään hyväksi ennen kaikkea ennustettaessa tulevaisuuden tapahtumia. Oikeudellisen kausaalien osalta tilanne on päinvastainen. Kun on esimerkiksi ratkaistava kysymys, ovat korvausvelvollisuuden edellytykset tuottamuksellisen teon ja vahingon välillä kausaalisuuden osalta täyttyneet, tarkasteltavana on aina kahden aikaisemmin jo sattuneen tapahtuman välinen yhteys.

C. *Conditio sine qua non* -teorian rajoitukset. Kausaalikysymystä ratkaistaessa *conditio sine qua non* -teoria ei voi antaa tyhjentävää vastausta. Harvinaisia ovat tilanteet, joissa oikeudellisesti relevantin syy-yhteyden on katsottava vallitsevan, vaikka *po.* teorian mukainen koe antaa negatiivisen tuloksen eli että käyttäytyminen ei ole vahingon välttämätön edellytys. Vaikeamman, käytännössäkin yleisemmän ongelman muodostaa kysymys, millä tavoin *conditio sine qua non* -teorian mukaista kausaaliyhteyttä olisi rajoitettava.

⁴ Ks. Hakulinen I s. 329, Kivimäki—Ylöstalo s. 432, Honkasalo, Kausaalisuuskysymys s. 49, Karlgren, Skadeståndsrätt s. 33, A Vinding Kruse I s. 199 ja Hart-Honoré s. 104.

⁵ Ks. esim. Routamo s. 106.

Hypoteettinen koe on riittävä niissä tilanteissa, joissa yhden henkilön käyttäytyminen on aikaansaanut tarkastelun kohteena olevan tapahtuman kokonaan kenenkään muun osallistumatta millään tavoin asioiden kulkuun. Aina tilanne ei ole näin yksinkertainen. Useat henkilöt voivat aiheuttaa vahingon yhteistoimin. Lisäksi voidaan helposti konstruoida esimerkki vahinkotapahtumasta, jossa vaikkapa kahden toisistaan tietämättä toimineen henkilön käyttäytyminen on ollut sellaista, että kumpikin olisi yksin riittänyt aikaansaamaan seurauksen. Näin on asia silloin, kun A ja B antavat toisistaan tietämättä kuolettavan annoksen myrkyä C:lle.⁶ Eliminoimmepa tapahtumain kulusta kumman tahansa, A:n tai B:n teon, ei tällä ole huomionarvoista vaikutusta C:n kuolemaan. Kumpikaan ei ole ollut seurauksen välttämätön edellytys eikä siis syy *conditio sine qua non* -teorian mukaan arvosteltuna. Tästä huolimatta molemmat ovat vastuussa C:n kuolemasta.

Helppo on myös havaita teorian rajoitukset toiseen suuntaan. Syyn ja seurauksen suhde jatkuu sen mukaan rajattomiin. Tuottamuvastuussa korvausvelvollisuus voi syntyä vain tuottamuksellisen käyttäytymisen perusteella. Tämä vaatimus rajoittaa vastuun jo varsin pieneen tekojen ja laiminlyöntien muodostamaan ryhmään. Mutta jos käyttäytymisen tuottamuksellisuus on voitu todeta, virheikäyttäytyjä joutuu pysyvästi tietynlaiseen epävarmuuden tilaan. Ehkä useita vuosia myöhemmin saatetaan virheen havaita olleen välttämättömänä edellytyksenä suurelle vahingolle, jota kukaan ei käyttäytymishetkellä olisi voinut edes kuvitella, saatikka sitten ottaa käyttäytymisessään huomioon.

Ensiksi mainitussa tapauksessa on kysymys kausaalikonkurrenssiksi eli kumulatiiviseksi kausaalisuudeksi kutsutun ongelman ratkaisusta.⁷ Jälkimmäisessä tilanteessa teon ja seurauksen suhteelle asetettava vaatimusta sanotaan *adekvaattisuudeksi*.

Kausaaliongelman oikeudellisessa käsittelyssä on perinteellisesti erotettu po. tarkastelukulmat. Seuraava esitys rakentuu myös tälle pohjalle. Tässä pykälässä tarkastellaan syy-yhteyttä huoltajan vastuussa yleensä. Adekvaattisuutta käsitellään seuraavassa pykälässä.

⁶ Ks. *Honkasalo*, Kausaalisuuskysymys s. 60 ja *Hart-Honoré* s. 116.

⁷ Ks. *Bydlinski*, *Schadenverursachung* s. 15. Muitakin nimityksiä käytetään. Esimerkiksi *Hakulinen*, I s. 344 puhuu »liikakonkurrenssista. *Hart-Honoré*, s. 116 käyttää taas ilmaisua »additional causes».

2. *Conditio sine qua non* -teorian mukainen syy-yhteys huoltajanvastuussa

Hypoteettisen kokeen suorittaminen tapahtuu huoltajanvastuussa samoin kuin yleensäkin. Ratkaistavana on siten kysymys, olisiko vahinko jäänyt syntymättä, jos huoltajan käyttäytymisen tulos eliminoidaan tapahtumainkulusta pois. Huoltajanvastuun osalta ongelma voi syntyä vain sen seikan suhteen mikä muutos huoltajan käyttäytymisen tulokseksi katsotaan ja millä tavoin tuloksen ja vahingon välinen yhteys todistetaan.

Käyttäytymisen tulokseksi katsotaan syy-yhteyttä tarkasteltaessa tietenkin se maailmantilassa tapahtunut muutos, jota henkilö ei ole saanut aiheuttaa tai ei ole saanut jättää poistamatta. Edellisessä tapauksessa kysymys on teon tuloksesta, jälkimmäisessä laiminlyönnin tuloksesta. Huoltajanvastuussa on yleensä, kuten aikaisemmin jo on selvitetty, kysymys jälkimmäisestä tapauksesta. Toisin sanoen tuloksena on se asiantila, joka huoltajan olisi pitänyt poistaa siitä syystä, että silloin poistuisi tietynlaisen vahingon syntymismahdollisuus. Syy-yhteys on olemassa, jos tämän asiantilan vallitseminen on ollut vahingon välttämätön edellytys.

Vahinkoon johtaneeseen tapahtumaketjuun sijoitettuina voidaan aikaisemmin selostetut huoltajan eri virhekäyttäytymistilanteet asettaa järjestykseen kasvatustuottamus, yleisvalvonta ja erityisvalvonta. Kasvatustuottamuksen tilanteessa virhe on ilmennyt tapahtumaketjun aikaisimmassa vaiheessa ja erityisvalvontatilanteessa lähimpänä itse vahinkoa.

Järjestyksellä on merkitystä todistelun kannalta. On selvää, että mitä kauempana virhe on vahingosta sitä vaikeampaa on keskimäärin esittää luotettava selvitys virheen vaikutuksesta tapahtumain kulkuun. Kasvatustuottamuksen mahdollisuuksia itsenäisenä korvausperusteena on epäilty todisteluvaikeuksien vuoksi.⁸ Käytännössä ongelma ei todistelun kannalta näytä muodostuneen kovin vaikeaksi. Todettakoon, että en ole löytänyt yhtään sellaista tapausta, joissa korvausvaatimus olisi hylätty siitä syystä, että *virheikäyttäytymisen tuloksen ja vahingon välinen syy-yhteys olisi jäänyt näyttämättä*. Sitä vastoin lukuisissa tapauksissa vaatimus on hylätty sillä perusteella, että *virheikäyttäyty-*

⁸ Ks. Kivivuori SVLY XVII 293.

minen on jäänyt näyttämättä. Toisin sanoen on jäänyt näytämättä, että huoltaja olisi jättänyt tekemättä jotain, mikä hänen velvollisuuksiinsa vahingon syntymisen estämiseksi olisi kuulunut.

Seuraavassa ei esitellä käytännön ratkaisuja todistelun kannalta. Todettakoon lyhyesti, että yleiset todistusoikeudelliset periaatteet pätevät.⁹ Sen sijaan käsitellään erästä erityiskysymystä. Edellä sanottiin syy-yhteydellä tarkoitettavan virhekäyttäytymisen ja vahingon välistä suhdetta. Eräissä tapauksissa tämä seikka muodostuu merkittäväksi. Millä tavoin syy-yhteyskysymys on ratkaistava esimerkiksi silloin kun useammat henkilöt ovat yhteisesti osallistuneet toimintaan, jonka yhteydessä vahinko on syntynyt. Huoltajanvastuussa useampien henkilöiden yhteistuumin tapahtunut osallistuminen esiintyy usein useamman huollettavan yhteistoimintana. Seuraavaksi tarkastellaan tällaista tilannetta.

3. Syy-yhteyskysymys useiden huollettavien aiheuttaessa vahingon yhteisin toimin

Tarkastelu aloitetaan selostamalla eräs tapaus, jossa varsinaisesti ei ollut kysymys huoltajanvastuusta, mutta jossa syy-yhteyskysymyksen kannalta oli ratkaistavana nyt puheena oleva ongelma.

KKO 1939 II 234

B (16¹/₂ v., poika) oli pelannut jalkapalloa toisten kanssa pihalla. Hänen yrittäessään potkaista palloa vastapuolen maaliin pallo oli lentänyt ikkunaan. Lasinsirut olivat vahingoittaneet ikkunasta palloa katselleen A:n (5 v., poika) silmää niin pahoin, että se oli sokeutunut. Korvausta vaadittiin B:ltä yksinään.

Ulvilan y.m. KO: B velvoitettiin oman *tuottamuksensa* perusteella korvaamaan vahinko.

Turun HO: Vain korvauksen määrää koskeva muutos.

KKO: Ei muutosta.

Tapauksen asiakirjoita ilmenee lisäksi seuraavaa: B:n tullessa koulusta kotiin oli poikajoukko pelannut jalkapalloa pihamaalla, missä usein aikaisemminkin oli pelattu potkupalloa. Aikuisetkin, mm. eräs kansakoulunopettaja olivat joskus osallistuneet peliin. B:n jää-

⁹ Siten voidaan sanoa, että ehdotonta varmuutta ei vaadita, vaan riittää korkeamman asteen todennäköisyys. Ks. *Tirkkonen*, Siviiliprosessioikeus II s. 83.

tyä katselemaan peliä, erään peliin osallistuneen pojan isä oli kehoittanut B:tä menemään toisten mukaan pelaamaan. B olikin liittynyt joukkoon ja hänestä oli tullut toisen puolen hyökkääjä. Toisena maalina oli ollut ulkorakennuksen oviaukko ja toinen maali oli vain merkitty maahan. B:n tehtävänä oli ollut saada pallo tähän maaliin. Kerran B oli potkaissut pallon maalia kohti, mutta pallo oli osunut aavistuksen verran sivuun ja lentänyt ikkunaan.

Jos kysytään mikä tapauksessa oli se *tuottamuksellinen* teko, jonka perusteella B velvoitettiin korvaamaan vahinko, niin kantaja on ilmeisesti katsonut B:n menetelleen tuottamuksellisesti potkaistessaan pallon maalia kohti. Kieltämättä B synnytti potkullaan vaaratilanteen, joka hetkeä myöhemmin osoittautui kohtalokkaaksi. Mutta B:n potkaisu ei ole ainoa mahdollisuus kuvata tapahtunutta teon käsitteen avulla. Jo paljon aikaisemmassa vaiheessa voidaan sanoa syntyneen tietynlaisen vaaratilanteen, jonka konkretisoitumisesta tapahtunut on esimerkki. Tarkoittamani vaaratilanne syntyi silloin, kun poikajoukko ryhtyi pelaamaan pihassa *jalkapalloa*. Tässä vaiheessa ei B edes vielä ollut mukana. Tätä vaaratilannetta ovat olleet luomassa ja ylläpitämässä kaikki peliin osallistuneet pelaajat, B siitä lähtien kun hän liittyi mukaan. Koko sen ajan, jona peli on ollut käynnissä, on ollut mahdollista, että syntyy juuri sen tapainen vahinko kuin sitten tapahtui. Vahingonsyntymismahdollisuus ei ole edellyttänyt mitään yksityisen pelaajan tekemää virhettä. Myöskään B ei tehnyt enää uutta virhettä potkaistessaan pallon maalia kohti. Potku oli päinvastoin oikeastaan erittäin taitava. Se meni asiakirjojen mukana olevan piirroksen mukaan sivuun vain hiuksen hienosti. Ainoa »*virhe*», jonka B samoin kuin kaikki muutkin peliin osallistuneet tekivät oli yksinkertaisesti siinä, että *he ryhtyivät pelaamaan potkupalloa sellaisessa paikassa, josta pallo voi lentää läheisiin ikkunoihin*.

Tapauksessa korvausta vaadittiin vain B:ltä. Tuomioistuimet eivät siten ole voineet harkita lainkaan kysymystä muiden pelaajien korvausvelvollisuudesta. Samanlainen tilanne on ollut usein muissakin tapauksissa, joissa vastaavanlainen ongelma on esiintynyt. Kuitenkin olen löytänyt eräitä tapauksia, joissa tilanne on ollut muutoin sama, mutta vahingonkäräjät itsekin on ollut osallisena vaarallisessa leikissä. Kysymyksessä on toisin sanoen ollut vahingonkäräjän oma myötävaikutus.

KKO p. 9.9.1964 n:o 1735/217/110 V.D. 1963

B (14 $\frac{1}{2}$ v., poika) oli C:n alaikäisen pojan luona vierailulla ollessaan käsitellyt C:n seinään kiinnitetyissä hirven sarvissa ladattuna säilyttämää valtion omistamaa pistoolia. Ase oli laennut ja luoti oli osunut mm. A:n selkäyttimeen, mistä oli ollut seurauksena alaraajojen, suoliston ja virtsarakon pysyvä halvaantuminen.

Vetelin KO: B ja C velvoitettiin yhteisvastuullisesti korvaamaan A:n vahinko.

Vaasan HO: Vain korvauksen määrää koskeva muutos.

KKO: A, joka oli ollut vanhin paikalla olleista *oli itsekin osallistunut C:n työhuoneessa säilytettyjen aseiden käsittelyyn ja täten osaltaan vaikuttanut siihen, että B oli jatkanut aseiden käsittelyä mainituin seurauksin.* B:n ja C:n tuli sen vuoksi korvata vain 3/4 osaa A:n vahingosta.

KKO p. 25.5.1966 n:o 1483/807/404 V.D. 1965.

B (15 v. 3 kk, poika) oli intiaanileikissä ampunut puunuolen A:n (12 v., poika) silmään. Silmä oli jouduttu poistamaan.

Imatran KO: Selvitetty, että B oli hänen yhdessä A:n ja useiden muiden poikien kanssa leikkiessä intiaanileikkiä ampunut puunuolen n. 15 metrin päästä A:ta kohti. Nuoli oli osunut A:n silmään. Tämän vuoksi *ja koska A oli osallistumalla erittäin vaarallisena pidettävään leikkiin ollut yhtä suuressa määrin syyllinen vahinkoon kuin B,* niin B velvoitettiin korvaamaan puoli vahinkoa.

Itä-Suomen HO: Ei muutosta.

KKO: A oli ollut syyllinen vahinkoon vain kolmasosalla. Tämän vuoksi B:n tuli korvata 2/3 osaa vahingosta.

Molemmissa tapauksissa vahingonkärsijä on ollut täysin passiivinen vahingon tapahtuessa. Vahingonkärsijä ei myöskään ole jättänyt tekemättä mitään sellaista velvollisuutenaan ollutta tointa, joka olisi voinut estää vahingon syntymisen. Vahingonkärsijä on ollut vain mukana muiden joukossa vaarallisissa puuhissa. Tästä syystä hänelle on määrätty suoritettavaksi vain osakorvaus.

Tarkasteltaessa alioikeuden perusteluja, jotka ylemmät asteet periaatteessa hyväksyivät, Vetelin tapauksessa, havaitaan tosin niissä perinteellisen *Conditio sine qua non* -teorian vaikutusta. Niissähän sanottiin, että A oli vaikuttanut nimenomaan tapahtuneeseen vahinkoon, eikä ainoastaan ollut mukana vaarallisissa puuhissa. A:n vaikutus oli ilmennyt siinä, että hänen mukana olonsa oli omiaan houkuttelemaan muita jatkamaan aseiden käsittelyä, joka sitten päättyi kohtalokkain seurauksin. Mutta

missään tapauksessa syy-yhteyden ei ole selitetty vallitsevan minkään yksityisen A:n teon tai laiminlyönnin ja vahingon välillä. Imatran tapauksessa tuomioistuimet eivät ole maininneet mitään A:n leikkiin osallistumisen vaikutuksesta tapahtumain kulkuun. Perusteluissa on vain lyhyesti todettu A:n osallistuminen leikkiin ja sitä pidetty sinänsä riittävänä soviteluperusteena.

Edellisiä tapauksia selvemmin tarkoittamani ajattelutapa on otettu huomioon seuraavissa kahdessa ratkaisussa.

KKO 1950 I 9

Vaasan HO: Sodankylän KO:n toimitettua tutkinnan ja alistettua sen ja tutkinnan tuloksena julistamansa päätöksen HO:n tarkastettavaksi: HO katsoi selvitetyn, että B, C ja D olivat B ja C surmaamisen aikomuksessa vakain tuumin ampuneet B sotilaskiväärillä ja C metsästyskiväärillä, kumpikin ainakin yhden laukauksen A:ta kohti. A oli kuollut B:n ampumasta luodista. D oli tahallaan antamalla kiväärinsä B:n käytettäväksi sekä lähtemällä tämän ja C:n mukaan A:ta tapaamaan neuvolla ja toimella edistänyt B:n ja C:n rikosta sekä ilman asianomaista lupaa pitänyt hallussaan sotilaskivääriä. Sen vuoksi HO tuomitsi B:n rangaistukseen murhasta, C:n murhayrityksestä ja D:n avunannosta murhaan sekä ampuma-aseen luvattomasta hallussapidosta. Sen lisäksi, B, C ja D velvoitettiin yhteisvastuullisesti korvaamaan A:n hautajaiskulut ja maksamaan leskelle ja lapsille elatusapua.

KKO (4 jäsentä): Asiassa oli tapahtunut niin kuin HO oli todennut, muutoin paitsi ettei ollut selvitystä siitä B:n vaiko C:n ampumasta laukauksesta A oli saanut surmansa. Koska B ja C olivat kuitenkin yksissä tuumin päättäneet ottaa hengen A:lta ja he olivat panneet tämän päätöksen täytäntöön avaamalla vakain tuumin yhdessä tulen A:ta vastaan, joka silloin saamastaan luodista oli kuollut, *eikä näin ollen sillä seikalla kumman ampumasta laukauksesta A oli saanut kuolettavan osuman ollut vaikutusta asian ratkaisuun* KKO katsoi, etteivät valitukset antaneet aihetta muuttaa HO:n päätöstä, joka siis B:hen ja D:hen nähden ja kun virallinen syyttäjä ja asianomistaja olivat tyytyneet päätökseen myös C:hen nähden jäi voimaan.

(1 jäsen): Ei muutosta.

KKO 1950 II 250 (15)

B (14 v., poika) ja C (12 v., poika) olivat valmistaneet räjähdysainetta ja kuljettaneet sitä A OY:n matkustajalaivassa. Aine oli räjähtänyt ja vahingoittanut laivaa.

Rantasalmen KO: Selvitetty, että B oli kuljettanut laivan yläkannella savupiipun lähelle sijoitetussa nahkasalkussaan Helsingistä

ostamaansa ilmeisesti epäpuhdasta natriumkloraattirikkiä, joka laivan tärinästä oli räjähtänyt. Sitä vastoin oli jäänyt näyttämättä, että C olisi osallistunut räjähdysaineen hankkimiseen ja kuljettamiseen. Tämän vuoksi KO hyläten myös B:n ja C:n huoltajiin kohdistetut korvausvaatimukset, velvoitti B:n yksin korvaamaan vahingon.

Itä-Suomen HO: Selvitetty, että B ja C olivat valmistettuaan yksissä tuumin räjähdysaineen, hankkimatta laivan päällikön lupaa, yhdessä kuljettaneet sitä laivassa ja siten myös yhdessä saaneet aikaan räjähdysten. Tämän vuoksi HO muutti KO:n päätöstä siten, että B ja C velvoitettiin yhteisvastuullisesti korvaamaan A Oy:n vahinko.

KKO: B:n ja C:n osalta yksimielisesti ei muutosta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Tapahtuma oli sattunut poikien (serkuksia) ollessa matkalla C:n vanhempien kanssa näiden kesähuvilalle. Poikien tarkoituksena oli ollut valmistaa kesällä raketteja. Ajatuksen oli ensin esittänyt B, joka oli aikaisemminkin harrastanut kemiallisia kokeiluja, ja C oli innostunut asiaan. B oli käynyt ostamassa erästä kemikalikaupasta tarvittavat aineet ja C oli ollut mukana. B oli sitten kotonaan omassa huoneessaan sekoittanut aineet C:n ollessa läsnä. Sekoituksen B oli pakannut nahkasalkkuunsa ja ottanut salkun mukaansa matkalle lähdettäessä.

Tapauksista ensimmäinen ei liity millään tavalla tutkimuksen aiheeseen, huoltajanvastuuseen. Mutta se liittyy välittömästi tarkasteltavana olevaan syy-yhteysongelmaan. Jälkimmäisessä tapauksessa on ollut muun ohella kysymys huoltajanvastuusta ja sen lisäksi tapaus on syy-yhteyden kannalta esimerkki tarkasteltavana olevasta ongelmasta. Oleellinen ero tapausten välillä on lisäksi siinä, että Rovaniemen tapauksessa kysymys oli tahallisuudesta ja Rantasalmen tapauksessa tuottamuksellisesta teosta. Yleisenä huomiona voidaan vielä todeta, että molemmat tapaukset on julkaistu KKO:n vuosikirjassa. Erityisen merkittävä ennakkotapauksena on Sodankylän tapaus, koska se on julkaistu selostuksena.

Tahallisen teon osalta Sodankylän ratkaisussa on ylimmän asteen kanta tullut selväpiirteisesti ilmaistuksi enemmistön perusteluissa. Niiden mukaan henkilöt, jotka tahallisesti pyrkivät suorittamaan jonkin rikoksen ovat kaikki rangaistava rikoksen tekijöinä, vaikka vain yhden teko havaittaisiin seurauksen syntymisen välttämättömäksi edellytykseksi. Rantasalmen tapauksessa eivät perustelut ole yhtä selvät. Niissähän vain sanotaan, että pojat olivat yksissä tuumin valmistaneet räjähdysaineen ja kuljettaneet sen

ilman päällikön lupaa laivassa. Perusteluissa ei kuvata lainkaan poikien toimintaa muutoin, sitä mitä kumpikin heistä yhteisestä sopimuksesta oli tehnyt. Toisaalta on sanottava perustelujen maininnan itse asiassa riittävän, jos nimittäin hyväksytään Sodankylän tapauksen ratkaisun perustelut. Perinteellisen *conditio sine qua non* -teorian kannalta perustelut eivät sitä vastoin ole riittävän yksityiskohtaiset. Riittävää ei ole todeta pelkästään, että seuraus on syntynyt tekijöiden yhteisen toiminnan johdosta, vaan välttämätöntä olisi, että jokaisen yksityisen toimintaan osallistuneen henkilön teot selitettäisiin seurauksen välttämättömiksi edellytyksiksi. Tämä seikka ei perusteluista ilmene. Näin ollen voitaneen sanoa, että perustelut eivät ole ristiriidassa tässä tutkimuksessa puolletun ajattelutavan kanssa. Ne on tulkittavissa tämän ajattelutavan mukaisiksi, mutta perinteellisen *conditio sine qua non* -teorian kannalta perustelut ovat riittämättömät.

Tarkasteltaessa itse tapausta on mielestäni sanottava, että perinteellisen *conditio sine quo non* -teorian kannalta ajatellen C olisi ollut vapautettava. Koko ajatus oli B:n keksimä, vain hän tiesi kuinka räjähdysaine oli valmistettava ja hän myös kuljetti sen omassa salkussaan. C oli oikeastaan vain hyväksynyt suunnitelman ja ollut läsnä B:n valmistaessa sekoituksen ja mukana kun B oli käynyt ostamassa tarvittavia kemikaalisia yhdisteitä kemikalikaupasta.

Tapausten tarkastelun nojalla on todettavissa, että tahallisen rikoksen osalta ylimmän asteen kanta on täysin selvästi tässä puolletun ajattelutavan mukainen. Tuottamuksellisen vahingonaiheuttamisen osalta ei ylin aste ole lausunut julki kantaansa yhtä kiistattomasti, mutta perustelut ovat tulkittavissa sen mukaisiksi ja itse tapauksen erittely osoittaa, että ratkaisua ei olisi voitu perustella perinteellisen *conditio sine qua non* -teorian nojalla.

Suomen oikeustieteessä tarkasteltavaan ongelmaan on kiinnitetty huomiota rikosoikeuden tutkijoiden piirissä. Mielipiteet vaihtelevat. Aikaisemmat tutkijat näyttävät olleen perinteellisen edellytysopin kannattajia,¹⁰ myöhemmin taas tässä puollettu käsitys on saanut kannatusta.¹¹ Selvimmin sille kannalle on asettunut Salmiala Sodankylän tapausta kom-

¹⁰ Ks. *Forsman*, *Almänna läror* s. 237, *Serlachius*, *Suomen Rikosoikeuden oppikirja* I s. 80, 171, *Grotenfelt*, *Kommentar till strafflagen* s. 121.

¹¹ Ks. *Honkasalo*, *Yleiset opit* I s.

mentoidessaan. Hänen mukaansa vain tälle kannalle asetuttaessa voidaan tyydyttää yleisen oikeustajunnan ja etiikan vaatimukset.¹²

Tarkasteltaessa ongelmaa vahingonkorvausoikeuden kannalta lienee todettava, että eetillisten näkökohtien merkitys on vähäisempi kuin rikosoikeudessa. Oikeustajun vaatimusten kannalta tutkimuksessa käytetty aineisto näyttäisi viittaavan pikemminkin perinteellisen *conditio sine qua non* -teorian suuntaan. Niinpä Sodankylän tapauksessa asianomistaja ja virallinen syyttäjä tyytyivät hovi oikeuden *conditio sine qua non* -teorialle rakentuvaan ratkaisuun. Yhteistä vastuuta on yleensä vaadittu vain sellaisissa tapauksissa, joissa on jäänyt selvittämättä kenen heittämä pallo osui, kenen raapaisemasta tikusta palo sai alkunsa jne. Toisin sanoen yhteisen vastuun on katsottu voivan tulla kysymykseen vain todistusoikeudellisessa hätätilanteessa (Ks. ratkaisuja n:o 13, 14, 63, 66, 68 sekä 23, 26, 37, 55 ja 62).

Ongelman ratkaisun perusteita etsittäessä voidaan ja on syytä lähteä liikkeelle niistä perusteista, joiden yleensä katsotaan olevan määrääviä vahingonkorvausoikeudessa. Tällaisina olen johdanto-osassa maininnut pyrkimyksen vahinkojen ennalta ehkäisyyn, syntyneiden vahinkojen korvaamisen ja oikeudenmukaisen vahingon vaaran jaon sekä vahingon korvaamisesta aiheutuvan rasituksen hajoittamisen. Perinteellisen *conditio sine qua non* -teorian tueksi ei voida vedota yhteenkään näistä. Ennalta ehkäisyyn kannalta on tärkeintä estää jo vaaratilan syntyminen. Vaaratilan synnyttäneitä tekoi on pidettävä korvausvelvollisuuden perustavana tekona, eikä sitä tekoi, jonka tuloksena itse vahinko on. Niinpä Ulvilan jalkapallotapauksessa vaaratilan on muodostanut jalkapallon pelaaminen ahtaassa pihassa, siis olosuhteissa, jolloin pallo saattoi lentää läheisiin ikkunoihin. Tämän vaaratilan jalkapalloa pelannut poikajoukko on saanut aikaan. Vaaratila on vietävä kaikkien peliin osallistuneiden poikien nimiin heidän yhteisen tekonsa tuloksena. Sen sijaan on kysymyksenalaista voidaanko B:n tiliin viedä lainkaan mitään uutta vaaratilannetta siinä vaiheessa, jolloin hän potkaisi palloa kohtalokkain seurauksin. Hänhän menetteli nimittäin täysin pelin sääntöjen ja oman joukkueensa edun mukaisesti. Jos tässä tapauksessa kaikkien peliin osallistujain katsottaisiin olevan vastuussa vahingosta tulisi vahvistetuksi yksiselitteisesti se tapahtumainkulun kohta, missä todellinen virhe on ilmennyt. Tämä sisältäisi myös sen toteamisen, mikä teko on katsottava

¹² Ks. 1950 DL II 70.

tuottamuskorvausnormin vastaiseksi, siis sellaiseksi, jonka kunnan kansalainen jättää tekemättä.

Vahingonkorvausvaatimuksen menestyksellisen toteuttamisen kannalta sillä seikalla, että samasta vahingosta on vastuussa useampia korvausvelvollisia ei voine olla muu kuin edullinen vaikutus verrattuna siihen tilanteeseen, että näistä useista korvausvelvollisista olisikin vastuussa vain yksi. Korvausvelvollisten maksukyvyistä tietenkin riippuu, mikä merkitys tällä seikalla kussakin tapauksessa todellisuudessa on. Jos kaikki korvausvelvolliset ovat kykeneviä yksinkin suoriutumaan korvausvelvollisuudestaan ja heidät voidaan siihen myös ulosottoteitse pakottaa, silloin vahingonkärsijän edut ovat turvatut, vaikka vain yksi heistä olisi velvollinen korvaamaan vahingon. Mutta tilanne voi olla sellainenkin, että vain kaikki vahingonaiheuttajat yhdessä ovat kykeneviä korvaamaan vahingon. Silloin vahingonkärsijän edut vaarantuvat, jos yksikin heistä vapautetaan.

Vahingonvaaran jaon kannalta uuden ajattelutavan vaikutus on samaten myönteinen. Erikoisesti näin on laita yhteiseen toimintaan osallisten keskinäisten suhteiden kannalta. Hyvällä syyllä voi sanoa perinteellisen edellytysopin jättävän lopullisen korvausvelvollisen henkilön määräytymisen täysin sattumasta riippuvaksi. Varsinkin näin on laita tuottamuskorvauksen vahingon aiheuttamisen tilanteissa, kuten esimerkiksi Ulvilan jalkapallotapaus osoittaa. Myös suhteessa vahingonkärsijään on perustellumpaa, että vaaran kantavat kaikki vaaratilan aiheuttajat, eikä vain se heistä jonka käyttäytyminen on tapahtumaketjun viimeisimpänä renkaana.

Yleisesti pidetään vahingonvaaran ja korvausvelvollisuuden jakaantumista useamman henkilön kannettavaksi suotavana. Silloin taloudellinen rasitus harvemmin muodostuu raunioittavaksi. Tietysti on mahdollista, jos vahinko on riittävän suuri, että yhteisvastuun tuloksena kaikki korvausvelvolliset joutuvat taloudelliseen perikatoon. Nimenomaan huoltajan vastuussa tällaiset tilanteet ovat tosin harvinaisia. Samaten saattaa muodostua tilanne, jossa koko vahinko jää yhden ainoan henkilön kannettavaksi muiden korvausvelvollisten varattomuuden vuoksi. Nämä haittavaikutukset voitaisiin välttää, jos hyväksyttäisiin korvausvelvollisuuden sovittelu tuottamuskorvauksen nojalla. Tällöin olisi mahdollista rajoittaa vastuuta myös vahingonkärsijään nähden. Tiettyjä mahdollisuuksia lienee tuomioistuimilla nytkin jo käytettävissään. Jos esimerkiksi joku pelijoukkueen jäsenistä on käyttäytynyt jolla-

kin tavoin yllättävästi ja tästä on aiheutunut vahinkoa, tämä voidaan katsoa lain mainitsemaksi »rikokseen kuulumattomaksi seikaksi», joka oikeuttaa sovitteluun vahinkoa ja joka saattaa sen tehdä jopa epäadekvaattiseksi.

Useiden tekijöiden yhteinen vastuu saattaa kyllä synnyttää ongelmallisia tilanteita. Varsinkin tuottamuksellisesti aiheutetuissa vahingoissa jo eräissä edellä esitetyissä oikeustapauksissa on ollut vaikeaa määrätä missä tapahtumaketjun vaiheessa yhteisesti aiheutetun vaaratilan on katsottava muodostuneen ja miten tämä vaaratila pitäisi kuvata. Ongelmaa ei ilmeisestikään voida ratkaista yhdellä säännöllä. Sellaisissa tapauksissa, joista Ulvilan jalkapallotapaus on esimerkki, ratkaisu on helppo. Jos siis vahinko aiheutuu sovittujen sääntöjen mukaan pelattavassa pelissä ja pelin aloittaminen sinänsä on synnyttänyt luvattoman vaaratilanteen, niin kaikki peliin osallistuneet ovat vastuussa ulkopuoliselle aiheutuneesta vahingosta. Hankalampi kysymys on ratkaista jo silloin, jos peliä ei käydä joukkueittain vaan esimerkiksi pareittain kuten miekkailuleikissä. Vielä itsenäisempänä osanottajat esiintyvät esimerkiksi maaliinammunnassa. Pareittain tapahtuvissa leikeissä vahingonkärsijä lienee useimmiten leikkitoveri, joten huollettavien keskinäisessä suhteessa kysymys ei ole puhtaasti sivulliselle syntyneestä vahingosta. Sen sijaan huoltajien osalta näin on laita.

Ongelman ratkaisussa on oikeusturvallisuuden vaatimuksella merkittävä asema. Tietty pidättyvyys yhteisen vastuun laajentamisessa on mielestäni paikallaan. Ehkä jonkinlaisena summittaisena sääntönä olisi ajateltavissa, että joukkueittain leikittäessä kaikki osanottajat olisivat vastuussa, mutta pareittain leikittäessä vain jokainen pari olisi vastuussa aiheuttamastaan vahingosta. Maaliinammuntatapauksessa taas ehkä olisi ajateltavissa, että kaikki paikalla samanaikaisesti olevat henkilöt, jotka ovat jo ampuneet tai odottamassa vuoroaan olisivat vastuussa, mutta ei se ryhmä, joka on jo poistunut paikalta.

Oikeuskäytäntö on Rantasalmen räjähdystapauksessa ulottanut vastuun varsin pitkälle. Ratkaisua voitaneenkin pitää jonkinlaisena ääritapauksena.

C. *Syy-yhteys kasvatustuottamuksessa.* Perinteellisesti syy-yhteyttä on tarkasteltu yhden teon ja seurauksen välisenä suhteena. Sen mukaan mitä aikaisemmin selitettiin ei kasvatustuottamuksessa vastuun perustavana käyttäytymisenä ole yksi ja ainoa teko vaan tietynlainen pitempi-

aikainen suhtautuminen huoltajan velvollisuuksiin. Näin ollen herää kysymys, mitä syy-yhteydellä kasvatustuottamuksessa tarkoitetaan.

Ongelma ei itse asiassa ole kovin vaikea. Tarkastellessani edellä kysymystä, mitä tarkoitamme, kun sanomme jonkin teon olevan vahingon syynä selitin asian sanomalla, että tarkoitamme silloin väittää teon tuloksen ja vahingon välillä vallitsevan syyn ja seurauksen suhteen. Hiukan muuntaen sama ilmaisu sopii kasvatustuottamukseenkin. Sen mukaan kasvatustuottamuksen ja vahingon välillä vallitsee syy-yhteys silloin kun huonon kasvatuksen tuloksen ja vahingon välillä vallitsee syyn ja seurauksen suhde. Huonon kasvatuksen tulos merkitsee pahantapaista huollettavaa. Mutta tässä yhteydessä voidaan puhua huonon kasvatuksen tuloksesta vain sillä edellytyksellä, että huolellinen kasvatusta olisi voinut muuttaa asiointitilan toiseksi. Näin ei ole laita silloin, jos huollettavan pahantapaisuus on ilmaus hänen synnynnäisestä viastaan. Tällaisessa tapauksessa hyväkään kasvatusta ei olisi pystynyt muuttamaan asiaa toiseksi.

Syy-yhteyden kannalta esimerkki on kuitenkin huono. Oikeastaan se ei ole sellainen lainkaan. Silloin nimittäin ei huoltajien voida sanoa syyllistyneen edes kasvatustuottamukseen. Sen sijaan kasvatustuottamuksen yhteydessä selostetussa Kemin tapauksessa (ed. s. 157) voidaan nähtävästi sanoa, että huollettava ei olisi ryhtynyt tahallaan heittelemään toveriaan kivillä, jos vanhemmat olisivat ryhtyneet asianmukaisiin toimenpiteisiin saatuaan aikaisemmin jo sivullisiltakin tietää poikansa huonoista tavoista. Tapaus käy siten esimerkkinä siitä, mitä kasvatustuottamuksessa syy-yhteydessä tarkoitetaan.

12 §. ADEKVAATTISUUDESTA

1. Yleistä

A. *Adekvaattisuusongelman ratkaisumenetelmien kehityksestä.* Perinteellisesti on totuttu meilläkin esittämään adekvaattisuuden vaatimus eräänä tuottamusperusteisen vahingonvastuun edellytyksenä. Adekvaattisuusteoria on alunperin kehitetty rikosoikeuden tarpeita silmällä pitäen, mutta nytemmin käsitteellä operoidaan melkein pä kaikilla oikeustieteen aloilla.¹

Perinteellisen adekvaattisuusopin perustajana voitaneen pitää viime vuosisadan loppupuolella vaikuttanutta saksalaista *von Kriesiä*. Hänen lähtökohtanaan oli objektiivisen mahdollisuuden käsite. Objektiivinen tapahtumisen mahdollisuus tarkoitti *tiedoistamme riippumatonta seurauksen syntymismahdollisuutta*. Objektiivisesta mahdollisuudesta lähtien *von Kries* määritteli adekvaattisuuden seuraavasti. Tietty edellytys on adekvaattinen syy, jos 1) edellytys on *conditio sine qua non* -teorian mukainen edellytys ja 2) edellytys on merkittävästi lisännyt seurauksen syntymisen objektiivista mahdollisuutta.²

Von Kriesin jälkeen on esitetty lukuisa joukko erilaisia muunnelmia hänen teoriastaan. Myös on esitetty uusiakin ratkaisuehdotuksia. Ennen kaikkea on muotoiltu monia *kielellisiä ilmauksia*, joilla on pyritty *kuvailemaan millainen syyn ja seurauksen välisen yhteyden tulee olla*, jotta kysymyksessä olisi adekvaattinen yhteys. On sanottu, että seurauksen

¹ Mainittakoon, että käsitteellä operoidaan vero-oikeudessakin. Ks. esim. *Andersson*, *Efterbeskattning och grundbesvär* (Helsinki 1964) s. 97 ss. Kehityksen vaikutuksesta käsitteestä on tullut monimerkityksinen. Ks. *A Vinding Kruse* 1963 NFT 23, jossa mainitaan seitsemän eri adekvaattisuuden merkitystä.

² Ks. *v. Kries*, *Ueber den Begriff* s. 27 sama 1889 ZStW s. 532. Ks. myös *Hart-Honoré* s. 415.

on ollut oltava *ennalta-arvattava*,³ *tyypillinen*,⁴ *syyn on ollut oltava seurausta suosivan*,⁵ *vahingon* pitää olla suoranainen seuraus jne.⁶ Näiden ilmaisujen ei voi sanoa valaisevan kysymystä paljoakaan. Ongelmana ei ole suinkaan kysymys siitä, pitääkö seurauksen olla ennakolta-arvattavan, tyypillisen jne., vaan se seikka, millä tavoin ennakolta-arvattavan, tyypillisen jne. seurauksen on oltava.⁷

Uusinta vaihetta adekvaattisuusongelman ratkaisussa edustaa käsitys, jonka mukaan kysymyksen ratkaisu riippuu normitarkoituksesta.⁸ Tuottamukselliseen vahingonvastuuseen sovellettuna mielipide merkitsee karkeasti sitä, että korvattava on vain sellaiset vahingot, joiden välttämiseksi käyttäytymisnormin sisältämä velvollisuus on säädetty.

Jäljempänä tulen käsittelemään ongelmaa tältä pohjalta lähtien. Jo tässä yhteydessä on syytä huomauttaa, että *kysymyksessä on todellakin vain tarkastelun lähtökohdan määrittäminen, eikä suinkaan valmiin vastauksen esittäminen*. Vasta sen kysymyksen selvittäminen, miten normitarkoitus voidaan saada selville, merkitsee vastauksen antamista tarkasteltavana olevaan kysymykseen. Tätä ongelmaa tarkasteltaessa havaitaan ratkaisun riippuvan olennaisesti vahingon syntymisen todennäköisyydestä, siis seikasta, joka on ollut keskeinen tekijä adekvaattisuusongelmaa ratkottaessa alusta alkaen.

Kuitenkin nykyisen käsityksen mukaan todennäköisyyden merkitys adekvaattisuusongelman ratkaisussa on erilainen esimerkiksi von Kriesin

³ *Honkasalo*, Kausaalisuuskysymys s. 152. Yleiset opit II s. 118, *Strang* s. Erstatningsret s. 75 puhuu todennäköisistä seurauksista. Ks. myös *Bonnenie*, Adekvanslaeren s. 11.

⁴ *Karlgren*, Skadeståndsrätt s. 41.

⁵ *Oftinger*, Haft pflichtrecht I s. 58. Tätä ilmaisua on käyttänyt jo *v. Kries*. Ks. esim. *v. Kries*, Ueber den begriff s. 27.

⁶ *Hakulinen*, Velvoiteoikeus I s. 33.

⁷ *Routamo*, Liikennevahinko s. 121 kiinnittää huomiota tähän näkökohtaan.

⁸ Uutta ajattelutapaa Saksassa nykyään edustaa ennen kaikkea *Caemmerer* esim. *Gesammelte Schriften* I s. 395 s., Ruotsissa rikosoikeudessa *Strahl*, Adekvansläran s. 336 s. Ks. myös *Larenz*, Schuldrecht II s. 161 ja *Lange*, Gutachten s. 38 s.

Saksankielisessä oikeuskirjallisuudessa käytetään nykyään adekvaattisuus-sanana sijasta ilmaisua *Rechtswidrigkeitszusammenhang*. Ks. esim. *Essen*, Schuldrecht § 61. Normitarkoitusta vastaavaa ongelman ratkaisumenetelmää sovelletaan myös anglosaksilaisessa oikeudessa. Ks. esim. *Street*, The Law of torts s. 141 (*An action of negligence fails if the risk which materialises is not the one against which the duty was intended to guard*) ja *Harper-James*, The Law of Torts s. 1136.

käsityksiin verrattuna. Objektiivisen mahdollisuuden käsite on itse asiassa erittäin relatiivinen. Arpakuutioesimerkin avulla von Kries pyrki osoittamaan tekijän tiedoista riippumattoman objektiivisen mahdollisuuden olemassa olon.⁹ On tietenkin selvää, että tietyn numeron esiintymismahdollisuus arpakuutiota ilmaan heitettäessä on yhden suhde kuuteen ja tämä on *täysin siitä riippumaton tietääkö heittäjä asian vaiko ei*. Mutta näin on laita siitä syystä, että emme tunne tarkoin arpakuution liikkeisiin vaikuttavia tekijöitä. Jos nämä tiedettäisiin, silloin ennustusta ei tarvitsisi esittää todennäköisyysarviointina, vaan voimme sanoa tarkasti, mikä numero kullakin heittokerralla saadaan. Seurauksen todennäköisyyden aste riippuu näin ollen siitä, millaisten tietojen perusteella arvio laaditaan. Mitä täydellisemmät tiedot on käytettävissä, sitä luotettavammin kehitys voidaan ennustaa. Jos ennustuksenlaatijalla olisi tiedossaan kaikki asiaan vaikuttavat tekijät, silloin hänen ei tarvitsisi tehdä ennustusta, vaan hän voisi ilmoittaa, mitä tulee tapahtumaan.¹⁰

Myös eräässä toisessa katsannossa seurauksensyntymismahdollisuus on relatiivinen. Se riippuu nimittäin siitä, kuinka yksityiskohdaisesti seuraus samoin kuin syy kuvataan.¹¹ Niinpä voidaan sanoa olevan jo varsin todennäköistä, että autoilija, joka ajaa suurkaupungin ruuhkaliikenteessä 150 kilometrin tuntinopeudella aiheuttaa ennemmin tai myöhemmin liikenneonnettomuuden, mutta jos olisi ennustettava tarkalleen esimerkiksi liikenneonnettomuuden aika ja paikka, niin voitaneen pitää suorastaan ihmeenä, onnettomuuden sattumista vaikkapa sekunnin tarkkuudella ennustettuna aikana ja senttimetrin tarkkuudella määrätystä paikasta.

Adekvaattisuusongelmaa ei siten voida ratkaista ilmoittamalla jokin tiukemmin tai väljemmin ilmaistu todennäköisyysaste, jonka seurauksen syntymismahdollisuuden tulee ylittää, ennen kuin sitä voidaan pitää adekvaattisena. Ei myöskään voida sanoa, että syntyneen vahingon tulee olla sellainen, että vahingon aiheuttajan käyttäytyminen *juuri sen vahingon välttämiseksi on katsottu kielletyksi*.

⁹ Ks. v. Kries, Ueber den Begriff s. 10. Ks. myös Hart-Honoré s. 413.

¹⁰ Ks. Honkasalo, Kausaalisuuskysymys s. 140, Sipilä, Vahingonvastuun rakenne, s. 69, Routamo s. Liikennevahinko s. 121. Myös v. Kries ajatteli itse asiassa näin. Katso Ueber den Begriff s. 10.

¹¹ Ks. Hart-Honoré s. 413.

Sitä vastoin voidaan sanoa, että syntyneen vahingon tulee olla *esimerkki niistä, joiden välttämiseksi käyttäytymisnormin sisältämä velvollisuus on säädetty.*

Miten tämä seikka on selvitettävissä? Edellisestä jo lienee käynyt ilmi ratkaisun riippuvan voimassa olevasta oikeusjärjestyksestä. On kuitenkin sanottava olevan tavanomaista mutkikkaampaa saada selville oikeusjärjestyksen kanta adekvaattisuuden suhteen. Itse asiassa on niin, että vastausta esimerkiksi kirjoitetusta oikeudesta ei juuri löydy laisinkaan. Monissa tapauksissa adekvaattisuuden osalta tulee eteen sama tilanne kuin käyttäytymisen virheellisyyttä ratkaistaessa *nimitäin oikeusaukko.* Tuomari joutuu luomaan normin itse. Toisaalta eräissä tilanteissa säädännäisen normin suojatarkoitus on täysin selvä, vaikka lakitekstissä ei asiasta mitään sanotakaan. Niinpä voidaan sanoa, että jos autoilija on hetkistä aikaisemmin ajanut ylinopeudella, mutta laskenut nopeutensa liikennesääntöjen mukaiseksi ja törmää risteyksessä yhteen toisen auton kanssa, niin yhteentörmäys ei ole nopeusrajoituksen rikkomisen adekvaattinen seuraus, vaikka sattunut yhteen-törmäys olisi ilmeisesti vältetty, jos nopeusrajoitusta olisi noudatettu. Esimerkkitapauksessa ratkaisua lienee pidettävä itsestään selvänä.¹²

Yleisestikin voitaneen sanoa adekvaattisuusongelman ratkaisun olevan helpompaa silloin kun on olemassa kirjoitettu käyttäytymisnormi. Silloin ratkaisua etsittäessä on mahdollista käyttää apuna esimerkiksi *lainvalmistelutöitä*, joiden pohjalta on tehtävissä ongelmia valaisevia johtopäätöksiä. Tutkimuksen aiheen kannalta nämä tapaukset eivät ole keskeisiä, koska kuten jo aikaisemminkin on tullut mainituksi, kirjoitetut säännökset huoltajan käyttäytymisvelvollisuuksista ovat perin niukat. Näin ollen on tarpeen tarkastella adekvaattisuuden määrittämistä yleensä ja sen jälkeen tarkastella kuinka tehtävä huoltajan vastuun kannalta olisi suoritettava.

B. Adekvaattisuusongelman ratkaisusta tuottamusvastuussa yleensä. Adekvaattisuusongelman ratkaisu liittyy kuten esitetystä helposti havaitaan *läheisesti käyttäytymisnormin sisällön määrittämiseen.* Itse asiassa *kysymyksessä onkin sama ongelma, mutta tarkastelukulma on toinen.* Käyttäytymisnormin sisällön määrittämisessä on selvitettävä millä tavoin asianomaisen yhteiskunnan jäsenen on tarkasteltavana olevassa

¹² Ks. *Hart-Honoré* s. 115.

tilaisuudessa käyttäydyttävä tai ollut käyttäydyttävä. Käyttäytymisvelvoitteen sisällön määrää taas käyttäytymisen henkilölle ja esineille aiheuttama vahingonvaara. Siten voidaan sanoa vahingon olevan adekvaattisen, jos se on kuulunut niihin seurauksiin, joiden kaikkien estämiseksi normin mukainen käyttäytymisvelvoite on säädetty. Tähän sisältyy kaksi seikkaa. Ensinnäkin seurauksen on sinänsä ilmentävä sellaisessa objektissa, jota normi on tarkoitettu suojaamaan. Toiseksi normin vastaisen käyttäytymisen alulle paneman tapahtumasarjan tulee olla sellaisen, että se kuuluu niihin, joiden estämiseksi normin sisältämä käyttäytymisvelvoite on säädetty.¹³

Tapaukset, joissa vahinko on epäadekvaattinen, on usein esitetty kärkeästi ottaen kolmiosaisena ryhmittelynä. Ensiksi vahinko ei ole adekvaattinen, jos sen syntyminen on ollut vain sattumalta yhteydessä virhekkäyttäytymiseen. Toiseksi vahinko ei ole adekvaattinen, jos sen syntyminen on ollut tietyllä tavalla yhteydessä kolmannen henkilön toimintaan. Kolmanneksi vahinko ei ole adekvaattinen, jos sen syntyminen on ollut tietyllä tavalla yhteydessä vahingonkärsijän omaan toimintaan.

Lyhyesti sanottuna vahinko ei ole adekvaattinen, jos sen on aiheuttanut 1) sattuma, 2) kolmannen henkilön tuottamus tai 3) vahingonkärsijän oma tuottamus.¹⁴

Suomen oikeuden osalta voitaneen sanoa esitetyn jaoittelun perustuvan ainakin osittain kirjoitettuun oikeuteen. Nimittäin RL 9:12:ssa sanotaan, että jos vahingon kärsinyt itsekkin osaltaan on ollut vahinkoon syyppää; taikka jos joku muu rikokseen kuulumaton seikka on ollut vahinkoa aikaan saattamassa, on vahingonkorvaus sen mukaan soviteltava. Sattuma ja kolmannen tuottamus muodostanevat yhdessä lain mainitsemän »muun rikokseen kuulumattoman seikan». Laki käyttää myös sanontaa »on vahingonkorvaus sen mukaan soviteltava». Korvausvelvollisuuden sovittelu on adekvaattisyyskysymystä ratkaistaessa varsinkin vahingon kärsijän oman tuottamuksen tapauksessa erittäin yleinen.¹⁵

Viime mainittu seikka saattaa näyttää olevan ristiriidassa aikaisemmin esitetyn kanssa. Kuinka voidaan sanoa vahingon kuuluneen niiden vahinkojen piiriin, joiden estämiseksi normin mukainen käyttäytymisvelvoite on säädetty, jos vahingon aiheuttajan on korvattava vain

¹³ Ks. Harper-James s. 1136.

¹⁴ Ks. esim. Saxén Adekvans och skada s. 98 s. Jørgensen Erstatningsret s. 186. Oftinger, Haftpflichtrecht I s. 101.

¹⁵ Ks. Hakulinen, Velvoiteoikeus I s. 347, Kivimäki—Ylöstalo s. 435.

osan syntyneestä vahingosta? Eikö rakennelma edellytä, että vahinko joko kuuluu adekvaattisten vahinkojen »luokkaan» taikka ei kuulu niihin sekä tällä perusteella myös sitä, että vahinko on joko kokonaan korvattava taikka sitä ei ole korvattava lainkaan? Tähän lienee vastattava, että adekvaattisen vahingon ja epäadekvaattisen vahingon välinen raja on liukuva, mikä ei ole juridiikassa kovinkaan harvinainen ilmiö. Oikeuspoliittiselta kannalta on pidettävä tarkoituksenmukaisena vahingon sovittelua silloin kun perusteet vahingon jättämisestä jomman kumman osapuolen yksin kannettaviksi näyttävät tulkinnanvaraisilta.¹⁶

Tähän liittyen on kuitenkin todettava sekä kolmannen tuottamuksen että vahingonkärsijän oman tuottamuksen muodostavan sikäli oman ryhmänsä, että näissä tapauksissa syntyy sovittelutilanteissa yhteisvastuu. Vahingonkärsijän osalta vastuun yhteisyys näkyy vain negatiivisesti, hänen korvauksensa on vain osa kärsitystä vahingosta. Sitä vastoin kolmas henkilö voi joutua osittain velvolliseksi korvaamaan vahingon yhteisvastuullisesti. Jos kaksi tai useampia ovat olleet aiheuttamassa vahinkoa vaikkapa toisistaan tietämättä, niin he ovat tavallisimmin velvollisia yhdessä korvaamaan koko vahingon. Molemmat ovat silloin rikkoneet henkilön tai esineen suojaksi säädettyä käyttäytymisnormia. Rikkomuksia toisiinsa verrattaessa toinen saattaa olla siinä määrin vähäinen että virheikäyttäytyjä voidaan kokonaan vapauttaa korvausvelvollisuudesta taikka hänen velvollisuuttaan voidaan sovittaa.

Näissä tapauksissa kysymys ei olekaan enää oikeastaan adekvaattisuusongelmasta. Vahinko on kuulunut niihin, joiden estämiseksi käyttäytymisvelvollisuus on asetettu. Tapahtumainkulku kokonaisuudessaan vain on ollut sellainen, että näyttää perustellummalta sovittaa korvausta tai jopa sälyttää se yksin kolmannen harteille taikka jättää vahingonkärsijän yksin kannettavaksi.¹⁶

Seuraavassa keskitytään tarkastelemaan huollettavan käyttäytymisen asemaa adekvaattisuuskysymyksen kannalta. Jossain määrin tarkastellaan myös kolmannen tuottamuksen merkitystä. Huollettavan käyttäytymistä tarkastellaan pääasiassa periaatteelliselta kannalta. Käytän-

¹⁶ Yleensäkin huomattakoon, että adekvaattisuudesta esitetyt väitteet pätevät vain, jos tapauksessa ei muissa suhteissa esim. tuottamuksen osalta ilmene erityisiä seikkoja.

nössä nimittäin näyttää sen suhteen syntyneen vain harvoja ongelmallisia tilanteita. Kolmannen henkilön tuottamusta käsitellään lähinnä erään oikeustapauksen pohjalta. Tarkasteltaviksi tulevilla tilanteilla kysymyksessä on varsinainen adekvaattisuusongelma käsitettynä syntyneen vahingon suhteen normitarkoitukseen.

2. Adekvaattisuusongelman ratkaisu huoltajanvastuussa

A. Yleistä. Mainitussa kolmessa adekvaattisuuden poistavassa tekiässä ei ole kiinnitetty huomiota huoltajan vastuun tapaisiin tilanteisiin. Laajemmin ottaen voidaan sanoa jaoittelussa jääneen huomiota vaille valvojanvastuun tilanteet. Kolmannen henkilön tuottamus ei tarkoita valvottavan tuottamusta, vaan ulkopuolisen henkilön tuottamusta. Siis sellaisen henkilön tuottamusta, joka ei ole missään oikeussuhteessa valvojaan.¹⁷ Sattumassa taas pidetään adekvaattisuuden poistavana perusteena jotain inhimillisestä toiminnasta riippumatonta yllättävää tapahtumaa. Vahingonkärsijän oma tuottamus ei sekään liity välittömästi valvottavan käyttäytymiseen.

Toisaalta on sanottava mainitun kolmen adekvaattisuuden poistavan tilanteen voivan esiintyä huoltajanvastuussa. Odottamaton inhimillisestä toiminnasta riippumaton tapahtuma saattaa periaatteessa ilmetä aivan yhtä hyvin huoltajan vastuussa kuin muuallakin. Samaa on sanottava kolmannen tuottamuksesta ja vahingonkärsijän omasta tuottamuksesta. Problemaattista on sitä vastoin sijoittaa huollettavan käyttäytyminen tähän ajattelukaavioon. Nähdäkseni kolmijaoittelun puitteissa ei voidakaan huoltajanvastuun adekvaattisuusongelmia saada esiin riittävän pelkistettyinä. Jaoittelu on siitä syystä kehitettävä ratkaistavana olevaa kysymystä paremmin vastaavaksi.

Huoltajanvastuun yhteydessä syntyviä adekvaattisuusongelmia ratkaistaessa keskeisessä asemassa on huollettavan käyttäytyminen. Vain tämä on sellaista, joka ei muualla esiinnykään. Huollettavan käyttäytymiselle asetettavat vaatimukset muodostavat oman

¹⁷ Esim. *Saxén* Adekvans och skada s. 114–116 ei mainitse yhtään huoltajanvastuun tapausta vaikka tarkoituksena on esittää esimerkkejä lapsen käyttäytymisen merkityksestä adekvaattisuusongelman ratkaisussa.

itsenäisen ryhmänsä. Nämä on erotettava omaksi ryhmäkseen. Niitä ei voida ahtaa kolmijaoittelun puitteisiin. Kolmijaoittelu on laajennettava nelijaoitteluksi.

Seuraavassa tullaan pääasiassa käsittelemään huollettavan käyttäytymisen asemaa adekvaattisuusongelman ratkaisussa. Sen lisäksi puututaan vain vahingonkäräjän oman tuottamuksen merkityksen arviointiin, mikä näyttää olevan käytännössä usein esiintyvä ongelma.

B. Huollettavan käyttäytymisen merkitys adekvaattisuusongelman ratkaisussa.

a. Yleistä. Tehtävänä olisi nyt lähinnä kuvata ne vahingot, joissa huollettavan käyttäytyminen saa merkitystä adekvaattisuuden kannalta. Vahinko voi kuulua tähän luokkaan ensinnäkin silloin, *jos huollettava on menetellyt toisin kuin hän olisi »saanut» toimia*, mikäli huoltaja olisi käyttäytynyt virheettömästi.

Väite on nähdäkseni helposti perusteltavissa. Huoltajan tehtävänä on huolehtia huollettavasta, saada hänet käyttäytymään tietyllä tavalla. Tämän vuoksi hänen tulee ryhtyä toimiin sen seikan varmistamiseksi, että huollettava käyttäytyy vaadittavalla tavalla. Hänen on toisin sanoen käyttäydyttävä huolellisesti. Jos huoltaja ei näin menettele, hän saattaa joutua korvausvelvolliseksi, mutta vain jos muut korvausvelvollisuuden edellytykset ovat täyttyneet. Menettelemällä huolimattomasti *huoltaja jättäytyy epävarmuuden tilaan*. Hänestä riippumattomat seikat määräävät joutuuko hän korvausvelvolliseksi vaiko ei. Epävarmuus koskee myös huollettavan käyttäytymistä.

Toinen tilanne on tavallaan edellisen vastakohta. Adekvaattinen vahinko ei ole myöskään silloin, kun huollettava on käyttäytynyt *erittäin jyrkästi toisin kuin hänen olisi pitänyt*. Vahinko ei ole adekvaattinen, jos huollettava on käyttäytynyt tavalla, jota huoltajan ei ole tarvinnut ottaa lukuun päättäessään, mitä hänen velvollisuuksiinsa huoltajana kuuluu. Tämä tilanne ei ole yhtä selvä kuin edellinen. Voidaan nimittäin sanoa olevan eräässä mielessä ennalta-arvattavaa, että huollettava saattaa käyttäytyä aivan yllättävästi.

Joka tapauksessa nämä kaksi tilannetta muodostavat ne tapaukset, jotka voivat esiintyä vain huoltajan vastuussa. Käsittelen ne seuraavassa erikseen, siitä huolimatta, että kumpikaan ei käytännössä näytä olevan mitenkään merkittävä ongelma. Tähän lienee molempien osalta eri syyt.

Edellisessä tapauksessa ratkaisua pidettäneen itsestään selvänä, jälkimmäisen tapauksen tilanteet lienevät käytännössä hyvin harvinaisia.

b. Huollettavan virheetön käyttäytyminen adekvaattisuuden kannalta. Vaikka periaatteessa katsottaisiinkin itsestään selvästi nyt tarkasteltavana olevan huollettavan käyttäytymisen tekevän vahingon epäadekvaattiseksi, niin silti on selvitettävä, mitä huollettavan virheettömällä käyttäytymisellä tarkoitetaan. Olen valinnut nimenomaan sanan virheetön kuvaamaan huollettavan käyttäytymistä, enkä esimerkiksi sanaa tuottamuksellinen, jolla usein aikaisemmin olen kuvannut huoltajan käyttäytymistä. Näin olen menetellyt siksi, että puhuminen tuottamuksellisesta tai tuottamuksettomasta viittaa huollettavan omaa käyttäytymistä sääntelevään normiin, kysymykseen siitä onko huollettava henkilökohtaisesti vastuussa vahingosta vaiko ei. Huoltajan vastuu ei tietenkään ole riippuvainen huollettavan henkilökohtaisesta vastuusta.

Kuten tunnettua kysymys siitä, millä tavoin tuottamusvastuuta olisi sovellettava alaikäiseen on kiistanalainen. Monet tutkijat edustavat kantaa, jonka mukaan korvausvelvollisuus edellyttää, että alaikäinen on aiheuttanut vahingon ikäisekseen moitittavalla käyttäytymisellä.¹⁸ Toisen kannan mukaan alaikäiseen olisi suhtauduttava ankarammin ja velvoitettava tämä korvaamaan vahinko aina kunhan vain alaikäinen on käyttäytynyt tavalla, joka voisi olla täysi-ikäisen henkilön korvausvastuun perusteena.¹⁹

Olisiko nyt niin, että ankaramman säännön mukaista ratkaisua voitaisiin soveltaa adekvaattisuusongelmaan huoltajan oman korvausvelvollisuuden kannalta? Voitaneenkin sanoa käytännössä asian olevan näin. Periaatteessa asia ehkä on hieman toisin.

Käytännössä huoltajalta vaadittaneen korvausta vain silloin kun huollettava on vahinkotapahtuman yhteydessä käyttäytynyt tavalla, joka oikeuttaisi vaatimaan korvausta myös täysi-ikäiseltä. Huoltajanvastuun oikeuspoliittisten perusteiden kannalta tämä tuntuukin varsin luontevalta. Onhan huoltajanvelvollisuuksien tarkoituksena juuri poistaa se

¹⁸ Näin esim. *Nybergh*, *Forhandlingar* s. 144, 1954 JFT 307, *Saraste* 1961 s. 228, 233, *Kivimäki—Ylöstalo* s. 123, *Kivivuori* s. 288, LM.

¹⁹ *Ekström*, *Allmänna läror* s. 872, *Grotenfelt*, *Kommentar till strafflagen* s. 269.

vaaratila, mikä vallitsee sen vuoksi, että huollettavalla ei katsota olevan riittävästi edellytyksiä selviytyä kunnialla oikeusjärjestyksen kansalaisille yleensä asettamista velvollisuuksista. Jos huollettava on käyttäytynyt tavalla, joka täyttää oikeusjärjestyksen kansalaisille yleensä asettamat vaatimukset, niin onko silloin syytä lainkaan ryhtyä tutkimaan huoltajan käyttäytymistä. Päämäärä on saavutettu siitä riippumatta, miten huoltaja on käyttäytynyt.

Laajemmasta näkökulmasta katsottuna huoltajanvastuun tarkoituksena on henkilö- tai esinevahinkojen estäminen. Huoltajanvastuu on eräs osa sitä järjestelmää, jonka oikeusjärjestys on luonut henkilön ja esineen suojaksi. Teoreettisesti suoja voidaan tehdä niin tehokkaaksi, kuin on mahdollista antaa kansalaisille käyttäytymismalleja. Yhteiskunnan jäsenet voidaan velvoittaa välttämään niitä vaaratilanteita, jotka he havaitsevat tai voisivat havaita, jos menettelisivät huolellisesti. Eri henkilöt havaitsevat ja voivat havaita, toisin sanoen heidän pitää havaita erilaisia asioita. Voi sattua, että huoltaja tietää vaaramahdollisuuksista jotain sellaista, mitä yleensä ei tiedetä ja jota täysi-ikäisenkään normaalisti ei tarvitse tietää. Onko huoltajan kaikki tiedot otettava huomioon, hänen huoltajan velvollisuuksiaan ratkaistaessa? Ilmeisestikin on. Näin menetellään muidenkin osalta. Jokaisen kansalaisen osalta otetaan huomioon ainakin kaikki se, mitä tämä on tietänyt vaaramahdollisuuksista, kun harkitaan kysymystä, onko hän käyttäytynyt normin mukaisesti vaiko ei.²⁰ Näin ollen huoltajan tehtäviin kuuluu ilmeisestikin huollettavan käyttäytymisen ohjaaminen ja valvonta tältä pohjalta katsoen. Toisin sanoen hänen on kasvatettava ja valvottava huollettavaa, niin kuin hyvä ja huolellinen huoltaja tekee, silloin kun tämä tietää kaiken sen, minkä ko. huoltajakin.

Adekvaattisuuteen sovellettuna edellä oleva merkitsee sitä, että periaatteessa ei ole ratkaisevaa onko huollettava käyttäytynyt vaiko ei tavalla, joka vastaa sitä mitä täysi-ikäiseltä vastaavassa tilanteessa vaadittaisiin. Ratkaisevaa on sitä vastoin onko huollettava käyttäytynyt tavalla, johon huoltaja olisi voinut antaa luvan. Huoltaja voi antaa luvan vain, jos käyttäytyminen on riittävän vaaratonta arvosteltuna kaikkien niiden tietojen mukaan, jotka huoltajalla on tai, jotka hänen olisi pitänyt hankkia.

Mutta kuten sanottua käytännössä huollettavan puheena olevassa mie-

²⁰ Ks. *Hakulinen* I s. 295, *Honkasalo*, *Yleiset opit* II s. 75.

lessä virheetön käyttäytyminen samaistuu täysi-ikäisen kansalaisen tuotamusnormin mukaiseen käyttäytymiseen. Näin kahdestakin syystä. Ensinnäkin huoltajilla, samoin kuin muillakaan kansalaisilla ei yleensä ole käytettävissään sellaisia erikoistietoja, joita ei vaadittaisi kaikilta. Toiseksi, jos huoltajalla tällaisia tietoja olisikin niin vahingonkäräjien asiana on näyttää toteen niiden olemassaolo. Tämä saattaa muodostua vaikeaksi.

c. Huollettavan muunlaisen käyttäytymisen merkitys. Huollettavan virheetön käyttäytyminen tekee mahdollisen vahingon aina epäadekvaattiseksi. Jos huollettava taas käyttäytyy virheellisesti, nyt puheenaolevassa mielessä, niin vahinko normaalisti on adekvaattinen. Esimerkiksi se seikka, että huollettava on tehnyt tahallaan vahinkoa ei sinänsä suinkaan tee vahinkoa epäadekvaattiseksi. Edellä kasvatustuottamuksen yhteydessä selostettiin useampia tapauksia, joissa huoltaja on velvoitettu korvaamaan huollettavan tahallisesti aiheuttamia vahinkoja. Ongelman ratkaisun lähtökohta on tietenkin sama kuin adekvaattisuuskysymyksessä yleensä. Vahingon tulee olla esimerkki niistä, joiden estämiseksi huoltaja on velvoitettu käyttäytymään tietyllä tavalla.

Ongelma voidaan ratkaista vain tarkastelemalla erilaisia huoltajan vastuun tosiasiallisia tilanteita. Näitä taas olisi mahdollista muodostaa vaikka kuinka paljon. Ongelmaan ei kuitenkaan ole syytä kovin paljon käyttää aikaa sen käytännöllisen merkityksen vähäisyyden vuoksi.

Joka tapauksessa huollettava saattaa aiheuttaa vahinkoa aivan toisella tavalla, kuin minkä estämiseksi huoltajan olisi ollut ryhdyttävä toimenpiteisiin. Vakiintuneen käytännön mukaisesti huoltaja on velvolinen korvaamaan vahingon, jos hän antaa huollettavan valvomatta ammuskella ilmakiväärillä ja vahinko aiheutuu harhalaukauksesta.²¹ Mutta kuinka on huoltajanvastuun laita, jos vahinko ei aiheudukaan vahingonlaukauksesta vaan siten, että toverinsa kanssa riitaantunut huollettava lyö tätä ilmakiväärillä kasvoihin, jolloin silmään osunut isku tekee uhrin toisen silmän sokeaksi? Huoltaja on käyttäytynyt tuottamuksellisesti. Myös tuottamuksellisen käyttäytymisen ja vahingon välillä on aivan ilmeisesti *conditio sine que non* -teorian mukainen syy-yhteys. Näissä suhteissa korvausvelvollisuuden edellytykset ovat täyttyneet. Kui-

²¹ Ks. jälj. 14 §.

tenkin huoltaja olisi yleensä vapautettava vastuusta. Vahinko on tuottamuksellisen käyttäytymisen epäadekvaattinen seuraus.

Esimerkkitapauksessa ratkaisu on nähdäkseni varsin selvä. Hieman tulkinnanvaraisemmaksi tilanne muodostuu jos vahinko on syntynyt siten, että huollettava on *tahallaan* ampunut vahingoittamistarkoituksessa toista kohti, eikä kysymys ole ollut mistään yhteisestä sotalaikistä. Omasta puolestani olisin valmis pitämään vahinkoa yleensä adekvaattisena. Vahingon syntyyn on nyt vaikuttanut ilmakiväärin käyttäminen sanosinko normaalilla tavalla siis ilmanpaineella toimivana ampuma-aseena. Juuri tällä tavalla syntyviä vahinkoja huoltajan on toiminnallaan pyrittävä välttämään. Alkupeäisessä esimerkkitapauksessa ilmakivääriä on käytetty lyömäaseena. Jotta näin syntyvä vahinko olisi korvattava, pitäisi huoltajalla olla aihetta ryhtyä varotoimiin muutoinkin kuin vain huolimattoman ilmakiväärin käsittelyn varalle.

Tällaiset tilanteet osoittavat muuten uudemmankin adekvaattisuusajattelun rajoittuneisuuden oikeudellisen päätöksentekijän apuvälineenä. Vaikeissa tulkintatapauksissa mitkään teoriat eivät anna vastausta, joka saavuttaisi yleisen hyväksymisen. Epävarmuus poistuu vain siten, että tuomioistuimet ryhtyvät johdonmukaisesti antamaan samansuuntaisia ratkaisuja. Kantona kaskessa tällöin on samojen tulkinnanvaraisten tilanteiden harvinaisuus. Tästä johtuen vakiintuneen käytännön muodostuminen on vaikeaa.

Joka tapauksessa ongelmaa ratkaistaessa lähtökohdaksi on asetettava kulloinenkin huoltajan tuottamuksellisen käyttäytymisen ilmenemistilanne. Jos tuottamuksellinen käyttäytyminen on ilmennyt tarpeellisten ohjeiden antamisen laiminlyöntinä, on selvitettävä, onko syntynyt vahinko ollut sellainen, jonka estämiseksi huoltaja olisi ollut velvollinen ohjeet antamaan. Jos taas norminvastainen käyttäytyminen on ilmennyt valvontatuottamuksena tämän käsitteen suppeassa merkityksessä, niin on selvitettävä, onko vahinko sellainen, jonka estämiseksi huoltaja olisi ollut velvollinen ryhtymään laiminlyömyänsä valvontatoimeen.

Seuraavaksi käsitellen adekvaattisuuskysymystä oikeuskäytännön valossa. Toisin sanoen selostan sellaisia oikeuskäytännöstä löytämiäni tapauksia, joissa adekvaattisuuskysymyksen voi sanoa muodostuneen ongelmalliseksi. Tapauksia ei ole löytynyt kovinkaan monta.

3. Adekvaattisuusongelma oikeuskäytännössä

A. Oikeustapauksia

KKO 1937 II 484 (55)

Kadulla leikkiessään oli B (poika, 3 v. 8 kk) heittänyt kivellä rikki A:n (As Oy) omistaman talon näyteikkunan.

Kotkan RO: Selvitetty, että B ollessaan kadulla ilman kaitsijaa oli heittänyt rikki kivellä näyteikkunan. Koska B:n vanhemmat C ja D poikansa silmälläpidon laiminlyönnin vuoksi olivat myös velvolliset korvaamaan vahingon, RO velvoitti C:n ja D:n yhteisvastuullisesti omasta puolestaan sekä myös B:n varoilla korvaamaan vahingon.

Viipurin HO: Koska C:llä ja D:llä ei ollut näytetty olleen syytä varoa B:n ilman erikoista silmälläpitoa ulkona ollessaan aiheuttavan muille vahinkoa, niin kanne hylättiin C:n ja D:n osalta.

KKO (3 jäsentä): HO:n päätös kumottiin ja RO:n päätös jätettiin pysyväksi, paitsi että korvaus oli suoritettava B:n varoista vain toissijaisesti.

(2 jäsentä): Ei muutosta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: B oli leikkinyt lapsijoukon mukana kadulla kotitalonsa edustalla. Hänen äitinsä oli pitänyt häntä silmällä ikkunasta. Isä ja perheen kotiapulainen olivat myös olleet kotona. Leikkimässä oli ollut B:n lisäksi 1 kolmivuotias ja 2 viisivuotias lasta. Lisäksi paikalla oli ollut erään perheen lastenhoitaja ulkoiluttamassa perheen vuoden ikäistä vauvaa vaunuissa, mutta ikkunan särkyessä hän oli kävellyt talon kulman taakse, niin että hän ei ollut nähnyt tapahtumaa. Eräs lähellä kävellyt vartiokonstaapeli oli kuullut omituisen naksahduksen ja lähtenyt ottamaan siitä selvää. Hänen lähestyessään lapsijoukkoa toinen viisivuotias oli heittänyt kivellä ikkunaa kohti, mutta kivi oli osunut seinään. Sitten B oli ottanut yhtäkkiä kiven ja heittänyt myös ikkunaa kohti. Kivi oli osunut ja ikkuna oli särkynyt. B:n äiti oli heti avannut ikkunan ja kysynyt oliko B ehkä tehnyt jotain pahaa.

B:n vanhemmat olisivat suostuneet korvaamaan kolmasosan vahingosta. Koska vahingon olivat aiheuttaneet kolmen perheen lapset yhdessä leikkiessään, heidän mielestään jokaisen perheen vanhempien oli maksettava vahingosta kolmasosa.

KKO p. n:o 854/1962 (Itä-Suomen HO) (48)

B (12 v., poika) oli heittänyt vedeksi luulemaansa suolahappoa A:n (18 v., poika) silmille. A:n toinen silmä oli vahingoittunut vaikeasti. B oli toiminut kesälomansa aikana erään linja-autoliik-

keen lähettinä. Aamiaistunnin aikana B oli liikkeen korjaamossa kiusoitteletarkoituksessa pirskoitellut työpöydällä olevasta katkaisusta pullosta nestettä A:ta kohti mainituin seurauksin. A vaati vahingonkorvausta B:n vanhemmilta C:ltä ja D:ltä ja liikkeen omistajalta E:ltä.

Iisalmen RO: Näyttämättä oli jäänyt, että vastaajat olisivat valvontavollisuutensa laiminlyönnillä taikka muulla tuottamuksestaan aiheuttaneet vahingon, minkä vuoksi kanne hylättiin kokonaan. Itä-Suomen HO: Vanhempien osalta kuten RO. Koska B:n aiheuttaman vahingon on katsottava johtuneen sellaisesta tapahtumasta, jota E ei ole osannut ennakolta arvata ja jota ei voida lukea hänen syykseen työturvallisuudesta annettujen määräysten rikkomisena niin tällä ja muutoin RO:n mainitsemilla perusteilla ei muutosta lopputulokseen.

KKO: Ei muutoksenhakulupaa.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Korjaamon työntekijät mm. A olivat joskus leikillään kiusoitelleet B:tä. Tästä »kostoksi» B oli sitten heittänyt suolahapoksi osoittautunutta nestettä A:ta kohti. A:n parkaistua tuskasta B oli heti lopettanut nesteen pirskoittelun. Myös B itse oli saanut pieniä hajapisaroihin silmiinsä ja hänetkin oli jouduttu viemään sairaalaan tarkastukseen. Vaarallisia aineita mm. suolahappoa oli korjaamossa säilytetty muista tarvikkeista erillään. Kaikki korjaamossa vakinaisesti työskentelevät olivat olleet säilytyspaikasta tietoisia. Pieni määrä suolahappoa säilytettiin työpöydällä. Mitään varoitustauluja ei ollut ollut.

KKO p. n:o 3163/1962 (Turun HO) (21)

B (12 v., poika) oli ammuskellut poikajoukon kanssa ilmakiväärillään. Vastoin B:n kieltoa oli C (14 v., poika) ottanut ilmakiväärin, jolloin se oli lauennut ja panos oli osunut A:n (12 v., poika) silmään. Silmä oli jouduttu poistamaan.

Riihimäen KO: Vanhemmat olivat luovuttaessaan ilmakiväärin lapsensa käytettäväksi ilman huolellista valvontaa ja silmälläpitoa tai muun vastuullisen henkilön valvontaa tuottaneet vahingon. Tämän perusteella vanhemmat velvoitettiin korvaamaan vahinko.

Turun HO: Koska C oli ottanut vastoin B:n kieltoa kuusen oksasta B:n siihen ripustaman ilmakiväärin ja tietäen sen ladatuksi käsiteltyä sitä kerrotuin seurauksin, ei tapahtuma edes osaksi ollut aiheutunut siitä, että puoliset olisivat laiminlyöneet velvollisuutensa pitää lastaan silmällä. Tämän vuoksi vanhemmat vapautettiin korvausvelvollisuudesta.

KKO: Ei muutoksenhakulupaa.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: B oli ollut eräiden tovereidensa kanssa ammuskelemassa ilmakiväärillään metsässä. Tällöin B oli huomannut C:n erään muun pojan kanssa vakoilevan heidän puuhiaan. Silloin B oli ampunut pelotukseksi ilmaan, juossut pois ja ripustanut ilmakiväärin kuusen oksaan ja kiivennyt itse puuhun. C oli seurannut perässä ja ottanut B:n kiellosta huolimatta ilmakiväärin oksasta, jolloin B oli sanonut sen olevan la-dattu.

Eräs toinenkin poika oli varoittanut C:tä. Varoituksista huolimatta C oli tähtäillyt A:ta ja ilmakivääri olikin lauennut.

Monet todistajat kertoivat oikeudenkäynnissä B:n veljensä kanssa ammuskelleen usein varomattomasti. Kerran B:n ampuma puu-tikku oli osunut erään todistajan tyttäreeseen. Eräs todistaja oli varoitellut poikia, mutta ei ollut puhunut mitään vanhemmille. Vanhempien tilapäiskotiapulainen kertoi näiden kehottaneen poikia käsittelemään asetta huolellisesti. Pojilla oli ollut lupa ampuu vain kotipihalla. Lisäksi isä oli laittanut maalitaulun autotalliin.

B. Selostettujen tapausten tarkastelua. Kaikki selostetut tapaukset kuuluvat lähinnä ryhmään, jossa huollettava on käyttäytynyt virheellisesti. Kotkan ja Iisalmen tapauksissa asia on selvästi näin. Riihimäen tapauksessakin voitaneen huollettavan sanoa käyttäytyneen virheellisesti jättäessään ladatun ilmakiväärin puunoksaan, vaikka itse pysyttelikin jatkuvasti paikalla. Iisalmen tapaus on siinä suhteessa pulmallinen, että jossain määrin jää epäselväksi, onko vapauttava tuomio perustunut huoltajan käyttäytymisen moitteettomuuteen vaiko vahingon epäadekvaattisuuteen.

Tapauksen yksityiskohtainen tarkastelu osoittaa Kotkan tapauksessa alioikeuden ja ylimmän asteen ratkaisujen olevan vastoin edellä esittämiäni periaatteita. Riihimäen tapauksessa taas hovioikeuden lopulliseksi jäänyt ratkaisu myötäilee niitä. Jos Iisalmen tapauksessa ratkaisu on perustunut siihen, että vahinko on katsottu epäadekvaattiseksi, niin sekin ratkaisu osoittautuu puoltamani ajattelutavan vastaiseksi.

Kotkan tapauksessa vahingon oli aiheuttanut lähes neljä vuotta vanha poika heittämällä kiven näyteikkunaan. Esitetyn selvityksen mukaan lapsi oli ollut täysin normaalisti kehittynyt ja vanhemmat olivat huolehtineet hänestä kaikin puolin hyvin. Vanhemmilla ei ollut ollut mitään syytä etukäteen varautua tällaisen tapahtuman varalle, kuten hovioikeuden perusteluissa todetaankin. Sen sijaan voi esittää kysymyksen olivatko vanhemmat menettelleet norminvastaisesti siinä mielessä, että olivat las-

keneet lapsensa leikkimään vilkkaasti liikennöidyn kadun varrelle, jolloin lapsi saattoi aiheuttaa vaaraa liikenneturvallisuudelle. Jos lapsi olisi juossut yhtäkkiä kadulle auton eteen ja auton kuljettaja olisi joutunut väistämään, jolloin auto olisi törmännyt lyhtypylvääseen, olisi vahinko ollut adekvaattinen. Tapauksen yhteydessä syntynyt vahinko sitä vastoin ei ollut adekvaattinen tässä tutkimuksessa tarkoitettussa merkityksessä. Se ei ollut missään yhteydessä kadulla tapahtuvaan liikenteeseen.

Kotkan tapauksessa siten mielestäni huollettava oli aiheuttanut vahingon virheellisellä käyttäytymisellään, mutta virheellinen käyttäytyminen ei ollut sellaista, jonka estämiseksi huoltajan olisi pitänyt ryhtyä varotoimiin etukäteen. Vahingon epäadekvaattisuus johtui tästä syystä. Lisäksi tapauksessa oli jossain määrin kysymyksenalaista myös huoltajien käyttäytymisen norminvastaisuuskin.

Riihimäen tapauksessa on ratkaistavana ollut hiukan toisenlainen tilanne. Tapahtumain kulkuun on siinä ratkaisevasti vaikuttanut sivullisen henkilön käyttäytyminen. Huollettava on itse asiassa käyttäytynyt tavalla, minkä estämiseksi huoltajan olisi ollut häntä valvottava. Adekvaattisuusongelma onkin tapauksessa ollut sellainen, joka voi esiintyä muuallakin kuin huoltajanvastuussa.

Adekvaattisuuskysymyksen kannalta ehkä oleellisin piirre tapauksessa on ollut sivullisen henkilön tietoisuus vaaratilanteesta. Toisin sanoen tämä tiesi käsittelevänsä ladattua ilmakivääriä. Edelleen hän oli jo veraten kehittynyt henkilö, jonka oli täytynyt käsittää tekonsa vaarallisuus. Näissä olosuhteissa vapauttavaa tuomiota on pidettävä perusteltuna. Asia muuttuisi toiseksi, jos vahingonaiheuttaja ei olisi tiennyt aseena olevan ladatun tai jos hän olisi ollut esim. 5-vuotias lapsi. Silloin olisi mielestäni vahinkoa ollut pidettävä adekvaattisena.

Iisalmen tapaus on kiintoisa adekvaattisuusongelman kannalta, vaikka toisaalta tapauksessa ehkä onkin ollut ongelmallista vain syyksiluettavuus. Hovioikeuden perustelujen kielenkäyttö on nimittäin kysymyksiä herättävää. Hovioikeus on perustellut kantaansa sanomalla, että vahinko oli johtunut tapahtumasta, jota E ei ollut voinut ennalta arvata. Mutta oliko vahingon aiheuttanut tapahtuma tällainen? Vastaus riippuu siitä, millä tavoin tämä tapahtuma kuvataan. Jos tapahtuma kuvataan riittävän yksityiskohtaisesti, niin se kieltämättä oli tällainen. Ennalta-arvaamatonta oli tapahtuman aika, B:n pirskoitteleman suolahapon määrä, A:n ja B:n välimatka tapahtuman sattuessa jne. Mutta kuten jo v. Krie-

sin ajatuksia selostaessani mainitsin, seuraus voidaan aina kuvata sellaisella tavalla, että sen voidaan sanoa olleen ennalta-arvaamattoman.

Tutkimuksessa omaksutun adekvaattisuuden käsitteen kannalta asia on vallan toisenlainen. Voidaan sanoa vahingon olleen suorastaan tyypillisesti adekvaattisen, jos nimittäin E:n käyttäytyminen katsotaan tuottamukselliseksi. Vahinko on aiheutunut siitä, että B on erehdyksessä pirskoitellut suolahappoa A:n kasvoille. Ei voitane asettaa epäilyksenalaiseksi, etteikö eräs peruste sille, että suolahappoa samoin kuin muita syövyttäviä aiheita on säilytettävä ja käsiteltävä erittäin huolellisesti, ole juuri tällaisten erehdysten välttäminen. Tarkemmin sanottuna B tässä tapauksessa erehtyi luulemaan lasiastiassa työpöydällä säilytettyä suolahappoa vedeksi. Näin kuvattu erehdys ei ole ennalta-arvaamaton. Tapahumasarja kokonaisuudessaan on kiistattomasti mielestäni esimerkki niistä, joiden estämiseksi E:n käyttäytymistä sääntelevä normi on asetettu.

4. Adekvaattisuusongelma kasvatustuottamuksessa

Periaatteessa vahingon tulee olla adekvaattinen myös kasvatustuottamukseen perustuvassa vastuussa. Adekvaattisuuden vaatimus merkitsee tällöin sitä, että huollettavan vahinkoa aiheuttaneen käyttäytymisen tulee ilmentää huonosti kasvatetun lapsen käytöstä. Huollettavan on toisin sanoen ollut käyttäydyttävä siten, että normaali vastaavanikäinen lapsi ei olisi niin menetellyt. Esimerkkeinä tällaisista ovat tahalliset pahoinpitelyt, tuhopoltot, leikkitovereiden tai muiden kivittämiset jne. Sitä vastoin ilmakiväärin varomaton käsittely ei sinänsä vielä ole merkki huonosta kasvatuksesta. Toisin on tietenkin laita, jos huollettava tahallaan ampuu toista kohti pelkästä vahingoittamistarkoituksesta.

III OSA

VASTUUTILANTEET KKO:N KÄYTÄNNÖSSÄ 13—19 §

13 §. ALAIKÄISEN AIHEUTTAMAT PALO- JA RÄJÄHDYSVAHINGOT *

1. Palovahingot

A. Huollettava 6-vuotias tai sitä nuorempi. 1. Oikeustapauksia.

1) KKO 1928 II 312

KKO p. 29. 10. 1928 n:o 3673/314 R.D. 1928

4 ja 3-vuotiaat B ja C olivat aiheuttaneet tulipalon A:n talossa, jolloin A:n omaisuutta oli tuhoutunut.

Elimäen KO: Näyttämättä oli jäänyt, että B ja C olisivat sytyttäneet tulipalon, minkä vuoksi KO hylkäsi heihin ja heidän vanhempinsa kohdistetun korvauskanteen.

Turun HO: Tosin näytetty, että B ja C olivat aiheuttaneet tulipalon, mutta selvittämättä oli jäänyt, että heidän vanhempansa jättämällä valvomatta poikiaan olisivat aiheuttaneet tulipalon, minkä vuoksi HO jätti asian RO:n päätöksen varaan.

KKO: Ei muutosta vanhempien osalta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Poikien isän työpaikka oli toisella paikkakunnalla. Isä oli saapunut kotiin vasta

* Selostuksissa on ensin mainittu tapauksen numero korkeimman oikeuden vuosikirjassa, jos tapaus on siinä julkaistu. Sitten on eri rivillä ilmoitettu tuomion tai päätöksen antamispäivä, taltion numero sekä diaarinumero. Jos tapauksessa on huoltajanvastuun osalta jäänyt lainvoimaiseksi jonkin alemman oikeusasteen antama ratkaisu, kuten esim. silloin kun muutoksenhakulupapyyntö on ylimmässä asteessa hylätty, lainvoimaiseksi jääneen ratkaisun antanut tuomioistuim on mainittu suluissa diaarinumeron jälkeen.

Ennen varsinaisen selostuksen alkua on vielä mainittu lähteet, missä tapaus on mahdollisesti muualla julkaistu tai missä sitä on kommentoitu.

tulipalon aikana. Äiti oli aamulla sytyttänyt tulen kamarin uuniin ja jättänyt tällöin tulitikut ilmeisesti kamarin pöydälle tai johonkin muuhun paikkaan kamarissa. Täältä pojat olivat saaneet tikut käsiinsä. Sitten he olivat menneet läheiseen latoon. B oli itse sanonut heinien syttyneen hänen raapaisemastaan tulitikusta.

2) KKO 1943 II 70

KKO t. 23. 3. 1943 n:o 2052/244 R.D. 1942

Nyberg 1956 Forhandlingar s. 141, DL 1944: 20

C:n ja D:n 6-vuotias poika B oli käsitelty tulta varomattomasti, niin että A:n omistama riihi ja sen läheisyydessä sijainnut lato olivat palaneet.

Ilmajoen KO: Selvitetty, että B oli yhdessä erään toisen pojan kanssa varomattomalla tulenkäsittelyllä aiheuttanut tulipalon, mutta sitä vastoin oli jäänyt näyttämättä, *että C ja D olisivat siinä määrin laiminlyöneet poikansa silmälläpidon*, että olisivat velvollisia korvaamaan syntyneen vahingon, minkä vuoksi KO hylkäsi kanteen.

Vaasan HO: KO:n mainitsemalla perusteella ja *koskei ollut näytetty B:n luonteensa takia olleen erikoisen ja yhtämittaisen valvonnan tarpeessa asia jätettiin KO:n päätöksen varaan.*

KKO: Ei muutosta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Palo oli saanut alkunsa poikien sytytettyä riihen lattialla olevan olkikasan tuleen. Pojat olivat sitten yrittäneet sammuttaa tulta, mutta kun eivät olleet yrityksissään onnistuneet niin olivat he pelästyneet tekoaan ja juosseet piiloon. Mitään selvitystä siitä, miten pojat olivat saaneet tikut käsiinsä ei esitetty. B oli 7-lapsisen maanviljelijäperheen poika. Lähes ainoa seikka, minkä kantaja pystyi vastaajia vastaan esittämään oli erään todistajan maininta, jonka mukaan isä oli sanonut kun perheeseen oli syntynyt tulipalon jälkeen vauva, että tulipa taas yksi riihenpolttaja lisää.

3) KKO 1953 II 86

KKO t. 4. 6. 1953 n:o 2052/287 R.D. 1952

Hakulinen, I s. 314, DL 1954: 25

5-vuotias B ja 4-vuotias C olivat olleet äitinsä kanssa vierailulla äidin isän D:n luona. Poikien isä E ei ollut ollut mukana. B ja C olivat varomattomalla tulen käsittelyllään aiheuttaneet A:n ulkorakennuksen palon. A:n maatila rakennuksineen oli ollut vuokrattuna D:lle.

Nurmijärven KO: Selvitetty, että B ja C olivat leikkineet käsiinsä saamallaan tulitikuilla navetan lähellä olleessa olkikasassa, jolloin kasa oli syttynyt tuleen ja tuli oli levinnyt navettaan. D:n ja E:n oli katsottava olevan vastuussa tapahtu-

neesta, minkä vuoksi KO velvoitti heidät yhteisvastuullisesti korvaamaan A:n vahingon, vähennettynä palovakuutuskorvauksella.

Turun HO: Koska D:n ei voitu katsoa olleen velvollisen pitämään B:tä ja C:tä silmällä eikä E:nkään, *joka vahingon sattuessa ei ollut ollut paikkakunnallakaan, voitu katsoa laiminlyöneen poikiensa silmälläpitoa*, niin HO hylkäsi kanteen.

KKO (Ebeling, Lehtonen, Moisio): Koskei ollut näytetty vahingon johtuneen D:n tuottamuksesta niin tällä ja E:n kohdalta HO:n lausumalla perusteella ei muutosta.

(Hertzberg, Nybergh): Koskei ole näytetty E:n, joka palon aikana ei ole edes ollut paikkakunnalla, laiminlyöneen velvollisuuttaan kasvattaa poikiaan eikä D:n, joka tosin ko. tilan vuokraajana on ollut velvollinen huolellisesti hoitamaan tilan rakennuksia, mutta jolla toisaalta on ollut kohtuullista aihetta luottaa siihen, että B:n ja C:n hänen luonaan samanaikaisesti vieraileva äiti pitäisi poikiaan silmällä, voida katsoa puutteellisella valvonnalla aiheuttaneen paloa, niin ei syytä muuttaa HO:n tuomion lopputulosta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: B itse kertoi saneensa käsiinsä tikkulaatikon kamarin pöydältä. Tikut olivat olleet raapaistuja (»täysiä»), mutta yksi oli ollut raapaisematon (»terävä»). Lapset olivat sitten menneet yhdessä leikkimään tikuilla navetan lähellä olevaan olkikasaan. B oli pitänyt laattikkaa ja C oli raapaissut. »Terävä» tikku oli raapaistaessa syttynyt, katkennut kahtia ja toinen puoli oli pudonnut olkiin, jotka olivat heti syttyneet. Eräs todistaja kertoi nähneensä lasten leikkineen tulitikuilla kerran aikaisemminkin. Äitiä ei ollut haastettu vastaajaksi.

4) KKO p. 9.12.1954 n:o 3815/478/240 V.D. 1953

Maanviljelijä E:n ja vaimonsa F:n tytär B (5 v.) ja poika C (4 v.) sekä maanviljelijä G:n ja vaimonsa H:n poika D (5 1/2 v.) olivat aiheuttaneet useiden rakennusten palon. Tuli oli saanut alkunsa nähtävästi D:n raapaisemasta tikusta. B ja C olivat myös olleet läsnä. Palossa oli tuhoutunut mm. A:n omaisuutta.

Lappeen KO: Kokonaan oli jäänyt selvittämättä, että B ja C olisivat aikaansaaneet palon. Näytöstä oli esitetty siitä, että D oli käsitellyt tulitikkuja varomattomasti ja aiheuttanut palon. D:n isä C oli tapahtuman sattuessa ollut työssä ulkona, eikä hänen näissä oloissa voitu katsoa olevan vastuussa poikansa toimista. Näyttämättä oli myös jäänyt, että D olisi saanut tikut kotoaan, joten hänen äitinsäkään ei ollut voinut häntä valvoa. Tämän vuoksi KO hylkäsi A:n E:tä, F:ää, G:tä ja H:ta vastaan ajaman kanteen. Itä-Suomen HO: Ei muutosta.

KKO: Ei muutosta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Lapset asuivat lähinaapureina ja leikkivät kaikki päivät keskenään. Lapset olivat ryhtyneet tulentekoon nähtävästi matkiakseen isompia lapsia, jotka aikaisemmin olivat paistaneet perunoita läheisessä sorakuopassa. Heti palon jälkeen D oli eräälle poliisikonstaapelille kertonut käyneensä hakemassa tulitikut kotoaan uunin reunalta. Lapset olivat sitten menneet B:n ja C:n vanhempien omistaman navetta-rakennuksen vieressä olevaan katokseen, jotta kukaan ei näkisi, kun he leikkivät tulella. Samassa yhteydessä B oli kertonut D:n raapaissleen tikun, josta heinäkasaa oli syttynyt. Tapahtuman jälkeen D oli mennyt isänsä luo niitylle puhumatta tapahtuneesta mitään. Todistajana kuultu D:n vanhempien palveluksessa oleva työmies kertoi, että hän ei ollut nähnyt D:n ottavan tikkuja. Eräs toinen todistaja taas kertoi olleensa kerran käymässä D:n kotona, jolloin joku talon lapsista (todistaja ei muistanut kuka heistä) oli yrittänyt ottaa tulitikkuja uunin reunalta. H oli silloin sanonut, että kumma mies kun aina pitää olla tikut, ottanut tikut pois ja nuhdellut poikaa.

2. *Selostettujen tapausten tarkastelua.* Tässä ryhmässä ei ole löytynyt yhtään KKO:n ratkaisua, jossa vanhemmat olisi velvoitettu korvaamaan vahinko. Pienet lapset aiheuttavat paloja vähän siitä syystä, että heidän on vaikeampaa kuin varttuneempien saada tikkuja tai muita sytytysvälineitä käsiinsä. Pienten lasten käsissä tikut ja muut sytytysvälineet ovat kyllä vaarallisia, mutta näiden joutuminen heidän käsiinsä on verraten helposti estettävissä tehokkaasti. Aina se ei tietenkään onnistu, kuten selostetut oikeustapauksetkin osoittavat.

Ratkaisut hajaantuvat ajallisesti lavealle. Kun lopputulos kaikissa on ollut sama, merkitsee se käytännön vakiintuneisuutta. Merkille pantavaa on myös, että ylimmän asteen lisäksi hovioikeudet ovat hylänneet kaikki kanteet ja alioikeuskin on vain Nurmijärven ratkaisussa (3) hyväksynyt korvausvaatimuksen. Vaikka näin tapahtuikin verraten tuoreessa ratkaisussa, voitaneen silti sanoa käytännön vakiintuneen kaikissa asteissa sen kysymyksen suhteen, kuinka huoltajien on valvottava pieniä lapsia palovahinkojen estämiseksi. Tapaus oli hieman erikoinen.

Korvausta ei siinä vaadittu lainkaan äidiltä, jonka välittömässä valvonnassa lapset olivat olleet, vaan isältä, joka oli toisella paikkakunnalla töissä ja äidinisältä, tilan vuokraajalta. Isän osalta kysymyksessä siten oli kasvatusvastuu ja äidinisän osalta vuokraajan vuokrasopimukseen perustuva vastuu.¹

¹ Ks. ed. s. 152.

Tarkasteltaessa tapauksia havaitaan viimeksi selostetussa tapauksessa (4) lasten päättäneen ensin ryhtyä leikkimään tulella, jonka jälkeen he olivat hankkineet käsiinsä tikut. Muissa tapauksissa lapset ovat nähtävästi sattumalta saaneet tikut käsiinsä ja ryhtyneet niillä sitten leikkimään. Varttuneiden lasten ollessa kysymyksessä saattaa erinäisissä tilanteissa sillä seikalla olla merkitystä, missä määrin määrätietoista lapsen vahinkoon johtanut toiminta on ollut. Pienten lasten osalta tällä ei juuri liene merkitystä. Tuomioistuimet eivät olekaan kiinnittäneet tähän huomiota.

Mitkä sitten olisivat ne kaikille tapauksille yhteiset piirteet, joiden perusteella yhdensuuntainen käytäntö on muodostunut? Mikä on toisin sanoen se ajateltu käyttäytymisnormi, jonka vaatimukset huoltajat näissä tapauksissa ovat täyttäneet, mutta jonka rikkomisesta saattaisi olla seuraamuksena korvausvastuu?

Huoltajan käyttäytymisen voi sanoa tarkasteltavana olevassa tilanteessa muodostuvan kahdesta osasta. Ensinnäkin hänen on ilmeisesti säilytettävä sytytysvälineitä tietyllä tavalla ja sen lisäksi hänen tulee myös valvoa huollettavaa varmistuakseen, ettei tämä ole saanut sytytysvälineitä käsiinsä joko kotoaan taikka muualta.

Kuinka huoltajat ovat sytytysvälineitä säilyttäneet? Tämä ei käy jokaisesta ratkaisusta ilmi, sillä toiseksi selostetussa tapauksessa kysymys on kokonaan sivuutettu. Kolmen muun tapauksen nojalla voidaan todeta tulitikkuja käsitellyn ja säilytetyn verraten helposti lasten saatavilla olevissa paikoissa, pöydällä taikka uunin reunalla. Tulitikkuja on säilytetty suurin piirtein samalla tavoin kuin niitä säilytettäneen yleensä lapsettomissakin kodeissa. Voitaneenkin sanoa, ettei oikeuskäytännössä aseteta kovin suuria vaatimuksia tässä suhteessa huoltajalle.

Lapsen valvonnan osalta ei ratkaisujen perusteella ole paljon sanottavaa. Kaikissa tapauksissa tilanne on ollut sellainen, että huoltajat ovat olleet tietämättömiä sytytysvälineiden joutumisesta lasten käsiin. Tämä lienee oleellista. Toisin sanoen huoltaja ei yleensä saa sallia tämän ikäisten lasten pitää sytytysvälineitä hallussaan. Mitään aktiivista valvontavelvollisuutta yksinomaan näiden osalta huoltajalla ei näytä olevan. Toisin on asiaa arvosteltava silloin, jos huoltaja saa aiheen epäillä lapsen pitävän sytytysvälineitä hallussaan. Riittävä epäilyksen aihe on käsillä nähdäkseni esimerkiksi silloin, kun tulitikkuja alkaa tuntemattomalla tavalla hävitä. Tarkistukseen on syytä ryhtyä

samaten, jos joku ulkopuolinen ilmoittaa nähneensä lapsella tulitikkuja tai muita sytytysvälineitä.

Kaikki vahingot ovat sattuneet maaseutuoloissa. Onko sillä seikalla ehkä jotain merkitystä? Näin voisi ajatella siitä syystä, että maaseudulla tulitikut ovat vieläkin paljon tärkeämmät kuin kaupunkioaloissa, joissa niitä käytetään pääasiassa tupakoitaessa. Omasta puolestani katsoisin eronteon riittämättömästi perustelluksi. Tulitikut ovat jokapäiväinen käyttöhyödyke kaikkialla. Olisi liiallista hiuksenhalkaisemista ryhtyä vaatimaan erilaista huolellisuutta niiden säilytyksessä tällä perusteella.

Yhdessäkään tapauksessa ei ole kiinnitetty lainkaan huomiota siihen seikkaan, missä määrin huoltajat ovat selittäneet huollettaville sytytysvälineihin ja tulenkäsittelyyn liittyviä vaaroja. Opastus olisi kai hyödyllistä aloittaa jo tässä iässä.² Tuskin on kuitenkaan ajateltavissa perustaa huoltajanvastuuta yksinään tällaisen opastuksen antamatta jättämiseen. Laiminlyönti on mielestäni siksi vähäinen. Merkitykselliseksi se voisi muodostua korkeintaan silloin kun huoltaja on käyttäytynyt virheellisesti muullakin tavoin ja on ratkaistava riittävätkö virheet yhdessä korvausvastuun perusteeksi.

Huoltajalle myötämielinen arvostelu näkyy myös näyttökysymyksessä. Erityisen selvästi tämä piirre tulee esiin viimeksi selostetussa tapauksessa (4). Siinähan alioikeus katsoi jääneen näyttämättä, että D olisi saanut tulitikut kotoaan. Ylemmät oikeusasteet hyväksyivät alioikeuden ratkaisun sellaisenaan. Kuitenkin asiakirjoista ilmenee D:n itse ilmoittaneen heti tapahtuman jälkeen ottaneensa tulitikut kotoaan muidenkin lasten kertomusten tukiessa tätä käsitystä. Lisäksi oikeudenkäynnin yhteydessä kävi ilmi, että D sisaruksineen luultavasti

² Esim. *Takala*, Henkinen kasvu s. 54 selittää, että neljän, viiden vuoden iässä lapsi jo käsittää mikä on »tuhmaa» ja »mikä» kilttiä. Hän saattaa omalotteisesti kertoa vanhemmilleen pahanteoistaan. Hänellä on »huono omatunto» mistä hän vapautuu tunnustettuaan rikkeensä vanhemmilleen.

Lapsen käsitys hyvästä ja pahasta riippuu suurelta osalta siitä, minkä vanhemmat selittävät olevan hyvää tai pahaa. Esimerkiksi ratkaisuihissa 2 ja 4 huollettavat ovat käsittäneet menettelevänsä väärin tulitikuilla leikkiessään. Tämä taas merkitsee mm. sitä, että lapset eivät ehdottomasti aina menettele oikein, vaikka tietäisivätkin, mitä heidän pitäisi tehdä. Vanhemmat voivat vaikuttaa lastensa käyttäytymiseen monella tavoin omalla esimerkillään, neuvoilla ja ennen kaikkea näyttämällä lapsille mihin ikäviin seurauksiin esim. varomaton tulen käsittely voi johtaa.

oli selvillä tulitikkujen säilytyspaikasta. Joku heistä oli nimittäin yrittänyt erään todistajan nähden ottaa tulitikkuja, mutta äiti oli sillä kerralla estänyt yrityksen.

Samantapaisia seikkoja ilmeni kolmanneksikin selostetussa ratkaisussa. Eräs todistaja kertoi nähneensä lasten leikkivän tulitikuilla kerran aikaisemminkin.

Kaikissa näissä tapauksissa tuomioistuimet ovat operoineet perinteellisen tuottamusvastuun ajatuskaaviolla. Kantajan tehtävänä on ollut näyttää huoltajan käyttäytymisvirhe, tarkemmin sanottuna valvontavirhe sekä sen syy-yhteys vahinkoon. Vaatimuksena on tällöin ollut edellytysten näyttäminen toteen konkreettisessa yksityistapauksessa. Riittävänä ei ole pidetty jonkin muussa yhteydessä ilmenneen virheen selvittämistä. Samaten huollettavan aikaisemmasta vaaran synnyttävästä menettelystä ei ole tehty sitä johtopäätöstä, että se olisi käynyt mahdolliseksi huoltajan valvontatuottamuksen johdosta ja siitä edelleen päätelty huoltajan käyttäytyneen tuottamuksellisesti myös vahinkotapahtuman yhteydessä.

Perinteellinen tuottamusajattelu näkyy edelleen arvostuksen suorittamisessa kunkin huoltajan osalta erikseen. Kahden viimeksi selostetun ratkaisun (3, 4) perusteluista asia käy selvästi ilmi. Näissä tapauksissa toinen huoltaja on ollut poissa kotoa vahingon sattuessa ja tuomioistuimet ovat nimenomaan maininneet tämän seikan perusteluissaan. Sama on tilanne ollut myös ensiksi selostetussa ratkaisussa; mutta ratkaisujensa perusteluissa tuomioistuimet eivät ole kiinnittäneet siihen mitään huomiota.

Toisaalta on kiinnitetty huomiota myös huollettavan yksilöllisiin ominaisuuksiin. Kaikki huollettavat ovat nähtävästi olleet suurin piirtein normaalisti kehittyneitä lapsia. Selvimmin tämä ilmenee HO:n perusteluista toiseksi selostetussa tapauksessa (2), joissa lausutaan jääneen näyttämättä, että huollettava olisi luonteensa puolesta ollut erikoisen ja yhtämittaisen valvonnan tarpeessa. Ilmeisesti ratkaisu olisi ollut toinen, jos asianlaia olisi ollut tällainen.

Kiintoisaa on vielä lopuksi havaita alioikeuden samassa ratkaisussa käyttämä perustelujen sanamuoto, että oli jäänyt näyttämättä, että vanhemmat olisivat siinä määrin lyöneet laimin poikansa silmälläpidon, jotta olisivat velvollisia korvaamaan vahingon. Tämäkin sopii hyvin perinteelliseen tuottamusvastuun ideologiaan. Korvausvelvollisuus voi syntyä vain jos käyttäytymisvirhe on

ollut jollakin lailla merkittävä. Aivan vähäpätöinen virhe ei riitä, vaikka virhe sinänsä olisi kuinka kiistaton hyvänsä. Kun muut oikeusasteet eivät puuttuneet perusteluihinkaan tältä osin, lienee luvallista ajatella ylimmän oikeusasteenkin olleen ainakin siinä tapauksessa alioikeuden ajattelutavan kannalla.

Yhteenvetona esittäisin tarkastelun tulokset näin. Huoltajan ei tarvitse ryhtyä kovin suuriin varotoimiin korvausvelvollisuudelta välttyäkseen. Esimerkiksi tulitikkuja ei tarvitse säilyttää lukon takana. Riittää, jos ne säilytetään vaikkapa jossakin korkealla, niin että ne eivät ole aivan pienten lasten käden ulottuvilla, vaikka nämäkin voivat saada ne käsiinsä, jos riittävästi näkevät sen hyväksi vaivaa. Se seikka, että tikut sattumalta unohdetaan johonkin helposti lasten saatavilla olevaan paikkaan, ei yleensä riitä korvausvelvollisuuden perusteeksi. Huolellisemmin tulitikkuja on säilytettävä silloin, jos esimerkiksi lapsen aikaisemman käyttäytymisen nojalla on pelättävissä hänen ryhtyvän leikkimään niillä. Huoltajan käyttäytymistä arvostellaan yksityistapauksessa ilmenneet olosuhteet huomioonottaen ja perinteellisen tuottamusasteikon nojalla. Sitä vastoin ei ole yleensä sallittua antaa lapsen pitää hallussaan tulitikkuja.

B. Huollettava 7—10-vuotias. 1. Oikeustapauksia.

5) KKO p. 339 s. 129

KKO p. 16. 2. 1923 n:o 557/182 S.D. 1923

Sieniretkellä olleet veljekset B (5 v.), C (6 v.) ja D (8 v.) olivat aiheuttaneet heinäladon palon.

Juuan KO: Selvitetty, että B, C ja D olivat pidelleet tulta niin varomattomasti, että A:n heinälato heinineen oli palanut. Tämän vuoksi KO velvoitti poikien isän korvaamaan poikien varoista A:n vahingon palovakuutuskorvauksella vähennettynä. Isän osalta kanne hylättiin.

Viipurin HO: Ei muutosta.

KKO: Ei muutosta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Äiti oli vienyt pojat veneellä saareen sieneen. Heinää tehtäessä oli eräältä heinämieheltä pudonnut tikkurasia maahan ja kastunut. Rasia oli nostettu ladon nurkkakiven päälle kuivumaan, mutta olikin unohtunut sinne. Tämän rasian pojat olivat ilmeisesti löytäneet ja ryhdyttyään leikkimään tulitikuilla aiheuttaneet palon. Kotoaan pojat eivät olleet saaneet tulitikkuja. Pojat kielsivät sytyttäneensä paloa, eikä kukaan ollut nähnyt, että he olisivat todella palon aiheuttaneet.

6) KKO 1934 II 408

KKO t. 18.9.1934 n:o 2501/411 R.D. 1934

Kivimäki 1949 DL s. 234, Nybergh 1956 Forhandlingar s. 141

B (8 vuotias poika) oli aiheuttanut tulitikuilla leikkiessään tulipalon ollessaan käymässä tätinsä D:n ja tämän puolison E:n luona.

Parikkalan KO: Selvitetty, että B oli ollessaan käymässä D:n ja E:n talossa saunasta saamallaan tikuilla leikkiessään aiheuttanut tulipalon, jolloin talossa asuvan A:n irtainta omaisuutta oli tuhoutunut. Koska B sanotussa tilaisuudessa *ei ollut ollut isänsä C:n välittömän valvonnan alaisena eikä myöskään ollut näytetty B:n luonteensa vuoksi olleen erikoisen ja yhtämittaisen valvonnan tarpeessa eivätkä D ja E myöskään olleet vastuussa hänen valvonnastaan*, niin KO hylkäsi C:tä, D:tä ja E:tä vastaan ajetun korvauskanteen.

Viipurin HO: Ei muutosta.

KKO (Nordgren, Andersin, Lyytikäinen, Kerppola): Ei muutosta.

(Kaila): D oli ollut velvollinen pitämään silmällä B:tä, eikä hänen voida katsoa täyttäneen tätä velvollisuuttaan, minkä vuoksi D olisi velvoitettava korvaamaan A:n vahinko palovakuutuskorvauksella vähennettynä.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: B oli lähetetty kotoaan viemään tädilleen sanaa, että hänen isommat sisarensa eivät ehdi sinä päivänä tulemaan tädille lapsenkaitsoiksi. Saunasta löytämiään tulitikkuja B oli ryhtynyt ampumaan heinäsuojan vieressä, jolloin maassa olevat heinänkaristeet olivat syttyneet. Tulitikut oli saunaan jättänyt luultavasti A:n vaimo.

B oli luonteeltaan vilkas ja vähän vallaton. Opettaja oli kerran ottanut koulussa B:ltä jonkinlaisen »tussarin». Opettajan mukaan B totteli kieltoa hetken aikaa, mutta kohta taas jatkoi sitä, mistä häntä oli kielletty. Tulipalon jälkeen B:n oli kerran nähty heittelevän kiviä erään mökin seinään. Kantajan taholta pyrittiin esittämään selvitystä B:n pahantapaisuudesta.

7) KKO t. 20.2.1962 n:o 537/187 R.D. 1961

Kivivuori SVLY XVII s. 286, DL 1962: 61 (Ylöstalon kommentti) Valtio oli Tampereen RO:ssa esittänyt, että C:n aikaisemmasta avioliitosta oleva poika A (7½ v.) ja E:n ja F:n poika B (9½ v.) olivat varuskunta-alueella leikkiessään aiheuttaneet valtion omistamassa talossa tulipalon. Sen vuoksi ja kun C sekä hänen nykyinen aviomiehensä D ynnä E ja F olivat laiminlyömällä kasvatusvelvollisuutensa ja poikiensa silmälläpidon tuottaneet tuon vahingon, valtio oli vaatinut C:n, D:n, E:n ja F:n velvoittamista henkilökohtaisesti yhteisvastuullisesti sekä poikiensa holhoojina myös näiden varoilla korvaamaan vahingon.

Tampereen RO: Näyttämättä oli jäänyt, että C, D, E ja F olisivat laiminlyömällä lasten silmälläpidon tulleet korvausvelvollisiksi tulipalon johdosta, minkä vuoksi RO hylkäsi kanteen heidän osaltaan.

Turun HO: Ei muutosta.

KKO: Ei muutosta vanhempien osalta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: B oli ollut kylässä A:n kotona. A:n äidin poistuessa hetkeksi naapuriin olivat pojat ottaneet keittiöstä tikkulaatikon ja ryhtyneet polttamaan tikkuja ketjussa aluksi keittiössä, mistä kohta olivat siirtyneet kellarikomeroon. Kun tulitikut olivat loppuneet, niin pojat olivat hakenneet tikkurAsian talon saunasta. Siinä oli ollut vain yksi tikku. Tällä he olivat sytyttäneet kellarikomerosta löytämänsä pahvinpalasen ja etsineet aina lisää pahvia, kun entinen uhkasi loppua. Eräs palava pahvinpalanen oli jotenkin pudonnut lattialle sytyttäen lattialla olevat puu- ja pahvilaatikat tuleen. Pojat olivat yrittäneet sammuttaa mutta eivät olleet onnistuneet, jolloinka olivat juosseet hakemaan apua.

Mitään näyttöä siitä, että pojat olisivat aiheuttaneet aikaisemmin vahinkoa tai olleet kurittomia ei esitetty.

8) KKO 1950 II 59

KKO t. 14. 2. 1950 n:o 675/266 RD 1949

Saraste SVLY XVI s. 221

10-vuotias poika B oli tulitikuilla sytyttänyt tuleen A:n kuivausriihen.

Vihdin KO: Koska B:n isä C oli laiminlyönyt A:n tarpeellisen valvonnan, oli hän vastuussa vahingosta, minkä vuoksi KO velvoitti C:n korvaamaan vahingon.

Turun HO: Koska B ei tapahtuman sattuessa ollut ollut C:n suoranaisen silmälläpidon alainen eikä hänen myöskään luonteensa puolesta ollut näytetty olleen erikoisen ja yhtämittaisen valvonnan tarpeessa, HO hylkäsi kanteen.

KKO (Ebeling, Suontausta, Anttila, Kalliala): HO:n tuomio kumottiin ja asia jätettiin KO:n päätöksen varaan.

(Numminen): Ei muutosta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: B:n vanhemmat olivat A:n vuokralaisia. Vuokralaisten ja vuokranantajan välit olivat huonot. A vetosi voimakkaasti huonoon kasvatukseen ja lasten pahantapaisuuteen. Eräs todistaja sanoi vastaajan lasten olevan vallattomia varsinkin B:n. Hänen käsityksensä mukaan lapsia ei juuri valvottu. A:n tilanhoitajan mukaan lapset olivat kurittomia eikä heitä valvottu.

Tapauksen sattuessa C oli ollut työssä. Äiti oli ollut kotona.

2. *Selostettujen tapausten tarkastelua.* Edelliseen ryhmään verrattuna käytäntö näyttää sikäli epäyhtenäisemmältä, että yhdessä tapauksessa korvausvaatimus on ylimmässä asteessa hyväksytty. Vaikka ratkaisu (8) onkin paremmin nuori kuin vanha, olisi virheellistä väittää käytännön muuttuneen huoltajalle ankarammaksi. Tapaus oli poikkeuksellinen. Ratkaisu perustui oikeastaan kokonaan kasvatustuottamukseen. Tältä kannalta olen käsitellyt tapausta kasvatustuottamuksen yhteydessä.³

Niissä kolmessa ensiksi selostetussa ratkaisussa (5, 6, 7), joissa korvausvaatimus on ylimmässä asteessa hylätty, on se myös hylätty kaikissa muissakin asteissa. Siten ei tapausten perusteella voida sanoa käytännön muuttuneen edes alemmissa asteissa. Yhdessä tapauksessa (6) ratkaisu ylimmässä asteessa annettiin äänestyksen jälkeen. Vähemmistönä olleen jäsenen mielipide merkitsi varsin ankaraa kantaa huoltajan velvollisuuksienkin osalta. Sen lisäksi siinä katsottiin tädin joutuneen sukulaissuhteensa perusteella huoltajanasemaan. Tältä osin ratkaisua on selostettu aikaisemmin selvitetäessä kysymystä, ketä huoltajana on pidettävä.⁴

Kaikissa tapauksissa huollettavat ovat kuta kuinkin sattumalta saaneet käsiinsä tulitikkuja ja päättäneet ryhtyä niillä leikkimään. Toisissa tapauksissa (7, 8) tulitikut ovat olleet peräisin huollettavan omasta kodista, toisissa tapauksissa (5, 6) huollettava on saanut ne muualta. Tällä seikalla ei näytä olleen isommalti merkitystä ratkaisun kannalta. Yhdessäkään tapauksessa huollettavalla ei ole ollut huoltajan tietien tulitikkuja hallussaan. Tässä suhteessa tilanne on samanlainen kuin edellisessäkin ryhmässä.

Edellä pienempien lasten ollessa kysymyksessä katsoin oikeustapausten tarkastelun osoittavan, että esimerkiksi tulitikkujen säilytykselle asetetaan varsin kohtuulliset vaatimukset. Tuntuisi luonnolliselta, että huollettavien ollessa vanhempia, vaatimukset edelleenkin pienenisivät. Tämä seikka ilmeneekin etenkin Tampereen tapauksesta (7). Siinähan tulitikkuja ei ollut yritettykään pitää huollettavan saavuttamattomissa. Yleisesti voitaneenkin sanoa, ettei oikeuskäytännössä ole tässä ryhmässä asetettu juuri mitään vaatimuksia huoltajalle tulitikkujen käsittelyn suhteen.

³ Ks. ed. s. 153.

⁴ Ks. ed. s. 99.

Entä sitten valvonnan osalta? Vaatimukset ovat olemattomat. Oikeuskäytännön perusteella ei mielestäni ole kehitettävissä minkäänlaista velvollisuutta yksinomaan tässä suhteessa. Huoltajat ovat tietenkin velvollisia aina jossain määrin ottamaan selvää siitä, mitä huollettavat yleensä puuhailevat. Mutta jollei mitään epäilyttävää ilmene, ei huoltajan ole tarpeen ryhtyä toimiin pelkästään tarkastaakseen, onko huollettavalla tulitikkuja taskussaan vaiko ei.

Onko huoltajalla sitten mitään tehtäviä? Mikäli kysymyksessä on ikäisekseen normaalisti kehittynyt huollettava, jäänevät huoltajan velvollisuudet todella vähäisiksi. Toiseksi selostetusta ratkaisusta (6) ilmenee vielä, että poikkeavuuden pitää olla selvästi havaittavan. Tässä tapauksessahan huollettava ehkä ei ollut vallitsevien arvostusten mukaan aivan mallikelpoinen lapsi, mutta siitä huolimatta alioikeus nimenomaan katsoi jääneen näyttämättä, että huollettava olisi ollut luonteensa vuoksi erikoisen ja yhtämittaisen valvonnan tarpeessa. Ylemmät oikeusasteet hyväksyivät ratkaisun perusteluineen.

Mutta mitä huoltajan on tehtävä, jos hän huomaa huollettavan saaneen haltuunsa tikkuja tai muita sytytysvälineitä kotoa taikka muualta. Onko ne otettava pois? Tässä ryhmässä huollettava alkaa jo olla niin kehittynyt, että kysymyksen herättäminen on mielekästä. Viimeksi selostetun ratkaisun (8) nojalla arvostellen vastaus ehkä näyttäisi myönteiseltä. Siinähan huoltaja tuomittiin korvausvelvolliseksi, vaikka huollettava oli 10-vuotias. Tällaista johtopäätöstä tapauksen nojalla tuskin voidaan yleisesti tehdä. Tapaus oli siinä määrin erikoinen. Varminta olisi kuitenkin huoltajan kannalta, jos hän ottaisi huollettavalta tulitikut pois. Tällöin hänen ei voida missään tapauksessa selittää menetelleen virheellisesti.

Tätä kysymystä harkittaessa tulee mieleen kaksi seikkaa. Ensinnäkin kasvatuksessa pitäisi yhtenä tärkeänä tekijänä aina olla mukana pyrkimys huollettavan oman vastuuntunnon kehittämiseen. Tarkasteltavan ongelman kannalta tämä kai käytännössä merkitsisi sitä, että huoltajan tulisi pikemminkin opettaa mahdollisimman varhain huollettava käsittelemään sytytysvälineitä ja tulta oikein, kuin yrittää estää häntä saamasta käsiinsä sytytysvälineitä tai ottaa ne pois, ja ehkä siten ehkäistä vaaratilanteiden syntyminen.⁵

⁵ Ks. ed. s. 135 ja s. 203 viite 2.

Toisaalta on sanottava, että tässäkin ryhmässä huollettavalla ei ole yleensä juuri mitään perusteltua aihetta pitää esimerkiksi taskussaan tulitikkuja jatkuvasti. Pitämällä tulitikkuja mukanaan huollettava saat-
taa turhanpäiten ryhtyä niillä leikkimään ja aiheuttaa vakavia seurauk-
sia. Tällaiset olisi estettävissä, jos huollettavaa estettäisiin pitämästä
tikkuja hallussaan. Mutta on epäiltävää, voidaanko huoltajan kohtuul-
lisin toimenpitein tällaiseen tulokseen päästä. Jos huoltaja ottaa tuli-
tikut kerran pois, huollettava voi helposti hankkia uusia tilalle.

Ei liene järkevää ryhtyä kehittelemään yksityiskohtaisia sääntöjä
siitä, milloin alle 11-vuotiaalle on sallittua pitää tulitikkuja hallussaan
milloin ei. Mielestäni se seikka, että huoltajan tieteen huollettavalla
on ollut hallussaan tulitikkuja ei sinänsä merkitse valvon-
tatuottamusta. Tapauksessa ilmenneiden olosuhteiden pohjalta on
harkittava, onko huollettava ollut niin kehittynyt, että hänen haltuunsa
on voitu antaa tulitikkuja tai muita sytytysvälineitä.

Tarkasteltaessa missä määrin tämän ryhmän ratkaisut sopivat tuotta-
musvastuun ajattelukaavioon, on todettava samaa kuin edellisessäkin
ryhmässä. Vastaavuus on hyvä. Vain viimeinen tapaus muodostaa poik-
keuksen. Eräissä tapauksissa, kuten ensimmäiseksi selostetussa (5), tuomio-
istuinten perustelut ovat tosin mitään sanomattomia, mutta niissäkin
ratkaisu on hyvin sovellettavissa tuottamusiideologiaan. Sen sijaan Parik-
kalan tapauksen (6) perusteluissa on kuvattu mielestäni onnistuneesti
ne seikat, joiden pohjalta tuomioistuimet ovat päätyneet hylkäämään
korvauskanteen. Yhdessäkin ratkaisussa ei tosin ole käytetty sanon-
taa, jonka mukaan kanne hylätään, koska huoltaja ei ole menetellyt
siinä määrin velvollisuuksiensa vastaisesti, että hänet olisi aiheellista
velvoittaa korvaamaan, mutta silti lienee oikeutettua sanoa tuomiois-
tuinten ratkaisujen perustuneen ajatukseen, jonka mukaan aivan vähä-
pätöinen virhe ei riitä korvausvastuun perusteeksi. Ainakin voidaan
sanoa, etteivät ratkaisut ole ristiriidassa tämän periaatteen kanssa. Tuo-
mioistuinten ei vain ole tarvinnut mainita tätä ratkaisuisaan, koska
huoltajien viaksi ei ole jäänyt juuri mitään virhettä.

Lyhyesti esittäisin lopuksi tämän ryhmän tapausten tarkastelun tulok-
sen näin. Huoltajan ei tarvitse säilyttää sytytysvälineitä sen huolelli-
semmin kuin hänen tulee säilyttää niitä yleensä. Hänen ei myöskään
tarvitse erityisesti valvoa huollettavaa sen selvittämiseksi, onko tämä
ehkä jostain saanut sytytysvälineitä haltuunsa. Kysymys siitä voiko
huoltaja sallia huollettavan pitää sytytysvälineitä hallussaan on selos-

tetun oikeustapausaineiston pohjalta arvostellen ja muutoinkin epäselvä. Omasta puolestani pitäisin sitä periaatteessa mahdollisena. Tämä on kuitenkin siinä määrin kunkin tapauksen yksityiskohdista riippuva harvintakysymys, että ei ole aiheellista ryhtyä käsittelemään ongelman ratkaisua varten yksityiskohtaisempia sääntöjä.

3. Eräs erityistapaus ja sen tarkastelua.

9) KKO p. 2.5.1961 n:o 1606/610 RD 1959 (Itä-Suomen HO)

B (7 v. poika) ja hänen veljensä C (4 v.) olivat sytyttäneet tuohen, millä he olivat aikoneet sytyttää nuotion suksien tervaamista varten. Tuuli oli lennättänyt tuohesta tulen läheiseen heinälatoon, joka oli palanut kokonaan. Kun sammutusväki oli jo lähtenyt pois oli naapuritalon (autio) aitta syttynyt ja palanut samoin kokonaan.

Kuopion KO: Koska isä D oli laiminlyönyt pitää silmällä poikiaan ja siten tuottanut vahingon, niin KO velvoitti hänet korvaamaan vahingon. Äitiä vastaan ei esitetty vaatimuksia.

Itä-Suomen HO: Ei muutosta.

KKO (Alatalo, Kokkonen, Planting): Ei muutoksenhakulupaa.
(Mali, Rautiala): Muutoksenhakulupa.

Esittelijä Miettinen: Muutoksenhakulupa ja koska ei ollut näytetty, että pojat luonteensa puolesta tai muutoin olisivat olleet erityisen silmälläpidon tarpeessa eikä myöskään ollut selvitetty vahingon aiheutuneen siitä, että isä olisi laiminlyönyt pitää poikiaan silmällä, niin isän osalta kanne olisi hylättävä.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: D korjaili sivuammattinaan erilaisia koneita, kenkiä ja vaatteita. Tapahtuman sattuessa eräs sittemmin todistajana kuultu henkilö oli ollut korjauttamassa housuja. D oli sanonut silloin pojilleen, etteivät nämä saaneet mennä ulos, kun äiti ei ollut kotona. Todistajan ja D:n huomaamatta pojat olivat onnistuneet livahtamaan ulos. Pian he olivat huomanneet, että ladosta oli alkanut nousta savua. Todistaja ei ollut nähnyt pojilla tikkuja. Tikkuja oli säilytetty lieden reunalla (korkeus lattiasta 185 cm).

B:n ja C:n vanhemmat veljet olivat kerran olleet tupakoimassa navetan takana. Eräs todistaja oli nähnyt savua ja mennyt katsomaan. Savu oli tullut heinissä kytevästä tumpista. D selitti kurittaneensa tämän vuoksi poikiaan. Isompien poikien oli nähty myös käsittelevän sytyttimiä. D selitti poikien auttavan häntä sytyttimien korjauksessa, jolloin he joutuivat käsittelemään niitä. Eräs 80-vuotias huonokuuloinen todistaja kertoi D:n tulipalon jäl-

keen sanoneen hänelle joutuneensa kaksi kertaa aikaisemmin sammuttamaan poikiensa sytyttämiä tulipalon alkuja. D selitti, että todistaja oli ymmärtänyt hänet aivan väärin. Opettajan kertoman mukaan B ja vanhemmat veljet olivat kunnollisia oppilaita. Kodinhoitaja kertoi myös samoin C:stä.

Kuten havaitaan on hovi oikeuden lopulliseksi jäänyt ratkaisu jonkin verran ristiriidassa aikaisemmin selostamieni tähän ryhmään kuuluvien tapausten kanssa. Huollettavat olivat normaalisti kehittyneitä lapsia. Heidän aikaisempi käytöksensä ei ollut antanut aihetta suurempiin huomautuksiin. Tosin kuvaa tältä osin sekoittaa hieman erään todistajan kertomus, jonka mukaan isä olisi valitellut poikiensa varomatonta tulitikkujen käsittelyä, mutta tuntuu todennäköiseltä, että todistaja oli sekoittanut asioita luullen isän kertovan B:n ja C:n tupakoimisesta, kun isä oli puhunut näiden veljistä. Ja vaikka todistajan puhe olisi ollut totta, niin sittenkin isän tuskin voi katsoa syyllistyneen valvontavirheeseen. Tapahtuman aikaan isä oli ollut kotona ja kieltänyt poikia jopa menemästä lainkaan ulos. Huoltajanvelvollisuuksien kannalta ei olisi ollut nähdäkseen mitään huomauttamista, vaikka isä olisi antanut luvan mennä ulos leikkimään. Tämän ikäiset lapsethan leikkivät keskenään jo kaupunkitalojenkin pihilla. Tapahtuma sattui maaseudulla. Oli kohutuutonta vaatia, että isän olisi tullut valvoa poikia sisällä niin tarkoin, etteivät nämä olisi voineet livahtaa huomaamatta ulos hetkeksikään.

Jos tapausta verrataan edellä selostettuun Tampereen ratkaisuun (7) havaitaan niiden muistuttavan toisiaan. Kummassakaan huollettavien tarkoituksena ei ollut sytyttää paloa. Toisessa huollettavat leikkittelivät tulella, toisessa pyrkivät käsittelemään tulta hyödyllisesti, tarkoituksenaan tervata sukset. Tampereen tapauksessa huollettavat olivat ennen tapahtumaa jääneet hetkeksi yksin. Nuorempi huollettavista oli ollut suunnilleen samanikäinen kuin Kuopion tapauksessa vanhempi huollettavista. Kun Tampereen tapauksessa tulitikut olivat peräisin alkujaan nuoremman huollettavan (A:n) kotoa, ovat tapaukset tässäkin suhteessa hyvin samanlaisia. Molemmissa huollettavat olivat normaalisti kehittyneitä lapsia. Tulitikkujen säilytyksenkin osalta tapaukset ovat suuresti samanlaisia. Kummassakin niitä on säilytetty niin kuin tulitikkuja vastaavissa olosuhteissa yleensäkin säilytettäneen.

Monista itse tapausten yhtäläisyyksistä huolimatta tuomioistuinten ratkaisut ovat olleet aivan erilaiset. Tampereen tapauksessa kaikki

oikeusasteet hylkäsivät korvauskanteen, kun taas Kuopion tapauksessa alioikeus ja hovioikeus velvoittivat isän korvaamaan vahingon ja ylin aste hylkäsi muutoksenhakulupapyyntö. Lyhyesti voitaneen todeta, että käsillä on tilanne, jossa kaksi monessa suhteessa samanarvoista tapausta on ratkaistu eri tavoin.

Tapaukset ovat molemmat peräisin 1960-luvun alkupuolelta ja ovat ne olleet ylimmän asteen käsiteltävinä vajaan vuoden väliajoin. Mutta ylin aste on asiallisesti käsitellyt vain Tampereen ratkaisun. Näin ollen Kuopion tapauksessa ei voida sanoa ylimmän asteen omaksuneen poikkeuksellista kantaa.

Kaiken lisäksi muutoksenhakulupapyyntö hylättiin niukasti kolmella äänellä kahta vastaan. Vähemmistö olisi kaikesti ollut valmis hyväksymään esittelijän mietinnön. Esittelijä olisi vapauttanut isän korvausvelvollisuudesta. Esittelijän kanta vastaa nähdäkseni hyvin niitä periaatteita, joiden mukaan ylimmässä oikeusasteessa on tämäntapaisia juttuja ratkaistu, ja joista hyvänä esimerkkinä on vertailukohteena käyttämäni Tampereen tapaus.

C. Huollettava 11-vuotias tai sitä vanhempi. 1. Oikeustapauksia
10) KKO 1929 II 605

KKO p. 26. 9. 1929 n:o 3099/789 S.D. 1929

Alle 15-vuotiaat pojat B ja C olivat käsitelleet tulta varomattomasti, niin että A:n omistama riihi oli palanut.

Ylimarkun KO: Selvitetty, että ulkomailla oleskelevan D:n poika B, joka oli isoäitinsä E:n huollettavana ja F:n poika C olivat aiheuttaneet varomattomuudellaan tulipalon ja E ja F olivat laiminlyöneet valvontavelvollisuutensa. Tämän vuoksi KO velvoitti E:n ja F:n korvaamaan yhteisvastuullisesti A:n vahingon.

Vaasan HO: Näyttämättä oli jäänyt, että E ja F olisivat laiminlyöneet valvontavelvollisuutensa, minkä vuoksi HO hylkäsi kanteen.

KKO: Ei muutosta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: B:n äiti oli kuollut ja isä oleskeli Yhdysvalloissa. Pojilla oli ollut tarkoitukseensa polttaa samanlainen kokko, kuin paikkakunnalla poltettiin pääsiäisenä. Tässä tarkoituksessa he olivat koonneet pehkuja riihen lähelle ja sytyttäneet ne palamaan. Sitten he olivat yrittäneet sammuttaa tulen, mutta eivät olleet onnistuneet. C:llä oli ollut tapana kerätä raavittuja tikkuja. Näiden joukosta oli kerran löytynyt yksi raapaisematon. Mitään näyttöä valvonnan puutteellisuudesta ei esitetty.

11) KKO p. 13. 2. 1940 n:o 457/754/318 V.D. 1939

Pojat B (14 v.) ja C (13 v.) olivat sytyttäneet kalamatkalla nuotion valtion maalle ja sammuttaneet sen huolimattomasti, niin että tuli oli myöhemmin riistäytynyt irti.

Kemijärven KO: Poikien isät olivat poistuessaan kotoaan laiminlyöneet määrätä lastensa silmälläpidosta ja olivat siten vastuussa vahingosta, minkä vuoksi KO velvoitti heidät korvaamaan metsäpalon aiheuttamat vahingot.

Vaasan HO: Näyttämättä oli jäänyt, että isät olisivat laiminlyöneet B:n ja C:n sellaisen silmälläpidon, mihin he kohtuuden mukaan vallitsevat olosuhteet huomioonottaen ovat olleet velvollisia. Kun heidän ei muutenkaan voitu katsoa olevan vastuussa vahingosta, niin HO hylkäsi kanteen.

KKO: Ei muutosta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Poikien lähtiessä kalaan B:n isän ollessa uittotöissä ja C:n isän hakemassa olkia naapurista, oli eräs toinen naapuri tullut pyytämään poikia ja erästä kolmatta poikaa mukaansa kalaan. B:n äiti oli kieltänyt tätä lähtemästä, mutta B ei ollut totellut, vaan lähtenyt muiden mukana. C:n äiti oli kuollut jo aikaisemmin. Seurue oli yöpynyt saarella olevassa kalamajassa. Kaksi muuta seurueen jäsentä oli lähtenyt seuraavana aamuna kotiin ja pojat olivat jääneet kalastamaan kahden. Sitten pojat olivat tehneet nuotion ja hiillostaneet kaloja. Pojat olivat oman kertomuksensa mukaan sammuttaneet nuotion huolellisesti. Muutamia tunteja kotiin paluunsa jälkeen he olivat saaneet tietää, että saarella oli syttynyt metsäpalo.

12) KKO t. 20. 2. 1962 n:o 538/223 R.D. 1961 (Turun HO)

B (11 v., poika) ja C (9 1/2 v., poika) olivat sytyttäneet metsään nuotion ja sammuttaneet sen huonosti. Valloilleen päässyt tuli oli tuhonnut 3 ha A:n metsää.

Loimaan KO: Luotettavasti oli jäänyt näyttämättä, että B:n äiti ja C:n isä olisivat laiminlyöneet poikiensa silmälläpidon niin, että olisivat velvolliset korvaamaan vahingon. Sen vuoksi KO hylkäsi korvausvaatimuksen (muilta ei vaadittu).

Turun HO: Ei muutosta.

KKO: Ei muutoksenhakulupaa.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Tapahtumasta oli tehty rikosilmoitus, mutta sen johdosta todetaan vain, että tutkimuksessa oli käynyt ilmi tulen lähteneen liikkeelle poikien nuotiosta. Vastaajat kielsivät tienneensä poikiensa käsittelevän tulitikkuja. Mitään selvitystä tulitikkujen säilytyksestä ei esitetty. Partiopojat, joihin C:n neljä vuotta vanhempi veli kuului, olivat pitäneet tulta usein metsässä. Eräs todistaja kertoi sanoneensa

C:n isoisälle, että C ja hänen veljensä käsittelivät tulta metsässä. Isoisä asui C:n kanssa samassa rakennuksessa, mutta rakennuksen toisessa päässä ja eri taloudessa.

13) KKO p. 18. 1. 1963 n:o 134/486 R.D. 1961

Kivivuori SVLY XVII s. 287

11-vuotiaat pojat B ja C olivat tupakoidessaan aiheuttaneet varomat-tomalla tulenkäsittelyllä B:n isän A:n ulkorakennuksen palon. A selitti, että C oli houkutellut B:n tupakoimaan kanssaan.

Pieksämäen KO: Koska C:n vanhemmilla ei ollut tilaisuutta valvoa toisella paikkakunnalla vierailulla olevaa poikaansa, vaan päin-vastoin A:n olisi tullut pitää silmällä B:n ja tämän seurassa olleen C:n käyttäytymistä, niin KO hylkäsi kanteen C:n vanhempien osalta.

Itä-Suomen HO: Ei muutosta.

KKO: Ei muutoksenhakulupaa.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: C oli ollut joululomalla vieraillemassa entisessä kotikylässään ja asunut vierailunsa aikana B:n naapurissa. C oli houkutellut B:n ottamaan vanhempiensa kaupasta tupakkaa ja saanutkin tältä kaksi rasiaa. Eräänä iltana C oli tullut B:n kotiin ja pyytänyt tätä kanssaan tupakoimaan. B oli kertomansa mukaan ensin vastustellut, mutta sitten suostunut ja pojat olivat menneet yhdessä saunan vintille. Pojat olivat polttaneet useita savukkeita. Osan tumeista he olivat heittäneet ulos. Useimmat he olivat pudottaneet sahajauhoihin ja sammuttaneet ne tällaamalla. Pojat olivat myös ampuneet tikkuja »sormipäukkuina».

C oli jäänyt koulussa kerran luokalleen ja hänen käytöksensä oli joulutodistuksessa alentunut tupakoinnin vuoksi yhdeksään. Eräs todistaja oli nähnyt C:n polttavan noin vuosi ennen tapahtumaa kotonaan tupakkaa, eivätkä C:n vanhemmat olleet reagoineet C:n tupakanpolttoon mitenkään. A vetosi voimakkaasti siihen, että vanhemmat olivat sallineet poikansa tupakoida. Näyttöä muusta tuottamuksesta ei esitetty.

14) KKO 1947 II 165

KKO t. 28. 5. 1947 n:o 1342/360 R.D. 1946

Nybergh 1956 Forhandlinger s. 141, Saraste SVLY XVI s. 220, DL 1948: 17 (Melanderin kommentti)

Alle 15-vuotiaat A (12 v.), B (14 v.), C (9 1/2 v.) ja D (10 v.) olivat leikkineet tulitikuilla, jolloin D:n isän omistama riihirakennus oli syttynyt tuleen ja palanut.

Leppävirran KO: Selvitetty, että A, B, C ja D olivat ryhtyneet leikkimään tulitikuilla riihirakennuksen läheisyydessä, jolloin tulipalo oli saanut alkunsa pehkukasaan pudonneesta tulitikusta. Sel-

vittämättä oli jäänyt kenen sytyttämästä tulitikusta palo oli lähtenyt liikkeelle. Sen vuoksi ja kun A:n ja B:n isän E:n, C:n isän F:n ja D:n isän G:n, jotka olivat valvoneet puutteellisesti poikiensa toimintaa, oli katsottava olevan yhteisesti velvollisia korvaamaan poikiensa aiheuttaman vahingon, KO velvoitti E:n ja F:n korvaamaan $2/3$ G:n vahingosta.

Itä-Suomen HO: Näyttämättä oli jäänyt, että E ja F olisivat laiminlyöneet poikiensa silmälläpidon niin, että he olisivat velvollisia korvaamaan syntyneen vahingon, minkä vuoksi HO hylkäsi kanteen.

KKO (Tauleri): Koska vahinko oli osittain aiheutunut siitä, että E ei ollut kyllin tehokkaasti pitänyt silmällä poikiaan, joiden hän oli tiennyt kiellostaan huolimatta pitävän hallussaan tulitikkuja, niin E velvoitettiin korvaamaan $1/3$ vahingosta.

(Hastig, Laitinen): HO:n mainitsemalla perusteella ja kun myöskään ei ollut näytetty, että E ja F olisivat muusta sellaisesta tuottamuksesta tulleet velvollisiksi korvaamaan syntyneen vahingon, ei ollut esitetty syytä muuttaa HO:n tuomion lopputulosta.

(Kekomäki, Gylling): Koska E:n ja F:n on siinä määrin katsottava laiminlyöneen valvoa poikiaan, joista ainakin E:n poikien on näytetty isänsä tietien aikaisemminkin leikkineen tulitikuilla, että he ovat joutuneet vastuuseen vahingosta, E ja F olisi velvoitettava korvaamaan $3/4$ vahingosta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Pojat olivat käyneet uimassa ja menneet sitten lämmittelemään riihen seinustalle. Siellä he olivat ryhtyneet leikkimään tikuilla, jolloin palo oli saanut alkunsa. A ja B olivat polttaneet tupakkaa silloin tällöin. A oli kertomuksensa mukaan pitänyt jatkuvasti taskussaan vanhempiensa tietien tulitikkuja. Isä oli kyllä kieltänyt, mutta ei ollut ryhtynyt mihinkään toimenpiteisiin vaikka tiesi, ettei A noudattanut kieltoa.

2. *Selostettujen tapausten tarkastelua.* Ryhmä muistuttaa jakautumaltaan edellistään. Viidestä ratkaisusta neljässä korvausvaatimukset on hylätty ja yhdessä hyväksytty ylimmässä asteessa. Alempien oikeusasteiden osalta tilanne on huomattavasti toinen. Peräti kolmessa tapauksessa alioikeus on hyväksynyt kanteen. Nämä ovat ajallisesti katsoen kolme vanhinta tapausta. Tilastollisesti ajatellen näyttäisi alioikeuskäytännössä tapahtuneen huoltajille edullinen muutos. Mutta muutos rajoittuu alioikeuskäytäntöön, sillä kaikissa tapauksissa jo hovioikeus on hylännyt vaatimukset.

Tarkasteltaessa niitä tilanteita, joissa vahinko on syntynyt havaitaan kahdessa tapauksessa (13, 14) tapahtumien olleen yhteydessä tupa-

kanpolttoon. Viimeisenä selostetussa ratkaisussa yhteys on ollut vain välillinen siten, että palon aiheuttanut tulitikkuleikkiä on leikitty tupakointia varten hallussa pidetyillä tikuilla. Sitä edellisessä tapauksessa yhteyden voi sanoa olleen välittömän, sillä palo oli saanut alkunsa varomattomasta tupakoinnista. Kolmessa muussa tapauksessa huollettavien ei voida sanoa menetelleen mitenkään moitittavasti muussa suhteessa, kuin että he ovat ymmärtämättömyyttään käsitelleet tulta varomattomasti.

Kun edellisissä ryhmissä huollettavat olivat yleensä huoltajan tietämättä saaneet käsiinsä tulitikkuja, niin nyt on näin asia ollut nähtävästi vain kahdessa tai kolmessa ensiksi selostetussa tapauksessa (10, 11, 12). Tosin vain viimeksi selostetun ratkaisun asiakirjoista nimenomaan selviää huoltajan olleen asiasta tietoisin, mutta välillisesti tämä on pääteltävissä edellisenkin tapauksen osalta. Ainakin huoltajalla on ollut aihetta epäillä huollettavalla olevan hallussaan tulitikkuja.

Ongelmaksi tässä ryhmässä muodostuukin kysymys siitä, milloin huoltaja voi sallia huollettavan pitää hallussaan tulitikkuja. Täsmällisemmin asetettuna kysymys kuuluu, milloin huoltaja voi sallia huollettavan pitää hallussaan tulitikkuja, huollettavan mahdollisen varomattoman tikujen käsittelyn huomioon ottaen. Täsmennyksellä pyrin eliminoimaan pois muut tekijät, kuin tulipalovaarantorjumisen niiden perusteiden joukosta, joiden nojalla huoltajan voidaan katsoa olevan velvollisen menetelemään tietyllä tavalla.

Täsmennyksellä on merkitystä ratkaistaessa tapauksia, joissa palon syttyminen on ollut yhteydessä tupakointiin. On perusteltua herättää kysymys siitä, onko huoltajan mahdollisella velvollisuudella ottaa pois tikut huollettavalta tarkoituksena *estää huollettavaa tupakoimasta vaiko käsittelemästä tulitikkuja varomattomasti*. Jotta huoltaja voisi olla korvausvelvollinen, tulisi tarkoituksena olla myös viimeksi mainittu päämäärä. Kysymys siitä missä määrin huoltajan asiana on estää huollettavaa tupakoimasta ei kuulu tämän tutkimuksen piiriin. Siinä ei ole kysymys sivullisen suojaksi asetetusta velvollisuudesta.

Tässä katsannossa molemmat viimeksi selostetut ratkaisut ovat mielestäni hyväksyttäviä. Varsinkin Pieksämäen tapauksessa (13) kantaja vetosi voimakkaasti siihen, että vanhemmat olivat sallineet poikansa polttaa tupakkaa. Muuta tuottamusta kantaja ei juuri pystynytään

huoltajien osalta esittämään. Sehän ei tapauksessa riittänyt, vaan kanne hylättiin kaikissa oikeusasteissa.⁶

Viimeksi selostettu huomattavasti vanhempi ratkaisu eroaa edellisestä siinä, että tässä kanne hyväksyttiin erään huoltajan osalta. Tapauksen käsittely ylimmässä asteessa päättyi hiukan erikoisesti. Päätökseksi tuli mielipide, jota vain yksi jäsen kannatti. Päätöslauselman ja muiden jäsenten mielipiteiden välillä on kuitenkin huomattavia yhtäläisyyksiä, mistä johtuen tarkemmin tutkittaessa on löydettävissä periaatteita, jotka itse asiassa on hyväksytty äänin 3:2. Havaitaan kolmen jäsenen olleen suunnilleen samaa mieltä E:n tuottamuksesta. Erimieltä oltiin varsinaisesti F:n tuottamuksesta. Kaksi jäsentä oli sitä mieltä, että myös F oli menetellyt tuottamuksellisesti.

Päätöslauselman mukaan ratkaisu on perustunut valvontatuottamukseen sanan kirjaimellisessa merkityksessä. Tuottamuksen ei ole katsottu ilmenneen oikeastaan *tulitikkujen hallussapidon sallimisena*, vaan tämän seikan perustaman *tavallista ankaramman valvontavelvollisuuden laiminlyöntinä*. Valvontavelvollisuuden ilmeisenä tarkoituksena on ollut pyrkimys torjua varomattoman tulitikkujen käsittelyn mukanaan tuomia vaaroja.

Verrattaessa näitä kahta ratkaisua toisiinsa muutoin voidaan ehkä sanoa myöhemmän ratkaisun edustavan huoltajalle lievempää käsitystä. Varhemmassa vuonna 1947 annetussa ratkaisussa huollettavat olivat 12- ja 14-vuotiaita poikia. Myöhemmässä, vuonna 1963 annetussa ratkaisussa huollettava oli 11-vuotias poika. Molemmissa tapauksissa huoltaja on tietänyt huollettavan pitävän hallussaan tulitikkuja. Tapaukset eroavat eräässä mielessä tosin melkoisesti toisistaan. Myöhemmässä tapauksessa huollettava oli nimittäin tapahtuman sattuessa vierailulla toisella paikkakunnalla. Vuoden 1947 tapauksessa huollettavat olivat sitä vastoin kotonaan vahingon aiheuttaessaan.

Mutta ero ei sittenkään liene kovin merkittävä. Jos myöhemmässä ratkaisussa olisi noudatettu aikaisemman ratkaisun päätöslauselmasta ilmeneviä periaatteita, toisin sanoen huoltajan olisi pitänyt valvoa huollettavaa erityisellä huolella, olisi periaate tapaukseen sovellettuna merkinnyt sitä, että huoltajan olisi pitänyt ryhtyä erityisiin toimiin salliesaan huollettavan matkustaa pois kotoaan. Kun huoltaja ei ollut ryh-

⁶ Kysymyksessä on eräs adekvaattisuusongelman ilmenemismuoto. Adekvaattisuudesta tarkemmin ks. ed. s. 181.

tynyt mihinkään toimenpiteisiin, olisi hän, jos tapausta olisi arvosteltu aikaisemmasta päätöslauselmasta ilmenevän periaatteen mukaan syyllistynyt tällöin tuottamukseen. Kun ratkaisussa ei näin menetelty, voitaneen sanoa tämän merkitsevän ylimmän oikeusasteen kannan muuttumista ratkaistavana olleen ongelman suhteen.

Kaksi ensiksi selostettua tapausta (10, 11) ovat hajatapauksia. Niiden pohjalta ei juuri voi muodostaa mitään sääntöä. Toiseksi selostetussa ratkaisussa oikeastaan olisi ollut perustellumpaa vaatia korvausta siltä henkilöltä, joka otti pojat mukaansa kalaretkelle kuin poikien isiltä. Tämä henkilö on varmasti tiennyt poikien pitävän hallussaan tikkuja. Tapauksessa on alioikeuden ratkaisu ollut huoltajalle erittäin ankara. On vaikea kuvitella, mitä huoltajat olisivat voineet tehdä tapahtuman estämiseksi sellaista, joka vastaavassa tilanteessa huoltajien olisi aina tehtävä. Huollettavat olivat jo varsin kehittyneitä toinen 13-vuotias, toinen peräti 14-vuotias. C:n isä oli mennyt vain asialle naapuriin. Tuntuu luonnottomalle ajatella, että hänen olisi pitänyt ryhtyä joihinkin erityistoimiin poikansa valvonnan suhteen poissaolonsa ajaksi.

Loimaan ratkaisusta (12) ei ole paljon sanottavaa. Tapauksessa jäi selvittämättä, että huoltajat olisivat tienneet huollettavien käsittelevän tulitikkuja. Eräs todistaja oli kyllä tästä huomauttanut toisen huollettavan isoisälle, mutta tähän ei vielä riittä, vaan asia olisi pitänyt saattaa huollettavan vanhempien tietoon. Mitään selvitystä siitä, että näin olisi tapahtunut ei esitetty. Huollettavat olivat kaikesta päätellen normaalisti kehittyneitä lapsia.

Ensiksi selostetussa tapauksessa (10) pojat ovat saaneet tikut tai ehkä vain yhden ainoan tikun käsiinsä sattumalta ja huoltajien tietämättä. Näin ollen kummassakaan ratkaisussa ei ole ollut kysymys siitä voiko huoltaja sallia huollettavan pitää hallussaan tikkuja, vaan huoltajan velvollisuudesta säilyttää tikkuja huolellisesti ja huollettavan yleisestä valvonnasta. Jo edellisen ryhmän osalta kävi ilmi, ettei huoltajalla tässä mielessä ole paljoakaan velvollisuuksia. Nyt huoltajalla ei ole velvollisuuksia sitäkään vähää. Olisi ollut yllättävää, jos ylemmissä oikeusasteissa olisi asetettu alioikeuden kannalle.

Muodollisesti kaikissa ratkaisuisissa perustelut on laadittu tuottamuvastuun yleisen ajattelukaavion mukaisiksi. Niiden mukaan huollettavat ovat menettelleet virheellisesti ja virhe on ollut syy-yhteydessä vahinkoon. Niissä ratkaisuisissa, joissa vaatimukset on hylätty, hylkääminen on perusteltu tuottamuvastuun edellytysten puuttumisella. Asiallisessa katsan-

nossa on aiheellista väittää varsinkin kahdessa ensiksi selostetussa tapauksessa (10, 11) alioikeuksien asettaneen huoltajille velvollisuuksia, joita on vaikea perustella tuottamusvastuun ideologialla. Sitä vastoin viimeksi selostetussa tapauksessa (14) ratkaisu ei ole ollut ristiriidassa tuottamusvastuun yleisen ajattelutavan kanssa. Sääntö, jonka mukaan huoltajat eivät olisi saaneet antaa huollettavien pitää hallussaan tikkuja tai jos he sen sallivat heidän olisi pitänyt aivan erikoisella huolella valvoa huollettavia, on noudatettavaksi mahdollinen. Myöhemmässä, toiseksi viimeiseksi selostetussa ratkaisussa (13), KKO on kuitenkin luopunut tästä periaatteesta.

Lyhyesti luonnehtisin oikeuskäytännön kantaa tässä ryhmässä näin. Pelkästään se seikka, että huoltaja antaa huollettavan pitää hallussaan sytytysvälineitä, ei riitä vastuun perusteeksi. Varsinkin sellaisissa tapauksissa, joissa huollettava tarvitsee sytytysvälineitä hyödylliseen tarkoitukseen, huoltaja voi sallia sytytysvälineiden hallussapidon jo verraten vapaasti. Huoltajan ei tarvitse erityisesti valvoa huollettavan tulenkäsittelyä eikä järjestää tällaista valvontaa, jollei ilmaannu seikkoja, jotka antavat aiheita epäillä huollettavan käsittelevän tulta varomattomasti.

Toisaalta tapausten keskittyminen varttuneempien huollettavien osalle, antaa aiheen painottaa kasvatuksen merkitystä. Vanhempien on syytä teroittaa lastensa mieliin tulen käsittelyyn liittyviä vaaroja.

2. Räjähävien aineiden aiheuttamat vahingot

A. Oikeustapauksia

15) KKO 1950 II 250

KKO p. 8. 6. 1950 n:o 2779/257/130 V.D. 1950

D oli ollut poikansa C:n (12 v.) ja E:n pojan B:n (14 v.) kanssa matkalla A Oy:n matkustajalaivalla kesäasunnolleen. Pojat olivat ostaneet raketin valmistusta varten kaliumkloraatirikkiä. Tämä oli laivan tärinästä räjähtänyt ja laiva oli vaurioitunut.

Rantasalmen KO: Selvitetty, että B oli kuljettanut ilman laivan päällikön lupaa kaliumkloraatirikkiä, joka oli räjähtänyt. Sitä vastoin oli jäänyt näyttämättä, että C olisi osallistunut ko. aineen hankkimiseen tai kuljettamiseen taikka että D ja E olisivat lyöneet laimin B:n silmälläpidon siinä määrin, että he olisivat vastuussa vahingosta. Tämän vuoksi KO hyläten kanteen enemmän velvoitti E:n B:n varoista korvaamaan vahingon.

Itä-Suomen HO: Selvitetty, että B ja C olivat toimineet yhteisesti. Sen sijaan oli jäänyt näyttämättä, että vahinko olisi johtunut selaisesta D:n ja E:n sanottujen alaikäisten valvontavelvollisuuden laiminlyönnistä, joka olisi luettava heille syyksi. Tämän vuoksi HO velvoitti myös D:n C:n varoista yhteisvastuullisesti korvaamaan vahingon.

KKO (Hastig, Mali, Anttila, Eskola): Ei muutosta.

(Kaira): Koska E:n on katsottava laiminlyönnillä pitää silmällä B:tä myös tuottaneen vahingon, niin E olisi velvoitettava yhteisvastuullisesti B:n ja C:n kanssa korvaamaan vahinko.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Pojat olivat serkuksia. B:n vanhemmat olivat eronneet ja hän oli äitinsä huollossa. Tapauksen sattuessa pojat olivat olleet matkalla C:n vanhempien kanssa näiden kesähuvilalle (Helsingistä Heinävedelle). Poikien tarkoituksena oli ollut valmistaa kemikalioista juhannuksena raketteja. Ajatuksen oli esittänyt B ja C oli heti innostunut asiaan. B oli sitten hankkinut tarvittavat kemikaalit ja sekoittanut ne. C oli ollut mukana, mutta hän oli vain seurannut, mitä B teki. Sekä D että E kielsivät olleensa tietoisia poikien rakettisuunnitelmasta. Sen sijaan B oli poliisikuulustelussa kertonut, että perheen kotiapulainen oli luultavasti arvannut heidän puuhailevan jotain kemikaalien kanssa. Hovioikeuteen jätetyssä E:n asiamiehen laatimassa kirjelmässä selitettiin, että E ei ollut ehtinyt paljoakaan valvoa B:n käyttäytymistä. E oli kuvanveistäjä ja hän joutui olemaan suurimman osan vuorokaudesta ateljeessa, joka sijaitti kaukana asunnosta.

16) KKO t. 26. 1. 1965 n:o 239/348 R.D. 1963

D:n poika A (7 1/2 v.) ja C:n (isä) poika B (11 v.) olivat tuoneet löytämänsä hiilihappojäätä kotipihalleen. Erään ohikulkijan varoituksista huolimatta B oli A:n ja muutamien muiden lasten läsnäollessa pannut pulloon hiilihappojäätä ja vettä, minkä jälkeen joku lapsista oli vienyt pullon etäämmälle. Tämän jälkeen A oli B:n kehotuksesta lähtenyt hakemaan pulloa B:n seurattessa jäljempänä. Poikien lähestyessä pulloa se oli räjähtänyt ja A oli saanut sirun vasempaan silmäänsä, mikä myöhemmin oli jouduttu poistamaan. Tampereen RO: Näyttämättä oli jäänyt, että C olisi laiminlyönyt hänelle poikansa holhoojana kuuluvan valvontavelvollisuuden. Tämän vuoksi C:tä vastaan ajettu kanne hylättiin ja hänet velvoitettiin B:n varoista korvaamaan 1/4 A:n vahingosta.

Turun HO: Ei muutosta.

KKO: Ei muutosta huoltajan osalta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Pojat olivat olleet seuraamassa Pyynikin ajoja. Hiilihappojään he olivat löytä-

neet roskasäiliöstä ja tuoneet sen mukanaan kotipihalleen. Pojat olivat liikkuneet pyörällä. B oli ajanut ja A oli istunut tavaratelineellä.

Molemmat pojat olivat normaalisti kehittyneitä lapsia. Kantaja vetosi valvontatuottamukseen.

17) KKO t. 17. 12. 1952 3330/710 R.D. 1951

Nybergh 1956 Forhandlinger s. 142, Nybergh 1957 JFT s. 186, Kivi-vuori SVLY XVII s. 290

C:n ja D:n poika B (12 v.) oli täytettyään messinkiputken tulitikuista irroittamallaan rikillä kotipihassaan olevassa puuvajassa yrittänyt räjäyttää panoksen lyömällä sitä kirveellä. Tällöin panos oli sinkoutunut puuvajan ovelle yritystä seuraamaan tulleen 4-vuotiaan A:n (tyttö) silmään. Silmä oli jouduttu poistamaan.

Jyväskylän ym. KO: Koska oli jäänyt luotettavasti näyttämättä, että C ja D olisivat laiminlyöneet velvollisuutensa valvoa B:n toimintaa niin, että heidän olisi katsottava tuottaneen vahingon, niin kanne hylättiin.

Vaasan HO: Eräät C:n ja D:n naapureista olivat huomanneet B:n jo ennen tapahtumaa harrastaneen itse valmistamiensa panosten räjäyttämistä. Myös C (isä) oli havainnut asuntonsa pöydällä olleessa tulitikkulaatikossa niitä putkenpätkiä, joita B sitten oli käyttänyt räjäytysyrityksissään. C ei ollut kuitenkaan ryhtynyt tämän johdosta mihinkään toimenpiteisiin. Näin ollen C:n ja D:n oli katsottava laiminlyömällä pitää B:tä silmällä tuottaneen vahingon, minkä vuoksi HO velvoitti heidät korvaamaan A:n vahingon.

KKO (Tarjanne, Kaira, Nybergh, Takkunen): Ei muuta muutosta kuin, että korvausta soviteltiin sillä perusteella, että A oli ollut tapahtuman sattuessa tarpeellista huolenpitoa vailla.

(Alatalo): C ja D olisi vapautettava kokonaan korvausvelvollisuudesta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Tapahtuman sattuessa C oli ollut työssä ja D Helsingissä. C myönsi nähneensä putken pätkät, mutta selitti, että hän ei ollut käsittänyt B:n voivan käyttää niitä räjäytyspanoksen kuorena. Työhön lähtiessään C oli lukinnut vajan oven, jotta B ei saisi kirvestä käsiinsä ja loukkaisi itseään. B oli kuitenkin saanut avaimen käsiinsä. Erään todistajan mielestä B oli normaalia hitaammin kehittynyt lapsi.

B. Tapausten tarkastelua

Selostetut ratkaisut ovat siinä määrin vähälukuiset ja erilaiset, että niiden pohjalta ei ole kehitettävissä ratkaisumallia. Tampereen tapaus

koskee lisäksi suurelta osalta yleisvalvontailannetta. Kuitenkin etenkin Jyväskylän ratkaisusta ilmenee eräitä kiintoisia seikkoja.

Siinä huoltajat veloitettiin maksamaan soviteltua vahingonkorvausta. Sovittelu perustui A:n, siis vahingonkäräjien huoltajien tuottamukseen, samaistukseen.

Verrattaessa Jyväskylän tapausta vastaavan ikäryhmän siis 11-vuotiaitten tai sitä vanhempien huollettavien aiheuttamien palovahinkojen kohdalla selostettuihin tapauksiin, voitaneen huoltajien käyttäytymistä sanoa arvostellun verraten ankarasti. Se seikka, että isä oli pöytälaatikossa nähnyt messinkiputket, muodosti ilmeisesti hyvin tärkeän ratkaisuperusteen. Palovahinkotapausten nojalla voitaneen sanoa melkoisella varmuudella, että jos kyseessä olisi ollut tulitikkujen säilytys, siis messinkiputkien asemesta pöytälaatikossa olisi ollut tulitikkuja, niin huoltajien osalta kanne olisi hylätty.

Kahdessa muussa tämän ryhmän ratkaisussa huoltajat eivät olleet saaneet tietoonsa mitään epäilyttävää. Sen sijaan Rantasalmen tapauksen osalta voidaan esittää kysymys, eikö B:n huoltajan olisi pitänyt olla tietoinen poikansa puuhista. Hänhän itse ilmoitti, ettei ollut ollut tilaisuudessa juuri lainkaan seuraamaan poikansa käyttäytymistä. Jos huoltaja ei voi henkilökohtaisesti huolehtia tehtävistään, niin hänen tulee antaa tehtävät tarpeellisessa määrin muiden huoleksi, jolloin hänen asiakseen jää valvoa tehtävänsaajaa. Tässä tapauksessa osittain niin olikin tapahtunut. Perheessä oli kotiapulainen. Kuitenkaan B:n äiti ei ilmeisestikään ollut antanut tälle ohjeita B:n valvontaa varten, koska kotiapulainen ei ollut millään lailla kertonut hänelle poikien puuhista, vaikka ainakin B:n käsityksen mukaan kotiapulainen oli ollut asioista selvillä.

Tampereen tapauksen osalta voidaan myös esittää kysymys huoltajan valvontavirheestä. Huoltajalla ei kyllä ollut mitään aihetta epäillä huollettavan ryhtyvän puuhailemaan vaarallisen hiilihappojään kanssa, mutta yleisvalvonnan kannalta asia on pulmallisempi. Pojat olivat saaneet mennä keskenään seuraamaan kilpa-ajaja toisen heistä ollessa vain runsaasti 7-vuotias. Katsoisin kuitenkin, että yleisvalvonnassa mahdollisesti tapahtunut virhe on ollut siinä määrin vähäinen, ettei se riitä korvausvelvollisuuden perusteeksi. Tuomioistuinten ratkaisut ovat nähdäkseni osuneet oikeaan.

Jyväskylän tapauksen nojalla voitaneen otaksua tuomioistuinten suhtautuvan tarkasteltavana olevassa tilanteessa huoltajien velvollisuuksiin ankarammin kuin palovahinkotilanteessa. Ratkaisu tehtiin tosin ylim-

mässä asteessa äänestyksen jälkeen ja alioikeus jopa vapautti huoltajat. Mutta ratkaisu on nähdäkseni huoltajille selvästi ankarampi kuin edellä selostetut palovahinkotapaukset. Ankaruudella tarkoitan sitä, että se ajateltu käyttäytymisnormi, jonka rikkomisen nojalla vahingonkorvausvelvollisuus on määrätty, on edellyttänyt huoltajilta pitemmälle meneviä valvontatoimia kuin palovahinkotapauksissa.

Sinänsä lieneekin perusteltua vaatia huoltajia ryhtymään toimenpiteisiin räjähdysvahinkojen estämiseksi enemmän kuin palovahinkojen osalta edellä havaittiin olevan asianlaita. Mutta on varottava menemästä liian pitkälle. Esimerkiksi ei ole aihetta kieltää huollettavalta kokonaan kemialliset kokeilut. Huoltajan tulee sen sijaan huolehtia siitä, että huollettavalla on käytössään asianmukaiset välineet ja että huollettava on riittävästi perehtynyt asioihin. Sitä vastoin ei liene aiheellista sallia huollettavan käsitellä räjähdysaineita ja valmistaa niistä tai muista siihen sopivista aineista panoksia. Myös ilotulitustarvikkeiden käsittelyssä on noudatettava varovaisuutta ja jos huollettavan annetaan siihen osallistua häntä on valvottava tarkoin.⁷

3. Lopputoteamuksia palo- ja räjähdysvahingoista

Meidän oikeuskäytännössämme palo- ja räjähdysvahinkotapauksia on esiintynyt melko paljon. Muualla ne näyttävät olevan suurinpiirtein tuntemattomia.⁸ Ehkä palovakuutus muualla on vieläkin yleisempää kuin meillä. Palovakuutusyhtiöt nostavat regressikanteita hyvin harvoin. Selostetuissa tapauksissakaan tällaisia ei ollut yhtään.

Vakuutustilastosta toisaalta ilmenee alaikäisten aiheuttavan tulipaloja runsaasti. Tilastojen mukaan vakuutusyhtiöt maksavat meillä alle 16-vuo-

⁷ Ilotulitustarvikkeiden käsittelystä olen löytänyt yhden tanskalaisen oikeustapauksen UfR 1960 A s. 510:

B oli ampunut uudenvuoden aattona talonsa pihalla ilotulitusraketteja. Tapahtumaa oli ollut seuraamassa suuri joukko lapsia. Eräs raketti oli törmännyt sähköjohtoihin ja pudonnut maahan. B oli lähtenyt noutamaan uutta rakettia. Kun raketti oli lakannut suhisemasta 8-vuotias poika A ja eräs toinen poika olivat juosseet raketin luo. Raketti oli silloin räjähtänyt ja A:n oikean käden sormet olivat vahingoittuneet. B veloitettiin korvaamaan A:n vahinko.

⁸ Esimerkiksi Tanskan oikeuskäytännöstä olen löytänyt vain yhden palovahinkoratkaisun UfR 1956 s. 215. Ks. siitä jäljempänä s. 272 viite 2.

tiaitten aiheuttamista tulipaloista vuosittain korvauksia noin miljoonan markkaa.⁹ Tämän perusteella kysymys alaikäisten tulen käytön valvon-
nasta ei vaikuta niinkään vähäpätöiseltä ongelmalta. Mutta mahdolli-
suudet vaikuttaa asiaan vahingonkorvausjärjestelmien avulla lienevät
niukat.

Varsin yleisesti katsottaneen, että huolellinen henkilö palovakuuttaa
omaisuutensa, ainakin kiinteistöt. Huoneenvuokralain 20¹ §:n mukaan
vuokralainen on velvollinen korvaamaan huoneistoa kohdanneen vahin-
gon, minkä hänen kotiväkensä tai vieraansa taikka muu henkilö, jolle on
luovutettu osa huoneistoa tai joka suorittaa huoneistossa työtä vuokra-
laisen lukuun, aiheuttaa huolimattomuudellaan tai laiminlyönnillään.
Mutta tämä ei koske palovahinkoa. Palovahingon vuokralainen on vel-
vollinen korvaamaan vain oman tuottamuksen nojalla. Lain esitöistä
ilmenee, että pykälää kirjoitettaessa on kiinnitetty huomiota mm. vakuu-
tusoloihin, jotka ovat siten vaikuttaneet vuokralaisen vastuuta lieventä-
västi.¹⁰

Mielestäni on aiheellista noudattaa samaa periaatetta myös huoltajan-
vastuussa. Yleisvaikutelmaksi selostetuista ratkaisuihin jäikin huoltajalle
suojea suhtautuminen, vaikkakaan se ei ollut poikkeukseton. On mah-
dotonta sanoa, missä määrin tuomioistuimet ovat kiinnittäneet huomiota
vakuutusnäkökohtaan.

⁹ Tarkka määrä oli vuodelta 1968 1.231.100 mk. Ks. Tilastollinen vuosi-
kirja 1969 s. 231.

¹⁰ Ks. *Godenhjelm*, Uusi huoneenvuokralaki s. 143 sekä hallituksen esitys
1959: 59 s. 4.

14 §. ALAIKÄISEN AMPUMA-ASEELLA SEKÄ ILMAKIVÄÄRILLÄ JA MUULLA VAARALLISELLA ESINEELLÄ AIHEUTTAMAT VAHINGOT

1. Ampuma-aseella ja ilmakiväärillä aiheutetut vahingot

A. Huollettava 10-vuotias tai nuorempi

1. Oikeustapauksia

18) KKO t. 21. 9. 1961 n:o 2845/507 R. D. 1959

Kivivuori SVLY XVII s. 292.

B (10 v., poika) oli leikissä ampunut ilmakiväärillä silmään A:ta (12 v., poika), niin että silmästä oli mennyt näkökyky melkein kokonaan.

Porvoon RO: Selvitetty, että C:n ja D:n poika B oli muiden samanikäisten poikien vallattomuudesta leikkiessä ilmakivääreillä ampu-malla toisiaan kohti ampunut toiselta pojalta ottamallaan pyssyllä A:ta kohti. Sen vuoksi ja kun C:n ja D:n lastensa vanhempina oli katsottava laiminlyömällä velvollisuutensa valvoa poikansa edesottamuksia joutuneen vastuuseen sanotusta vahingosta RO huomioon ottaen, että myös A oli osallistunut ampumaleikkiin, velvoitti C:n ja D:n yhteisvastuullisesti korvaamaan A:n vahingon harkinnan mukaisin määrin.

Helsingin HO: RL 9: 2 ja 5:n nojalla ei muutosta.

KKO: Koska B ei tapahtuman aikaan ole ollut C:n ja D:n suora-naisen silmälläpidon alaisena eikä jutussa ole ilmennyt seikkoja, jotka osoittaisivat että B luonteensa ja aikaisemman käytöksensä takia olisi ollut erikoisen valvonnan tarpeessa tai että C ja D olisivat syyllistyneet laiminlyöntiin B:n asianmukaisessa kasvattami- sessa, niin ja kun C:tä ja D:tä näin ollen ei voitu pitää vastuun- alaisena kysymyksessä olevasta vahingosta, niin kanne hylättiin.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Tapahtumat oli- vat lähteneet liikkeelle siitä, että A oli ryhtynyt ammuskelemaan ohikulkevia tyttöjä. Kun toiset pojat olivat toruneet häntä, niin A oli suuttunut ja ryhtynyt ammuskelemaan näitä. Eräiden väli-

vaiheiden jälkeen tapahtumat päättyivät siihen, että B:n A:ta kohti ampuma laukaus oli osunut A:n silmään.

B:n isä oli ollut tapahtuman aikana työssä. Isä oli kieltäytynyt ostamasta B:lle ilmakivääriä. Mitään näyttöä huonosta kasvatuksesta taikka valvontatuottamuksesta ei esitetty. Kanteessa sanottiin vain lyhyesti, että vanhemmat olivat vastuussa vahingosta.

19) P 16 s. 415 a (2912 1915)

Alaikäinen B oli ampunut A:ta silmään, niin että siitä oli mennyt näkö.

Jalasjärven KO: B:n isä C velvoitettiin korvaamaan poikansa tekemä vahinko.

Vaasan HO: Koska C oli säilyttänyt B:n käyttämää ampuma-asetta tämän saatavilla, hän oli syyppää vahinkoon. HO jätti asian RL 9:2 ja 5:n nojalla KO:n päätöksen varaan.

O.O: Ei muutosta

2. *Tapausten tarkastelua.* Selostetut tapaukset ovat varsin erilaisia. Silti niissä voidaan erottaa kiintoisia piirteitä ja kuten myöhemmin havaitaan kumpikin on oman ryhmänsä tyyppilinen edustaja.

Porvoon ilmakivääritapauksesta on ollut jo edellä puhe. Korkeimman oikeuden ratkaisun perustelut on siinä kirjoitettu erittäin onnistuneesti. Vanhempien valvontavelvollisuuden määräytymisen kannalta oleellisin seikka on ollut se, että nämä eivät ole sallineet poikansa pitää hallussaan ilmakivääriä. Huollettava on saanut ilmakiväärin käyttöönsä leikin ajaksi eräältä toveriltaan. Isä oli ennen vahingon sattumista nimenomaan kieltäytynyt hankkimasta pojalleen ilmakivääriä.

Jalasjärven tapauksessa vahinko on aiheutettu ampuma-aseella. Ase on ollut isän. Hän on toisin sanoen säilyttänyt ampuma-asetta huolimattomasti. Päinvastoin kuin edellisessä ratkaisussa huoltajan tiedossa on ollut huollettavan ympäristössä vaikuttava vaaraa suuresti lisäävä tekijä. Tämä vaaratekijä on ollut jopa niin merkittävä, että huoltaja olisi nähtävästi ollut korvausvelvollinen, vaikka vahingon olisi aiheutanut joku muu kuin huollettavan oma lapsi.

Ylimmässä asteessa kanne ensiksi selostetussa tapauksessa hylättiin. Ratkaisu on mielestäni hyvin perusteltu. Alempien oikeusasteiden kanta on huoltajille kohtuuttoman ankara, erityisesti isän osalta. Hänhän oli vahingon sattuessa työssä. Huollettava oli ilmeisesti kaikin puolin normaalisti kehittynyt lapsi. On vaikea kuvitella, mitä isän, joka

oli jo kieltäytynyt ostamasta ilmakivääriä, olisi vielä pitänyt tehdä vahingon estämiseksi. Huollettava oli tapauksessa jo 10-vuotias.

Joka tapauksessa Porvoon ratkaisu näyttäisi edellyttävän, että huoltaja ei saa antaa tämän ikäisen huollettavan käsitellä ilmakivääriä omin päin, ampuma-aseesta puhumattakaan. Parin tanskalaisen oikeustapauksen pohjalta arvostellen näyttäisi siltä, että Tanskan oikeuskäytännössä suhtaudutaan asiaan hiukan toisin. Toisessa tapauksessa 10-vuotias poika oli aiheuttanut omalla ilmakiväärillään silmävamman toverilleen. Häneltä ei vaadittu korvausta lainkaan.¹ Toisessa ratkaisussa taas 9-vuotiaan pojan vanhemmat velvoitettiin korvaamaan pojan ilmakiväärillä aiheuttama silmävahinko, mutta ratkaisevana pidettiin sitä seikkaa, että ilmakivääri oli ollut vanhempien tietten vaarallisella tavalla viallinen.²

B. Huollettava 11—13-vuotias

1. Oikeustapauksia

20) KKO p. 4.12.1962 n:o 3163/468 R. D. 1961 (Turun HO)

B (12 v., poika) oli ollut poikajoukon kanssa ammuskelemassa ilmakiväärillään. Tällöin C (14 1/2 v., poika) oli saanut ilmakivää-

¹ UfR 1966 s. 632 (V.L.D.).

² UfR 1953 s. 351 (V.L.D.).

B (9 v. poika) ja C (10 v. poika) olivat ampuneet maaliin jääpalasilla lataamallaan ilmakiväärillä. Ilmakiväärin B oli ottanut luvatta kotoaan. Ilmakivääriä ladattaessa oli se kerran lauennut itsestään. Luotina ollut jääpalanen oli osunut A:n (5 v. poika) silmään, joka oli vahingoittunut.

B:tä ja C:tä vastaan ajettu korvauskanne hylättiin. C ei ollut ollut lainkaan tietoinen ilmakiväärin viasta, eikä B:kään ollut ollut tästä niin paljon selvillä, että hän olisi voinut varoa sitä erityistä vaaraa mikä ilmakiväärin käsittelyyn oli liittynyt. Sitä vastoin katsottiin, että B:n vanhemmat eivät olleet noudattaneet olosuhteiden vaatimaa huolellisuutta B:n valvonnassa, ja heidät velvoitettiin yhteisvastuullisesti korvaamaan A:n vahinko.

B:n isä oli lainannut naapuriltaan ilmakiväärin ampuakseen pikkulintuja, jotka olivat rakentamassa pesää hänen talonsa katolle. Ilmakiväärissä oli ollut sellainen vika, että se laukesi usein itsestään heti lataamisen jälkeen. Isä oli kieltänyt B:tä ampumasta yksin ja piilottanut ilmakiväärin vaatekaappiin. B oli keksinyt piilopaikan ja leikkinyt ilmakiväärillä puutarhassa. Kun B:n äiti oli huomannut B:n puuhat, hän oli heti ottanut ilmakiväärin pois ja laittanut sen puutarhatuoliin. B oli myöhemmin ottanut ilmakiväärin uudelleen ja ryhtynyt ammuskelemaan sillä C:n kanssa.

rin haltuunsa ja ampunut vahingossa A:ta (14 1/2 v., poika) silmään. Silmä oli jouduttu poistamaan.

Riihimäen KO: Vanhemmat olivat tuottaneet ko. vahingon *luovuttaessaan ilmakiväärin lapsensa käytettäväksi ilman huolellista valvontaa tai muun vastuullisen henkilön silmälläpitoa*. Tämän vuoksi KO velvoitti vanhemmat korvaamaan vahingon.

Turun HO: Koska C oli ottanut vastoin B:n kieltoa kuusen oksasta B:n siihen ripustaman ilmakiväärin ja tietäen sen ladatuksi käsiteltyä sitä kerrotuin seurauksin, ei tapahtuma edes osaksikaan ollut aiheutunut siitä, että vanhemmat olisivat laiminlyöneet velvollisuutensa pitää lastaan silmällä. Tämän vuoksi HO hylkäsi vanhempia vastaan ajetun kanteen.

KKO: Ei muutoksenhakulupaa.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: B oli ollut eräiden poikien kanssa ammuskelemassa metsässä. Tällöin hän oli huomannut, että C ja eräs muu poika vakoilivat heitä. B oli ampunut pelotukseksi ilmaan. Sitten hän oli juossut kauemmaksi, ripustanut ilmakiväärin kuusen oksaan ja kiivennyt itse kuuseen. C oli tullut perässä ja ottanut B:n kielloista huolimatta ilmakiväärin, jolloin B oli sanonut sen olevan ladattu. Myös eräs toinen poika oli varoittanut C:tä. C oli sitten tähtäillyt aseella ja se olikin lauennut.

Todistajat kertoivat, että B oli veljensä kanssa ammuskellut usein varomattomasti. Kerran B oli ampunut puutikulla erään todistajan tytärtä. Eräs toinen todistaja oli varoitellut poikia, mutta ei ollut puhunut näiden vanhemmille. Vanhempien tilapäiskotiapulainen kertoi vanhempien kehoittaneen poikia olemaan aseiden käsittelyssä huolellinen. Näillä oli ollut lupa ampua vain kotipihalla maaliin. Lisäksi oli ollut lupa ampua maaliin autotallissa, johon isä oli rakentanut ampumapaikan.

21) KKO 1938 II 590

KKO 22. 10. 1938 n:o 2423/391/163 V. D. 1937

Saraste SVLY XVI s. 219, Nybergh 1956 Forhandlinger s. 141

B (11 v., poika) oli ampunut ilmakiväärillä A (10 v., poika), silmään, niin että silmä oli ollut poistettava.

Helsingin RO: *Koska C (isä) oli antanut ilmakiväärin B:n käytettäväksi ilman tarpeenmukaista valvontaa*, niin RO velvoitti C:n korvaamaan henkilökohtaisesti sekä B:n holhoojana A:n vahingon.

Turun HO: Ei muutosta.

KKO (Andersin, Autio, Ekholm): Vain korvauksen määrän arviointia koskeva muutos.

(Hakulinen): Korvauksen määrää olisi ollut alennettava C:n syyllisyyden vähäisyyden perusteella.

(Idestam): Näyttämättä oli jäänyt, että C olisi puutteellisesti täyttämällä velvollisuutensa valvoa B:n toimintaa tai muusta tuottamuksesta matkaansaattanut A:n vahingon, minkä vuoksi kanne olisi C:n osalta hylättävä.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Isä oli ostanut B:lle ilmakiväärin pari päivää aikaisemmin. Vanhemmat ilmoittivat kehottaneensa poikaansa käsittelemään ilmakivääriään huolellisesti, mutta muita ohjeita he eivät olleet kertomansa mukaan ehtineet antaa. Isä ei ollut ollut kotona B:n lähtiessä, mutta äiti oli ollut.

B oli ollut liikkeellä erään ystävänsä kanssa. Pojat olivat tavanneet kadulla muita poikia, jotka olivat kiusoitelleet B:tä sanomalla, että tämän ilmakivääri oli vain leikkipyssy. B oli ampunut tyhjiä laukauksia ja uhkaillut poikia, mutta paikalle tullut talonmiehen vaimo oli ajanut B:n ystävineen pois. Pojat olivat kuitenkin palanneet takaisin, jolloin B oli ampunut kadun yli siihen porttikäytävään, missä toiset pojat olivat olleet ja panos oli osunut A:n silmään.

22) KKO 1939 II 129

KKO p. 1. 3. 1939 n:o 535/1298/499 V. D. 1938

Kivimäki 1949 DL s. 224.

B (12 v., poika) oli ampunut ilmakiväärillä silmään toista lasta A:ta.

Korsholman KO: Selvitetty, että B oli ilkeydestä ampunut A:ta silmään, niin että siitä oli mennyt näkö suurimmaksi osaksi. Kun kuitenkin B:n vanhempien ei ollut katsottava syyllistyneen laiminlyöntiin B:n valvonnassa, niin heitä vastaan ajettu kanne hylättiin.

Vaasan HO: Koska oli näytetty, että vanhemmat laiminlyömällä valvonnan olivat tuottaneet A:n vahingon, niin heidät velvoitettiin korvaamaan vahinko.

KKO: Ei muutosta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Ilmakivääri oli oikeastaan B:n isomman veljen. Kun B otti ilmakiväärin, niin äiti oli ollut kotona ja kehottanut B:tä olemaan varovainen.

B selitti, ettei hän ollut aikonut ampua A:ta kohden vaan ainoastaan pelotella. Kerran aikaisemmin B oli pelotellut ilmakiväärillä erästä 15-vuotiasta tyttöä. Vanhemmat eivät tienneet asiasta.

23) KKO p. 10. 1. 1962 n:o 40/566 R. D. 1960 (Turun HO)

B (12 v., poika) oli intiaanileikissä ampunut ilmakiväärillä silmään A:ta (9 1/2 v., poika). Silmä oli jouduttu poistamaan.

Piikkiön KO: B:n vanhemmat olivat laiminlyöneet valvontavelvollisuutensa ja sen vuoksi heidän oli katsottava olevan vastuussa B:n aiheuttamasta vahingosta.

Turun HO: Vain korvauksen määrää koskeva muutos.

KKO: Ei muutoksenhakulupaa.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Pojat olivat kahden muun pojan kanssa päättäneet ryhtyä leikkimään sotaleikkiä. A ja B olivat olleet eri puolilla. Aseina oli ollut B:n ilmakivääri ja kaksi kumipyssyä. Leikin aikana aseita oli vaihdettu monta kertaa. Kerran A oli ollut maasyvennyksessä piilossa ja hänen kohottautuessaan ylös B oli ampunut häntä kohti kahden metrin päästä.

Vanhemmat ilmoittivat ankarasti kieltäneensä poikaansa käyttämästä ilmakivääriä muuhun kuin maaliinammuntaan. Useat todistajat kertoivat kuitenkin B:n ammuskelleen aikaisemmin yksin ilmakiväärillään. Eräs todistaja kertoi B:n ampuneen kerran hänen tyttöönsä kohti, mutta panos oli osunut vaatteisiin, eikä siten ollut aiheuttanut vahinkoa.

24) KKO p. 16.8.1967 n:o 1829/155/78 V. D. 1967 (Itä-Suomen HO) B (12 1/2 v., poika) oli ampunut vahingossa omatekoisella ilmakiväärillä A:ta (11 v., poika) silmään. Silmä oli vahingoittunut vakavasti.

Iisalmen RO: Selvittämättä, että C (isä) ja D (äiti) olisivat puutteellisesti täyttämällä velvollisuutensa valvoa poikansa toimintaa aiheuttaneet vahingon. Sen vuoksi RO hylkäsi heitä vastaan ajettua korvauskantaa.

Itä-Suomen HO: Selvitetty, että C oli kesällä 1959 ennen tätä tapahtumaa havaittuaan pojillaan ja muilla lähiympäristön pojilla olevan omatekoisia ilmakiväärejä ja poikien aiheuttaneen niillä vahinkoa pyytännyt poliisiviranomaisilta apua ilmakiväärien poisottamiseksi. Eräs poliisimies olikin tämän johdosta suorittamissaan tutkimuksissa löytänyt näitä aseita muun muassa B:ltä ja tämän veljeltä ja ottanut ne pois. Edelleen oli selvitetty, että C oli tapahtumapäivän edellisenä iltana saanut tietää B:llä jälleen tuona päivänä olleen ilmakiväärin ja hänen osoitelleen sillä ihmisiä. Tästä huolimatta C ei ollut ryhtynyt niin kuin hänen olisi pitänyt toimiin aseiden hävittämiseksi. Sitä vastoin oli jäänyt näyttämättä, että D olisi ennen vahinkoa saanut tietää tuosta ilmakivääristä. Sen vuoksi HO velvoitti C:n korvaamaan vahingon, mutta hylkäsi kanteen D:n osalta.

KKO (Kekomäki, Mäkinen, Sohlberg): Ei muutoksenhakulupaa.

(Manner, Miettinen): Näyttämättä oli jäänyt, että C olisi laiminlyönyt hänelle B:n holhoojana kuuluvan silmällä pidon tai syyli-

listynyt laiminlyöntiin tämän kasvattamisessa, vaan, *että päinvastoin oli selvitetty C:n hovioikeuden päätöksessä kerrotuin tavoin ryhtyneen toimiin po. aseiden ottamiseksi pois B:ltä*. Sen vuoksi asia olisi jätettävä RO:n päätöksen varaan.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Tapahtuman sattuessa poikajoukko oli leikkinyt metsässä. A oli kiivennyt puuhun oravan perässä, mutta orava olikin siirtynyt toiseen puuhun. Silloin A oli alkanut laskeutua alas. B oli tähdännyt A:n yläpuolelle, mutta jostain syystä luoti oli osunut A:n silmään. Asia oli pantu vireille vasta 1966. Kantaja selitti, että hän oli saanut lopullisen lääkärintodistuksen vasta silloin. Sen jälkeen kun C:n aloitteesta oli B:ltä, tämän veljeltä ja muilta lähiympäristön pojilta otettu pois ilmakiväärit, B oli veljensä kanssa ostanut vanhemmitaan salaa uudet omatekoiset ilmakiväärit. Eräs todistaja kertoi, että tapahtumaa edeltäneenä päivänä B oli osoitellut todistajaa ja tämän morsianta ilmakiväärillä B:n äidin hoitaman kioskin läheisyydessä. Kun todistaja oli varoittanut B:tä tällaisen menettelyn vaarallisuudesta, oli B ryhtynyt ammuskelemaan pikkulintuja. Kioskilla ei ollut silloin ollut kumpikaan B:n vanhemmista, mutta saman päivän iltana todistaja oli tavannut C:n ja kertonut tälle tapahtuneesta. C oli silloin sanonut, että heidän pojillaan ei ollut pyssyjä. C selitti, että hän ei muistanut todistajan kertomaa tapahtumaa lainkaan. Jos todistaja oli hänelle puhunut asiasta niin hän oli ymmärtänyt todistajan kertomuksen aivan väärin. Eräs toinen todistaja, C:n naapuri, kertoi C:n jyrkästi kieltäneen pojiltaan ko. ilmakiväärien käytön. Todistaja oli havainnut useilla lähitienoon pojilla näitä ilmakiväärejä.

25) KKO t. 28.2.1968 n:o 601/207 R. D. 1967.

B:n (13 v., poika) ampuma ilmakiväärin harhaluoti oli osunut A:n (8 v., poika) silmään.

Tampereen RO: Selvitetty, että *B:n vanhemmat olivat sallineet tämän ammuskella asuntonsa pihalla valvomatta, ettei siitä aiheutuisi vaaraa muille*. B:n ammuskellessa rastaita lepikossa luoti oli osunut 74 metrin päässä kadulla kävelleen A:n silmään aiheuttaen pysyvän näön heikkenemisen. Kun B:n vanhemmat olivat sallineet tämän ampua ilmakiväärillä kaupunkialueella olevalla pihamaalla valvomatta tätä, niin RO velvoitti vanhemmat korvaamaan vahingon.

Turun HO: Ei muutosta.

KKO: Vain korvauksen määrää koskeva muutos.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Vanhemmat selittivät, että he olivat kieltäneet B:tä ampumasta yksin, mutta kun ilmakivääriä ei säilytetty lukon takana niin B:llä oli ollut

mahdollisuus saada se käyttöönsä. Tapahtuman aikaan vanhemmat olivat olleet kotona, oman ilmoituksensa mukaan päiväleuvolla. Ilmakivääri oli ollut B:n vuotta vanhemman veljen, joka oli sen saanut ostaa omilla säästöillään. Eräs todistaja kertoi, että hän oli ampunut poikien kanssa pihamaalla maaliin.

RO:ssa ratkaisu tehtiin äänestyksen jälkeen. Yksi oikeusneuvosmies olisi hylännyt kanteen äidin osalta, koska isä oli antanut ostaa ilmakiväärin ja valvonta kuului siten hänelle ja hän oli tapahtuman aikaan myös ollut kotona.

26) KKO p. 21. 10. 1969 n:o 2264/134 R. D. 1969 (Itä-Suomen HO) B (13 v. 11 kk) oli ollut toverinsa kanssa ammuskelemassa maaliin Imatran kaupungissa eräässä pienessä metsikössä. Tällöin oli harhaluoti osunut n. 50 metrin päässä leikkineeseen A:han (6 1/2 v., poika). A:n toinen silmä oli vahingoittunut vakavasti.

Imatran KO: Selvitetty, että vanhemmat olivat laiminlyöneet B:n valvonnan. Tämän vuoksi heidät veloitettiin korvaamaan vahinko yhteisvastuullisesti.

Itä-Suomen HO: Ei muutosta.

KKO (Hannikainen, Hakala, Sundberg): Ei muutoksenhakulupa. (Ailio, Sohlberg): Muutoksenhakulupa.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Vanhemmat olivat antaneet B:lle luvan ostaa ilmakiväärin. Tapahtuman aikaan isä oli ollut matkoilla. Äiti oli antanut B:lle luvan ottaa ilmakiväärin mukaansa. B oli erään toverinsa kanssa lähtenyt ampumaan läheiseen metsikköön. He olivat käyttäneet maaleina kivia oksia ja kantoja.

Isä selitti, että hän ei ollut menetellyt tuottamuksellisesti, mutta oli muuten vastuussa alle 15-vuotiaan poikansa aiheuttamasta vahingosta. Isällä oli vastuuvakuutus. Jutussa olikin riidan kohteena yksinomaan korvauksen suuruus.

2. *Tapauksen tarkastelu.* Tässä ryhmässä on kuudessa tapauksessa korvausvaatimus hyväksytty ja yhdessä hylätty. Kaikissa tapauksissa vahinko on aiheutettu ilmakiväärillä joka on ollut joko huollettavan tai muun saman perheen jäsenen hallussa. Ratkaisuihin eivät kaikki tuomioistuimet ole olleet samalla kannalla. Vain neljässä tapauksessa (21, 23, 25, 26) korvausvaatimus on hyväksytty kaikissa oikeusasteissa. Niistä yhdessä (21) ratkaisusta on ylimmässä asteessa äänestetty.

Kysymyksen asettelu näyttää oikeuskäytännössä olevan sama kuin edellisessä ryhmässä. Huoltaja ei yleensä saa sallia huollettavan pitää hallussaan ja omin päin käsitellä ilmakivääriä. Tämä kanta ei ole aivan

yksimielinen. Helsingin tapauksessa (21) KKO:n yksi jäsen ja Korsholman tapauksessa (22) alioikeus ovat nähtävästi olleet sitä mieltä, että ohjeidenanto olisi ollut riittävää. Molempien asiakirjoista nimittäin ilmenee huoltajien varoittaneen huollettavaa ilmakiväärin käsittelyyn liittyvistä vaaroista. Muihin toimenpiteisiin huoltajat eivät olleet ryhtyneet.

Kaikissa tapauksissa huollettava on ollut suurin piirten normaali, ikäistään vastaavalla tavalla kehittynyt poika. Missään tapauksessa kenenkään ei voi sanoa olleen pahantapaisen, joskaan kaikki tuskin ovat olleet täysin esimerkiksi kelpaavia. Näinollen oikeuskäytännössä ilmeisesti hyväksyttäisiin vain poikkeustapauksessa ilmakiväärin antaminen tämän ikäisten huollettavien haltuun. Korsholman tapauksessa tosin ilmeni huollettavan pelotelleen aikaisemminkin toisia lapsia, mutta huoltajat eivät olleet siitä tietoisia. Tämä seikka ei siten ole voinut vaikuttaa heidän velvollisuuksiensa muotoutumiseen.

Ratkaisujen nojalla ei ole tehtävissä paljoakaan johtopäätöksiä sen suhteen millä lailla huoltajien olisi valvottava huollettavien ilmakiväärin käsittelyä, eikä siitäkään miten asetta olisi säilytettävä. Kolmessa tapauksessa (21, 22, 26) ainakin toinen huoltaja on ollut kotona huollettavan lähtiessä ilmakivääri matkassaan liikkeelle ja myös sallinut huollettavan ottaa ilmakiväärin mukaansa. Yhdessä tapauksessa (25) huoltajat ovat olleet kylläkin kotona, mutta väittämänsä mukaan eivät olleet havainneet huollettavan puuhia. Tuomioistuimilla onkin tässä tapauksessa ollut perusteluissaan maininta, että vanhemmat olivat sallineet huollettavan ampuu aikaisemmin ilmakiväärillä pihamaallaan.

Ratkaisujen perusteluissa käytettyjen sanontojen nojalla on ehkä pääteltävissä, ettei ilmakiväärin säilytykselle sinänsä ole asetettava kovin suuria vaatimuksia. Niitä ei tarvitse säilyttää lukitussa tilassa.³ Muita johtopäätöksiä on tuskin tehtävissä.

Oikeuskäytännön huoltajalle ankara ilme tulee erityisesti näkyviin Iisalmen tapauksessa (24). Ratkaisu ilmentää lähinnä Itä-Suomen hovi-oikeuden kantaa. Alioikeushan siinä hylkäsi kanteen eikä korkein oikeus myöntänyt muutoksenhakulupaa. Ratkaisu tapahtui ylimmässä asteessa äänin 3:2. Vähemmistö olisi myöntänyt muutoksenhakuluvan

³ Vrt. ed. viite. Jos ilmakivääri on viallinen esim. siten, että se laukeaa itsestään, on sitä säilytettävä erittäin huolellisesti. Lukon takana pitäminen lieene tässä tapauksessa eräs esimerkki huolellisesta säilyttämisestä.

ja hylännyt korvauskanteen isänkin osalta. Hovioikeuden ratkaisun tärkeänä perusteena on nähtävästi ollut sen todistajan lausunto, joka kertoi tapahtumapäivän edellisenä iltana ilmoittaneensa isälle nähneensä B:n käsittelevän ilmakivääriä varomattomasti. Tämän lausunnon nojalla isän on katsottu menetelleen virheellisesti ja hänet on velvoitettu korvaamaan vahinko.⁴

Vain yhdessä ratkaisussa (20) huoltajaa vastaan ajettu korvauskanne on hylätty molempien vanhempien osalta. Tämän Riihimäen tapauksenkin tarkempi erittely paljastaa, että siinäkin huoltajien on katsottu menetelleen virheellisesti. Kanteen hylkääminen on johtunut muista syistä. Tapauksessa alioikeus velvoitti vanhemmat korvaamaan vahingon. Hovioikeus hylkäsi kanteen, mutta sanomalla, että tapahtuma ei osaksi-kaan ollut aiheutunut siitä, että vanhemmat olisivat laiminlyöneet velvollisuutensa huoltajina. Sanamuodon mukaan hylkääminen johtui syy-yhteyden puuttumisesta.⁵ Hovioikeudenkaan perusteluissa ei huoltajien käyttäytymistä selitetä hyväksyttäväksi. Jossain määrin tulkinnan varaiseksi jää onko hovioikeuden perusteluissa todettu huoltajien tuottamus vai onko kysymys jäänyt avoimeksi, koska lopputulos on ratkennut muulla perusteella. Asiakirjoista saatavan selvityksen mukaan arvostellen vanhempien huoltajantuottamus näyttää varsin kiistattomalta. Vanhemmathan olivat antaneet luvan ampua kotipihassa ja pojat olivat saaneet käyttää ilmakivääriä milloin vain. Tilanne on vastannut täysin Piikkiön tapauksen (23) olosuhteita. Tämä tapaus ratkaistiin Turun hovioikeudessa samana vuonna ja hovioikeus samoin kuin alioikeus velvoittivat vanhemmat korvaamaan vahingon. Korkein oikeus puolestaan hylkäsi siinäkin muutoksenhakulupapyyynnön.

Selostetussa seitsemässä ratkaisussa huoltajien on katsottu menetelleen velvollisuuksiensa vastaisesti siinä ratkaisussa, joka on kussakin tapauksessa jäänyt lainvoimaiseksi. Onko sitten asia todella niin, että huoltaja ei voi sallia 11—13-vuotiaan huollettavan ampua ilmakivääriä ilman vanhemman henkilön valvontaa?

Asiakirjoista ilmenevien tietojen tarkastelu paljastaa, että vuodelta 1939 peräisin olevaa Helsingin ratkaisua (21) lukuunottamatta kaikissa tapauksissa huollettava on jo aikaisemmin käsitellyt ilmakivääriä sopi-

⁴ Ks. ed. s. 140.

⁵ Ks. ed. s. 194.

mattomasti, osoitellut sillä muita tai jopa ampunut toisia lapsia kohti.⁶ Huollettavan aikaisempi käyttäytyminen ei kylläkään ole ollut huoltajien tiedossa muuta kuin Iisalmen tapauksessa.

Näin ollen tuomioistuimet ovat tosiasiaassa ratkaisseet sellaisia tapauksia, joissa huollettavan aikaisempi käytös on jonkin verran antanut aihetta huomauttamiseen. Tästä tuomioistuimet ovat ehkä päätelleet, että huoltajat eivät ole välittäneet juuri seurata huollettaviensa käyttäytymistä, vaikka ovatkin ehkä antaneet näille asianmukaiset neuvot ja ohjeet. Siten voisi ajatella huoltajien tuottamuksen useimmissa tapauksissa ilmenneen varsinaisesti annettujen neuvojen ja ohjeiden noudattamisen valvonnan puutteena. Tämän mukaan oikeuskäytännön ratkaisuja ei olisi tulkittava niin, että tarkasteltavana olevassa ryhmässä huollettava ei saisi missään olosuhteissa sallia huollettavan ampuu ilmakiväärillä tai vastaavanlaisella leikkiaseella.

Erästä tanskalaisesta oikeustapauksesta ilmenevän periaatteen mukaan, vanhemmat voisivat antaa 12-vuotiaan pojan käsitellä yksinään ilmakivääriä. Ohjeiden antaminen ja niiden noudattamisen valvonta olisi ollut riittävää.⁷ Helsingin hovioikeuden käytännöstä olen löytänyt yhden tapauksen. Siinä on noudatettu edellä selostetuista ratkaisuista ilmenevää linjaa.⁸

⁶ Huollettavat eivät ole kuitenkaan olleet varsinaisesti pahantapaisia.

⁷ UfR 1953 s. 742 (H.D.).

B (12 v. poika) ja C (13 v. poika) olivat leikkineet B:n kotitalon puutarhassa B:n ilmakiväärillä. Heidän ja naapuripihassa leikkineiden poikien kesken oli syntynyt laukausten vaihtoa. B:n ammuttua ensin toisia kohti hän oli sitten antanut ilmakiväärin C:lle. Tämän ampuma luoti oli osunut naapuripihassa olleen A:n (6 1/2 v. tyttö) silmään vahingoittaen sitä. Molemmat pojat veloitettiin korvaamaan A:n vahinko.

Poikien isää vastaan ajettu korvauskanne hylättiin. Nämä eivät olleet puutteellisesti valvoneet tai antaneet ohjeita pojilleen.

⁸ Helsingin HO p. 22.9.1955 n:o 893/R 1954/VII/176/5

B (12 v. poika) oli saanut kotinsa ulkopuolelta lainaksi ilmakiväärin. Hänen ampuessaan kotipihallaan maaliin, luoti oli osunut A:n (8 v. poika) silmään.

Hyvinkään KO: Vanhempiin kohdistettu korvauskanne hylättiin näyttämättömänä.

HO: B oli saanut vanhempien tietämättä lainaksi ilmakiväärin. Kun lisäksi oli jäänyt näyttämättä, että B olisi ollut luonteensa puolesta erikoisen ja yhtämittaisen valvonnan tarpeessa niin näillä ja KO:n muutoin mainitsemilla perusteilla, HO vahvisti KO:n päätöksen lopputuloksen.

C. Huollettava 14-vuotias tai vanhempi

1. Oikeustapauksia

27) KKO p. 5.5.1948 n:o 1313/1487/753 V.D. 1947

B (17 1/2 v., poika) oli metsästysretkellä vahingossa ampunut metsästystoverinsa A:n.

Rautalammin ym. KO: Näyttämättä oli jäänyt, että B olisi menettänyt varomattomasti, minkä vuoksi KO hylkäsi A:n lesken vaatimukset sekä B:n osalta että hänen isäänsä huoltajanvastuun nojalla kohdistettuina.

Itä-Suomen HO: Ei muutosta.

KKO: Ei muutosta.

Tapaus on selostettu yksityiskohtaisemmin edellä s. 71.

28) KKO p. 16.9.1957 n:o 2086/379/191 V.D. 1950 (Tampereen RO) B (15 v., poika) oli ampunut ilmakiväärillä vahingossa A:ta (14 v. 10 kk., poika) silmään. Vamma oli aiheuttanut pysyvän näkökyvyn heikkenemisen.

Tampereen RO: B tuomittiin vaikean ruumiin vamman tuottamuksesta ehdolliseen vankeusrangaistukseen. B:n äitiin kohdistettu korvauskanne hylättiin, koska oli jäänyt näyttämättä, että hän varomattomuudellaan olisi ollut vahinkoa aikaan saamassa. B velvoitettiin korvaamaan vahinko.

A tyytyi RO:n päätökseen.

Turun HO: Ei muuta muutosta, kuin, että rangaistus muutettiin sakoksi.

KKO (Piipponen, Sourander, Ahla, Ekholm): Vain korvauksen määrää koskeva muutos.

(Wäre ja Numminen): Ei muutoksenhakulupaa. Ei muutosta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa. B oli muutamia päiviä aikaisemmin ostanut omilla rahoillaan eräältä toveriltaan rikkoutuneen ilmakiväärin ja vienyt sen korjattavaksi. Tapahetkellä hän oli hakenut ilmakiväärin kotiin ja ryhtynyt ali-vuokralaisena asuvan mieshenkilön kanssa kokeilemaan sitä ampuamalla maaliin huoneen seinään kiinnitettyyn pahviin. A oli tullut hakemaan B:tä ulos ja viheltänyt tälle. B oli tullut ikkunaan ja sanonut näyttävänsä A:lle ilmakivääriään. B oli sitten yrittänyt ampua vastapäisen rakennuksen katolle, mutta ase oli jotenkin luiskahtanut hänen kädestään alaspäin, jolloin luoti oli osunut A:n silmään.

B:n isä oli kuollut ja äiti (leipuri) oli ollut tapahtuman sattuessa työssä. Kantaja vaati yhteisvastuullisesti korvausta B:ltä ja tämän

äidiltä, mutta ei perustellut tarkemmin äidin osalta vaatimustaan. B oli iloinen, vilkas ja urheilua harrastava poika. Hän menestyi koulussa hiukan keskitasoa huonommin, mutta ei ollut jäänyt koskaan luokalleen.

29) KKO 1958 II 123

KKO t. 9.6.1958 n:o 2496/464 R.D. 1956

Täysi-ikäinen A oli saanut surmansa B:n (poika, 14 v.) ammuttua häntä vahingossa pienoiskiväärillä otsaan.

Ruoveden KO: Selvitetty, että B ollessaan luvattomasti metsästä-mässä vanhempiensa C:n ja D:n tilan kaurapellolla luullen A:ta linnuksi oli ampunut tätä kohti, jolloin luoti oli osunut A:n otsaan ja A oli myöhemmin sairaalassa kuollut. Kun C ja D olivat jo aikaisemminkin antaneet B:n käsitellä po. heidän poikansa ja B:n veljen E:n (19 v.) omistamaa asetta, olivat he siten laiminlyömällä pitää B:tä silmällä tuottaneet ko. vahingon. Sen vuoksi KO huomioon ottaen C:n ja D:n syyllisyyden määrän velvoitti heidät yhteisvastuullisesti korvaamaan noin 2/3 A:n hautajaiskuluista ja lisäksi suorittamaan elatusapua A:n leskelle ja alaikäiselle lapselle.

Turun HO: Koska lisäksi E:kin oli ollut velvollinen pitämään huolta aseestaan ja ampumatarvikkeistaan, etteivät ne olisi joutuneet B:n käsiin, niin HO velvoitti ampuma-aseista ja ampumatarvikkeista 27/1 1933 annetun asetuksen 29 §:n nojalla E:n yhteisvastuullisesti C:n ja D:n kanssa suorittamaan tuomitut korvaukset.

A:n leski lapsineen haki mh-lupaa.

KKO (Brunou, Enäjärvi, Eskola, Sohlberg): Ei muutoksenhakulupaa.

(Mali): Näyttämättä oli jäänyt, että C ja D laiminlyömällä B:n silmälläpidon ja E pitämättä vaarin pienoiskivääristään ja siihen kuuluvista panoksista olisivat tuottaneet kysymyksessä olevan vahingon, minkä vuoksi korvausmäärät olisi maksettava yksinomaan B:n varoista ja HO:n tuomio olisi kumottava C:n, D:n ja E:n osalta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Asetta oli säilytetty keittiön naulassa ja panoksia kamarissa. Vanhemmat olivat nukkuneet keittiössä. B oli ottanut aseensa ja panokset aamulla varhain toisten vielä nukuessa. Eräs todistaja kertoi kerran nähneensä B:n ampuvan kotinsa pihalla harakoita noin klo 11 aikaan.

30) KKO p. 3.5.1961 n:o 1663/640 R.D. 1959 (Helsingin HO)

B (14 1/2 v., poika) oli ampunut ilmakiväärillä A:ta (9 1/2 v., poika). Luoti oli osunut silmään, jonka näkökyky oli laskenut puoleen. Helsingin KO: Vanhemmat, jotka olivat tietäneet B:n pitävän hal-

lussaan lainaksi saamaansa ilmakivääriä olivat laiminlyömällä poikansa silmällä pidon niin, että tämä oli saanut käyttää ilmakivääriä olematta valvonnan alaisena, tuottaneet vahingon. Tämän vuoksi KO velvoitti vanhemmat korvaamaan vahingon.

Helsingin HO: Ei muutosta.

KKO (Tarjanne, Kuhlefelt, Takkunen, Seppälä): Ei muutoksenhakulupaa.

(Kaira): Muutoksenhakulupa

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Poikajoukko oli ollut tulossa koulusta kotiin. B:n kodin luona eräs poika oli tuntenut pistoksen jalassaan. Hän oli myös nähnyt B:n yläkerran ikkunassa. Silloin pojat olivat juosseet B:n kodin ovelle. Se oli ollut lukossa. Pojat olivat jääneet odottamaan, että B avaisi oven. Kun mitään ei ollut tapahtunut, niin A oli mennyt katsomaan kulman taakse ja saanut luodin silmäänsä. Useat todistajat kertoivat B:n ammuskelleen kotipihallaan ilmakiväärillä. Luoti oli aikaisemmin osunut ainakin kahteen todistajaan. Erään todistajan lapset olivat sanoneet, että he eivät uskalla mennä ulos, kun siellä sataa luoteja.

2. *Tapauksen tarkastelua.* Ensinnäkin voidaan todeta edelliseen ryhmään verrattuna sellainen ero, että kahdessa tapauksessa vahinko on aiheutunut ampuma-aseiden käsittelyn yhteydessä. Näistä toisessa tapauksessa huoltajiin kohdistettu korvauskanne on hyväksytty ja toisessa hylätty.

Tapauksista on ensiksi selostettua Rautalammin ratkaisua (28) käsitelty laajemmin jo puhuttaessa siitä, ketä alaikäisenä on huoltajan vastuussa pidettävä. Tässä yhteydessä tapaus on melko kiinnoston. Toinen ratkaisu on antoisampi.

Yleisenä arvosteluna Ruoveden tapauksen osalta on sanottava tuomioistuinten suhtautuneen huoltajiin ankarasti. Ankaruutta tosin lieventää korvauksen määrän sovittelu. Erikoisesti siinä suhteessa tapaus on kiintoisa. Tutkimuksessa selostetuista tapauksista se on ainoa, missä korvausvelvollisuutta on huoltajien syyllisyyden vähäisyyden perusteella soviteltu.

Huoltajien käyttäytymistä tarkasteltaessa lienee sanottava, että tapah-tuman sattuessa heidän virheensä on ollut vähäinen. Vanhemmat eivät olleet tietoisia poikansa metsästysretkestä. Asetta lienee säilytetty sillä tavoin kuin metsästysaseita maalaistaloissa yleensä säilytetään, samoin panoksia. Vanhempien virheen on katsottu selviävän siitä, että eräs henkilö oli aikaisemmin nähnyt kerran huollettavan ampuvan kotinsa

pihalla harakoita. Tästä tuomioistuimet ovat ehkä päätelleet vanhempien yleensäkin sallineen huollettavan käsitellä asetta yksinään. Tapauksen yhteydessä ilmitulleet seikat puhuvat kyllä nähdäkseni jossain määrin tällaista johtopäätöstä vastaan. Huollettavahan oli lähtenyt metsästysretkelleen salaa. Jos vanhemmat ja aseiden omistava veli olisivat yleensä sallineet huollettavan käsitellä pienoiskivääriä, niin mitä syytä huollettavalla olisi ollut salata aikeensa lähteä metsästämään. Näin hän kuitenkin oli menetellyt.

Periaatteessa Ruoveden pienoiskivääritapauskin on selitettävissä tuotamusvastuun perustelujärjestelmällä, mutta mikään tyypillinen tapaus ei siinä suhteessa ole. Tapausta voinee samalla pitää esimerkkinä kohtuunsäkökohtien vaikutuksesta yksityisiä tapauksia ratkaistaessa. A oli ollut vähävaraisen perheen isä. Leski ja pieni lapsi jäivät täysin turvattomaksi. Kovin varakkaita eivät C, D ja E-kään olleet. Asiakirjoista ilmenevien tietojen mukaan kysymyksessä oli pienviljelijäperhe ja sellaisena luultavasti aika tyypillinen paikkakunnallaan. Kun kuukausittaiseksi elatusavuksi määrättiin vain 20 mk ei sen suorittaminen ollut ylivoimaista. Kohtuullisuusnäkökohtien huomioonottamista ilmentäneen myös se seikka, että korvausvelvollisuutta soviteltiin. Tässä suhteessa ratkaisu jäi hovioikeuden varaan täysin, sillä vahingon kärsijäpuoli ei hakenut muutosta.

Verrattaessa Ruoveden ratkaisua Helsingin ilmakivääritapaukseen havaitaan tuomioistuinten suhtautuneen vanhempiin ankarasti. Helsingin tapauksessa huoltajien tuottamus on ollut verraten selvä. He ovat tienneet pojallaan olevan hallussaan lainaksi saatu ilmakivääri. Poika on useiden todistajien kertomuksen mukaan käyttäytynyt ilmakiväärin kanssa jatkuvasti sopimattomasti. Näissä olosuhteissa huoltaja on velvoitettu korvaamaan vahinko, vaikka suhtautuminen huoltajiin olisi suopeakin.

Tampereen tapauksessa huollettava on ollut jo 15 vuotta täyttänyt, minkä vuoksi tapaus on jonkin verran poikkeuksellinen ja erikoislaatuinen. Kaiken lisäksi siinä jäi huoltajan osalta raastuvanoikeuden päätös lopulliseksi, koska vahingonkärsijä tyytyi siihen. Ilmeisesti kanteen hyväksyminen äidin osalta olisi merkinnyt vieläkin ankaramman mittapuun käyttämistä kuin oli laita Ruoveden tapauksessa. Tapaushan sattui huollettavan ollessa kotona ja hänen ampuessa maaliin vanhemman henkilön kanssa. Kuten muistetaan aikaisemmista ratkaisuksista, on huoltajan korvausvelvollisuutta perusteltu joskus juuri sillä, että huoltaja

on antanut huollettavan ampua ilmakiväärillä ilman vanhemman henkilön valvontaa. Näin ollen kanne olisi tullut luultavasti hylätyksi, vaikka huollettava olisi ollut nuorempikin.

Ruoveden pienoiskivääritapaus ilmentää ankarampaa sääntöä, kuin mitä yleensä ilmakivääritapauksissa on sovellettu. Pienoiskivääri onkin selvästi leikkiaseena käytettyä ilmakivääriä vaarallisempi. Ilmakiväärin varomaton käsittely voi aiheuttaa silmän menetyksen, mutta pienoiskivääri voi surmata, niin kuin Ruoveden tapauksessa oli tapahtunutkin. Kuitenkin täytynee sanoa, että Ruoveden ratkaisu merkitsee ääritapausta. Sen ankarampaa ratkaisua tuottamsvastuun puitteissa tuskin voidaan perustella. Omasta puolestani olisin taipuvainen pitämään vähemmistönä olleen yhden jäsenen mielipidettä perustellumpana.

Nähtävästi aseidenkin käsittelyn osalta 15-vuoden ikäraja muodostaa sen rajapaalun, jonka yläpuolella huoltajanvastuu normaalisti kehittyneen lapsen osalta käytännössä useimmiten lakkaa. Tässä suhteessa vallitseva tilanne ei ehkä ole ainoa mahdollinen. Edellä tulin jo siihen tulokseen, että mainittu ikäraja ei perustu lakiin eikä muihinkaan oikeuslähteisiin, joskin varsin yleinen näyttää olevan käsitys, jonka mukaan 15-vuotta muodostaisi rajan, jota vanhemman henkilön teoista huoltaja ei vastaa.

Aseiden käsittely on sen verran vaarallista, että nähdäkseni huoltaja voidaan velvoittaa jossain määrin valvomaan 15-vuotta vanhempaaikin huollettavaa. Tuntuisi varsin kummalliselta, Ruoveden tapaus taustana, jos 15-vuotiasta huollettavaa ei tarvitsisi lainkaan valvoa, mutta 14-vuotta 11 kuukautta vanhaa huollettavaa melkein pä yhtämittaisesti.

Tällaisen ajattelun tueksi voidaan viitata eräisiin kirjoitetun oikeuden säännöksiin. Ampuma-aseista ja ampumatarvikkeista annetun asetuksen (27.1.1933/34) 19⁴ §:n mukaan 15 vuotta täyttäneelle alaikäiselle voidaan holhoojan suostumuksella antaa lupa metsästykseen ja tarkkuusammuntaan tarvittavan ampuma-aseen hankkimiseen. Miksi holhoojan lupa vaaditaan? Tuntuisi luontevalta ajatella tarkoituksena olleen estää huollettavaa hankkimasta huoltajalta salaa ampuma-asetta, jolloin huoltajalla ei olisi mahdollisuutta valvoa huollettavan aseiden käsittelyä. Näin samalla välillisesti momentista ilmenisi huoltajan olevan velvollisen valvomaan huollettavan aseiden käsittelyä.

Samassa asetuksessa on toinenkin kiintoisa pykälä. Asetuksen 27 §:n mukaan alle 15-vuotias henkilö, saa holhoojansa tai täysi-ikäisen omaisensa valvonnassa käyttää tälle kuuluvaa ampuma-asetta metsäs-

tettäessä tai maaliin ammuttaessa. Valvonnalla tässä yhteydessä tarkoitettaneen välitöntä valvontaa. Valvojan on toisin sanoen oltava mukana metsästysretkellä tai läsnä maaliin ammuttilaisuudessa. Säännös on sopusoinnussa sen käsityksen kanssa, että huoltajan on valvottava myös 15 vuotta täyttänyttä huollettavaa.

Jos edellisissä ryhmissä esiin tulleet ero muun pohjoismaisen ja suomalaisen oikeuskäytännön välillä selvenee edelleen. Ruotsalaisesta oikeuskäytännöstä olen löytänyt kaikkiaan viisi tähän ryhmään kuuluvaa tapausta. Näissä kaikissa kanne on hylätty huoltajan osalta.⁹ Samaten

⁹ NJA 1941:661 II (FFR 1941:216, Malmaeus s. 311)

B (15 v. poika) oli saanut isältään ilmakiväärin. Kerran hän oli ladannut ilmakiväärinsä nuolen jäännöksillä, joiden hän oli luullut sisältävän vain tupusun villalankoja, vaikka joukossa olikin ollut metallin siru. B oli leikillään laukaissut ilmakiväärin kotiapulaista kohti. Metallin siru oli osunut silmään. Silmä oli tuhoutunut kokonaan.

Isää vastaan ajettu korvaushanke hylättiin äänestyksen jälkeen. B:n iän ja muut olosuhteet huomioonottaen isän laiminlyöntiä varmistua siitä, että B ei asetta käsitellessään ojentaisi sitä muita ihmisiä vastaan, ei voitu lukea hänen syykseen huoltajantuottamukseksi. Myöskään ei ollut osoitettu, että isä laiminlyömällä antaa tarpeellisia ilmakiväärin käsittelyohjeita tai muutoin olisi tehnyt itsensä syyppääksi sellaisen huoltajan velvollisuuksien laiminlyöntiin, että hänen voitaisiin katsoa olevan vastuussa vahingosta.

FFR 1947:370 (Malmön RO. Skånska HovRn, Malmaeus s. 312)

B (14 v. poika) oli sotaleikissä ampunut hauleilla ladatulla ilmakiväärillään leikkitoiveriaan A:tä (13 v. poika) kohti. Yksi hauli oli osunut silmään, joka oli tuhoutunut.

Alioikeus katsoi jääneen näyttämättä, että B:n isä laiminlyömällä antaa ilmakiväärin käsittelyohjeita tai muutoin olisi syyllistynyt sellaiseen huoltajantuottamukseen, että hän olisi vastuussa A:n vahingosta. Sen vuoksi alioikeus hylkäsi korvauskanteen hänen osaltaan. Kantaja tyytyi päätökseen.

FFR 1951:224 (HovRn f. N. Norr., Malmaeus s. 316)

B (14 v. poika) oli ollut menossa metsästämään variksia. Hän oli kantanut hauleilla ladattua ilmakivääriä hihnassa olkapäällään. B:n liukastuttua ja kiväärin perään kosketettua maahan ilmakivääri oli lauennut. Yksi hauli oli osunut B:n takana kävelleen A:n (14 v. poika) silmään, joka oli vahingoittunut vaikeasti. B velvoitettiin korvaamaan 2/3 osaa A:n vahingosta, mutta vanhempia vastaan ajettu korvauskanne hylättiin, koska ei ollut ilmentynyt sellaisia seikkoja, joiden nojalla voitaisiin katsoa, että vanhemmat valvomalla puutteellisesti B:tä ja tämän ilmakiväärin käsittelyä olisivat tuottamuksellaan aiheuttaneet A:n vahingon.

Ilmakivääri oli B:llä ollut jo useita vuosia. Hän oli kuulunut vuoden päivät erääseen ampumaseuraan. Ilmakivääri oli ainakin kerran aikaisemmin lauen-

on kanne hylätty eräässä tanskalaisessa oikeustapauksessa.¹⁰ Eräässä toisessa tanskalaisessa oikeustapauksessa kanne hyväksyttiin, mutta siinä olosuhteet olivat jonkin verran erikoislaatuiset.¹¹

nut itsestään ja B oli luultavasti joskus muutoinkin käsitelty ilmakivääriään varomattomasti. Vanhemmat kielsivät tietäneensä näistä asioista aikaisemmin mitään.

FFR 1954:210 (HovRn f. V. Sverige, Malmaeus s. 317)

B (14 v. 9 kk., poika) oli ollut metsästämissä lehtokurppia kaksipiippuisella haulikolla erään täysi-ikäisen henkilön A:n kanssa. Kun B oli laukaissut haulikon toisen piipun ja hänen tarkoituksenaan oli piippu maahan suunnattuna varmistaa ase oli toinenkin piippu lauennut. Samalla hetkellä oli A rynnännyt hakemaan saalista ja panos oli osunut häneen. Vahinkoa ei katsottu voitavan lukea B:n syyksi tuottamuksena. Tämän vuoksi ja koska ei ollut esitetty mitään muutakaan perustetta, jonka nojalla B:n isän olisi katsottava olevan korvausvelvollinen, hänenkin osaltaan kanne hylättiin.

Haulikko oli ollut B:n vanhemman veljen. B oli aikaisemminkin ollut usein A:n ja veljensä kanssa metsästämissä, mutta haulikkoa oli silloin aina käsitelty veli. B oli aikaisemmin ampunut vain ampumaradalla.

FFR 1954:349 (Svea HovR, Malmaeus, s. 318)

B (14 v., poika) oli leikkissä laukaissut ilmapistoolin toveriaan A:ta (12 v., poika) kohti. Ammuksena ollut hauli oli osunut tämän silmään, joka oli jouduttu poistamaan. Vanhempia vastaan ajettu korvauskanne hylättiin. Ei ollut näytetty, että vanhemmat olisivat laiminlyömällä antaa B:lle tarpeellisia ohjeita ilma-pistoolin käsittelyä varten tai muutoin syyllistyneet sellaiseen huoltajantuottamukseen, että heidän voitaisiin katsoa olevan vastuussa A:n vahingosta.

¹⁰ UfR 1954 A s. 541 (V.L.D.)

A (14 v., poika), B (14 v., poika) ja C (15 v., poika) olivat ampuneet ilmakiväärillä maaliin. A ja C olivat sijoitettuna erääseen lastenkotiin ja he olivat olleet lastenkodin johtajan kanssa kylässä B:n kotona. Poikien iän ja kehityksen (C:n ÄO oli 88) huomioonottaen ei katsottu olleen tuottamuksellista antaa poikien ampua ilmapistoolilla ilman ohjeita ja valvontaa. Lastenkotia vastaan ajettu korvauskanne hylättiin.

¹¹ UfR 1952 A s. 1111 (Ø. L.D.)

C (15 v. poika) oli ladannut ennen partiojuhlan alkua juhlassa tarvittavat ilmakiväärin. Kohta paikalle tullut B (12 v. poika) oli laukaissut yhden ilmakiväärin. Luoti oli osunut keittiössä työskennelleen A:n (14 v. tyttö) silmään, joka oli jouduttu poistamaan.

B ja juhlan järjestänyt partiojärjestö velvoitettiin korvaamaan A:n vahinko. Partiojärjestön johdon katsottiin menetelleen huolimattomasti. Myös C oli menettänyt varomattomasti, mutta hänen osaltaan kanne kuitenkin hylättiin.

2. Nuolipyssyllä, kumipyssyllä ja lingolla aiheutetut vahingot

A. Oikeustapauksia

31) KKO 1960 II 130

KKO p. 26.10.1960 n:o 2876/390 R.D. 1959

Kivivuori SVLY XVII s. 286

10-vuotias B (poika) oli yrittänyt ampua kumipyssyllä samoin 10-vuotiaan A:n (poika) polkupyörän lyhtyyn. Ammuksena ollut rautalangan pätkä oli kuitenkin osunut A:n silmään aiheuttaen siinä näkökyvyn menetyksen.

Tampereen RO: Selvittämättä oli jäänyt, että B:n isä C, jonka ei ollut näytetty tietäneen B:n ammuskelevan kumipyssyllä tai muutoin olevan pahantapaisten, olisi laiminlyönnellä B:n silmälläpidon tuottanut vahingon. Tämän vuoksi KO hylkäsi kanteen C:n osalta.

Turun HO: Ei muutosta tältä osin.

KKO: Ei muutoksenhakulupaa.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: A oli ollut isänsä kanssa huutokaupassa ja lähtenyt välillä ajelemaan pyörällä. Tällöin hän oli tavannut B:n, joka oli sanonut ampuvansa kumipyssyllään pyörän lyhtyä. A oli sanonut, että B ei uskaltaisi sitä tehdä, jolloin B oli samassa ampunut kohtalokkain seurauksin.

A:n äidin kirjallisessa lausunnossa, joka toimitettiin vasta KKO:teen, selitetään, että B:n äiti oli sanonut A:n äidille nähneensä kumipyssyn tapahtumapäivän aamuna pojallaan. Kun A:n äiti oli ihmetellyt, miksi pyssyä ei ollut otettu pois, B:n isä oli sanonut, että meidän poika saa vieläkin pitää pyssyn. Muuta näyttöä huonosta kasvatuksesta taikka valvontatuottamuksesta ei esitetty.

32) KKO p. 3.6.1965 n:o 1468/700 R.D. 1963

B (4 1/2 v., poika) oli ampunut nuolipyssyllä tikun A:n (6 v., poika) silmään.

Sodankylän KO: Selvitetty, että B oli ampunut tikun A:n silmään, josta oli mennyt näkö melkein kokonaan. Näyttämättä oli jäänyt, että B:n vanhemmat olisivat laiminlyöneet vanhemmille kuuluvan tavanmukaisen valvontavelvollisuutensa. Sen vuoksi KO hylkäsi vanhempia vastaan ajettua korvauskanteen kokonaan.

Vaasan HO: Ei muutosta.

KKO: Ei mh-lupaa.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Tapaus oli sattunut B:n kotitontilla tai sen lähetyvillä. B:n 13-vuotias veli oli löytänyt nuolipyssyn ja tehnyt siihen nuolia ja ampunut maaliin toisten isojen lasten kanssa. Sitten he olivat lopettaneet, jolloin veli oli pistänyt pyssyn puunoksalle ja poistunut nuolet mukanaan. B oli tällöin ottanut pyssyn, asettanut siihen puutikun nuoleksi ja kysynyt, että ketä saisi ampua. A oli silloin sanonut, että häntä saa ampua. B oli ampunut ja tikku oli tunkeutunut silmäluomien läpi ja vahingoittanut silmähermoja. B oli heti mennyt yksin omaan kotiinsa. Muut olivat luulleet vammaa vähäiseksi. Kumpikaan B:n vanhemmista ei ollut tiennyt pyssystä mitään. B ja hänen sisaruksensa olivat ilmeisesti täysin normaalisti kehittyneitä lapsia. Isä oli ollut tapahtuman sattuessa työssä, mutta äiti oli ollut kotona.

33) KKO p. 1. 5. 1941 n:o 1749/84 V.D. 1941

B (9 1/2 v., poika) oli heitellyt lingolla kiviä. Yksi kivi oli osunut A:n (9 1/2 v., poika) silmään, ja silmä oli ollut poistettava.

Valkealan ym. KO: Koska isä ei ollut pitänyt B:tä silmällä, niin KO velvoitti isän korvaamaan vahingon.

Viipurin HO: Ei muuta muutosta kuin, että korvauksen määrää korotettiin.

KKO: Asia jätettiin KO:n päätöksen varaan.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: A oli lähtenyt seuraamaan kun B heitteli lingolla kiviä. B oli yrittänyt saada kiven lentämään 300 metrin päähän, lautatapuleille. Paikalla oli ollut muitakin lapsia. A oli seisonut noin 13—14 metrin päässä B:stä. Tapahtuman sattuessa B:n isä oli ollut työssä. Isä väitti, ettei ollut ollut lingosta lainkaan tietoinen. Mitään selvitystä isän huoltajantuottamuksesta ei esitetty.

34) KKO 1955 II 41

KKO t. 18. 3. 1955 n:o 920/328 R.D. 1954

Saraste SVLY XVI s. 221, Lm 1955: 820

9-vuotias B oli ampunut kumipyssyllä toista poikaa A:ta silmään, silmästä oli mennyt näkö.

Oulun RO: B:n vanhemmat C ja D olivat tienneet poikansa ammuskelevan kumipyssyllä. Tämän vuoksi heidän oli katsottava laiminlyömyllä pitää poikaansa silmällä aiheuttaneen A:n vahingon. RL 9: 5:n nojalla RO velvoitti C:n ja D:n yhteisvastuullisesti korvaamaan omilla varoillaan ja niiden puuttuessa B:n varoilla A:n vahinko.

Vaasan HO: Ei muutosta.

KKO (Enäjärvi, Corell, Gadd): Ei muutosta.

(Hastig): Koska B:n ja C:n, jotka olivat tietäneet poikansa ammuskelevan kumipyssyllä, on siihen nähden mitä B:n mielenlaadusta sekä hänen käytöksestään ja kumipyssyllä päin lapsia ja lintuja ampumisesta muulloinkin on käynyt ilmi, on katsottava laiminlyöneen B:n huoltamista ja sen kautta puolestaan tuottaneen sanotun vahingon, niin ei ollut esitetty syytä muuttaa HO:n tuomion lopputulosta.

(Piipponen): Koska C ja D eivät ole laiminlyömällä B:n silmälläpidon tuottaneet A:n vahinkoa, niin C ja D olisi vapautettava korvausvelvollisuudesta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Vanhemmat kiistivät tietäneensä mitään poikansa ammuskelusta. Todistajat kertoivat, että B oli jatkuvasti ammuskellut kumipyssyllä kotinsa lähetytyillä. Heidän mielestään olisi varsin kummallista, jos vanhemmat eivät olisi olleet asiasta tietoisia.

35) KKO 1956 II 32

KKO t. 18. 4. 56 n:o 1071/388 R.D. 1955

DL 1957: 13

B (10 $\frac{1}{2}$ v.) oli ampunut jousipyssyllä A:n (7 v.) silmään, joka oli tullut lähes sokeaksi.

Kajaanin RO: B:n vanhempien C:n ja D:n oli katsottava osittain laiminlyöneen poikansa valvonnan siten, että he poistuessaan useiden päivien ajaksi kylläkin pakottavan syyn takia paikkakunnalta olivat jättäneet B:n valvonnan sellaiselle henkilölle, jolle heidän tietensä ei ollut ollut mahdollisuutta pitää häntä jatkuvasti silmällä. Tämän vuoksi RO velvoitti C:n ja D:n yhteisvastuullisesti korvaamaan A:n vahingon.

Itä-Suomen HO: Jutussa oli käynyt selville, että C:n ja D:n oli pakottavan syyn takia pitänyt poistua kotoaan. Näyttämättä oli jäänyt, *että he, kun ei ollut selvitetty B:n luonteensa takia olleen erikoisen ja yhtämittaisen valvonnan tarpeessa, jättäessään hänet poissaolonsa ajaksi vieraan henkilön valvontaan olisivat siinä määrin laiminlyöneet poikansa silmälläpidon, että he olisivat velvolliset korvaamaan sanotun vahingon.* Tämän vuoksi HO hylkäsi kanteen C:n ja D:n osalta.

KKO: Koska C:n ja D:n, jotka olivat tietäneet B:llä olevan sanottu jousipyssy nuolineen ja hänen ammuskelevan sillä, oli laiminlyömällä ennen mainitulle matkalle lähtöään järjestää B:n silmälläpito niin, ettei hän olisi voinut käyttää pyssyä olematta asianmukaisen valvonnan alaisena, katsottava osaltaan tuottaneen tuon vahingon, KKO harkitsi oikeaksi kumoten HO:n tuomion jättää asia RO:n päätöksen varaan.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Tilapäinen huoltaja oli ollut B:n kotona vuokralaisena. Hän oli joka päivä töissä klo 9—17 välisen ajan. Tapahtuma oli sattunut klo 16.00.

B. Tapausten tarkastelua. Tuomioistuinten ratkaisut noudattelevat pääpiirteittäin samoja linjoja kuin ilmakiväärillä ja ampuma-aseella aiheutuneissa vahingoissa. Kaikissa ratkaisuissa huollettava on ollut korkeintaan 10-vuotias.

Aikaisemminkin puheena olleessa Valkealan tapauksessa (33) on ratkaisu ollut huoltajalle erittäin ankara.¹² Vahinko on siinä aiheutunut huollettavan yrittäessä linkoamisen pituusennätystä. Tapauksessa ei näytetty, että isä olisi tiennyt poikansa linkoamisharrastuksista eikä myöskään selvitetty, että huollettava olisi ollut jostain syystä tavallista huolellisemman valvonnan tarpeessa. Kaikki oikeusasteet hyväksyivät kuitenkin korvausvaatimuksen periaatteessa, vaikka olivatkin eri mieltä korvattavan vahingon määrästä. Erikoista ratkaisussa on, että se perustui valvontatuottamukseen, vaikka tapahtuman sattuessakin isä oli ollut työssä.

Tapaus näyttää olevan merkittävässä suhteissa verrattavissa niihin kahteen ratkaisuun (31, 32), joissa korvausvaatimus on hylätty. Selitys lopputuloksen erilaisuuteen löytynee siitä, että tämä ratkaisu on annettu kaksikymmentä vuotta aikaisemmin kuin vanhempi näistä (31). Kohtuussyyt lienevät lisäksi vaikuttaneet asiaan. Nykyisen käytännön mukaan ratkaisu olisi ilmeisesti päinvastainen.

Kiintoisampia ovat kaksi viimeistä ratkaisua. Tapahtumain kulku näissä on ollut hiukan erilainen. Viimeksi selostetussa ratkaisussa huoltajien virhe on ilmennyt tilapäisen huoltajan valinnassa. Puolisoiden joutuessa lähtemään matkalle he ovat antaneet poikansa valvonnan sellaisen henkilön tehtäväksi, joka on ollut työssä päivittäin eikä ole voinut tänä aikana valvoa huollettavaa. Edellisessä tapauksessa (34) kysymys on ollut tyyppillisestä valvontatuottamuksesta.

Yhteisenä piirteenä on mainittava huoltajien molemmissa tapauksissa tienneen poikansa harrastuksista. Aikaisemmassa tapauksessa tosin vanhemmat tämän kielsivät, mutta todistajien lausuntojen nojalla tuomioistuimet tulivat siihen käsitykseen, että vanhemmat ovat olleet tietoisia poikansa ammuskelleen kumipyssyllä aikaisemminkin. Ylim-

¹² Ks. ed. s. 153.

mässä asteessa nähtävästi yksi jäsen katsoi jääneen näyttämättä, että vanhemmat olisivat olleet asiasta tietoisia, minkä vuoksi hän olisi hylännyt kanteen.

Molemmissa tapauksissa ratkaisu on siten perustunut huoltajien tietoisuuteen huollettavan vaarallisista harrastuksista. Molemmissa tapauksissa on tuomioistuimissa kuitenkin esiintynyt mielipiteitä, joiden mukaan tämä ei vielä riittäisi vaan vaadittaisiin enemmän. Jälkimmäisessä tapauksessa hovioikeus ja edellisessä tapauksessa KKO:n vähemmistön toisen osan muodostanut jäsen olivat sitä mieltä, että huollettavan pitäisi olla pahantapainen tai muuten luonteensa puolesta erikoisen valvonnan tarpeessa. Hovioikeus katsoi jälkimmäisessä tapauksessa tämän seikan jääneen näyttämättä ja hylkäsi kanteen kun taas vähemmistön jäsen katsoi sen perusteella, mitä huollettavan mielenlaadusta ja hänen käyttäytymisestään oli käynyt ilmi, huoltajien laiminlyöneen velvollisuutensa ja yhtyi siten enemmistön lopputulokseen ja hyväksyi kanteen.

Verrattaessa selostettuja tapauksia ilmakiväärillä ja ampuma-aseella aiheutettuihin vahinkoihin, ei selviä eroja ole todettavissa. Aineisto on tosin nyt huomattavasti suppeampi. Vertailukelpoisia tapauksia on vain neljä, sillä Valkealan tapausta ei voine enää pitää edustavana.

Niissä kahdessa muussa tapauksessa, jossa korvausvelvollisuus on hyväksytty, huollettava on toisessa tapauksessa (34) jo ennen vahinkoa menetellyt kumipyssyllään sopimattomasti. Toisessa tapauksessa (35) huollettava on kyllä ammuskellut nuolipyssyllään huoltajien tietten, mutta ratkaisua ei ole erityisesti perustettu siihen, että huollettava olisi aikaisemmin esimerkiksi ammuskellut toisia lapsia kohti, niin kuin edellisessä oli laita. Kajaanin tapauksessa ratkaisu on ollut huoltajille verraten ankara. Oulun tapauksessa vanhempien menettely on ollut kiistattomammin huolimaton.

Ensiksi selostetuissa ratkaisuihin (31, 32) huoltajat eivät ole tiedneet huollettavan vaarallisista puuhista. Sodankylän tapauksessa (32) huollettava onkin saanut nuolipyssyn käsiinsä aivan sattumalta. Molemmissa ratkaisuihin korvauskanne hylättiin.

Peruslinjana ratkaisuihin näyttää olevan, että mikäli huoltaja ei ole tiennyt tai hänellä ei ole ollut riittävää aihetta epäillä huollettavalla olevan hallussaan omatekoisia leikkiaseita kuten nuolipyssyjä ja kumipyssyjä, hän ei ole vastuussa huollettavan tällaisella aiheuttamasta

vahingosta. Jos huoltaja on ollut tästä tietoinen, todennäköisyys, että hänet velvoitetaan korvaamaan vahinko, on huomattavan suuri.

Mualla pohjoismaissa käytäntö näyttää tässäkin kohdin olevan huoltajille suopeampi. Useassa tapauksessa korvausvaatimus on hylätty, vaikka huoltaja on ollut tietoinen huollettavan puuhista.¹³ Helsingin hovioikeuden käytäntö näyttää sitä vastoin noudattelevan KKO:n linjaa.¹⁴

¹³ UfR 1949 s. 439 (V.L.D.)

Kaksi 11-vuotiaista poikaa oli ammuskellut kumipyssyllä kadulla. He olivat mm. kilpailleet siitä kumpi kykenisi ampumaan korkeammalle. Yksi ammukista oli osunut kadun vastakkaisella puolella kävelleen 4-vuotiaan tytön silmään. Vanhemmilta ei vaadittu korvausta ollenkaan.

UfR 1956 s. 387 (H.D.)

B (8 v. poika) oli nuolipyssyllä leikkiessään ampunut vahingossa nuolen A:n (3 v. tyttö) silmään, joka oli sokeutunut.

Vanhemmat olivat valvoneet puutteellisesti B:tä ennen kaikkea siksi, että tämä oli usein ollut tottelematon vanhempien kieltäessä häntä leikkimästä nuolipyssyllä ja ottaessaan tämän häneltä pois. Kun kuitenkin vanhemmat olivat usein puuttuneet asiaan eivätkä olleet tietäneet, että B edelleenkin leikki nuolipyssyllä, ei ollut selvitetty vanhempien laiminlyöneen huoltajanvelvollisuuksiaan siinä määrin, että he olisivat velvollisia korvaamaan A:n vahingon.

UfR 1958 s. 387 (V.L.D.)

B (7 v. poika) oli leikkinyt C:n kanssa (9 v. poika) tämän kotipihalla. Pojat olivat ryhtyneet tekemään nuolipyssyjä. Kun B:llä ei ollut ollut mukana narua hän oli käynyt sitä hakemassa C:n isältä. Sitten hän oli tehnyt jousen B:n katkaisemasta kepeistä. C:n kokeillessa pyssyään oli nuolena ollut terävä oksa osunut A:n (2 v. tyttö) silmään, joka oli sokeutunut. C:n isää vastaan ajettu korvauskanne hylättiin äänestyksen jälkeen.

Isä ei ollut myötävaikuttanut vahinkoon sillä tavoin, että vallinneissa olosuhteissa hänet voitaisiin katsoa velvolliseksi korvaamaan A:n vahinko. Vaikka nuolipyssy ei olekaan vaaraton leikkiväline sen kuitenkin voidaan olettaa olevan yleisesti käytössä varsinkin maaseudulla. Lisäksi isä oli useita kertoja oman ilmoituksensa mukaan, joka oli pantava tuomion perusteeksi, kehottanut poikaansa käsittelemään nuolipyssyä huolellisesti ja kieltänyt ampumasta pihassa. Näin ollen hänen ei ollut katsottava laiminlyöneen velvollisuuttaan valvoa B:tä, joka koko päivän oli leikkinyt C:n kanssa.

¹⁴ Helsingin HO t. 1.8.1962 n:o 419/V 1961/242

B (11 v. poika) oli heitellyt lingolla kiviä. Eräs kivi oli osunut maantiellä kävelleen A:n (11 v. tyttö) kasvoihin. Kasvoihin oli syntynyt haavautuma ja siitä oli jäänyt rumentava arpi.

Hyvinkään KO: Vanhemmat olivat tienneet B:n heittelevän lingolla kiviä ja he siten laiminlyömällä pitää tätä silmällä olivat tuottaneet A:n vahingon. Tämän vuoksi KO velvoitti heidät korvaamaan vahingon.

HO: Ei muutosta.

3. Miekkailu- ja keihäsleikissä aiheutuneet vahingot

A. Oikeustapauksia

36) KKO 1940 II 295

KKO p. 8. 10. 1940 n:o 3365/137 R.D. 1940

Saraste SVLY XVI s. 220

B:n (12 v., poika) ja A:n (11 v., poika) miekkaillessa oli B:n floretti osunut A:n silmään. Silmä oli jouduttu poistamaan.

Huopalahden KO: Selvitetty, että A ja B olivat miekkailleet B:n isän C:n omistamilla floreteilla. Tällöin A oli loukkaantunut ja häneltä oli jouduttu poistamaan toinen silmä. Kun kuitenkin C:n ei voitu katsoa valvonnan laiminlyönnillä tai muulla tuottamuksella aiheuttaneen A:n vahinkoa, niin häntä vastaan ajettu korvauskanne hylättiin.

Turun HO: Ei muutosta.

KKO: Ei muutosta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: A oli ollut vierailulla B:n kotona. Pojat olivat päättäneet ryhtyä miekkailemaan luultavasti A:n aloitteesta. A:n isä harrasti myös miekkailua. Pojat olivat ottaneet floretit seinältä ja yhden kasvosuojuksen, mutta toinen oli ollut niin ylhäällä, että he eivät olleet sitä saaneet. B oli ottanut itselleen ainoan kasvosuojuksen. Floreteissa oli kärkisuojukset, mutta kun B oli kerran juuri hyökännyt niin kärkisuojaus oli pudonnut ja floretin kärki oli osunut samassa A:n silmään.

Tapahtuman sattuessa B:n isä oli ollut kotona, mutta ei ollut ollut tietoinen poikien puuhista. Hän oli kyllä opettanut B:lle miekkailun alkeita aikaisemmin. Kantajapuoli vetosi erikoisesti siihen, että B:n isä oli säilyttänyt floretteja huolimattomasti. B:n isä taas selitti, että floretit eivät olleet vaarallisia esineitä.

37) KKO p. 16. 6. 1961 n:o 2139/520 R.D. 1950 (Turun HO)

Kivivuori SVLY XVII s. 286, 290.

B (10 v., poika) oli miekkailuleikissä pistänyt vahingossa puumiekkalla A:ta (10 v., poika) silmään. Silmä oli jouduttu poistamaan. Riihimäen KO: Selvitetty, että molempien poikien vanhemmat olivat laiminlyöneet riittävässä määrin valvoa poikiensa leikkejä ja pitää heitä silmällä. Tämän vuoksi B:n vanhempien oli katsottava tuottaneen vahingon ja A:n vanhempien olleen siihen osaltaan syypäitä. Siitä syystä KO velvoitti B:n vanhemmat korvaamaan puolet vahingosta.

Turun HO: Näyttämättä oli jäänyt, että B:n vanhemmat laimin-

lyömällä B:n silmälläpidon olisivat tuottaneet A:n vahingon, minkä vuoksi HO hylkäsi kanteen vanhempien osalta.

KKO (Kekomäki, Eskola, Hakala): Ei muutoksenhakulupaa.

(Lilius, Lahtinen): Muutoksenhakulupa.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Poikajoukko oli leikkinyt metsässä puumiekoilla. Suurin osa pojista oli jo lähtenyt pois, mutta A, B ja pari muuta poikaa oli vielä jäänyt metsään. Silloin B oli ehdottanut A:lle, että he löisivät miekkoja vastakkain, jotta selviäisi kumman miekka oli vahvempi. Heti ensimmäisellä kerralla B:n miekka oli osunut jotenkin A:n silmään.

Oikeudenkäynnissä eräs mukana ollut poika kertoi, että miekkoja säilytettiin metsässä piilossa. Hänen vanhempansa olivat kieltäneet tällaiset leikit. Eräs tyttö taas kertoi, että B oli kerran pilkannut tätä siitä, että hän oli leikkinyt nukeilla. Tyttö oli puolestaan sanonut, että B itse leikki autoilla, jolloin B oli ruvennut heittelemään kivillä. Jo aikaisemmin B oli heittänyt kerran erään näyteikkunan kivellä rikki ja vanhemmat olivat joutuneet korvaamaan vahingon.

B. Tapauksen tarkastelua. Molemmissa ratkaisuisa huoltajaa vastaan ajettu kanne on hylätty. Jälkimmäisessä tosin ratkaisu on syntynyt ylimmässä asteessa äänestyksen jälkeen ja alioikeudessa kanne on peräti hyväksytty. Vaikka lopputulos muodostuikin molemmissa samaksi, olivat olosuhteet vahingon sattuessa koko lailla erilaiset.

Huopalahden tapauksessa huollettava aiheutti vahingon huoltajan floretilla. Riihimäen ratkaisussa huoltaja ei tiennyt puumiekoista lainkaan eikä huollettavan puuhista niiden kanssa. Edellä olen useaan kertaan todennut ratkaisujen peruslinjan määräytyneen sen mukaan, onko huoltaja ollut tietoinen taikka onko hänellä ollut aihetta epäillä huollettavan harrastavan vaarallisia puuhia vaiko ei. Onko tämä perusasetelma nyt rikkoutunut?

Näin ei asia liene. Ensinnäkin kysymys on yhdestä ainoasta tapauksesta. Toisekseen tarkemmin tarkasteltuna tämänkään tuskin voi sanoa poikkeavan aikaisemmasta linjasta. Huopalahden ratkaisussa huollettava aiheutti vahingon leikkiessään toverinsa kanssa miekkailua harrastavan huoltajan floreteilla. Nämä huollettava oli ottanut käyttöönsä omin luvin. Huoltaja oli siten tietoinen kyllä florettien olemassa olost, mutta sen sijaan hän ei tiennyt mitään huollettavan ja tämän toverin puuhista. Ratkaisussa onkin ollut paljolti kysymys siitä, onko huoltaja säilyttänyt florettejaan riittävän huolellisesti. Kun huollettava oli jo 12-

vuotias ei huoltajalta kohtuudella voitane kovin suuria varotoimia vaatia. Ratkaisu on nähdäkseni osunut oikeaan.

Miekkailu- ja keihäsleikit kuuluvat sellaisiin vaarallisiin puuhiin, joiden suhteen erityinen varovaisuus on tarpeen. Huoltaja lienee yleensä velvollinen ne kieltämään, jos havaitsee huollettavan sellaisia leikkejä harrastavan. Eräässä vakuutuskäytännön ratkaisussa keihäsleikissä sattuneen vahingon johdosta esitetty korvausvaatimus on hylätty, vaikka vahingon aiheuttanut huollettava oli itse vakuutuksen saaja.¹⁵ Keihäsleikkiä pidettiin siinä määrin vaarattomana. Henkilökohtaisesti olisin toista mieltä, joskin ongelma on pulmallinen. Tällaiset leikit lienevät nimittäin noin 10-vuotiaiden poikien keskuudessa varsin yleisiä.

4. Vaarallisella työvälineellä aiheutetut vahingot

A. Oikeustapauksia

38) KKO t. 5.12.1950 n:o 5334/542 R.D. 1950

(Kivivuori SVLY XVII s. 290)

B (5 v., poika) oli lyönyt kirveellä A:n (4 v., tyttö) käteen, niin että mm. yksi sormi oli katkennut.

Kirkkonummen KO: Selvitetty, että A ja B olivat olleet läsnä B:n äidin C:n hakatessa puita puuvajassa. A:n äidin käydessä vajassa C oli kehottanut tätä viemään tyttärensä pois, mutta A:n äiti ei ollut noudattanut kehotusta. C:n pantua hetkeksi kirveen syrjään kootakseen hakatut puut, B oli C:n huomaamatta ottanut kirveen ja vahingoittanut sillä A:ta. Koska kuitenkin *selvitystä puuttui siitä, että B:n vanhemmat olisivat laiminlyöneet B:n tarpeellisen valvonnan tai muutoin aiheuttaneet vahingon*, niin KO hylkäsi molempia vanhempia vastaan nostetun korvauskanteen.

Turun HO: Ei muutosta.

¹⁵ VVYH 1/1964 § 11

B (12 v. poika) ja A (11 v. poika) olivat leikkineet eräiden toisten lasten kanssa intiaanisotaa. Aseina oli ollut mm. omatekoisia keihäitä. A:n lähtiessä hyökkäämään oli vastapuolella ollut B heittänyt keihään häntä kohti. Keihäs oli osunut silmään aiheuttaen vakavan vamman.

Vahingon ei voitu katsoa syntyneen vanhempien valvonnan laiminlyönnistä johtuneesta syystä. Kun vahinko lisäksi oli tapahtunut lasten normaalin leikin yhteydessä ja lasten iän huomioon ottaen he ovat mieltäneet leikin seuraukset, ei vahinkoa ollut korvattava perhevastuuvakuutuksen perusteella.

KKO (Hakulinen, Multanen, Suontausta, Ahla): Ei muutosta.

(Kalliala): C oli laiminlyönyt B:n valvonnan, mutta myös A:n äiti oli jätettyään noudattamatta kehotusta viedä tyttärensä pois osaltaan ollut syyppää vahinkoon, minkä vuoksi C olisi velvoitettava korvaamaan puolet vahingosta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: C:n kehotuksesta A:n äiti oli käskennyt A:ta lähtemään pois puuvajasta, mutta A ei ollut totellut äitiään. B:n isä oli autoilija ja tapahtuman sattuessa hän oli ollut autoineen Helsingissä.

Kantaja vetosi oikeudenkäynnissä RL 44:1:teen, missä säädetään sakolla rangaistavaksi henkilöä, joka jättää ladatun ampuma-aseen taikka räjähdysainetta, myrkkyä tahi muuta hengenvaarallista ainetta paikkaan, mistä lapsi tahi muu henkilö voi sen saada käsiinsä ja aiheuttaa vahinkoa ymmärtämättömyyttään. Vastaajat taas selittivät, että kirves oli maaseudulla joka päiväinen tarve-esine ja sellaisena aivan toisessa asemassa kuin erilaiset ampuma-aseet tai ilmakivääri.

39) KKO p. 26.9.1962 n:o 2300/275 R.D. 1961.

B (11 v., poika) oli lyönyt puuvajassa vahingossa kirveellä A:n (10 v., poika) kolme sormea poikki.

Jämsän KO: Näyttämättä oli jäänyt, että B:n teossa olisi ollut syyksiluettavaa ja että B:n vanhemmat olisivat laiminlyöneet B:n valvonnan, minkä vuoksi ja kun vahingon niin ollen oli katsottava johtuneen pikemminkin tapaturmasta kuin tuotamuksesta niin KKO hylkäsi sekä B:hen että hänen vanhempiinsa kohdistetun korvauskanteen kokonaan.

Turun HO: Ei muutosta.

KKO: Ei muutoksenhakulupaa.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Pojat olivat olleet rakentamassa puuvajassa linnunpesiä. Sitten he olivat ryhtyneet kenenkään kehottamatta halkomaan puita. Tällöin naapurin tyttö oli tullut puun hakuun. Tämä oli pyytännyt poikia halkomaan hänellekin puita, kun hän itse ei sanonut osaavansa. Pojat olivat ryhtyneet työhön siten, että A oli asettanut halon pystyyn pölkylle ja B oli sitten lyönyt kirveellä. Kerran eräs halko oli ruvennut kaatumaan ja A oli aikonut korjata puun asentoa. Kirveen ylhäälle jo nostanut B oli kuitenkin lyönyt ja A:n käsi oli ollut vielä pölkyllä.

B. Tapausten tarkastelua. Tarkasteltavana olevalla tilanteella on merkittävä ero aikaisempiin tässä pykälässä selostettuihin ratkaisuihin. Nyt vahinko on aiheutettu jokapäiväisen elämän yleisellä tarve-esi-

neellä. Tässä suhteessa tilanne muistuttaa tulitikuilla aiheutettuja tulipaloja.

Molemmissa ratkaisuisa huoltajaa vastaan ajettu kanne on hylätty. Kirkkonummen tapauksessa huoltajat vetosivat voimakkaasti juuri kirveen merkitykseen jokapäiväisenä tarve-esineenä maaseudulla. Tämä näkökohta lieneekin vaikuttanut tuomioistuinten kannanottoihin.

Muutoin selostetuista tapauksista ei kovin paljon ole pääteltävissä. Jämsän ratkaisussa alioikeus perusteli lopulliseksi jäänyttä ratkaisuaan sanomalla vahingon aiheutuneen pikemmin tapaturmasta kuin tuottamuksesta. Lausuma viittaa sekä huoltajan että huollettavan käyttäytymiseen. Kihlakunnan oikeus on siis katsonut puiden pilkonnan sellaiseksi askareeksi, joka 11-vuotiaalle pojalle oli tapauksessa ollut luvallista. Tämän ratkaisun ylemmät oikeusasteet hyväksyivät sellaisenaan. On varsin lähellä ajatus, että puiden pilkonta on ollut myös sellaista jonka salliminen on ollut huoltajalle luvallista. Toisaalta huoltajien osalta kanne on hylätty sillä perusteella, että valvonnan laiminlyönti on jäänyt näyttämättä. Näin ollen perusteluissa ei nimenomaan selitetä huoltajien menettelyä hyväksyttäväksi.

Ratkaisut ovat molemmat mielestäni hyväksyttäviä. Kirves on kielletty esine, joka lasten käsissä on tietyllä tavalla vaarallinen, mutta se on monessa perheessä edelleen välttämätön tarve-esine. Ei voida vaatia, että se olisi pidettävä lukon takana. Kirveen ja muiden vaarallisten työkalujen käsittelyyn liittyvistä vaaroista on kyllä syytä kertoa huollettavalle. Huollettava on opetettava tulemaan toimeen ympäristössä, missä hän joutuu tällaisten esineiden kanssa tekemisiin.

15 §. ALAIKÄISEN LIIKENTEESSÄ AIHEUTTAMAT VAHINGOT

1. Polkupyöräillessä syntyneet vahingot

A. Oikeustapauksia

40) KKO 1937 II 298

KKO p. 3. 6. 1937 n:o 1446/1313/515 V.D. 1936

9-vuotias B oli ajanut pyörällä täysi-ikäisen A:n päälle, jolloin tämä oli saanut pysyvän vamman.

Virolahden ym. KO: Selvitetty, että B oli varomattomuuttaan ajanut A:n päälle sekä että B:n vanhemmat C ja D eivät olleet noudattaneet tarpeeksi suurta huolellisuutta B:n silmälläpidossa, minkä vuoksi KO RL 9:5:n nojalla velvoitti C:n ja D:n yhteisvastuullisesti korvaamaan A:n vahingon.

Viipurin HO: Ei muutosta.

KKO: Koska oli jäänyt selvittämättä, että C ja D olisivat puutteellisesti täyttämällä velvollisuutensa valvoa B:n toimintaa tai muusta tuottamuksesta matkaansaattaneet A:n vahingon, niin C ja D vapautettiin korvausvelvollisuudesta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: B oli lähetetty ostoksille kauppaan. Oman kertomansa mukaan hän oli ajanut hiljaa alamäkeä. A oli 70-vuotias vähäkuuloinen vanhus. Mitään näyttöä huoltajantuottamuksesta ei muutoin esitetty.

41) KKO p. 1. 7. 1959 n:o 1510/511/257 V.D. 1958

B (13 v., tyttö) oli ajanut polkupyörällä sivutieltä päätielle C:n (13 v., tyttö) ollessa tavaratelineellä. Tällöin moottoripyörällä päätieltä ajanut A oli törmännyt yhteen polkupyörän kanssa. A oli saanut heti surmansa ja B ja C olivat loukkaantuneet. Huoltajan vastuun nojalla vaadittiin korvauksia B:n isältä D:ltä ja C:n isältä E:ltä.

Jalasjärven KO: Koska D:n ei voitu katsoa laiminlyöneen tyttärensä silmälläpitovelvollisuutta, niin vaatimukset hylättiin huoltajien osalta.

Vaasan HO: Ei muutosta huoltajien osalta.

KKO: Ei muutosta huoltajien osalta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Eräs saman sivutien varrella asuva todistaja kertoi nähneensä B:n ja C:n usein kuljettaneen toisiaan tavaratelineellä sivutiellä ja valtatielläkin. Toinen oli istunut usein tavaratelineellä selin ja joskus seisonutkin. Toinen todistaja taas kertoi C:n ja tämän sisaruksien olevan rauhallisia ja hyvin kasvatettuja lapsia.

42) KKO p. 14. 1. 1963 n:o 91/625 R.D. 1961

Kivivuori SVLY XVII s. 287

12-vuotias B ja A (poikia) olivat ajaneet polkupyörällä yhteen, jolloin A oli loukkaantunut.

Helsingin RO: Näyttämättä oli jäänyt, että B:n isä C olisi täyttämällä puutteellisesti velvollisuutensa valvoa B:n toimintaa aiheuttanut A:n vahingon. Tämän vuoksi RO hylkäsi kanteen C:n osalta. Helsingin HO: Ei muutosta tältä osin.

(KKO (Lehtonen, Palmgren, Leivonen): Ei muutoksenhakulupaa. (Schwindt, Takkunen): Muutoksenhakulupa olisi ollut myönnettävä. Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Tapaus oli sattunut Munkkiniemessä Huopalahden tiellä. Kantaja vetosi voimakkaasti Helsingin liikenteen vilkkauteen. Mitään sellaista, jonka nojalla voisi päätellä B:n poikenneen ikäisistään, ei tuotu esiin.

43) KKO 1968 II 106

KKO t. 20. 12. 1968 3132/115 R.D. 1968

Lm 1969: 490 (Miettisen kommentti), DL 1969: 25

Kuulovammainen 11-vuotias B (tyttö) oli ajanut polkupyörällä varomattomasti, jolloin A:n omistaman kuorma-auton kuljettaja oli joutunut onnettomuuden välttämiseksi ohjaamaan auton tieltä. Auto oli vaurioitunut.

Parkanon KO: Koska B:n vanhemmat C ja D olivat laiminlyöneet aistiovallisen tyttärensä silmälläpidon, niin KO RL 9:5:n nojalla velvoitti heidät yhteisvastuullisesti korvaamaan A:n vahingon.

Turun HO: C ja D, jotka olivat sallineet B:n käyttää polkupyörää liikenteessä, eivät olleet esittäneet syytä muuttaa KO:n päätöstä. KKO (Hakala, Heikola, Miettinen, Kekomäki): Koska ei voitu katsoa, että C ja D sallimalla B:n käyttää polkupyörää tieliikenteessä olisivat laiminlyöneet tyttärensä silmälläpidon ja siten aiheuttaneet A:n vahingon, minkä vuoksi C ja D vapautettiin korvausvelvollisuudesta.

(Schwindt): C ja D, jotka ovat sallineet kuulovammaisen B:n liikua polkupyörällä maantiellä, eivät ole riittävissä määrin teroitaneet hänelle liikennemääräysten noudattamisen tärkeyttä eikä

ole myöskään näytetty C:n ja D:n huolehtineen B:n käyttämän polkupyörän varustamisesta hänelle kuulovammansa huomioonottaen tarpeellisella taustapeilillä. Sen vuoksi ei ollut esitetty syytä muuttaa HO:n tuomiota C:n ja D:n osalta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Lääkärintodistuksen mukaan B oli keskitasoa älykkäämpi, kuuli kuulolaitteella ja puhui kuurojen tavoin. Hän kävi kuurojen koulua Mikkelissä ja oli siellä saanut opetusta liikkumisessa kaupunkiliikenteessä. Väite, että B olisi aikaisemmin aiheuttanut häiriöitä liikenteessä, jäi näyttämättä.

B. Tapausten tarkastelua. Ratkaisuja eriteltäessä havaitaan, että kaikki kanteet on ylimmässä asteessa hylätty. Muiden oikeusasteiden suhtautuminen kysymykseen näyttää häilyvämmältä. Virolahden ja Parkanon tapauksissa sekä alioikeus että ylioikeus ovat hyväksyneet korvauskanteen. Lisäksi kanne on hyväksytty eräässä Helsingin hovioikeuden lainvoimaiseksi jääneessä ratkaisussa.¹

¹ Helsingin HO t. 2. 6. 1965 n:o 367/V 1964/160

B (7 v. 4 kk tyttö) oli Tapiolassa pyöräillyt varomattomasti ja aiheuttanut liikenneonnettomuuden.

Espoon KO: B oli ollut jo kouluiässä jolloin lapset käyttävät yleisesti polkupyörää. Tämän vuoksi äidin ei voitu katsoa laiminlyöneen valvontavelvollisuuttaan ja häntä vastaan ajettu kanne hylättiin.

HO: Äiti oli sallinut 7-vuotiaan liikennesääntöjä tuntemattoman tyttärensä pyöräillä valvonnatta vilkkaasti moottoriajoneuvoilla liikennöidyllä yleisellä tiellä. Äiti oli näin laiminlyönyt hänelle holhoojana kuuluvan valvontavelvollisuutensa, minkä vuoksi HO velvoitti hänet korvaamaan vahingon.

Seuraavassa kahdessa tapauksessa kanne on sitä vastoin hylätty.

Helsingin HO t. 28. 1. 1959 n:o 37/V 1957/626

B (12 v. poika) oli törmännyt polkupyörällä Erottajan ja Etelä-Esplanaadin kulmassa suojatiellä kävelleeseen täysi-ikäiseen A:han. Tämä oli saanut mm. aivotärähdyksen.

Helsingin RO: B oli pyöräillyt varomattomasti, mutta näyttämättä oli jäänyt, että vanhemmat olisivat laiminlyömällä valvoa poikaansa tuottaneet vahingon. Tämän vuoksi RO hylkäsi vanhempiin kohdistetun korvauskanteen.

HO: Ei muutosta.

Helsingin HO t. 15. 11. 1961 n:o 586/V 1961/98

B (13 1/2 v. poika) oli pyöräillessään hämärissä valoitta törmännyt Lauttasaaressa A:han (8 v. tyttö). Tämä oli menettänyt toisesta silmästään näön.

Helsingin RO: Näyttämättä oli jäänyt, että vanhemmat laiminlyömällä pitää B:tä silmällä olisivat tuottaneet A:n vahingon.

HO: Ei muutosta.

FFR 1950: 291 (Svea HovR), SvJT 1951: 496, Malmaeus s. 315.

→

Ylimmän asteen kanta näyttää verraten vakiintuneelta ja selväpiirteiseltä. Yhdessäkään ratkaisussa kannetta ei ole hyväksytty. Toisaalta kuva on yksipuolinen. Tärkeää olisi tietää, missä kulkee raja huoltajan hyväksyttävän ja moitittavan käyttäytymisen välillä. Ylimmän asteen ratkaisusta tämä ei selvi kovinkaan hyvin. Parkanon tapauksessa ratkaisu tehtiin äänestyksen jälkeen. Siitä voinee päätellä rajan olleen jo lähellä, varsinkin kun alemmat oikeusasteet olivat omaksuneet toisen kannan. Mutta tapaus oli poikkeuksellinen. Huollettava oli siinä kuulovammainen, joten tapauksen perusteella ei ole tehtävissä johtopäätöksiä sen kysymyksen suhteen, mikä normaalisti kehittyneen lapsen osalta olisi alin ikäraja, jolloin huoltaja voi sallia lapsen pyörällä yksinään joutumatta korvausuhan alaiseksi.

Ehkä äsken mainitsemaani Helsingin hovioikeuden ratkaisua voidaan pitää ohjetta-antavana. Siinähan huollettava oli 7-vuotias koululainen. Alioikeus perusteli hylkäyspäätöstään lausumalla, että huollettava oli jo siinä iässä, jolloin lapset liikkuvat yleisesti pyörällä. Varsinkin maaseudulla polkupyörä lieenee vieläkin koululaisten yleisesti koulumatkoiltaan käyttämä kulkuneuvo. Seitsemän vuoden ikää voinee pitää ajan kohtana, jolloin kysymys luvan antamisesta lapselle liikkua polkupyörällä yleisillä teillä alkaa tulla aktuaaliseksi. Tässä tapauksessa lopul-

Vanhemmat olivat antaneet pojalleen B:lle (5 v.) lasten polkupyörän. Tämä oli ajanut sivutieltä yleiselle tielle, ja törmännyt yhteen moottoripyörän kanssa. Moottoripyörän kuljettaja oli loukkaantunut. Tapahtuman sattuessa B:n isä oli ollut työssä ja B oli ollut äitinsä valvottavana. Äiti oli lähtenyt B:n kanssa naapuriin auttamaan pyykinpesussa. Hän oli käskennyt B:n leikkiä pihassa. Äiti velvoitettiin maksamaan soviteltua korvausta, mutta isän osalta kanne hylättiin.

U f R 1952 A s. 196 (Ø.L.D.)

Erään kuorma-auton kuljettaja oli havainnut kolmipyöräisellä pyörällä liikuvan B:n (3 v. 10 kk, poika) olevan siirtymässä jalkakäytävältä ajotielle. Onnettomuutta välttääkseen kuljettaja oli väistänyt vasemmalle. Samanaikaisesti takaa ohittamaan lähtenyt moottoripyöräilijä oli myös joutunut väistämään vasemmalle. Tällöin hän oli törmännyt lyhtypylvääseen ja loukkaantunut. Äidin sairauden vuoksi B oli ollut sijoitettuna tilapäiseen hoitokotiin. Hoitoäitiä vastaan ajettu kanne hylättiin.

B oli ollut leikkimässä leikkipuistossa. Hoitoäiti oli mennyt noutamaan B:tä aamiaiselle. Hän oli päästänyt hetkeksi B:n käden irti sanoakseen ikkunasta leikkipuiston hoitajalle, että he lähtivät B:n kanssa aamiaiselle. Silloin B oli ottanut pyöränsä ja lähtenyt ajamaan sillä. B selitti, että hänen taroituksenaan oli ollut jäädä odottamaan ajotien viereen ja ylittää se vasta kun ajoväylä olisi ollut vapaa.

linen ratkaisu muodostui kielteiseksi. Kuitenkin on muistettava, että tapahtuma sattui asutuskeskuksessa. Ensimmäiseksi selostetussa Virolahden ratkaisussa (40) 9-vuotiaan pojan vanhempia vastaan nostettu kanne hylättiin ylimmässä asteessa. Siinä vahinko oli sattunut maaseudulla. Kun tapauksessa vanhemmat olivat nimenomaan lähettäneet huollettavan ostoksille, ovat he tietenkin olleet tietoisia asiasta. Siten Virolahden tapauksessa huoltajan on katsottu menetelleen hyväksyttävästi salliessaan huollettavan liikkua polkupyörällä yleisellä maantiellä. Ehkä olisi katsottava 9-vuoden iän muodostavan rajakohdan. Tällöin tietenkin on edellytettävä, että huoltaja on opastanut riittävästi huollettavaa liikkumaan yksin liikenteessä. Mutta raja ei ole mitenkään ehdoton kumpaankaan suuntaan. Asiaa harkittaessa on otettava huomioon myös pyöräilyn tarpeellisuus. Koulumatkan ja kortteliajon ei välttämättä tarvitse olla samanarvoisia.

Mallikelpoisena ei ruotsalaisen lapsipsykologi *Sandelsin* mukaan voida pitää huoltajan menettelyä, jos tämä sallii alle 12-vuotiaan huollettavan käyttää pyörää koulumatkallaan, vaikka lapsi voisi saada koulukuljetuksen. *Sandels* perustaa käsityksensä laajoihin tutkimuksiin, joiden merkitystä ei ole väheksyttävä. Vähäistä poikkeamista ihannemallista ei kuitenkaan vielä voida pitää korvausvelvollisuuden perustavana tuotamuksena.²

Ulkomailla lasten liikenteessä aiheuttamat vahingot näyttävät olevan huoltajanvastuun kannalta paljon merkittävämpiä kuin meillä. Tämä selittyy ainakin osittain meidän tehokkaalla liikennevahinkojen korvausjärjestelmällämme.³

2. Moottoriajoneuvoilla liikuttaessa aiheutetut vahingot

A. Oikeustapauksia

44) KKO 1969 II 64

KKO t. 11. 6. 1969 n:o 1383/594 R.D. 1968

DL 1970: 23

B (15 v. 3 kk., poika) oli ottanut luvatta A:n auton ja törmänyt sillä pylväaseen, jolloin auto oli vaurioitunut pahoin. A oli

² Ks. *Sandels*, Småbarn s. 190.

³ Ks. esim. *Boscher*, 1964 VersR 890.

vuokrannut autotallin B:n äidiltä C:ltä. B:llä oli ollut avain autotalliin. B:n isä D oli n. puoli vuotta ennen tapahtumaa muuttanut välien rikkoutumisen vuoksi pois perheensä luota. Muutamia kuukausia tapahtuman jälkeen puolisoille myönnettiin avioero.

Helsingin RO: Selvitetty, että C ja D olivat vuokranneet A:lle huostassaan olleen autotallin ja että B oli hallussaan pitämäänsä avainta käyttäen mennyt autotalliin ja ottanut luvatta käyttöönsä A:n auton lähtien sillä ajamaan, jolloin auto oli vaurioitunut. Koska A kuitenkin oli vuokrannut autotallin tietoisena siitä, että B oli tallissa säilyttänyt joitakin tavaroitaan, ja myös siitä, että tällä oli ollut tallin avain, sekä A näin ollen oli sallinut B:n käyvän tallissa, ei C:n ja D:n nämä seikat huomioon ottaen ollut katsottava myötävaikuttaneen vahingon syntymiseen laiminlyömällä vuokranantajina huolenpitovelvollisuutensa. Myöskään auton ei voitu kerrotun vuokrasopimuksen perusteella katsoa olleen uskotun C:lle ja D:lle erikoisin huolenpitovelvollisuuksin, mistä ei myöskään ollut väitetty sopimusta tehdyn. Lisäksi B, joka rikoksen tehdessään oli täyttänyt viisitoista vuotta, vastasi itse rikokseensa aiheuttamastaan vahingosta. Näillä perusteilla RO hylkäsi A:n C:tä ja D:tä vastaan ajaman korvauskanteen ja velvoitti A:n korvaamaan vastaajien oikeudenkäyntikulut.

Helsingin HO: Ei muuta muutosta kuin, että asian laatuun nähden A vapautettiin oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta.

KKO (Ekholm, Sundberg, Halttunen): Selvitetty, että C on, D:n muutettua puolisoiden yhteisestä asunnosta asumaan erilleen, vuokrannut autotallin A:lle tietoisena siitä, että B:n hallussa vielä senkin jälkeen kun A:n auto oli tuotu autotalliin oli ollut autotallin lukon toinen avain ja että B on avainta käyttäen mennyt talliin ja ottanut sieltä auton luvatta lähtien ajamaan autoa kadulla, jolloin auto on törmännyt pylvääseen ja vaurioitunut. Koska C:llä tietoisena B:n halusta kokeilla moottoriajoneuvoilla ajamista ja hänen aikaisemmista rikkomuksistaan sekä tuntien hänen tottelemattomuutensa on ollut syytä varoa, että B saattoi ottaa käyttöönsä A:n auton ja hänen näin ollen tämän estämiseksi olisi pitänyt joko ottaa autotallin avain pois B:ltä tai ryhtyä muihin asianhaaraan vaatimiin toimenpiteisiin ja kun hänen laiminlyömällä tämän on katsottava olevan vastuussa A:lle aiheutuneesta vahingosta, minkä vuoksi KKO velvoitti C:n korvaamaan A:n vahingon. D:n osalta kanne hylättiin sitä vastoin perusteettomana.

(Varhiala): En suostu mhl-hakemukseen. Velvollisena lausumaan; Ei ole esitetty syytä muuttaa HO:n tuomiota. Asian laadun vuoksi C saa pitää KKO:ssa olleet kulut ominaan.

(Miettinen): Ei syytä muuttaa HO:n tuomiota. Kulujen osalta kuten Varhiala.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: B:n kasvatuksesta huolehtiminen oli ollut kauan aikaa yksin äidin huolena, mutta äiti oli osoittautunut voimattomaksi, vaikka yrittikin kovasti. B oli menestynyt koulussa erittäin huonosti. Hän oli jo aikaisemmin syyllistynyt anastukseen ja anastetun tavaran kätkemiseen sekä irtaimen omaisuuden luvattomaan käyttöön.

B. Tapausten tarkastelua. Oikeuskäytäntö on mahdollisimman niukka. On löytynyt vain yksi ratkaisu, jota on aikaisemminkin selostettu. Siinä ylimmän asteen enemmistö suhtautui huoltajaan ankarahkosti, vaikkakaan ei liene aiheellista sanoa, että ratkaisu on itse teossa perustunut objektiiviseen vastuuseen.

Oikeuskäytännön niukkuus selittyy paremminkin kuin polkupyöräillessä aiheutuneissa vahingoissa liikennevakuutusjärjestelmämme tehokkuudella. Niissä maissa, missä liikennevahinkojen korvaus on järjestetty tapahtuvaksi enemmän tuottamuvastuun pohjalta, tämän tyyppisiä vahingonkorvausjuttuja esiintyy huomattavassa määrin. Ankaraa huoltajanvastuuta perustellaankin mm. alaikäisten kevyillä moottoripyörillä aiheuttamien vahinkojen yleisyydellä (ed. s. 47).

3. Ajoradalla kävelevän huollettavan aiheuttamat vahingot

A. Oikeustapauksia

45) KKO p. 26. 4. 1954 n:o 1374/786/398 V.D. 1953

B (1 1/2 v., poika) oli leikkinyt valvomatta ulkona. A:n ohjaama auto oli töytäissyt B:tä niin pahoin, että tämä oli kuollut.

Porin RO: A ei ollut menetellyt huolimattomasti tai varomattomasti. B:n isän A:ta vastaan ajama syyte- ja korvauskanne hylättiin tämän vuoksi.

Turun HO: A oli menetellyt varomattomasti, mutta tapahtumaan oli vaikuttanut se A:n rikokseen kuulumaton seikka, että B oli saanut oleskella tiellä vapaasti vailla tarpeellista silmälläpitoa. Tämän vuoksi HO velvoitti A:n korvaamaan puolet vahingosta.

KKO: Asia RO:n päätöksen varaan

46) KKO t. 3. 10. 1958 n:o 1949/502 R.D. 1957 (Helsingin RO). Koulutyttö B:n (11 v.) lähdettyä ylittämään katua oli eräs auto joutunut päälleajon välttämiseksi ajamaan lumivalliin.

Helsingin RO: Selvitetty, että B ylittäessään Nurmijärven tietä Kylännevantien risteyksessä ei ollut noudattanut tarpeellista varovaisuutta, mutta autonkuljettaja oli myös ollut varomaton. Näyttämättä oli jäänyt, että B:n vanhemmat olivat puutteellisesti täyttämällä velvollisuutensa B:n silmälläpidon suhteen tai muulla tavoin tuottamuksellaan aiheuttaneet ko. vahingon. Sen vuoksi RO hylkäsi kanteen vanhempien osalta.

Vanhempiin kohdistetun kanteen osalta RO:n päätös jäi lainvoimaiseksi.

B. Tapausten tarkastelua. Ratkaisut ovat tässäkin ryhmässä yllättävän harvoja. Lisäksi ensiksi selostettu tapaus ei ole erityisen edustava. Siinähan huoltaja itse oli vahingon kärsijä. Paremman puutteessa sekin on otettu mukaan. Toisessakin ratkaisussa huoltajantuottamus on ollut vain alioikeuden ratkaistavana. Tältä osin alioikeuden päätös sai lainvoiman.

Ensimmäisessä ratkaisussa tuottamus on ollut ilmeisen selvä. Hovi-oikeuden perusteluissa todettiin nimenomaan huoltajan menetelleen tuottamuksellisesti. Muut oikeusasteet eivät ole maininneet asiasta mitään, mutta siihen ei ole ollut aihettakaan. Alioikeus ja ylin aste katsoivat nimittäin, että autonkuljettaja A ei ollut menetellyt tuottamuksellisesti, jolloin kanteen kohtalo samalla ratkesi. Alioikeus sen enempää kuin korkein oikeuskaan eivät siten missään tapauksessa ole ratkaisuisaan pitäneet huoltajan menettelyä virheettömänä. Lieneekin pidettävä kiistattomana, että huoltajan ei missään oloissa voi sallia vajaa 2-vuotiaan lapsen liikkua valvonnatta maantiellä, vaikka kysymyksessä olisikin hiljainen tieosuus. Toisessa tapauksessa on taas ollut yhtä kiistatonta huoltajan tuottamuksen puute. Ei voida vaatia, että huoltajan pitäisi saattaa jo oppikouluikäinen terve huollettava kouluun.

Tanskalainen oikeuskäytäntö on taas huomattavan antoisa. Olen löytänyt kaikkiaan neljä tähän ryhmään kuuluvaa tapausta.⁴ Myös

⁴ U f R 1952 s. 99 (H.D.)

Sisarukset B (5 v. poika) ja C (2 v. tyttö) olivat leikkineet huvilatiellä muiden lasten kanssa. A:n lähestyessä paikkaa moottoripyörällään lapset olivat yllättäen juosseet moottoripyörän eteen. A:n joutuessa väistämään moottoripyörä oli kaatunut ja mukana ollut matkustaja oli kuollut saamiinsa vammoihin. B ja C olivat olleet isoäitinsä hoidossa. Huomioonottaen, että esitetyn selvityksen mukaan lasten valvonta oli yleensä ollut asianmukaista, ei se seikka, että lapset olivat olleet tapahtuman sattuessa tiellä ilman välitöntä valvontaa, voinut perustaa korvausvelvollisuutta D:lle.

Ruotsin oikeuskäytännöstä olen löytänyt pari tapausta.⁵ Vielä on syytä mainita eräästä Suomen vakuutuskäytännön tapauksesta.⁶

U f R 1955 s. 501 (H.D.)

B (2 v. 9 kk. poika) oli ollut tovereittensa kanssa leikkimässä kotikatunsa varrella olevalla rakentamattomalla tontilla. B oli tapansa mukaan seurannut maitohevosta ja kävellyt kotiinsa päin. Hän oli juossut yllättäen hevosen takaa ajotielle. B oli jäänyt kuorma-auton alle ja loukkaantunut erittäin vaikeasti. Kuorma-auton omistaja velvoitettiin korvaamaan B:n vahinko, kun ei ollut näytetty, että kuljettaja ei olisi voinut huolellisesti toimien estää vahinkoa.

Tapauksessa ei varsinaisesti ollut kysymys huoltajan vastuusta sivulliselle.

U f R 1959 A s. 755 (Ø.L.D.)

B (3 v. 10 kk.) oli ollut leikkimässä toisten lasten kanssa kotitalonsa leikki-paikalla, joka ei rajoittunut välittömästi maantiehen. B oli mennyt läheiselle maantielle ja aiheuttanut siellä liikenneonnettomuuden. Äiti selitti tarkkailleensa B:tä n. 10–15 minuutin väliajoin. Vanhempia vastaan ajettu korvauskanne hylättiin.

U f R 1965 s. 772 (V.L.D.)

Isoäiti oli kävellyt tuskin 3-vuotiaan lapsentyttärensä kanssa vilkasliikeneisellä maantiellä. Isoäiti oli pitänyt tyttöä kädestä kiinni. Tämä oli odottamatta riistäytynyt irti ja juossut ohiajavan henkilöauton eteen. Tyttöä tavoittamaan lähtenyt isoäiti oli loukkaantunut. Isoäidin katsottiin menetelleen siinä määrin huolimattomasti, että hänelle tuleva korvaus alennettiin puoleen.

⁵ FFR 1952: 233 (Skånen HovRn) Malmaeus s. 316.

3¹/₂-vuotias tyttö oli riistäytynyt irti sisarestaan, (8 v.), jonka seurassa hän oli kulkenut ja juossut kadulle. Eräs moottoripyöräilijä oli joutunut tämän vuoksi jarruttamaan voimakkaasti jolloin moottoripyörä oli kaatunut ja kuljettaja loukkaantunut. Vanhempia vastaan ajettu korvauskanne hylättiin, koska sitä seikkaa, että äiti oli antanut tytön seurata sisartaan ei voitu lukea äidin syyksi huolimattomuutena tai valvonnan laiminlyöntinä. Myös tyttö vapautettiin, koska hänen käyttäytymistään hänen ikänsä huomioon ottaen ei voitu lukea hänen syykseen tuottamukseksi.

Tyttö oli leikkinyt avoimella, yleisesti leikkipaikkana käytetyllä paikalla kadun vieressä. Äiti oli ikkunasta silloin tällöin katsonut perään. Äiti oli antanut työlle luvan seurata sisartaan kun tämä lähti äidin asialle, jolloin joutui kulkemaan kadun yli.

⁶ VVYH n:o 17/1965 § 3:

Kolmivuotias poika oli ollut kahdeksanvuotiaan sisarensa kanssa leikkikentällä. Poika oli karannut kentältä ja juossut kadun yli tytön leikkiessä toisten lasten kanssa. Tämän huomattuaan tyttö oli huutanut poikaa takaisin puistoon. Poika oli totellut ja lähtenyt juoksemaan takaisin kadun yli ja juossut suoraan erään pakettiauton eteen. Pakettiauton kuljettaja oli joutunut yliajoa välttääkseen kääntämään autoa jyrkästi sivuun, jolloin auto oli kaatunut.

Pojan vanhempien katsottiin olosuhteet vahingon sattuessa huomioonottaen syyllystyneen vahingontuottamukseen.

16 §. ALAIKÄISEN TYÖNTEON YHTEYDESSÄ AIHEUTTAMAT VAHINGOT

A. Oikeustapauksia

47) KKO p. 20.3.1962 n:o 854/343/172 V.D. 1961 (Itä-Suomen HO) B (12 v., poika) oli erehdyksessä pirskoktanut suolahappoa A:n (18 v., poika) silmille. B oli ollut lähettinä eräässä linja-autoliikkeessä, jolla oli oma autokorjaamo. A vaati vahingonkorvausta B:n vanhemmilta C:ltä ja D:ltä sekä linja-autoliikkeen omistajalta E:ltä.

Iisalmen RO: Selvitetty, että B oli pirskoitellut suolahappoa A:n silmille. Jäänyt näyttämättä, että vastaajat olisivat valvontavollisuutensa laiminlyönnillä tai muulla tuottamuksellaan aiheuttaneet vahingon, minkä vuoksi RO hylkäsi kanteen.

Itä-Suomen HO: C:n ja D:n osalta kuten RO. Koska B:n aiheuttaman vahingon on katsottava johtuneen sellaisesta tapahtumasta, jota E ei ole osannut ennakolta arvata ja jota ei voida lukea hänen syykseen työturvallisuusmääräysten rikkomisena niin tällä ja muutoin RO:n perusteilla ei muutosta lopputulokseen E:nkään osalta.

KKO: Ei muutoksenhakulupaa.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: B oli toiminut kesälomallaan lähettinä ko. linja-autoliikkeessä. Korjaamon työntekijät olivat joskus leikillään kiusotelleet B:tä. Kerran B oli ollut ruokatunnin aikana A:n kanssa kahden korjaamossa. Korjaamon työpöydällä oli ollut kirkasta nestettä sisältävä katkaistu pullo. Nestettä B oli luullut vedeksi ja ryhtynyt heittelemään sitä A:ta kohti. Tämä oli parkaissut tuskasta ja B itsekin oli tuntenut kirvelyä silmissään, sillä neste olikin ollut suolahappoa. Molemmat oli heti kuljetettu sairaalaan, jossa todettiin, että A:n toinen silmä oli pahasti syöpynyt, mutta B oli säilynyt vahingoittumattomana.

Korjaamon työnjohtajan kertomuksen mukaan korjaamossa käytettäviä vaarallisia aineita oli säilytetty tietyssä paikassa, jonka

kaikki korjaamossa työskentelevät tunsivat. Varoitustauluja ei ollut ollut. Pieni määrä suolahappoa oli säilytetty katkaistussa pullossa työpöydällä.

Esitetyn selvityksen mukaan B oli kaikin puolin kunnollinen koululainen. Hän menestyi koulussa hyvin. Luonteeltaan hän oli vilkas.

48) KKO 1926 II 57

KKO t. 4. 3. 1926 n:o 804/833 R.D. 1923

Veljekset B (9 v.) ja C (11 v.) ja sisarukset D ja E olivat jättäneet rautatieylikäytävän veräjän auki, jolloin A:n hevonen oli päässyt radalle ja ruhjoutunut junan alla.

Rovaniemen KO: A:n, B:n ja C:n äitiin ja D:n ja E:n isään kohdistama korvauskanne hylättiin, koska ei ollut näytetty, että lapset olisivat jättäneet veräjän auki.

Vaasan HO: Koska alaikäiset olivat jättäneet veräjän auki ja aiheuttaneet vahingon, niin vanhemmat velvoitettiin korvaamaan vahinko.

KKO: Koska vanhemmat olivat oman myönnytyksensä mukaan lähettäneet alle 10-vuotiaat lapsensa päästämään karjansa po. erittäin vaarallisella paikalla olevasta veräjästä ja he olivat laiminlyöneet pitää huolta siitä, että veräjä olisi tullut suljetuksi, he olivat velvolliset korvaamaan tämän laiminlyönnin vuoksi A:lle syntyneen vahingon.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: B:n ja C:n isä oli kuollut. D:n ja E:n vanhemmat olivat elossa. Heidän äitinsä oli käsenyt tyttöjen mennä B:n ja C:n kanssa hakemaan lehmät laitumelta. Isän osuudesta ei asiakirjoissa puhuta mitään.

49) KKO 1964 II 20

KKO t. 19. 2. 1964 n:o 429/684 R.D. 1962

Hakulinen I s. 306, DL 1964: 77

B:n (14 v. 11 kk., poika) ohjaama traktori oli vioittanut A:lle kuuluvaa arvokasta puuta.

Pieksämäen KO: Selvitetty, että B ja C olivat auranneet traktorilla tilustietä ja C oli luovuttanut traktorin ohjauksen B:lle. B:n huolimattoman ja varomattoman ajon vuoksi traktori oli vioittanut A:lle kuuluvaa arvokasta puuta. Kun kuitenkin oli jäänyt näyttämättä, että mitättömäksi katsottavaa kauneusvirhettä lukuunottamatta puu ei ollut kärsinyt vahinkoa, niin KO hylkäsi A:n C:tä ja B:n isää D:tä vastaan ajaman kanteen.

Itä-Suomen HO: Ei muutosta

KKO (Kekomäki, Takkunen, Sohlberg): B oli ollut D:n työssä tämän perheen jäsenenä ja D oli näin ollen myös vastuussa vahingosta,

niin C ja D velvoitettiin yhteisvastuullisesti korvaamaan KKO:n kohtuuden mukaan arvioima vahinko.

(Moisio): Vahinko oli aiheutunut D:n tietten ja hänenkin hyväkseen suoritetusta työstä. Kuten enemmistö.

(Brunou): Kun D:n on näytetty sallineen B:n osallistua hänenkin hyväkseen suoritettuun auraustyöhön, hänen on katsottava olevan vastuussa vahingosta. Kuten enemmistö.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Traktorin oli omistanut C:n vaimo. Aurauksessa käytetty lumilinko oli taas ollut C:n vaimon ja D:n yhteisesti omistama. B kertoi, että isä oli kieltänyt häntä koskemasta traktoriin. Hänen oli pitänyt vain lapioida lunta. Jutussa ei edes väitetty D:n syyllistyneen minkäänlaiseen huoltajanuottamukseen.

B. Tapausten tarkastelua. Käsillä olevassa ongelmassa on kysymyksessä päällekkäistilanne. Tapauksissa täyttyvät yhtäältä huoltajanvastuun ja toisaalta isännänvastuun edellytykset. On ajateltavissa, että tämä olisi omiaan ankaroittamaan huoltajanvastuuta. Näin voidaan ehkä sanoa vain Pieksämäen ratkaisusta (49).

Pieksämäen tapauksessa voidaan sanoa jopa ratkaisun olleen normaalia ankarampi tavallisen isännänvastuunkin kannalta. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan isännänvastuu edellyttää joko isännän omaa tai ainakin apuisännän tuottamusta. Ratkaisuun ei ymmärtääkseni sovi kumpikaan edellytys. Huoltaja lähetti huollettavan apumieheksi auraustyöhön. Tätä menettelyä ei voi mitenkään katsoa tuottamukselliseksi. Huollettavaa ei voi samaten mitenkään pitää apuisäntänä. Apuisännältä edellytetään vähintään työnjohtajanasemaa taikka sitten muuten hänen tehtävänsä on oltava tavallista vastuullisempi. Huollettavan tehtävä tässä tapauksessa ei ollut sellainen. Hänenhän piti vain avustaa aurauksessa.

Tapaus näyttää kaiken kaikkiaan sellaiselta, missä korvausvelvollisuutta ei voida perustaa yksinään sen enempää tuottamusvastuun kuin minkään objektiivisenkaan vastuun perustelujärjestelmään. Ylimmän asteen enemmistön perusteluissa pidetään ratkaisevana seikkana huollettavan toimimista huoltajan työssä tämän perheen jäsenenä. Kummassakaan vähemmistön mielipiteessä ei kiinnitetä huomiota huollettavan perheen jäsenen ominaisuuteen. Sen sijaan molemmissa vähemmistön mielipiteissä perustellaan korvausvelvollisuutta sillä, että huollettava oli tehnyt työtä huoltajan hyväksi. Tämä lieinee tärkein ero enemmistön ja molempien vähemmistöjäsenien perus-

telujen välillä. Vähemmistö on toisin sanoen omaksunut epäitsenäiseen apulaiseen saakka ulottuvan isännänvastuun. Tosin toisen vähemmistöjäsenen perusteluissa mainitaan työn olleen nimenomaan auraustyötä. Siten on ajateltavissa vastuun perustuneen apulaisen työn vaarallisuuteen. Auraustyö olisi sen mukaan siinä määrin vaarallista, että isäntä vastaisi kaikkien työhön osallistuneiden aiheuttamista vahingoista. Myös naapurusoikeudellisten näkökohtien voisi ajatella vaikuttaneen tähän kantaan. Perusteluissa siitä ei kylläkään mainita mitään.

Enemmistön perustelut joka tapauksessa näyttävät rakentuvan perheenjäsenien muodostaman yhteyden ajatukselle. Sen mukaan perhe, toisin sanoen sen päämies on vastuussa perheenjäsenien perheen hyväksi tehdyssä työssä sivulliselle aiheuttamasta vahingosta. Ratkaisussa on siten kehitetty uusi objektiivisen vastuun tyyppi Suomen oikeuteen.

Pieksämäen tapauksesta ilmenee toinenkin huoltajanvastuun tilanne. Siinähan korvausvelvolliseksi katsottiin myös traktorin kuljettaja, joka oli luovuttanut traktorin ohjauksen huollettavalle. Hänen vastuunsa on selvästi tuottamusvastuuta. Ratkaisusta ilmi käyvän periaatteen mukaan alle 15-vuotiaalle ei yleensä voida antaa traktoria kuljetettavaksi.

Muut selostetut tapaukset selittyvät hyvinkin tuottamusvastuun perustelujärjestelmällä. Isän osuus tosin jää Rovaniemen tapauksessa epäselväksi. Näyttäisi siltä, että tapahtuman sattuessa hän ei ole ollut kotona. Virheen olisi siis itse asiassa tehnyt D:n ja E:n äiti, eikä isä vaikka korvausta vaadittiin vain isältä. Huoltajien menettelyä muutoin voinee kyllä hyvällä syyllä pitää tuottamuksellisena. Tehtävä yksinkertaisuudestaan huolimatta oli sellainen, että huoltajien olisi todella pitänyt tarkistaa, olivatko lapset sulkeneet veräjän huolellisesti.

Iisalmen tapauksen osalta on sanottava, että tuomioistuimet ovat arvostelleet työnantajan menettelyä verraten lempeän mittapuun mukaan.

Yhteenvetona toteaisiin, että lasten tehdessä työtä vanhempien hyväksi, vanhempien vastuu saattaa käytännössä olla ankara. Sen sijaan isännänvastuu ei näytä olevan tavallista ankarampi, vaikka työntekijä olisi-kin huollettava ikänsä perusteella.

17 §. ALAIKÄISEN KOULUSSA JA LASTENTARHASSA AIHEUTTAMAT VAHINGOT

A. Oikeustapauksia

50) P. 26. 11. 1914 (JFT B. 1915 s. 279 n:o 44)

Kansakoululaisten leikkiessä lumisotaa oli B (täyttänyt 7, mutta ei 15 vuotta) heittänyt A:ta jääpalasella päähän, niin että tämä oli myöhemmin samana päivänä kuollut.

Lappeen KO: B määrättiin pantavaksi kasvatuslaitokseen ja B:n vanhemmat määrättiin maksamaan erinäisiä korvauksia.

Viipurin HO: Kuten KO, paitsi, että korvaukset oli suoritettava yksinomaan B:n varoista.

O.O.: Ei muutosta.

51) KKO t. 23. 2. 1955 n:o 646/71 R.D. 1954

Kivivuori SVLY XVII s. 288, 292

B (7 v., poika) oli välitunnilla kansakoulun pihalla tahallaan kaatanut A:n (7 v., poika). A:n olkavarrenluu oli katkennut.

Laukaan KO: Selvitetty, että B oli painiskellessaan A:n kanssa kaatanut A:n, jolloin A:n vasen olkavarrenluu oli katkennut. Näyttämättä oli jäänyt, että B olisi ruuminvammaa tarkoittaen kaatanut A:n tai että hänen olisi pitänyt varoa teostaan olevan tuollaisen seurauksen. Samoin oli jäänyt näyttämättä, että vanhemmat olisivat laiminlyöneet poikansa silmälläpidon ja kasvatuksen, minkä vuoksi ja koska kysymyksessä oli ilmeinen tapaturma, KO hylkäsi kanteen sekä vanhempien, että B:n osalta.

Itä-Suomen HO: Ei muutosta.

KKO: Ei muutosta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Opettaja kertoi sekä A:n että B:n olevan kunnollisia oppilaita. Heidän suhteensa ei ollut koskaan syntynyt mitään kurinpitovaikeuksia. Eräs todistaja kertoi nähneensä runsas vuosi sitten B:n kiusanneen itseään pienempiä poikia. Kun todistaja oli kieltänyt B:tä, niin tämä oli heti totellut.

52) KKO p. 11.11.1960 n:o 2999/1108/562 V.D. 1959 (Tampereen RO)

B (16 1/2 v., poika) oli ennen tunnin alkua yhteiskoulun luokkahuoneessa vääntänyt A:n (14 v., tyttö) kättä. Käteen oli tullut pysyvä vamma.

Tampereen RO: Selvitetty, että B oli ennen tunnin alkua vääntänyt A:n kättä ja aiheuttanut vaikeata vähäisemmän vamman. Näyttämättä oli jäänyt, että B olisi tahallaan pahoinpidellyt A:ta tai, että B:n isä tai äiti henkilökohtaisesti olisivat vastuussa B:n teon seurauksista. Isää ja äitiä vastaan esitetyt korvausvaatimukset hylättiin.

A tyytyi RO:n päätökseen.

Tapausta on selostettu tarkemmin edellä s. 73.

53) KKO t. 11.11.1969 n:o 2470/264 R.D. 1968

Turun kaupungin omistaman ammattioppilaitoksen oppilaitten suorittaessa käytännön harjoittelua ammattikoulun valimo-osaston oppilas B (n. 15 v., poika) oli ajattelemattomuuttaan ja ymmärtämättömyyttään työntänyt kylmän raudan sulaan messinkiin. Sulan metallin räjähtäessä oli messinkiä roiskahtanut A:n (14 1/2 v., poika) silmille. A oli käytännöllisesti katsoen sokeutunut. A vaati korvausta valimo-osaston opettajalta C:ltä, ammattioppilaitoksen rehtorilta D:ltä ja Turun kaupungilta.

Turun RO: Selvitetty, että metallin roiskuminen A:n silmille oli johtunut B:n määräysten vastaisesta menettelystä. Näyttämättä oli jäänyt, että harjoittelutyötä suoritettaessa olisi laiminlyöty noudattaa työturvallisuusmääräyksiä eikä kantaja ollut esittänyt muutaakaan perustetta, minkä nojalla vastaajat olisivat vastuussa vahingosta. Sen vuoksi RO hylkäsi kanteen ja velvoitti A:n korvaamaan vastaajien kulut.

Turun HO: Vain kuluja koskeva muutos.

KKO: Vain kuluja koskeva muutos.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: C:n tarkoituksena oli ollut kuoria itse kuona sulan messingin päältä. Tätä varten hän oli pyytänyt A:n tuomaan kuorintaraudan. A:n tuoma rauta oli ollut kuitenkin sopimaton, minkä vuoksi C oli pyytänyt B:ltä toista. Tämä oli tuonut raudan, mutta pistänyt sen arvaamatta sulaan messinkiin, joka oli räjähtänyt. Tällaisessa harjoittelussa ei ollut käytetty suojalaseja, sillä ne huurtuivat. Tapahuman jälkeen oli taas yritetty ottaa suojalasit käyttöön, mutta siitä oli jouduttu luopumaan. Ammattien ylitarkastajan lausunnon mukaan suojalasien käyttäminen ei ollut ehdottoman pakollista. Eräät todistajina kuullut valimonomistajat selittivät, että

suojalaseja käytettiin tällaisissa töissä, toiset taas sanoivat, että niitä ei käytetty. Oppilaille oli selitetty jo aikaisemmin, että sula metalli räjähtää, jos siihen työnnetään kylmä tai kostea rauta. Työneuvoston RO:lle antamassa lausunnossa todettiin: 1) Ammattikoulussa tapahtuvaan harjoitteluun ei ole sovellettava 31.7.1929 annettua lakia lasten ja nuorten henkilöiden käyttämisestä ammattityöhön. 2) Ammattikoulussa suoritettavaan harjoitteluun on sovellettava työturvallisuuslakia.

54) KKO p. 13.12.1971 n:o 2958 a/163 RD 1971 (Helsingin HO) B (7 v., poika) oli lastentarhan pukujuhlissa yrittänyt näyttää, kuinka C:n intiaanipukuun kuuluvalla nuolipyssyllä ammutaan. Metallipäinen tylppä nuoli oli osunut A:n (5 v., poika) silmään. Silmä oli myöhemmin jouduttu poistamaan. A:n puolesta vaadittiin vahingonkorvausta lastentarhan johtajattarelta D:ltä, C:n osaston opettajalta E:ltä ja Helsingin kaupungilta.

Helsingin RO: Selvitetty, että lastentarhassa, jossa D oli johtajana ja E opettajana oli järjestetty pukujuhlat, joihin lapset olivat saaneet tulla pukeutuneina erilaisiin pukujuhlavaatteisiin. Näihin juhliin C oli tullut pukeutuneena intiaanasuun, johon oli kuulunut nuolipyssy nuolineen ja nuolikoteloineen. Lapset oli otettu vastaan yhteisen leikkisalin eteisessä ja kunkin opettajan tehtävänä oli ollut tarkastaa, mitä tavaroita heidän osastonsa lapset olivat tuoneet mukanaan. Vanhemmille jaetun yleisohjeen mukaan lapset eivät saaneet tuoda erikoistapauksia lukuunottamatta mukanaan leikkikaluja kotoaan. E:n johdolla leikityn piirileikin aikana olivat hänen osastonsa lapset B ja C sekä toisen opettajan osastolla oleva A olleet piirin ulkopuolella, jolloin B:n ampuma nuoli oli osunut A:n silmään. Koska kuitenkin olosuhteet huomioon ottaen se seikka, että luonteeltaan rauhalliseksi tunnetun C:n intiaanasuun kuuluvaa nuolipyssyä tulisi toinen poika, B yllättäen käyttämään varomattomasti kerrotuin seurauksin ei ollut ollut ennaltarvattavissa eikä näin ollen D:n, joka on suorittanut valvontavollisuutensa normaalilla huolellisuudella ja E:n, joka on suorittanut opettajan tehtävänsä samoin normaalilla huolellisuudella, voida kummankaan katsoa tuottamuksellaan syyllistyneen kerrottuun vahinkoon. Tämän vuoksi ja kun ei myöskään ole esitetty perustetta, että Helsingin kaupunki lastentarhan ylläpitäjänä olisi vastuussa vahingosta, RO hylkäsi kaikki vaatimukset näyttämättöminä.

Helsingin HO: Selvitetty, että Helsingin kaupungin ylläpitämässä lastentarhassa on E:n osastolla oppilaana olleen C:n mukanaan tuomalla nuolipyssyllä ammuttu nuoli osunut A:n silmään. E, jonka opettajan tehtävässään on pitänyt valvoa, etteivät hänen osastonsa oppilaat tuoneet lastentarhaan omia leikkikalujaan ja jonka olisi

pitänyt mainitun jousipyssyn havaittuaan käsittää sen olevan lasten turvallisuudelle vaarallinen, on sallimalla tuoda mainitun lelun lastentarhaan, laiminlyönyt sanotun valvontavelvollisuutensa. Kun lisäksi on katsottava, että myös Helsingin kaupunki on vastuussa kaupungin ja lapsen huoltajan kanssa tehdyn sopimuksen perusteella lastentarhaan oppilaaksi otetulle opettajan sanotunlaisesta laiminlyönnistä aiheutuneen vahingon korvaamisesta, HO velvoitti E:n ja Helsingin kaupungin yhteisvastuullisesti korvaamaan vahingon.

KKO (Hakala, Sundberg, Varhiala): Ei muutoksenhakulupaa.
(Heikola, Modeen): Muutoksenhakulupa.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Vaikka oppilaat eivät olleet yleensä saaneet tuoda tarhaan omia leikkikalujaan, oli tarhassa silloin tällöin järjestetty ns. leikkipäiviä, jolloin omien leikkikalujen tuonti oli sallittua. Todistajana oikeudessa kuultu lastentarhaharjoittelija kertoi, että johtaja, opettajat ja harjoittelijat olisivat voineet ottaa nuolipyssyn pois, mutta näin ei ollut tehty, koska katsottiin, että mitään vaaraa ei ollut aiheutunut. B oli vallaton oppilas. C:n äiti taas kertoi pitävänsä nuolipyssyä poikansa intiaanipuvun oleellisena osana.

B. Tapausten tarkastelua. Ratkaisut jakaantuvat kiintoisalla tavalla kahteen ryhmään. Kolmessa ensimmäisessä tapauksessa korvausta on vaadittu vanhemmilta, kahdessa viimeksi selostetussa tapauksessa kanne on kohdistettu opettajiin ja koulun ylläpitäjään. Näistä tuoreimmassa, tekijän tietoon kirjan painossa ollessa tullessa ratkaisussa kanne on toisen opettajan ja ylläpitäjän, kaupungin osalta hyväksytty. Samoin on vanhemmat velvoitettu eräässä Viipurin hovioikeuden ratkaisussa korvaamaan lapsen koulussa aiheuttama vahinko. Tapaus oli erittäin traaginen. Ratkaisun perusteena lienevät olleet kohtuussyyt.¹

Kolmen ensimmäisen ratkaisun muodostama ryhmä on varsin vähäantinen. Kanteen hylkääminen on niissä ollut perusteltua. Samaa on sanot-

¹ Ks. DL 1933: 93 (oikeustapausselostus n:o 56) Viipurin HO p. 21.2.1933

B (7 v. tyttö) oli alakansakoulussa vetänyt A:n (9 v. tyttö) käymälän istuimelta lattialle ja sen jälkeen työntänyt A:ta, jolloin tämä oli kaatunut, satuttanut päänsä seinään ja saamiensa vammojen johdosta heti kuollut. A:n äiti vaati B:n isältä korvausta A:n hautauskuluista.

Terijoen KO: Koska oli kohtuullista, että B:n isä korvaisi A:n hautauskulut, niin KO hyväksyi kanteen.

HO: Ei muutosta.

Ks. myös Alasen kommentti, joka on selostuksen yhteydessä.

tava Turunkin tapauksesta (53). Sen sijaan tuorein, Helsingin tapaus (54) on kiintoisa.

Ratkaisu on ainoa, jossa opettaja on velvoitettu korvaamaan huollettavan aiheuttama vahinko. Vahinko sattui lastentarhassa, joten kysymyksessä oli nuoren huollettavan aiheuttama vahinko. Ratkaisussa on vaadittu opettajalta varsin paljon. Opettajan virhe oli nähdäkseni vähäinen. Oppilaat eivät saaneet tuoda mukanaan omia leikkikalujaan. Opettajan tehtävänä on ollut ottaa oppilailta pois näiden luvatta tuomat leikkikalut. Tämän opettaja on laiminlyönyt. Mutta kielto ei ollut ehdoton. Päinvastoin lastentarhassa oli tapana järjestää leikkipäiviä, jolloin lapset olivat saaneet tuoda omia lelujaan. Nuolipyssy oli lisäksi tarkoitettu intiaanipuvun osaksi.

Merkille pantavaa on myös kaupungin vastuu. Hovioikeus on lopulliseksi jääneissä perusteluissaan soveltanut sopimusvastuun sääntöjä. Siten lopputulos olisi saattanut olla toinen, jos vahinko olisi sattunut kansakoulussa. Äidin ja kaupungin välillä olisi silloin tuskin voitu katsoa vallinneen sopimussuhteen.

Koulussa sattuneet vahingot eivät kaikkialla näytä huoltajanvastuun kannalta niin vähämerkityksisiltä kuin meillä. Jo muualla Pohjoismaissa asia näyttää toiselta.² Saksassa opettajiin kohdistetut korvausvaatimukset ovat erittäin yleisiä.³

² Esimerkiksi Tanskan oikeuskäytännössä olen löytänyt nämä neljä tapausta: U f R 1952 s. 669 (Ø.L.D.)

Koululainen (12 v. poika) oli loukkaantunut hypätessään voimistelutunnilla hevosen yli. Telineen toisella puolella oli ollut eräs hänen luokkatoverinsa, jonka tehtävänä oli ollut ottaa hyppääjä vastaan. Koulun ylläpitäjää vastaan ajettu kanne hylättiin, koska harjoituksen suunnittelussa ja toimeenpanossa ei ollut osoitettu tapahtuneen mitään virhettä tai laiminlyöntiä.

U f R 1955 A s. 542 (V.L.D.)

Muutamat ensimmäisen luokan oppilaat olivat leikkineet kansakoulun välitunnilla koulun pihalle jätetyllä uudella lämmityskattilan kuljetusvaunulla. Vaunu oli törmännyt seinään, jolloin eräs lähellä seisonut oppilas (7 1/2 v. poika) oli loukkaantunut.

Kunta velvoitettiin korvaamaan vahinko. Koulun johdon tehtävänä olisi ollut huolehtia siitä, että ensimmäisen luokan oppilaita valvottiin välitunnilla. Tapahtuman sattuessa paikalla ei ollut ollut valvojaa.

U f R 1956 s. 215 (H.D.)

Kaksi poikaa (9 ja 10 v.) olivat poistuneet salaa neljän tunnin ajaksi vaikeitten lasten koulukodista. Tänä aikana pojat olivat sytyttäneet tulipalon eräällä maatilalla. Toinen pojista oli aikaisemminkin sytyttänyt tulipaloja. Poi-

Toisaalta opettajan velvollisuuksiin oppilaan valvojana kiinnitetään huomiota jopa kansakouluasetuksessa (321/1958). Asetuksen 117¹ §:n 9 kohdan mukaan opettajan tehtävänä on huolehtia välituntivalvonnasta. Välituntivalvonnan järjestämisestä on lisäksi lähetetty kouluhallituksen kiertokirje (18. 12. 1953/1282). Siinä painotetaan mm. sen merkitystä tapaturmien estämisessä.⁴

kien valvonnan katsottiin olleen puutteellista ja koulukodin ylläpitäjä velvoitettiin korvaamaan vahinko.

U f R 1960 s. 178 (V.L.D.)

B (6 1/2 v., poika) oli leikkinyt lastentarhassa eräiden samanikäisten tovereittensa kanssa. Heidän opettajansa oli ollut muiden opettajien kanssa kahvilla viereisessä huoneessa, mistä hän oli voinut seurata tapahtumia avoimen oven läpi. Opettaja oli ottanut B:ltä aikaisemmin pois kuivapariston ja pannut sen 1,2 m korkealle hyllylle. B oli ottanut pariston sieltä ja ryhtynyt kaivelemaan sitä saksilla. Sakset olivat luiskahtaneet erään toverin silmään, joka oli sokeutunut. Lastenkodin ylläpitäjää vastaan ajettu korvauskanne hylättiin.

³ Ks. *Reuter*, Höhere Schule 1955 n:o 4 s. 48.

⁴ Ks. *Hinkkanen* s. 501.

18 §. MUUNLAISIA ALAIKÄISEN AIHEUTTAMIA VAHINKOJA

1. Huollettava 6-vuotias tai nuorempi

A. Oikeustapauksia

55) KKO 1937 II 484

KKO p. 15. 10. 1937 n:o 2345/535/222 V.D. 1937

Nybergh 1956 Forhandlingar s. 141, DL 1938: 2

Kadulla leikkiessään oli B (3 v. 8 kk., poika) heittänyt kivellä rikki A:n (AsOy) omistaman talon näyteikkunan.

Kotkan RO: Selvitetty, että B ollessaan kadulla ilman kaitsijaa oli heittänyt kivellä rikki näyteikkunan. Koska B:n vanhemmat C ja D poikansa silmälläpidon laiminlyönnin vuoksi olivat velvolliset korvaamaan vahingon, niin RO velvoitti C:n ja D:n yhteisvastuullisesti korvaamaan vahingon.

Viipurin HO: Koska C:llä ja D:llä ei ollut näytetty olleen syytä varoa B:n ilman erikoista silmälläpitoa ulkona ollessaan aiheuttavan muille vahinkoa niin kanne hylättiin C:n ja D:n osalta.

KKO (Kaila, Hovila, Kekomäki): HO:n päätös kumottiin ja RO:n päätös jätettiin pysyväksi.

(Malin, Stenström): Ei muutosta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: B oli leikkinyt lapsijoukon mukana kadulla kotitalonsa edustalla. Äiti oli pitänyt häntä silmällä ikkunasta. Isä ja perheen kotiapulainen olivat olleet myös kotona. Leikkimässä oli ollut B:n lisäksi yksi 3-vuotias ja kaksi 5-vuotiaista lasta. Lisäksi paikalla oli ollut erään perheen lastenhoitaja ulkoiluttamassa perheen vuoden ikäistä vauvaa vauhuissa, mutta ikkunan särkyessä lastenhoitaja oli kävellyt kulman taakse eikä ollut nähnyt tapausta. Eräs lähellä kävellyt vartiokonstaapeli oli kuullut omituisen naksahduksen ja lähtenyt ottamaan siitä selvää. Hänen lähestyessään lapsijoukkoa toinen 5-vuotiaista oli heittänyt kivellä ikkunaa kohti, mutta kivi oli mennyt ohi. Sitten B oli ottanut yhtäkkiä kiven ja heittänyt myös ikkunaa kohti. Kivi oli osunut ja ikkuna särkynyt. B:n äiti oli

heti avannut ikkunan ja kysynyt konstaapelilta, oliko B ehkä tehnyt jotain pahaa.

B:n vanhemmat olisivat olleet valmiit korvaamaan kolmasosan vahingosta. Koska vahingon olivat aiheuttaneet kolmen perheen lapset yhdessä leikkiessään heidän mielestään jokaisen perheen vanhempien oli maksettava vahingosta osansa. Esitetyn lääkärin-todistuksen mukaan B oli ikäisekseen kaikin puolin normaalisti kehittynyt lapsi.

B. Tapausten tarkastelua. Käytännöstä on löytynyt yksi verraten vanha tapaus. Siinä alioikeudessa ja ylimmässä oikeusasteessa suhtauduttiin huoltajiin varsin ankarasti. On ajateltavissa, että nykyään korkeim-massa oikeudessa tulisi ratkaisu olemaan toinen.

Tapaus on ollut jo aikaisemmin puheena adekvaattisuuskysymystä käsiteltäessä. Silloin todettiin, että sikäli kuin vanhempien yleensä voidaan katsoa menetelleen huolimattomasti, kysymyksessä on ollut liikene-turvallisuuden suojaksi voimassa olevan käyttäytymisnormin rikko-minen. Näinkin ajateltaessa kanne olisi ollut hylättävä vahingon ollessa virhekäyttäytymisen epäadekvaattinen seuraus.¹

Käytännön niukkuus sinänsä on kiintoisaa. Se osoittanee, että nuorimman ikäryhmän lapset eivät aiheuta kovin paljon vahinkoja muulloin kuin edellä puheena olleissa vahinkotilanteissa. Ainakin mahdolliset vahingot ovat niin pieniä, että niitä koskevat riidat eivät tule ylimmän asteen käsiteltäviksi.

2. Huollettava 7—10-vuotias

A. Oikeustapauksia

56) P 19 s. 180 a (30. 9. 1909)

B (8 v., poika) oli heittänyt puupalikalla A:ta (6 v., poika) silmään, niin että se oli sokeutunut.

Kangasalan ym. KO: Selvitetty, että B oli tapaturmaisesti loukannut A:n silmää niin, että silmä oli menettänyt näkökyvyn pysyvästi. Tämän vuoksi ja huomioon ottaen, että A oli itsekä kiistallaan osaltaan antanut aihetta tapaturmaan, KO velvoitti B:n isän C:n ja B:n varoilla korvaamaan vahingon sovitteluin määrin. Koska C:n ei ollut edes väitetty tuottaneen tapaturmaa, niin häntä vastaan ajettu kanne hylättiin.

¹ Ks. ed. s. 193.

Turun HO: Ei muutosta C:n osalta.

O. O.: Ei muutosta C:n osalta.

57) KKO 1947 II 383

KKO p. 10.12.1947 n:o 3100/722/304 V.D. 1947

Saraste SVLY XVI s. 221

B (9 v., poika) oli lyönyt kotipihallaan puukepillä palikkaa. Palikka oli lentänyt A:n (17 v., poika) silmään, joka oli tulehtunut niin pahoin, että se oli jouduttu poistamaan.

Sulkavan KO: B:n isää vastaan ajettu korvauskanne hylättiin, mutta isä velvoitettiin B:n varoista korvaamaan vahinko.

Itä-Suomen HO: Koska tapahtumaa oli pidettävä tapaturmana niin kanne hylättiin myös B:n osalta. Isän osalta vahvistettiin KO:n päätös.

KKO: Ei muutosta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: A oli saapunut B:n kotipihalle toimittamaan vanhempiensa asiaa. Hän oli jäänyt pihalle juttelemaan B:n veljen kanssa, kun tapahtuma sattui. Kanteessa ei oikeastaan väitettykään B:n isän laiminlyöneen huoltajanvelvollisuuksiaan. Kanteessa sanottiin nimittäin, että isä oli vastuussa tapaturmasta, jona tapahtumaa sinänsä oli pidettävä.

58) KKO p. 23.7.1963 n:o 1818/484 R.D. 1962 (Helsingin HO) B (8 v., poika) oli riitaantunut A:n (9 1/2 v., poika) kanssa ja heittänyt tätä kohti vaaksan pituisen ja 2 cm paksuisen puutikun. Tikku oli osunut silmään, joka oli vammautunut niin pahoin, että se oli jouduttu poistamaan.

Helsingin RO: Vanhemmat olivat siinä määrin laiminlyöneet valvonnan, että he olivat velvollisia korvaamaan vahingon.

Helsingin HO: Näyttämättä oli jäänyt, että vanhemmat olisivat laiminlyöneet kasvatuksen ja silmälläpidon tai että vahinko olisi aiheutunut B:n sellaisesta menettelystä, joka sanotuissa olosuhteissa olisi ollut vanhempien toimenpitein estettävissä, minkä vuoksi HO hylkäsi kanteen.

KKO: Ei muutoksenhakulupaa.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Pojat olivat riitaantuneet ja ryhtyneet painiskelemaan. Sitten A oli heittänyt B:tä kivellä ja tämä oli heittänyt vastaan. Paikalla oli ollut useita muitakin poikia. Tapahtuma oli sattunut syksyllä iltahämärässä B:n kotipihalla.

Lääkärinlausuntojen mukaan B oli normaalisti kehittynyt keskitasoa älykkäämpi lapsi. Saman vuoden keväällä vanhemmat olivat ottaneet kerran B:ltä pois kumipyssyn.

59) KKO t. 11. 10. 1965 n:o 2148/279 R.D. 1964

B (8 v., poika) oli heitellyt sepelimurskalla A:ta (8 1/2 v., poika). Yksi sepelinsiru oli osunut silmään, silmänpohja oli repeytynyt ja silmä sokeutunut. B:n kanssa samanikäinen poika C oli myös heitellyt kiviä. A:n mukana oli ollut samanikäinen poika D.

Valkealan KO: Sekä B:tä että tämän vanhempia vastaan ajettu kanne hylättiin näyttämättömänä kokonaan.

Itä-Suomen HO: Korvaus määrättiin suoritettavaksi B:n varoista. KKO: Vain korvauksen määrää koskeva muutos.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: B ja C olivat hypänneet seivästä 20 metrin päässä B:n kotiportailta sijaitsevalla hyppypaikalla. A ja D olivat kulkeneet pensasaidan toisella puolella, jolloin A oli huutanut, että Pentti Nikula, Risto Ankio ja B hyppäävät seivästä. Silloin B oli sanonut C:lle, että mitäs ne äijät oikein huutelevat ja alkanut heitellä sepelillä aidan yli. Myös C oli heitellyt. Sitten B oli mennyt pensasaidan päähän ja jatkanut heittelyä vapaalta näkyvyydeltä. Tällöin hän oli osunut A:n silmään. D oli heitellyt vastaan, mutta A oli vain katsellut.

Oikeudenkäynnissä kantajapuoli vetosi molempien B:n vanhempien valvontatuottamukseen. B:n isä oli autoilija ja hän oli tapahtuman sattuessa ollut ajossa. B:n vanhemmat vetosivat tähän ja selittivät lisäksi, että myöskään B:n äiti ei ollut ollut huolimaton.

Kaikki tapahtumassa mukana olleet pojat olivat pitkäaikaisia leikitovereita. He olivat aina tulleet hyvin toimeen keskenään.

60) KKO p. 31. 9. 1962 n:o 2072/664 R.D. 1960 (Itä-Suomen HO) B (8 1/2 v., poika) oli heittänyt tahallaan suksisauvalla A:ta (5 1/2 v., poika) silmään, niin että se oli jouduttu poistamaan.

Kuopion RO: B:n vanhempien oli katsottava laiminlyömyllä poikansa silmälläpidon tuottaneen vahingon, minkä vuoksi RO velvoitti heidät yhteisvastuullisesti korvaamaan harkintansa mukaisin määrin A:n vahingon.

Itä-Suomen HO: Ei muutosta.

KKO: Ei muutoksenhakulupaa.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Pojat olivat leikkineet kotipihallaan lumikinoksessa. B oli suuttunut kun A ei ollut ehtinyt kyllin nopeasti siirtyä syrjään hänen tieltään ja heittänyt tätä kohti suksisauvalla. Useiden todistajien kertoman mukaan B oli hyvin ilkeä lapsi. Tapahtuman sattuessa molemmat vanhemmat olivat olleet kotona.

Tapausta on selostettu yksityiskohtaisemmin kasvatustuottamuksen yhteydessä s. 158.

B. Tapausten tarkastelua. Edelliseen ryhmään verrattuna käytäntö on huomattavasti runsaampi. Huoltajanvastuun kannalta ryhmä ei vaikuta erityisemmän merkittävältä. Yhdessä ratkaisussa kanne on hyväksytty. Tässä kuitenkin oli kysymyksessä lähinnä kasvatustuottamus. Normaalisti kehittyneen huollettavan osalta huoltajan velvollisuudet näytävät olevan jo kokolailla vähäisiä, mikä on hyvin ymmärrettävää.

Pohjoismaisesta oikeuskäytännöstä samoin kuin suomalaisesta vakuutusikäytännöstä² olen löytänyt joitakin tapauksia. Myös Helsingin hovioikeuden ratkaistavana on ollut muutamia tämän ryhmän tilanteita.³

² VVYH n:o 3/1966 § 11: Yhdeksänvuotias poika ja kahdeksanvuotias tyttö olivat ryhtyneet heittelemään toisiaan kivillä. Pojan heittäjä kivi oli osunut tytön suuhun, jolloin yksi hammas oli katkennut ja kahdesta muusta lohjennut pala.

Korvausvelvollisuutta ei voitu perustaa vanhempien valvontatuottamukseen.

³ Helsingin HO t. 13. 7. 1966 n:o 418/V 1965/328.

B (8½ v., poika) oli lyönyt A:ta (7 v., tyttö) metallisella lastenlapiolla kasvoihin, jolloin yksi pysyvä hammas oli katkennut.

Helsingin RO: Selvitetty, että hammas oli katkennut lapion osuttua siihen, mutta selvittämättä oli jäänyt, kuinka tapaus tarkemmin oli sattunut. Samoin oli jäänyt näyttämättä, että B olisi ollut luonteeltaan tai tavoiltaan sellainen, että vanhemmilla olisi ollut syytä varoa hänen tekevän vahinkoa, vaikka häntä ei erityisesti pidettykään silmällä. Tämän vuoksi RO hylkäsi kanteen vanhempien tuottamukseen perustuvana, mutta velvoitti heidät aikaisemmin antamansa sitoumuksen nojalla, mistä he olivat oikeudenkäynnissäkin ilmoittaneet pitävänsä kiinni, korvaamaan puolet siihen astisista hoitokuluista.

Helsingin HO: Ei muutosta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: B oli normaalisti kehittynyt lapsi. Hän menestyi hyvin koulussa. Molemmat vanhemmat kävivät ansiotyössä. B oli paljon kotonaan yksin. Vanhemmat olivat antaneet erälle henkilölle tehtäväksi seurata B:n toimia heidän työssä ollessaan, mutta tämä henkilö oli ollut tapahtuman aikana sairaalassa. Tapahtuma oli sattunut B:n kotipihalla.

Helsingin HO t. 4. 7. 1962 n:o 392/V 1961/411.

B (7 v., poika) oli heitellyt tikkaa A:n (10½ v., poika) kanssa. Tikka oli vahingossa osunut A:n silmään, joka oli lähes sokeutunut.

Lohjan KO: Näyttämättä oli jäänyt, että B:n vanhemmat laiminlyömällä poikansa valvontavelvollisuuden olisivat tuottaneet vahingon. Tämän perusteella KO hylkäsi vanhempia vastaan ajatun korvauskanteen.

Helsingin HO: Ei muutosta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Tapahtuma oli sattunut naapurin pihalla. Tikkanuolet olivat olleet naapurin pojan. Vanhemmat kielsivät edes tietäneensä, että naapurin pojalla olisi tikkanuolet.

Huomattavan monessa tapauksessa huollettava on aiheuttanut vahingon leikkitoverilleen. Huollettava on riitaantunut syystä tai toisesta toverinsa kanssa ja vihatuksissaan heittänyt tätä jollakin kovalla ja terävällä esineellä. Vahingot ovat olleet sellaisia, että niitä tuskin olisi voinut millään järkevillä toimilla estää lukuunottamatta Kuopion tapausta (60), jossa uhrautuvammalla kasvatuksella olisi luultavasti voitu kehittää huollettavan epäedullisia luonteenpiirteitä myönteisemmiksi.

Edellä huoltajantuottamuksen teoreettisluonteisen käsittelyn yhteydessä⁴ oli tarkasteltavana, mitä huollettavalta normaalisti eri ikäkausina voidaan odottaa ja millä tavoin hänen käyttäytymiseensä voidaan yrittää vaikuttaa ja on syytä pyrkiä vaikuttamaan. Siinä yhteydessä esitettyä ei ole tarkoituksenmukaista nyt toistaa. Pidettäköön kuitenkin mielessä, että huoltajaa ei voida velvoittaa valvomaan huollettavan joka askelta. Tällainen valvonta sitoisi kohtuuttomasti huoltajan aikaa. Lisäksi se ei auttaisi paljoakaan. Huollettava, joka tahtoo olla ilkeä, saa siihen aina tilaisuuden, rajoitettiinpa hänen vapauttaan enemmän tai vähemmän.

Itse tapaukset ovat olleet tosiasia-aineistoltaan siinä määrin erilaisia, että säännönmukaisuuksien havaitseminen on kutakuinkin mahdollista. Yleisenä havaintona voitaneen kuitenkin todeta tuomioistuinten suhtautuneen huoltajiin useimmissa tapauksissa suopeasti. Kaikki ratkaisut on mielestäni hyvin perusteltavissa tuottamusvastuun puitteissa. Kuopion tapaus (60) tosin edellyttää kasvatustuottamuksen hyväksymistä.

3. Huollettava 11-vuotias tai sitä vanhempi

A. Oikeustapauksia

61) KKO p. 27.11.1935 n:o 2946/1190/499 V.D. 1935

B (11 v., poika) oli yrittänyt heittää puupalikalla veljeään, mutta palikka oli osunut A:n (10 v., poika) silmään. Silmän näkökyky oli alentunut kahdeksanteen osaan entisestä.

Lappeen ym. KO: Kanne hylättiin sekä B:n että tämän isän osalta. Viipurin HO: Korvaus määrättiin suoritettavaksi B:n varoista. KKO: Ei muutosta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Poikajoukko oli pelannut palloa aholla. A ja eräs toinen poika olivat päättäneet lähteä pois. Tällöin B oli sanonut, että tepäs vasta miehiä

⁴ Ks. ed. s. 132.

ollette kun lähдете kesken pois. B:n veli oli sanonut, että anna poikien vaan lähteä pois. Silloin B oli yrittänyt heittää veljeään riepupallolla, mutta ei ollut osunut. Nyt toiset olivat kiusoitelleet B:tä sanoen tätä huonoksi heittäjäksi. Harmistuneena B oli sitten ottanut puupalikan, yrittänyt osua veljeensä, mutta tämä oli onnistunut väistämään, jolloin palikka oli osunut takana seisoneeseen A:han.

Oikeudenkäynnissä ei esitetty oikeastaan mitään näyttöä huoltajantuottamuksesta.

62) KKO 1938 II 186

KKO p. 18. 3. 1938 n:o 723/9/4 V.D. 1938

Kadulla kulkeneet B (12 1/2 v., poika) ja C (8 1/2 v., poika) olivat tavanneet A:n (11 v., poika). Poikien kesken oli syntynyt riitaa. A oli saanut vähäisiä vammoja.

Kuopion RO: Selvitetty, että B ja C olivat tahallaan lyöneet A:ta. Koska B:n isä D ja C:n isä E eivät olleet pitäneet poikiaan tarpeeksi silmällä, niin RO velvoitti heidät yhteisvastuullisesti korvaamaan vahingon.

Viipurin HO: Ei muutosta.

KKO (Lyytikäinen, Ekholm, Piipponen): Koska C:n ei ollut näytetty pahoinpidelleen A:ta eikä myöskään ollut selvitetty, että D jättämällä B:n huolenpidon valvomatta tai muutoin olisi ollut syypää siihen, että B oli päässyt pahoinpitelemään A:ta, niin KKO vapautti D:n ja E:n korvausvelvollisuudesta.

(Hovila ja esittelijä): Koska oli jäänyt näyttämättä, että D ja E olisivat jättämällä poikiensa toimintaa valvomatta tai muusta tuottamuksesta aiheuttaneen pahoinpitelyn, niin D ja E olisi vapautettava henkilökohtaisesta vastuusta ja heidät olisi velvoitettava poikiensa varoista yhteisvastuullisesti korvaamaan vahinko.

(Petäys): Ei muutosta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: A oli seisonut kotitalonsa rappukäytävässä kun B ja C olivat kulkeneet ohitse ja naureskelleet hänelle. Hetken kuluttua pojat olivat tulleet takaisin, jolloin B oli odottamatta käynyt A:n kimppuun. B oli lyönyt kivellä silmän alle ja kaatanut A:n maahan. C oli painanut A:n päätä katuun, mutta ei ollut lyönyt A:ta.

Oikeudenkäynnissä esitettiin runsaasti näyttöä jonka mukaan B ja C olivat olleet kunnollisia ja normaalisti kehittyneitä lapsia. Kantajapuoli ei sitä vastoin voinut esittää mitään selvitystä huoltajantuottamuksesta.

HO:ssa ratkaisu tehtiin äänin 2:1. Vähemmistönä ollut jäsen katsoi jääneen näyttämättä, että D ja E olisivat laiminlyöneet valvoa poikiaan, minkä vuoksi heidät olisi vapautettava vastuusta.

63) KKO t. 16. 6. 1961 n:o 2136/453 R.D. 1960

Saraste SVLY XVI s. 219, Kivivuori SVLY XVII s. 286

B (14 v., poika), C, D ja E (12 vuotiaita poikia) olivat heitelleet lumipalloilla ohikulkevaa tavarajunaa. Yksi palloista oli osunut veturin ikkunaan jolloin lasinsirpale oli vahingoittanut veturin-kuljettajan A:n silmää.

Jyväskylän KO: Vanhemmat velvoitettiin korvaamaan vahinko poikien varoista, mutta vanhempia vastaan ajettu kanne hylättiin.

Vaasan HO: Ei muutosta.

KKO: Ei muutosta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Pojat sekä F (16 v., poika) olivat seisoskelleet Vaajakosken asemalla ja kuulleet kun tavarajuna oli ollut lähestymässä asemaa. Tällöin F oli ehdottanut, että lähdetäisiin yhdessä koettamaan kuinka tarkasti liikkuvaan junanvaunuun osuisi. Kaikki pojat olivat nousseet läheisen kallionleikkauksen päälle, missä oli sovittu, että yritettäisiin osua hiilivaunuun. B oli heittänyt ensiksi, mutta niin aikaisin, että pallo oli lentänyt veturin eteen. Sitten C, D ja E olivat heittäneet pallonsa lyhyin väliajoin. Tällöin oli kuulunut lasin helähdys ja C oli sanonut, että hänen pallonsa taisi osua ikkunaan. Tapahtuman pelästyttyään F oli jättänyt kokonaan heittämättä. Häntä ja hänen vanhempiaan vastaan ei esitetty mitään vaatimuksia.

Oikeudenkäynnissä vanhemmat selittivät kasvattaneensa ja valvo-neensa lapsiaan niin kuin vastaavassa taloudellisessa asemassa olevat vanhemmat yleensä. Kysymys oli työläisperheestä. C oli kerran joutunut kiinni ollessaan poikajoukon mukana näpistämässä karviaismarjoja. Tästä olivat poliisiviranomaiset ilmoittaneet sosiaalilautakunnalle. Muuten C oli poliisiviranomaisten käsityksen mukaan tavallinen poika. Oikeudenkäynnissä kantaja vetosi erikoisesti tähän selittäen C:n osoittaneen siinä rikollisia taipumuksia.

64) KKO p. 7. 2. 1968 n:o 349/567 R.D. 1967 (Helsingin HO)

B (13 v., poika) oli tahallaan pahoinpidellyt A:ta (14 v., poika).

Helsingin RO: Näytetty, että B oli tahallaan potkaissut A:ta, jolloin A:n etuhammas oli rikkoutunut ja nenäluu murtunut. Sen sijaan oli jäänyt näyttämättä, että B:n vanhemmat olisivat laiminlyöneet B:n valvonnan ja siten syypäitä tapahtuneeseen. Tämän vuoksi RO hylkäsi kanteen B:n vanhempien osalta.

Helsingin HO: RO:n mainitsemilla perusteilla ja koska ei ollut näytetty vanhempien kasvattaneen huonosti B:tä, niin ei ollut esitetty syytä muuttaa RO:n lopputulosta.

KKO: Ei muutoksenhakulupaa.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: A oli tullut Helsinkiin serkkunsa luokse kylään. A:n ollessa serkkunsa ja eräiden tyttöjen kanssa askaroimassa kellarihuoneessa B oli tullut huoneeseen joidenkin muiden poikien kanssa. Nämä olivat alkaneet riidellä A:n ja tämän serkun kanssa. Tapahtumat olivat viimein päättyneet siihen, että B oli potkaissut A:ta kasvoihin.

Tapausta on selostettu tarkemmin kasvatustuottamuksen yhteydessä edellä s. 162.

65) KKO 1938 II 677

KKO p. 19. 12. 1938 n:o 2791/354/141 V.D. 1938

B (10 v., poika) ja C (11 v., poika) olivat vahingoittaneet ja hävittäneet kesähuviloissa säilytettyä omaisuutta.

Ristiinan KO: Koska B:n ja C:n äiti D sekä B:n isä ja C:n isäpuoli E olivat laiminlyöneet pitää silmällä B:tä ja C:tä niin KO velvoitti heidät korvaamaan vahingon.

Viipurin HO: Ei muutosta.

KKO (Kaila, Ekholm, Hakulinen): Ei muutosta.

(Möller, Pehkonen): Näyttämättä oli jäänyt, että D ja E olisivat puutteellisesti täyttämällä velvollisuutensa valvoa B:tä ja C:tä matkaansaattaneet vahingon, minkä vuoksi vähemmistö olisi vapauttanut heidät korvausvelvollisuudesta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Pojat olivat tehneet ilkivaltaa kotinsa lähellä olevissa huviloissa. Tekojensa salaamiseksi pojat olivat ryhtyneet kertomaan kummitusjuttuja. Tapausta on selostettu tarkemmin kasvatustuottamuksen yhteydessä edellä s. 156.

66) KKO 1950 II 203

KKO p. 16. 5. 1950 n:o 2390/120/61 V.D. 1950

DL 1951: 13

B (9 v., poika), C (11 v., poika) ja (D 12 v., poika) olivat heitelleet kivillä A:ta.

Sulkavan KO: Selvitetty, että B, C ja D olivat tahallaan heitelleet kivillä A:ta seurauksin, että A oli saanut mm. kuhumun ja mustelman ohimoonsa. Sen vuoksi ja kun B:n ja C:n isän ja äidin E:n ja F:n sekä D:n isän ja äidin G:n ja H:n oli katsottava tuottaneen vahingon laiminlyönnällä pitää poikiaan silmällä KO velvoitti heidät yhteisvastuullisesti korvaamaan vahingon.

Itä-Suomen HO: Vain korvauksen määrää koskeva muutos.

KKO: Ei muutosta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Poikien teko oli kosto. A:n poika oli ottanut luvatta poikien leikkiauton ja kun

pojat olivat menneet sitä hakemaan pois, A oli ollut heille vihainen. Tapausta on selostettu tarkemmin kasvatustuottamuksen yhteydessä s. 157.

67) KKO t. 2. 4. 1951 n:o 912/513 R.D. 1950

B (13 v., poika) oli heittänyt kivellä kotipihallaan A:ta (11 v., poika) silmään. Silmä oli sokeutunut.

Kemin RO: Näyttämättä oli jäänyt, että B:n vanhemmat isä C ja äiti D olisivat puutteellisesti täyttämällä velvollisuutensa valvoa B:tä tuottaneet vahingon. Tämän vuoksi RO hylkäsi kanteen C:n ja D:n osalta.

Vaasan HO: Jutussa oli ilmennyt, että C ja D laiminlyömällä B:n silmälläpidon olivat osaltaan aiheuttaneet A:n vahingon, minkä vuoksi HO velvoitti heidät yhteisvastuullisesti B:n kanssa korvaamaan vahingon.

KKO: Selvitetty B:llä olleen tapana kiusata ja ahdistella leikkiveriteitaan mm. heittelemällä heitä kivillä. Näin ollen on katsottava C:n ja D:n, jotka ovat olleet tietoisia B:n käyttäytymisestä, olleen velvollisia erityisellä huolella pitämään B:tä silmällä tämän leikkiessä kotipihallaan toisten lasten kanssa. Laiminlyömällä tämän velvollisuutensa ovat C ja D tuottaneet A:n vahingon, joten ei ole esitetty syytä HO:n tuomion muuttamiseksi.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: B oli siskonsa ja A:n kanssa potkinut palloa kotipihallaan. Hän oli suuttunut A:lle ja heittänyt tätä useamman kerran kivellä.

Tapausta on selostettu tarkemmin edellä kasvatustuottamuksen yhteydessä s. 157.

68) KKO p. 3. 9. 1965 n:o 1870/193 R.D. 1964 (Turun HO)

B (10 v., poika) ja C (11 v., poika) olivat eräiden muiden poikien kanssa särkeneet erään liikkeen varastoalueella säilytetyistä autoista erilaisia laitteita.

Tampereen RO: Näytetty, että vanhemmat olivat valvoneet lapsiaan huolimattomasti. Sen vuoksi RO velvoitti B:n isän ja C:n äidin yhteisvastuullisesti korvaamaan vaaditun määrän.

Turun HO: Ei muutosta.

KKO: Ei muutoksenhakulupaa.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Riidan kohteena oli pelkästään korvauksen määrä. Muitten poikien vanhemmat olivat sovinnolla maksaneet osuutensa. B:n äidiltä ei vaadittu mitään. C:n isä oli kuollut. B:n isä oli kerran aikaisemminkin joutunut korvaamaan samanlaisen B:n tekemän vahingon.

B. Tapausten tarkastelua. Käytäntö on huomattavasti runsaampi kuin edellisessä ikäryhmässä. Ratkaisut ovat myös sikäli kiitollisia tarkastelun kohteita, että kanne on hylätty ja hyväksytty täsmälleen yhtä monessa tapauksessa.

Toisaalta ratkaisujen pohjalta ei juuri ole kehitettävissä sääntöjä. Tapausten nojalla ei myöskään voi sanoa oikeuskäytännön kannan muuttuneen, ei ainakaan huoltajalle lievemmäksi. Sekä kanteen hyväksyvät että hylkäävät ratkaisut ajoittuvat 30-luvulta viime vuosiin saakka.

Parissa ratkaisussa (65 ja 66) tuomioistuimet ovat suhtautuneet huoltajiin hyvin ankarasti. Näissä tapauksissa kasvatustuottamusvastuukaan ei juuri asiaa muuksi muuta.

Ratkaisujen runsaus on merkille pantavaa. Huollettavan kehittyminen ei näytä poistavan valvonnan tarvetta. Huoltajan mahdollisuudet vaikuttaa valvonnalla huollettavan käyttäytymiseen vähenyvät huollettavan iän karttuessa jatkuvasti. Usein on kysymys ollut huollettavan ilkeydestä ja tahallisesti aiheuttamasta vahingosta. Nimenomaan tällaisten vahinkojen estämisessä saataneen merkittäviä tuloksia vain pitkäjännitteisellä ja johdonmukaisella kasvatuksella.

Tapaukset ovat kuitenkin verraten epäyhtenäisiä. Säännönmukaisuuksia ei juuri ole havaittavissa. Samaa on sanottava suomalaisesta vakuutuskäytännöstä.⁵

⁵ VVYH n:o 11/1959 § 8:

Kaksi eri perheen 13-vuotiasta poikaa oli salaa vanhemmiltaan yöllä hiipinyt kotoaan ja murtautunut kioskiin sekä anastanut sieltä erilaista omaisuutta ja ottanut toisesta paikasta käyttöönsä mopedin rikkoen sen.

Koska poikien vanhemmilla ei ollut ollut tietoa siitä, että heidän poikansa harrastivat tällaisia yöllisiä retkiä, niin he eivät olleet lyöneet laimin lastensa silmälläpitovelvollisuutta.

VVYH n:o 3/1966 § 15:

B (12 v., poika) oli mennyt luvatta kahden suunnilleen samanikäisen pojan kanssa aidatulle vanhojen autojen säilytyspaikalle. Pojat olivat saaneet yhden auton käyntiin, joka oli vahingoittunut ja vahingoittanut lisäksi kahta muuta autoa.

Kysymys B:n vanhempien valvontatuottamuksesta ei tullut edes asian yhteydessä esille. Korvausta vaadittiin, koska B itsekin oli vakuutuksensaaja.

19 §. MUUN HUOLLETTAVAN AIHEUTTAMAT VAHINGOT

1. Henkilövahinkoja

A. Oikeustapauksia

69) O.O. 15. 4. 1916 P. 291 (s. 129)

Mielisairaalassa hoidettavana ollut B oli surmannut A:n. A:n leski vaati vahingonkorvausta sairaalan ylilääkäriltä C:ltä.

Ruoveden KO: Kanne hylättiin näyttämättömänä (toteensaattamattomana). Kantaja oli selittänyt, että C oli laiminlyönyt pitää B:tä silmällä.

Turun HO: Ei muutosta.

OO: Ei muutosta.

70) KKO 6. 11. 1924 P. 1327/2692/1393 S.D. 1922 (s. 683)

Mielisairas B (27 v., mies) oli pahoinpidellyt A:ta. B oli asunut isänsä C:n luona.

Korpielän KO: Koska C oli holhoojana laiminlyönyt velvollisuutensa tarpeen mukaan hoitaa ja vartioida B:tä, niin KO velvoitti hänet korvaamaan A:n vahingon.

Viipurin HO: C:n ei voitu katsoa kysymyksessä olevassa tilaisuudessa laiminlyöneen velvollisuuttaan pitää B:tä silmällä. Tämän vuoksi C ei ollut vastuussa A:n vahingosta.

KKO: Ei muutosta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: C:n vaimo oli kuollut v. 1908 ja C oli silloin määrätty alaikäisten lastensa holhoojaksi. Kun B oli täyttänyt 21 vuotta, ei C ollut ryhtynyt holhouksen suhteen mihinkään toimiin. B oli asunut jatkuvasti isänsä luona. Tapahtuman sattuessa B oli ollut pahoinpitelemässä C:tä ja A oli mennyt väliin. Ilman A:n väliintuloa B olisi ehkä surmannut C:n. B oli pelännyt sotaväkeen menoa. Hän oli kiisattava mielisairas. Hän oli esiintynyt aikaisemminkin uhkaavasti.

71) KKO p. 23.1.1961 n:o 238/549 R.D. (Helsingin HO)

Kunnan myötävaikutuksella meijeristä työpaikan saanut heikko-mielinen B (22 v., mies) oli pahoinpidelty meijerin sikalanhoitajaa A:ta.

Mäntsälän KO: Näyttämättä oli jäänyt, että B olisi ollut pahoinpitelyn tapahtuessa mielipuoli tai muutoin syyhyn mahdoton ja että sosiaalilautakunta olisi laiminlyönyt sen velvollisuutena mahdollisesti olleen B:n silmälläpidon. Tämän vuoksi KO hylkäsi A:n Mäntsälän kuntaan kohdistaman korvauskanteen.

Helsingin HO: Näyttämättä oli jäänyt, että B, joka pahoinpitelyn sattuessa oli täyttänyt 21 vuotta, olisi ollut kunnan holhouksen-alainen tai että kunta muustakaan syystä olisi ollut B:hen nähden valvontavelvollinen. Kun ei ollut esitetty muutakaan syytä, jonka nojalla kunta olisi ollut korvausvelvollinen, niin ei muutosta.

KKO: Ei muutoksenhakulupaa.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: A ja B olivat olleet riidoissa keskenään. B oli epäillyt A:n antavan B:n työstä vääristeltäviä tietoja isännöitsijälle. Tapahtumapäivänä oli meijerin sikaloiden rehunotossa sattunut sekaannus, minkä johdosta jonkin verran kermaa oli mennyt maahan. A oli kertonut isännöitsijälle vahingon johtuneen B:n syystä. Isännöitsijä oli käynyt nuhtelemassa B:tä. B oli suorittanut pahoinpitelyn kustoksi tästä. Pahoinpitelyn johdosta B oli tuomittu ehdolliseen vankeusrangais-tukseen (ilman täyttä ymmärrystä tehty vaikean ruumiinvamman aiheuttanut pahoinpitely).

B oli ollut 17-vuotiaaksi saakka lastenkodissa. Lääkärintodistuk-sen mukaan hän oli heikkomielinen (ÄO 71). Hän osasi lukea ja kirjoittaa. Hänet oli vapautettu asepalveluksesta. A selitti, että kunta oli mennyt takuuseen B:n meijerissä työssä ollessaan aiheut-tamista vahingoista. Selvitykseksi tästä A esitti erään henkilön antaman todistuksen, missä tämä selitti kuulleensa asian meijerin johtajalta. Kunta puolestaan selitti, että sosiaalilautakunnan teh-tävänä oli tällaisessa tapauksessa seurata ja tukea asianomaista, mutta ei valvoa tätä huoltajana.

B. Tapausten tarkastelua. Kaikissa ratkaisuihin korvausvaatimus on hylätty sekä ylimmässä asteessa että hovioikeusvaiheessa. Vain toi-seksi selostetussa tapauksessa (70) alioikeus on hyväksynyt korvaus-kanteen. Näin ollen ratkaisuihin ei ole tapausta, joka olisi esimerkki huoltajantuottamuksesta.

Selostettujen tapausten perusteella ei ole havaittavissa mitään säännönmukaisuuksia huoltajantuottamuksen arvostelussa. Tapahtumain kulku on ollut jokaisessa ratkaisussa siksi omaleimainen. Kahden ensiksi

selostetun tapauksen osalta tosin voidaan sanoa, että niissä vastaajan on katsottu olleen huoltajanasemassa. Kolmannessa ratkaisussa ei vastaja edes pidetty huoltajana.

Toiseksi selostetun tapauksen (70) pohjalta on sanottava, että huoltajan tuottamusta on arvosteltu lievähkösti. Huollettava oli esiintynyt aikaisemminkin uhkaavasti ja tapahtuman aikoihin hän oli ollut levoton pelätessään sotaväkeen joutumista. Huoltaja ei ollut ilmeisesti mitenkään varautunut tällaisten tilanteiden varalle.

Kuitenkin ratkaisua on pidettävä perusteltuna. Vaikka kysymyksessä olikin isän vastuu mielisairaana poikansa valvonnasta, ei sukulaisuussuhteelle voine antaa samaa merkitystä kuin alaikäisen valvonnassa. Vanhempien käyttäytymistä mielisairaana huoltajana ei ole syytä arvostella muita ankarammin. Vastuu ei ole samalla lailla »elämän säännön mukaista» kuin vanhempien vastuu alaikäisen käyttäytymisestä.

Yleisenä ohjeena olisikin mielestäni pidettävä lievän tuottamusarvostelun periaatetta. Tätä ei tietenkään voida perustella paljonkaan yhdellä ainoalla lähes viisikymmentä vuotta sitten annettulla ennakkotapauksella. Voitaneen kuitenkin sanoa olevan kiintoisaa havaita, että jo silloin ratkaisuun sovellettiin suhteellisen lievää mittapuuta.

2. Esinevahinkoja.

A. Oikeustapauksia

72) OO. 13. 5. 1899 P. 29 (s. 74 a)

Mielisairas B oli sytyttänyt tuleen A:n riihirakennuksen. A vaati vahingonkorvausta Jyväskylän maalaiskunnalta, koska tämä oli lainlyönyt järjestää B:lle tarkoituksenmukaisen hoidon.

Jyväskylän y.m. KO: Kanne hylättiin.

Vaasan HO: Koska kunta vahingon sattuessa ei ollut ollut velvollinen hoitamaan B:tä, eikä sitten myöskään ollut vastuussa tämän aiheuttamasta vahingosta, niin ei muutosta.

OO: Kunnallisen viranomaisen tuottamuksen johdosta mahdollisesti syntynyt korvausvelvollisuus ei voinut siirtyä koko kunnan rasitukseksi. Tämän vuoksi ei muutosta.

73) KKO t. 25. 10. 1955 n:o 3249/36 R.D. 1955

Henkisesti vajavainen, puhekyvytön B (11 v., poika) oli sytyttänyt tulipalon ottoäitinsä ja samalla isoäitinsä omistamassa kiinteis-

tössä. Kiinteistö oli ollut vuokrattuna A:lle. Tulipalossa oli tuhoutunut A:n ja tämän vaimon irtainta omaisuutta.

Laukaan KO: Näyttämättä oli jäänyt, että B olisi aiheuttanut tulipalon, minkä vuoksi C:tä vastaan ajettu korvauskanne hylättiin. Itä-Suomen HO: Selvitetty, että B oli sytyttänyt tulipalon, mutta näyttämättä oli jäänyt, että C puutteellisesti täyttämällä velvollisuutensa valvoa B:n toimintaa olisi aiheuttanut A:n ja hänen vaimonsa vahingon, minkä vuoksi HO jätti asian KO:n päätöksen varaan.

KKO: Ei muutosta.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: Palo oli saanut alkunsa puimalan vieressä olleesta olkikasasta. Hiukan ennen palon syttymistä B oli kiistattomasti liikkunut puimalan tienoilla. Tulta rakennuksessa ei ollut pidetty pitkiin aikoihin. Vuokraajan 7-vuotias poika sanoi nähneensä B:n sytyttäneen palon ja heittäneen sen jälkeen tikut ruusupensaaseen juurelle. Sieltä vuokraajan toinen poika (19½ v.) oli löytänytkin tikut. Eräs naapuri kertoi ajaneensa B:n joskus pois omasta puimalastaan, kun B oli tehnyt pikku ilkeyksiä. Eräs toinen naapuri taas kertoi B:n ottoisävainajan valitelleen B:n tekemän pahojaan. Kukaan ei kuitenkaan ollut nähnyt B:llä aikaisemmin tikkuja.

Useat todistajat kertoivat C:n hoitaneen B:tä parhaansa mukaan. Hän oli mm. käyttänyt B:tä mahdollisimman pätevien erikoislääkäreiden tutkittavana. Eräät todistajat selittivät myös B:n olevan kuuliaisen lapsen. Kantaja selitti nimenomaan B:n olevan sellaisen lapsen, jonka osalta huoltajan valvontavelvollisuus oli tavallista ankarampi. Kantaja vetosi ennakkotapauksena seuraavaksi selostettavaan ratkaisuun.

74) KKO 1950 II 279

KKO p. 27. 7. 1950 n:o 3207/253/128 V.D. 1950

Mielisairas B (16 v., poika) oli lähtenyt ajamaan vartioitavanaan olleella isänsä C:n henkilöautolla ja aiheuttanut useampia liikennevahinkoja.

Tampereen RO: Selvitetty, että C oli jättänyt autonsa poikansa B:n vartioitavaksi, vaikka hän oli tietänyt B:n olevan mielisairas. Sen vuoksi ja kun C oli kerrotulla tuottamuksellaan aiheuttanut syntyneet vahingot, RO velvoitti RL 9:1 ja 5:n nojalla korvaamaan vahingot. Virallisen syyttäjän vaatimus, että C olisi tuomittava rangaistukseen moottoriajoneuvoliikenteestä annettujen määräysten rikkomisesta hylättiin.

Turun HO: Ei muutosta.

KKO: Koska C oli kysymyksessä olevassa tilaisuudessa antanut auton B:n vartioitavaksi, vaikka hänellä oli ollut syytä varoa B:n,

joka sittemmin oli todettu olleen sanottuna aikana mielisairas, olleen ymmärrystä vailla, sen vuoksi ja kun C näin ollen oli, kuten alemmat oikeudetkin olivat katsoneet, tuottamuksellaan aiheuttanut kysymyksessä olevat vahingot, niin KKO katsoi, ettei ollut esitetty syytä muuttaa HO:n päätöstä.

Tapauksen asiakirjoista ilmenee lisäksi seuraavaa: C oli pyytännyt B:tä vartioimaan autoaan pistäytyessään keskellä päivää hetkeksi kotonaan. Tällöin B oli lähtenyt ajamaan autolla. B:n veli oli kuullut, kun B oli käynnistänyt moottorin ja lähtenyt heti vuokra-autolla tämän perään. Edellisenä päivänä B oli nimittäin myös ottanut auton luvatta. Isä kiisti tienneensä tästä tapahtumasta mitään. Veli sitä vastoin oli ollut asiasta tietoinen. B oli menestynyt huonosti koulussa ja siirtynyt oppikoulusta ammattikouluun. Hän oli yleensä ollut hiljainen, mutta oli viikkoa ennen tapahtumaa tullut levottomaksi ja häntä oli alkanut vaivata unetomuus. Lääkärintodistuksen mukaan B oli tullut syyntakeettomaksi muutamia päiviä ennen tapahtumaa. Isä väitti, että hän ei tiennyt B:n olleen niin vakavasti sairaan, kuin sittemmin oli käynyt ilmi.

RO:n ratkaisu tehtiin äänestyksen jälkeen. Yksi jäsen katsoi isän tuottamuksen jääneen näyttämättä. Isä oli huomattavan varakas henkilö.

B. Tapauksen tarkastelua. Ratkaisut ovat yhtä hajanaisia kuin edellisetkin. Jyväskylän tapaus (72), josta jo edellä on ollut puhe, sivuutetaan tässä yhteydessä (ks. s. 112). Toiseksi selostamassani ratkaisussa (73) tuomioistuimet ovat noudattaneet samaa linjaa kuin Korpiselän tapauksessa (70). Arvostelu on ollut huoltajalle verraten myötsämielinen. Toisaalta ratkaisussa on noudatettu palovahingoissa yleisestikin seurattuja periaatteita.

Viimeksi selostetussa tapauksessa ratkaisun mahdollinen ankaruus ilmenee lähinnä todistusaineiston arvostelussa. Tehtävä, minkä isä pojalleen antoi oli sellainen, jonka huollettava epäilyksettä olisi kyennyt suorittamaan, jos hän vain olisi ollut terve. Jonkin verran epäselväksi jäi, kuinka hyvin isä oli ollut selvillä poikansa mielentilasta. Tuomioistuimet katsoivat isän olleen tietoinen ainakin poikansa sairauden yleisestä laadusta. Jos ratkaisu tehdään tältä pohjalta, huoltajantuottamusta on pidettävä varsin kiistattomana.

DIE SCHADENSERSATZVERPFLICHTUNG DES PFLEGERS AUFGRUND EINES VERSCHULDENS

**Untersuchung über die Haftung des Pflegers für einen Personen-
oder Sachschaden, den der zu Pflegende einem Dritten
zugefügt hat.**

TEIL I

EINFÜHRUNG § 1—6.

In der Untersuchung werden die Voraussetzungen geprüft, unter denen eine Person (der Pfleger) zum Ersatz des Personen- oder Sachschadens verpflichtet ist, den eine andere Person (der zu Pflegende), die nicht für die Sicherheit ihrer Umgebung zu sorgen vermag und deshalb der Aufsicht bedürftig ist, einem Dritten zugefügt hat. Pfleger ist im allgemeinen die Mutter oder der Vater und der zu Pflegende ein minderjähriges Kind, aber auch andere Pflegeverhältnisse kommen vor. Im finnischen Recht gelten keine Sonderbestimmungen über die Haftung des Pflegers, sondern es kommt der allgemeine Verschuldensgrundsatz zur Anwendung. Die Ersatzpflicht kann somit nur entstehen, wenn der Pfleger tadelnswert, fahrlässig gehandelt hat. Das setzt voraus, dass der Pfleger Vorsichtsmassregeln für den Fall eines vom zu Pflegenden möglicherweise verursachten Schadens zu ergreifen hatte und diese versäumt hat. Der Pfleger hat eine Handlung unterlassen.

So handelt es sich bei der Haftung des Pflegers um die Haftung in Verbindung mit einer Unterlassung. Nach dem Verschuldensgrundsatz darf niemand eine Handlung begehen, die entweder direkt einen Schaden oder immerhin ein beachtliches Risiko bedeutet. Dagegen sind die Bürger im allgemeinen nicht verpflichtet, Gefahren abzuwenden, die Dritten

drohen. Als Problem der Unterlassungshaftung bezeichnet man die Frage, wann eine Person für einen solchen einem Dritten zugestossenen Schaden haftet, den der Ersatzpflichtige nicht durch eine fahrlässige Handlung sondern durch eine fahrlässige Unterlassung verursacht hat. Die Beantwortung setzt voraus, dass die logische Struktur des Begriffes Verhalten in den Hauptzügen geklärt wird.

Der international bekannte finnische Philosoph Georg Henrik von Wright hat den Begriff des Verhaltens vom logischen Standpunkt ausführlich analysiert. Nach ihm handelt es sich bei dem Begriff Handlung um die Betrachtung einer im Zustand der Welt geschehenden Veränderung vom Standpunkt der Person, der Absichten des Handelnden und der Informationen, die der Handelnde vom Zustand der Welt und von den ihre Veränderung bewirkenden Kausalgesetzen (sog. epistemologische Haltungen) hat. Wenn wir sagen, dass eine Person eine Handlung begeht, z.B. ein Fenster öffnet, erklären wir nichts, sondern verstehen die Sache auf eine bestimmte Weise. Die Veränderung, die der Handelnde angestrebt hat, nennt man den Erfolg der Handlung. Das Verhältnis von Handlung und Erfolg ist logisch, definitionsartig. Kausal ist dagegen das Verhältnis zwischen Erfolg und Folge. Die Kette der Veränderungen endet nicht mit dem Entstehen des Erfolges. In Kausalzusammenhang damit stehende Veränderungen kann es zahllose geben.

Die Unterlassung ist im Hinblick auf die Handlung zweitrangig. Wenn wir sagen, dass eine Person etwas unterlassen hat, z.B. das Fenster zu schliessen, meinen wir, dass sie eine Handlung nicht begangen hat, die sie hätte begehen können, wenn sie gewollt hätte. Auch zur Unterlassung gehört ein Erfolg. Der Erfolg ist der Zustand der Welt, den die Person nicht verändert hat. Der Erfolg kann ebenso in einem kausalen Verhältnis zu anderen Veränderungen, Folgen stehen wie der Erfolg einer Handlung zu den Folgen. In dieser Hinsicht sind mit der Unterlassung keine besonderen Probleme verbunden.

Die besonderen Probleme sind ihrem Wesen nach rechtspolitisch. Die Struktur der Haftung für Verschulden kann man in Form von zwei gedachten Verhaltensnormen verstehen. Von den gedachten Normen verbietet die erste, einen Schaden oder ein beachtliches Risiko zu verursachen. Die zweite Norm wiederum verpflichtet dazu, den aus der Verletzung der ersten Norm entstandenen Schaden zu ersetzen. Auf die Unterlassungshaftung angewendet verpflichtet die erste Norm dazu den Schaden zu verhindern oder die Gefahr zu beseitigen. Man erkennt,

dass man die Mitglieder der Gesellschaft nicht in so weitem Umfange dazu verpflichten kann, Schäden und Gefahren abzuwehren. Gefordert sind besondere Berührungspunkte zwischen der Person und der Gefahr. Diese Berührungspunkte lassen sich nicht mit einer allgemeinen Norm beschreiben, sondern für jede Situation ist die Entscheidung getrennt zu treffen.

So muss man in Fällen von Unterlassungshaftung sowohl die Gefahr an sich betrachten als auch die Faktoren, die die Person und die Gefahr miteinander verbinden. Auf die Haftung des Pflegers angewendet bedeutet dies, dass besonders die persönlichen Eigenschaften des zu Pflegenden und die verbindenden Faktoren zwischen Pfleger und zu Pflegendem zu betrachten sind.

TEIL II

HAFTUNGSVORAUSSETZUNGEN § 7—12.

Auf Grund der persönlichen Eigenschaften des zu Pflegenden lassen sich zwei Gruppen unterscheiden; Minderjährige sowie Personen, die wegen geistiger oder körperlicher Gebrechen der Aufsicht bedürfen. Im finnischen Recht gibt es keine geschriebenen Vorschriften darüber, in welchem Alter der zu Pflegende vom Standpunkt der Haftung des Pflegers volljährig wird. In der Praxis ist kaum Schadenersatz für Schäden verlangt worden, die eine Person im Alter von mindestens 15 Jahren verursacht hat. In einer jüngeren Entscheidung (gegeben 1969) hat jedoch der Oberste Gerichtshof nach Abstimmung die Mutter eines 15 Jahre und 3 Monate alten Jungen verpflichtet, einen vom Jungen verursachten Schaden zu ersetzen. Die Mutter hatte eine Garage an eine Person vermietet. Der Junge hatte ohne Erlaubnis das Auto des Mieters aus der Garage genommen und war mit dem Auto gegen einen Laternenpfahl gefahren. Der Vater war kurz davor aus der gemeinsamen Wohnung der Ehegatten weggezogen. Wenn es sich auch zum Teil um die Haftung des Vermieters handelte, begründete der Kläger seine Forderungen vor allem mit der Haftung des Pflegers. Die unteren Instanzen wiesen die Klage ab, aber der Oberste Gerichtshof verpflichtete die Mutter, den Schaden zu ersetzen.

Die Tatsache, dass in der Praxis die Altersgrenze von 15 Jahren zu einem wichtigen Grenzpunkt geworden ist, dürfte sich zum Teil daraus erklären, dass der Minderjährige dann straffällig wird. Auch der § 5 des

Kapitels 9 des Strafgesetzes kann die Sache beeinflusst haben. Darin ist vorgeschrieben, dass wenn eine weniger als 15 Jahre alte oder sonst unzurechnungsfähige Person einem Dritten einen Schaden zugefügt hat, die unzurechnungsfähige Person den Schaden zu ersetzen hat, wenn man keinen Ersatz von der Person bekommt, die verpflichtet war, für den Schädiger zu sorgen und bei dieser Aufgabe fahrlässig gehandelt hat. In der Vorschrift ist nichts von der Haftung des Pflegers gegenüber einem Dritten gesagt. Darin werden nur die Beziehungen zwischen dem Pfleger und dem zu Pflegenden geregelt. Dennoch nennen die Gerichte diese Gesetzesstelle dann und wann in den Begründungen ihrer Entscheidungen bezüglich der Haftung des Pflegers. Auch einige Forscher sind der Meinung, dass die Ersatzpflicht nur für Schäden entstehen kann, die von Minderjährigen unter 15 Jahren verursacht sind, und sie verweisen auf die betreffende Gesetzesstelle. Diese Auffassungen finden keine Stütze im geschriebenen Recht. Der Gesetzgeber hat zu dieser Frage keine Stellung genommen. Das Komitee zur Vorbereitung der Reform des Schadenersatzrechtes und einige Forscher sind auch schon früher der Ansicht gewesen, dass sich die Haftung der Eltern und sonstigen Pfleger im Prinzip bis zu dem Zeitpunkt erstreckt, an dem der Minderjährige zivilrechtlich volljährig wird, was heute geschieht, wenn er das 20. Lebensjahr vollendet. Nach Auffassung des Verfassers muss dieser Standpunkt als richtig angesehen werden. Sehr schwierig ist es, die Frage zu beantworten, welche geistigen und körperlichen Mängel einen Volljährigen pflegebedürftig machen. Irgendwelche geschriebenen Vorschriften zu der Frage gibt es im finnischen Recht nicht. In der Problemstellung zeigt sich ein deutlicher Unterschied z.B. verglichen mit der strafrechtlichen Unzurechnungsfähigkeit ebenso wie mit der zivilrechtlichen Geschäftsfähigkeit. In diesen Fällen fragt man, ob die Person für ihr eigenes Verhalten oder die selbst geschlossenen Verträge verantwortlich ist. Bei der Haftung des Pflegers wiederum fragt man, ob der Schädiger wegen des Schutzes eines Dritten von irgendeiner Person hätte beaufsichtigt werden müssen.

Aber man darf die Situation nicht nur als Beziehung zwischen dem Pfleger und dem Dritten sehen. Auch die Stellung des zu Pflegenden ist zu beachten. Wenn die Rechtsordnung eine Person verpflichtet, für eine andere zu sorgen, weil diese Person selbst oder die Umgebung des Schutzes bedarf, bedeutet das gleichzeitig eine gewisse Vollmacht, sich in Sachen des zu Pflegenden einzumischen, in den sonst ihm vorbehalten

nen Lebenskreis einzudringen. Bei der Beurteilung der strafrechtlichen Unzurechnungsfähigkeit wird heute alles bei der Untersuchung im Krankenhaus gefundene Material berücksichtigt. Als unzurechnungsfähig kann sich eine Person erweisen, die sich äusserlich ganz normal verhält. Vom Standpunkt der Haftung des Pflegers kann man als pflegebedürftig nur eine Person betrachten, die sich durch ihre geistige Minderwertigkeit deutlich von den anderen unterscheidet, es sei denn, die Minderwertigkeit hat sich bei Untersuchungen oder im früheren Verhalten der Person gezeigt. Aus diesen Gründen kann man den zu Pflegenden z.B. als tief schwachsinnig sowie als schwer und für einen Aussenstehenden erkennbar geisteskrank ansehen.

Ein Problem für sich stellen die vorübergehenden geistigen Störungen wie die Trunkenheit dar. In Finnland hat der Obersten Instanz kein Fall zur Entscheidung vorgelegen, in dem von dem Pfleger des Trunkenen ein Schadenersatz gefordert wäre, und es ist dem Verfasser nicht bekannt, dass solche Forderungen in anderen Instanzen erhoben worden wären. Die praktische Bedeutung der Frage ist somit gering. Eine stark betrunkene Person braucht einen Pfleger. Verschiedener Meinung kann man über den erforderlichen Grad der Trunkenheit sein. Als strafrechtlich unzurechnungsfähig wird im finnischen Recht eine Person angesehen, die sich entweder in einem pathologischen Rausch oder in einem bewusstlosen Rausch befinden. Als eine gewisse Regel kann man wohl sagen, dass eine Person in diesem Zustand als pflegebedürftig auch vom Standpunkt der Haftung des Pflegers anzusehen ist.

Viele somatische Krankheiten erzeugen Hilfsbedürftigkeit. Bei diesen Personen muss die Frage der Notwendigkeit eines Pflegers im allgemeinen von dem Betreffenden selbst entschieden werden.

Wer ist der Pfleger?

Wenn man fragt, wer der Pfleger ist, meint man damit, in welchem Verhältnis der zu Pflegende zu einer anderen Person zu stehen hat, damit diese verpflichtet wäre, auf die Gefahr einer Schadensersatzverpflichtung hin für den zu Pflegenden zu sorgen. In einem solchen Verhältnis können grundsätzlich viele Personen stehen. In der Praxis ist im finnischen Recht Schadenersatz nur selten von anderen als den Eltern gefordert worden. Andere Personen, gegen die man einen Ersatzanspruch richten könnte, sind die den Eltern familienrechtlich gleichgestellten

Personen wie z.B. die Adoptiveltern. Pfleger sind ferner die Pflegeeltern und die Vormunde. Dagegen begründet ein reines Verwandtschaftsverhältnis nicht die Stellung eines Pflegers. So sind die Grosseltern nicht verpflichtet, für ihre Enkel zu sorgen, es sei denn, sie hätten sie in Pflege genommen. Auch ältere Kinder sind nicht verpflichtet, für ihre jüngeren Geschwister zu sorgen nur aufgrund des Geschwisterverhältnisses oder der Zugehörigkeit zur selben Familie. In der Praxis kann ein Mitglied der Familie natürlich ein anderes der Aufsicht bedürftiges Mitglied der Familie in Pflege nehmen und bei Vernachlässigung seiner Aufgabe ersatzpflichtig werden.

Die Stellung eines Pflegers kann andererseits aufgrund eines sehr kurzfristigen Verhältnisses entstehen. So ist eine Person, die einen Minderjährigen in Pflege nimmt, wenn die Eltern z.B. ins Kino gehen, ein Pfleger. Ebenso sind die sog. Parkanten Pfleger. Pfleger sind auch Hausangestellte, Kinderpflegerinnen, Lehrer und Krankenschwestern in der Zeit, in der der zu Pflegende ihrer Aufsicht, Pflege oder sonstigen Sorge unterstellt ist.

Auch einige Behörden können wenigstens grundsätzlich Pfleger sein. Das sind vor allem die Kinderschutzbehörden, deren Aufgabe es ist, für die Kinder zu sorgen, die die Gesellschaft in Pflege genommen hat.

Über die Pflichten des Pflegers

Die Pflichten des Pflegers lassen sich kurz beschreiben, indem man sagt, dass es seine Pflicht ist, den zu Pflegenden zu erziehen und zu beaufsichtigen. Die Erziehung bedeutet verglichen mit der Aufsicht eine weiter gespannte Tätigkeit. Mit Hilfe der Erziehung versucht man aus dem zu Pflegenden ein der Gesellschaft und seinen Nächsten positiv gegenüberstehendes Mitglied der Gesellschaft zu machen. Wenn der zu Pflegende gut erzogen ist, muss er allein für seine Sicherheit und die der Umgebung sorgen können. Die Aufsicht hält sich mit ihren Zielen in der Gegenwart. Bei der Aufsicht sieht man die Dinge vom Standpunkt einer bestimmten zeitlich und örtlich begrenzten Situation. Aufgabe des Pflegers ist es, dem zu Pflegenden Anweisungen für den Fall möglicher Gefahrensituationen zu geben. Er muss auch das Verhalten des zu Pflegenden verfolgen und somit beobachten, inwieweit der zu Pflegende die Anweisungen befolgt und wie er sich überhaupt verhält. Es kann auch Sache des Pflegers sein, erkannte Gefahrenfaktoren aus der Umgebung

des zu Pflegenden zu entfernen oder das Verhalten des zu Pflegenden in Hinblick auf eine bestimmte Gefahrensituation besonders zu beobachten. So kann man denn auch von allgemeiner Aufsicht sprechen, wenn der Pfleger nichts von einem bestimmten Gefahrenfaktor weiss und auch nicht zu wissen braucht, und von spezieller Aufsicht, wenn dem Pfleger ein solcher Faktor bekannt ist. Der Inhalt der Pflichten des Pflegers in verschiedenen Aufsichtssituationen ist im geschriebenen Recht nicht vorgeschrieben. Von den traditionellen Rechtsquellen ist es nur die Gerichtspraxis, auf die man zurückgreifen kann. Oft stehen dem Richter auch keine Präzedenzfälle zur Verfügung, sondern er muss seine Entscheidung aufgrund der Erwägung in casu treffen. Durch Betrachtung der Gerichtspraxis lassen sich jedoch einige allgemeine Züge feststellen. Besonders an die Pflichten der Eltern als Pfleger ist oft ein vom Standpunkt des Pflegers strenger Massstab angelegt worden. Es herrscht die Ansicht, dass schon ein kleiner Fehler als Grundlage für die Haftung genügt. In einigen Situationen ist die Beurteilung so streng gewesen, dass die Haftung zu einer in ihrem Wesen fast objektiven Gefährdungshaftung geworden ist. Das Verhalten der Mutter und des Vaters ist gleichmässig beurteilt worden. Eine Verteilung der Aufgaben zwischen den Eltern ist kaum berücksichtigt worden, sondern beide Eltern sind im allgemeinen verpflichtet worden, den Schaden gesamtschuldnerisch zu ersetzen, wenn das von beiden gefordert worden ist. Das manchmal sogar dann, wenn ein Elternteil, im allgemeinen der Vater, im Zeitpunkt des Geschehens nicht anwesend war und das Kind von dem anderen Elternteil beaufsichtigt wurde. Die Vermögenslage der Eltern ist nicht als ein Umstand angesehen worden, der die Sache beeinflusst. Das Verhalten von minderbemittelten Eltern ist genau so streng beurteilt worden wie das von vermögenden Eltern. Ein Problem für sich ist die Klärung der Frage, ob die Versäumnisse in der Erziehung allein als Grundlage der Schadenersatzverpflichtung ausreichen. In der Literatur wird die Möglichkeit einer solchen Haftung bezweifelt. Dagegen wird die Ansicht vertreten, dass Erziehungsversäumnisse vielleicht sogar eine entscheidende Zusatzbegründung sein können, wenn ein Mangel in der Aufsicht als Grund der Haftung nicht ausreichend erscheint. Auch in der Gerichtspraxis sind in keiner einzigen Entscheidung die Begründungen so formuliert, dass die Schadenersatzpflicht allein auf einer Fahrlässigkeit der Erziehung beruht. Nach Ansicht des Verfassers lassen sich einige Entscheidungen

nicht aufgrund der Fahrlässigkeitshaftung erklären, wenn man nicht die Erziehungsfahrlässigkeit als selbständigen und auch allein ausreichenden Haftungsgrund anerkennt.

Über den Kausalzusammenhang und die Angemessenheit

Hinsichtlich des Kausalzusammenhangs sind mit der Haftung des Pflegers keine nennenswerten Sonderprobleme verknüpft. Einige Entscheidungen der Praxis werfen jedoch die Frage auf, welche Anforderungen an das Verhalten des zu Pflegenden vom Standpunkt der Schadenersatzpflicht des Pflegers zu stellen sind, wenn der Schaden durch gemeinsame Handlungen der zu Pflegenden entstanden ist, z.B. beim Mannschaftsspiel. In der älteren finnischen Rechtswissenschaft ist gesagt, dass wenn mehrere Faktoren z.B. eine straffällige Folge gemeinsam verursachen, die Voraussetzung für die Haftung eines jeden Mittäters darin besteht, dass seine Tat die unbedingte Voraussetzung der Folge ist. In einer Entscheidung aus dem Jahre 1950 hat der Oberste Gerichtshof jedoch ausdrücklich eine solche Forderung abgewiesen. Es handelte sich um einen Mord, und in dem Fall blieb ungeklärt, aus wessen Waffe die tödliche Kugel gekommen war. Da beide Täter gemeinsam beschlossen hatten, das Opfer zu töten, hatte nach dem Obersten Gerichtshof der Umstand, an wessen Kugeln das Opfer gestorben war, keine Bedeutung, sondern beide wurden als Täter bestraft. Auch in der neueren Rechtswissenschaft ist man derselben Ansicht. Nach Meinung des Verfassers wäre das Problem auf dieselbe Weise auch dann zu lösen, wenn der Schaden fahrlässig entstanden ist. Wenn z.B. eine Jungenschar auf dem engen Hof angefangen hat Fussspiel zu spielen, und der Ball vom Fuss eines Spielers abprallt und in ein Fenster geht, haften alle am Spiel Beteiligten, wobei zum Ersatz auch die Pfleger verpflichtet sind, die fahrlässig gehandelt haben.

Das Adäquanzproblem ist nach Ansicht des Verfassers aufgrund des Normzwecks zu lösen. Adäquat sind Schäden, zu deren Vermeidung der Verursacher sich auf eine bestimmte Weise zu verhalten verpflichtet war. Somit steht die Adäquanz in engem Zusammenhang mit der Verhaltenspflicht des Schadenverursachers, mit dem oben erste Verhaltensnorm genannten Norminhalt. Bei der Haftung des Pflegers kann man die Frage stellen, wie sich der zu Pflegende verhalten soll, damit der Schaden adäquat wäre. Es sind zwei Situationen zu unterscheiden. Der Schaden ist nicht adäquat, wenn sich der zu Pflegende so verhalten hat, dass der

Pfleger ihm dazu hätte Erlaubnis geben können. Der Schaden ist auch dann nicht adäquat, wenn sich der zu Pflegende so verhalten hat, dass der Pfleger nicht mit einem solchen Verhalten hatte rechnen brauchen. Somit ist der Schaden nach Ansicht des Verfassers nicht adäquat, wenn ein kleines, an einer lebhaften Strasse spielendes Kind mit einem Stein die Windschutzscheibe einwirft. Wegen der Verkehrssicherheit sollte das Kind beaufsichtigt werden, aber wenn das Kind früher keine Neigung zu solchen Schädigungen gezeigt hat, kann man den Pfleger nach Ansicht des Verfassers nicht zum Schadenersatz verpflichten. In einer Entscheidung aus dem Jahre 1937 hat der Oberste Gerichtshof jedoch in einem entsprechenden Fall die Eltern verpflichtet, den von ihrem etwa 4jährigen Kind verursachten Fensterschaden zu ersetzen.

TEIL III

HAFTUNGSSITUATIONEN IN DER PRAXIS DES OBERSTEN GERICHTSHOFES § 13—19.

In der Praxis des Obersten Gerichtshofes hat der Verfasser insgesamt 74 Fälle gefunden. Bei ihnen hat es sich in 17 Fällen um Feuer- oder Sprengstoffschaden gehandelt und der Ersatzanspruch ist in der Obersten Instanz im allgemeinen abgewiesen worden. Untere Gerichte haben häufiger als der Oberste Gerichtshof den Pfleger verpflichtet, den Schaden zu ersetzen. In sehr vielen Fällen ist der Klage dann entsprochen worden, wenn es sich um eine Schusswaffe, ein Luftgewehr oder einen anderen gefährlichen Gegenstand als Ursache des Schadens handelt. Solche Fälle fanden sich insgesamt 22. Der Pfleger ist verpflichtet worden, den Schaden in allen solchen Fällen zu ersetzen, in denen der Pflegende mit Wissen des Pflegers ein Luftgewehr in seinem Besitz hatte. Auf dieselbe Weise sind auch die Fälle entschieden worden, in denen der Schaden durch einen Bogen, eine Schleuder oder eine Gabelschleuder verursacht worden ist.

Bei Schäden, die im Verkehr verursacht worden sind, ist in 7 Fällen Ersatz vom Pfleger gefordert worden. In allen den Fällen, in denen der zu Pflegende den Schaden beim Radfahren verursacht hat, sind die Ersatzansprüche abgewiesen worden. Die zu Pflegenden waren Kinder im Alter von 9—13 Jahren. In einer rechtskräftig gewordenen Ent-

scheidung des Appellationsgerichtes Helsinki ist bei einem Schaden, den ein 7jähriges Mädchen auf dem Schulwege verursacht hat, die Mutter zur Zahlung von Schadenersatz verpflichtet worden.

Für Schäden, die bei der Arbeit von Minderjährigen verursacht worden sind, ist in drei Fällen Ersatz gefordert worden. In einer Entscheidung aus dem Jahre 1964 verpflichtete der Oberste Gerichtshof einen Vater, den Schaden zu ersetzen, den sein 14 Jahre und 11 Monate alter Sohn beim Schneeschaukeln dem Nachbargrundstück verursacht hatte. In den Begründungen wurde nicht erklärt, dass der Vater fahrlässig gehandelt habe, sondern die Haftung wurde daraus abgeleitet, dass der zu Pflgende als Familienmitglied beim Vater gearbeitet hatte. Von in der Schule verursachten Schäden fanden sich 5 Fälle. Davon ist nur in zweien Ersatz vom Lehrer gefordert worden. In dem einen Fall wurde die Kindergärtnerin verpflichtet, den durch einen Flitzbogen verursachten Schaden zu ersetzen. Die Entscheidung wurde im Jahre 1971 gegeben. Der Fehler des Lehrers muss als sehr gering angesehen werden, so dass wenigstens in diesem Falle das Oberste Gericht an das Verhalten der Kindergärtnerin einen strengen Massstab legte.

Für andere von Minderjährigen verursachten Schäden ist in 14 Fällen Ersatz gefordert worden. Die Fälle sind nach den Tatsachen ziemlich heterogen. Aufgrund von ihnen ist nicht viel zu sagen. In einigen Entscheidungen wurde den Forderungen entsprochen, in anderen wurden sie abgewiesen. In einigen, insgesamt 6 Fällen ist Ersatz für Schäden gefordert worden, die von einem Geisteskranken oder Schwachsinnigen verursacht worden sind. In zwei Fällen war der zu Pflgende gleichzeitig minderjährig. In einem von diesen wurde der Vater verpflichtet, einen von seinem 16jährigen Sohn verursachten Verkersschaden zu ersetzen. In allen anderen Entscheidungen wurden die Forderungen abgewiesen.

Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja

A-SARJA

1. TAPIO TARJANNE, Virkasuhteen lakkaaminen. 1934. Loppuunm.
2. HUUGO RANINEN, Fob-lauseke. 1934. Loppuunm.
3. Y. J. HAKULINEN, Kiinteistön luovutuksen muodosta. 1935. Loppuunm.
4. V. MERIKOSKI, Yhdistymisvapaudesta. 1935, nld. 21 mk (11 mk)
5. URHO KEKKONEN, Kunnallinen vaalioikeus. 1936. Loppuunm.
6. A. R. HEIKONEN, Perinnönnyhteydestä Suomen oikeudessa I. 1936, nld. 25 mk (13 mk)
7. V. MERIKOSKI, Erivapauden käsite. 1936. Loppuunm.
8. ARVO SIPILÄ, Deliktiperustaisen vahingonvastaan teoreettinen rakenne. 1936. Loppuunm.
9. A. R. HEIKONEN, Perinnönnyhteydestä Suomen oikeudessa II. 1937. Loppuunm.
10. HUUGO RANINEN, Vahvistuskirje sopimuksen tekemisessä. 1937, nld. 3 mk (1,50 mk)
11. Kirjoitelmia 1937. Sisältää: 1. BRYNOLF HONKASALO: Nulla poena sine lege. 2. V. MERIKOSKI: Vaallainsäädännön alkamääräykset. 3. PAAVO ALKIO: Tuomioistuinten velvoittisuudesta lähtetä ilmoitukela erästä toimenpiteistä, nld. 3 mk (1,50 mk)
12. TAUNO TIRKKONEN, Tuomlonpurku. 1937. Loppuunm.
13. R. ERICH, Suomen oikeusasema. 1938, nld. 3 mk (1,50 mk)
14. OTTO BRUSIIN, Tuomarin harkinta normin puuttuessa. 1938, nld. 21 mk (11 mk)
15. ERIK CASTREN, Ilmasota I. 1938, nld. 5 mk (2,50 mk)
16. ILMO OLLINEN, Kiinteistön pakkohuutokaupasta I. 1938, nld. 21 mk (11 mk)
17. V. MERIKOSKI, Valtionapujärjestelmä. 1938. Loppuunm.
18. ERIK CASTREN, Ilmasota II. 1939. Loppuunm.
19. ILMO OLLINEN, Kiinteistön pakkohuutokaupasta II. 1939. Loppuunm.
20. ILMARI MELANDER, Lapsen huollosta. Yksitysoikeudellinen tutkimus I. 1939, nld. 21 mk (11 mk)
21. PAAVO KASTARI, Eduskunnan hajotus. 1940, nld. 7,50 mk (3,75 mk)
22. ERIK CASTREN, Valtioiden velvoittisuus vastaanottaa kansalaisiaan ja kansalaisuudettomia. 1942. Loppuunm.
23. TAPIO TARJANNE, Kirjoitukela ja lausuntoja. 1943. Loppuunm.
24. TAUNO SUONTAUSTA, Valtion alueellisesta puolueettomuudesta. 1944, nld. 6 mk (3 mk)
25. MARTTI RAUTIALA, Puolisoiden velkasuhteet avioliittolain mukaan I. Avioliiton aikana. 1945. Loppuunm.
26. INKERI ANTTILA, Loukatun suostumus oikeuden vastaisuuden polstavana perusteena. 1946, nld. 21 mk (11 mk)
27. TAUNO ELLILÄ, Sivullisen oikeussuojan takelista ulosotossa, nld. 31 mk (16 mk)
28. HARRY VENOJA, Takavarikko. 1947, nld. 6 mk (3 mk)
29. INKERI ANTTILA, Varsinaisesta epärehellisydestä. 1948, nld. 4,50 mk (2,25 mk)
30. NIILLO SALOVAARA, Rikoksen yrityksestä, nld. 25 mk (13 mk)
31. ANTTI HANNIKAINEN, Pidätysolkeuden rakenteesta. 1948, nld. 8 mk (4 mk)
32. OLAVI RYTKÖLÄ, Valtion vakinaisten virkamies ten palkkaus- ja eläkeoikeus. 1948, nld. 7,50 mk (3,75 mk)
33. J. N. LEHTINEN, Mitä oikeus on? 1949, nld. 4 mk (2 mk)
34. REINO ELLILÄ, Tutkintavankeuden vähentämisestä RL 3: 11 mukaan. 1949, nld. 9 mk (4,50 mk)
35. Rikosoikeudellista kirjoitelmia, Brynolf Honkasalolle 1. 4. 1949 omistanut Helsingin yliopiston lainopillisen tiedekunnan rikosoikeudellinen se minaarli. 1949, nld. 4 mk (2 mk)
36. MIKAEL LIVSON, Epävarsinainen toimintyöntirikos. 1949, nld. 25 mk (13 mk)
37. OLAVI RYTKÖLÄ, Julkisoikeudellinen sopimus. 1950, nld. 5 mk (2,50 mk)
38. ERIK CASTREN, Kansainvälinen oikeusseuraanto. 1950, nld. 8 mk (4 mk)
39. JOUKO HALILA, Tunnustamisesta. 1950, nld. 25 mk (13 mk)
40. JORMA UITTO, Vankien ehdonalaiseen vapauteen päästämisen. 1950, nld. 6,50 mk (3,25 mk)
41. Rikosoikeudellista kirjoitelmia II, Bruno A. Salmialalle 24. 8. 1950 omistanut Helsingin yliopiston lainopillisen tiedekunnan rikosoikeudellinen se minaarli. 1950, nld. 5 mk (2,50 mk)
42. AARO ANTEE, Hallinto-oikeudellinen vapauden risto. Asialliset edellytykset. 1950, nld. 25 mk (nld. 13 mk)
43. SIMO ZITTING, Omistajanvaihdoksesta alimäillä piltäen erityisesti lainhuutatuksen vaikutukela. 1951. Loppuunm.
44. PAAVO HILTUNEN, Syyllisyyksälte rikokseen uulmisessa. 1951, nld. 10 mk (5 mk)
45. OLAVI RYTKÖLÄ, Kuntain yhteistoiminta. 1952. Loppuunm.
46. E. J. MANNER, Yteläkytö vesioikeudellise na käsitteenä. 1953, nld. 10 mk (5 mk)
47. EINO NIKUPAAVOLA, Yhteläkilinnityksestä I. 1953. Loppuunm.
48. LASSI KILPI, Harkintataksotus. 1955, nld. 7 mk (3,50 mk)
49. EINO PURHONEN, Parlaentaarinen valtiontilln tarkastus Suomen valtiontalouden valvontajrje steelmässä. 1955. Loppuunm.
50. INKERI ANTTILA, Aläkääläin kohdistuneet alveel llyyrikokset ja nlden tekljäl. 1956, nld. 9 mk, sld. 11,50 mk (nld. 4,50 mk, sld. 7 mk)
51. VEIKKO REINIKAINEN, Jutun palauttamisesta. 1956, nld. 31 mk (16 mk)

Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja

A-SARJA

52. **SIMO ZITTING**, Saantosuoja irtaimisto-olkeudessa. 1956, nid. 9 mk, sid. 11,50 mk (nid. 4,50 mk, sid. 7 mk)
53. **VÄINÖ VIHMA**, Suorituksen mahdollisuus varallisuusolkeudellisisa sopimussuhteissa. 1957, nid. 13 mk, sid. 15 mk (nid. 6,50 mk, sid. 8,50 mk)
54. **VEIKKO REINIKAINEN**, Prosessinedellytyksen puuttumisen olkeusseuraamuksista. 1958, nid. 12 mk, sid. 14 mk (nid. 6 mk, sid. 8 mk)
55. **OLAVI RYTKÖLÄ**, Kunnallisen jaoltuksen muuttaminen. Sen luonne ja edellytykset. 1957. Loppuunm.
56. **SIMO ZITTING**, Kaupunkimaan omistuksesta. 1960, nid. 9 mk, sid. 11 mk (nid. 4,50 mk, sid. 6,50 mk)
57. **PERTTI MUUKKONEN**, Muutosäännökset. Varallisuusolkeudellisisa sopimuksia koskeva tutkimus. 1958, sid 15 mk, (sid. 8,50 mk)
58. **INKERI ANTILLA**, Väillilinen tekeminen. 1958. Loppuunm.
59. **OLAVI RYTKÖLÄ**, Merenkulkumaksut. 1958, nid. 8 mk (nid. 4 mk)
60. **OLLI IKKALA**, Kunnan yleinen toimivalta. 1959, sid. 14 mk (sid. 8 mk)
61. **TOIVO SAINIO**, Muukalaisen olkeusasemasta erityisesti Suomen olkeutta silmälläpitäen. 1959, nid. 15 mk, sid. 17 mk (nid. 7,50 mk, sid. 9,50 mk)
62. **PERTTI MUUKKONEN**, Esisopimus. 1960, nid. 11 mk, sid. 13 mk (nid. 5,50 mk, sid. 7,50 mk)
63. **K. A. TELARANTA**, Erehdys olkeustoimiolein perusongelmana. 1960, nid. 24 mk, sid. 26 mk (nid. 12 mk, sid. 14 mk)
64. **JOUKO HALILA**, Saamisolkeuksien kultauksesta. 1960, nid. 20 mk (nid. 10 mk)
65. **TAPIO NOUSIAINEN**, Rangalstuksen määräämisestä. 1961, nid. 35 mk (18 mk)
66. **EINO PURHONEN**, Eduskunnan budjettivalta. 1961. Loppuunm.
67. **JAAKKO UOTILA**, Päästöevallan siirtäminen Suomen valtionhallinnossa. 1963. Loppuunm.
68. **KAUKO SIPPONEN**, Lainesääntöevallan delegoiminen. 1965, nid. 32 mk, sid. 35 mk (nid. 16 mk, sid. 19 mk)
69. **ERIK CASTRÉN**, Siviilivästön olkeussuoja maa- ja ilmasodassa. 1964, nid. 12 mk, sid. 14 mk (nid. 6 mk, sid. 8 mk)
70. **ERKKI AILIO**, Esinekonfliktaatio Suomen rikosolkeudessa. 1964, nid. 25 mk (13 mk)
71. **KAARLO L. STAHLBERG**, Petoksesta. 1965. Loppuunm.
72. **TAUNO VESANEN**, Valtiontaloutta koskevat eduskunnan ratkaisut ja hallituksen toimivalta. 1965, nid. 23 mk, sid. 26 mk (nid. 11,50, sid. 14 mk)
73. **TENHO AUTERE**, Olkeus ilmatilan käyttöön siviililmailutarkoituksessa rauhan aikana. Erityisesti Suomen ilmailujulkisolkeutta silmälläpitäen. 1965, nid. 22 mk, sid. 25 mk (nid. 11 mk, sid. 13 mk)
74. **JORMA S. AALTO**, Rikosprosessilain asiallisesta soveltusalasta. 1965, nid. 24 mk, sid. 27 mk (nid. 14 mk, sid. 17 mk)
75. **ESKO HOPPU**, Rahdinottajan tavaraustuusta. 1966 nid. 19 mk, sid. 22 mk (nid. 10 mk, sid. 13 mk)
76. **ANTERO JYRÄNKI**, Sotavolman ylin päällikkyy. 1967, nid. 27 mk, sid. 30 mk (nid. 15 mk, sid. 18 mk)
77. **ESKO HOPPU**, Valtion olkeudesta luopua saatavistaan. 1968, sid. 30 mk (sid. 22 mk)
78. **JORMA S. AALTO**, Rikostuomion valkutuksista siviiliprosessissa. 1968, nid. 26 mk, sid. 30 mk (nid. 18 mk, sid. 21 mk)
79. **KAARLE MAKKONEN**, Kunnallinen säästövalta. 1968, nid. 16 mk, sid. 19 mk (nid. 12 mk, sid. 15 mk)
80. **TOIVO SAINIO**, Muukalaisen olkeusasemasta II. 1969, nid. 24 mk, sid. 28 mk (nid. 17 mk, sid. 20 mk)
81. **TOIVO HOLOPAINEN**, Kunnan asema valtiossa. Olkeudellinen rakennetutkimus. 1969, nid. 36 mk, sid. 40 mk (nid. 27 mk, sid. 30 mk)
82. **JORMA PIETILÄ**, Tonttirikasterikintelstön muodostaminen Suomen voimassa olevan olkeuden mukaan. 1968, nid. 38 mk, sid. 41 mk, (nid. 28 mk, sid. 31 mk)
83. **TENHO AUTERE**, Kansainvälisten rintojen rauhanomaisesta selvittelystä. Erityisesti tuomiovaltaa silmälläpitäen. 1968, nid. 20 mk, sid. 23 mk (nid. 15 mk, sid. 17 mk)
84. **KAARLO SARKKO**, Työrauhavelvollisuudesta. 1969, nid. 30 mk, sid. 33 mk (nid. 22 mk, sid. 25 mk)
85. **HANNU TAPANI KLAMI**, Iulius Paulus. 1969, nid. 20 mk, sid. 25 mk (nid. 15 mk, sid. 18 mk)
86. **AULIS AARNIO**, Kysymyksiä testamenttiolkeuden alalta. 1969, nid. 20 mk, sid. 25 mk (nid. 15 mk, sid. 18 mk)
87. **VEIKKO O. HYVÖNEN**, Määräalan luovutuksen saajan olkeusasemasta. 1970, nid. 36 mk, sid. 41 mk (nid. 28 mk, sid. 31 mk)
88. **JUHANI KYLÄKALLIO**, Osakeyhtiön yhtiökokouksen päätöksen pätemättömyydestä. 1970, nid. 36 mk, sid. 40 mk (nid. 26 mk, sid. 29 mk)
89. **EERO VILKKONEN**, Hallintotoimen mitättömyydestä. 1970, nid. 36 mk, sid. 40 mk (nid. 27 mk, sid. 31 mk)
90. **MIKAEL HIDEN**, Eduskunnan olkeusasiamies. 1970, nid. 30 mk, sid. 34 mk (nid. 22 mk, sid. 25 mk)
91. **JUHA VIKATMAA**, Erehdyksestä. Rikosolkeudellinen tutkimus. 1970, nid. 44 mk, sid. 48 mk (nid. 33 mk, sid. 36 mk)
92. **VEIKKO O. HYVÖNEN**, Asianosalsten määräämistolmista kintelstötoimituksessa. 1970, nid. 28 mk, sid. 32 mk (nid. 21 mk, sid. 24 mk)
93. **AULIS AARNIO**, Olkeudellisen ajattelun perusteista. 1971, nid. 28 mk, sid. 34 mk (nid. 21 mk, sid. 25 mk)
94. **KARI SINISALO**, Polisin toimivallan määräytyminen. 1971, nid. 37 mk, sid. 41 mk (nid. 26 mk, sid. 29 mk)
95. **ILKKA SARAVIITA**, Lakiehdotusten soveltamisesta jättäminen. 1971, nid. 50 mk, sid. 54 mk (nid. 37 mk, sid. 41 mk)

Julkaisut ovat Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen jäsenten myöhemmin tilattavissa sulkeissa määrättyä erityishintaan postivapaasti, jos tilaus tehdään maksaen samalla teoksen hinta yhdistyksen postisiltoille n:o 6800, os. Helsinki, Döbelninkatu 5 B. (Kirjakauppahinnat ovat ohjelmintoja.)